

*Tronująca
w Sercu Tej Ziemi*

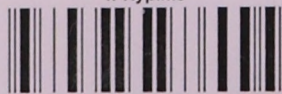

Dar prof. Mirosława Krajewskiego

Rypin, w dniu 20 kwietnia 2007

Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna
w Rypinie

10013063

MIROSLAW KRAJEWSKI

TRONUJĄCA

W SERCU TEJ ZIEMI

WOŁANIE O POWRÓT DO KORZENI

Obory – Rypin 2005

*Oto ustał smutek, przeszły burze dziejowe,
a świątynia, która nieraz płonęła,
stoi odbudowana wytrwale i cierpliwie
przez zasłużonych stróżów Sanktuarium,
Ojców Karmelitów.
Wszystkie męki minęły,
a w Sanktuarium Oborzańskim trwa nadal spokojnie Maryja
i przypomina ludowi Bożemu polecenie Chrystusa:
„Cokolwiek wam Syn mój każe, czyńcie”.*

Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski
Obory, 18 lipca 1976 r.

R. Cz.

73 186

726"16/17" A/2 264"16/20" 271"16/20" J (438)

**NA 400-LECIE KLASZTORU KARMELITÓW
I KOŚCIOŁA MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
W OBORACH
(1605-2005)**

Słowo wstępne

W samym sercu prastarej ziemi dobrzyńskiej, w niezwykle malowniczym położeniu, od czterystu lat góruje piękny kompleks architektoniczno-sakralny - Kościół i Klasztor Ojców Karmelitów Trzewickich w Oborach. Pogłębiona analiza dziejowa ziemi dobrzyńskiej pozwala wyraźnie dostrzec i zrozumieć, że przeszłość obiektu niezwykle mocno związana jest z historią tej ziemi. Dotyczy to bezsprzecznie burzliwych wydarzeń Rzeczypospolitej, Polski rozbiorowej, a także tragicznego XX stulecia. Żadne bowiem istotniejsze wydarzenie społeczno-polityczne, żadna wojna - niestety - nie ominęły Obór. Pracujący tutaj Karmelici przez całe wieki chlubnie zapisywali się w codziennej rzeczywistości okolicy, całej ziemi i nierzadko umęczonego kraju. Kiedy trzeba było walczyć z wrogiem i najeźdźcą, stawali się organizatorami patriotycznych czynów i wiekopomych przedsięwzięć. Ich dom zakonny wiele razy dawał schronienie polskim patriotom - najlepszym synom tej ziemi, naszej i mojej ziemi. Niejednokrotnie za taką postawę Karmelici Oborscy płacili kontrybucjami, represjami, utratą wolności, wreszcie - za cenę umiłowania Ojczyzny i Kościoła, razem z milionami Polaków - życiem. Dwukrotnie w nieodległej historii Klasztor Oborski był miejscem uwięzienia i internowania przedstawicieli polskiego duchowieństwa za ich patriotyczną, godną dumy narodowej postawę przeciwko wrogom Ojczyzny.

Niecodzienność historyczna tej miejscowości, przez wieki ubogacanej przez

*Pod krzyżem Maryja stała się
Matką wszystkich odkupionych ludzi.
Przyjęła w swoją macierzyńską opiekę Jana
i przyjęła każdego człowieka.*

Papież Jan Paweł II, Zakopane, 7 VI 1997 r.

klasztor i kościół z łaskami wstawioną Figurą Matki Bożej Bolesnej, a także przypadająca w 2005 r. 400. rocznica pierwszej fundacji na Wzgórzu Oborzańskim, staje się kolejnym powodem szerszej popularyzacji tego miejsca w krajobrazie kulturowym naszego kraju i Europy. W Oborach, w sercu ziemi dobrzyńskiej, tu w środku starego kontynentu tronuje wiernemu ludowi Matka Boża w Figurze Piety - Matki Bolesciwej i przyjmuje „w swoją macierzyńską opiekę (...) każdego człowieka, bo jest Matką wszystkich odkupionych ludzi”.

Przez całe stulecia do Jej Tronu spieszyli z pokornym hołdem ludzie prości, chłopci, rzemieślnicy i wyrobnicy; dostojnicy tej ziemi, posłowie i senatorowie, magnaci i ziemianie, poeci i twórcy narodowej i europejskiej kultury, działacze społeczno-polityczni, powstańcy, partyzanci i emigranci; ci, którzy opuszczali kraj, i ci, którzy po latach do niego wracali z wędrówki za chlebem; wszyscy - od dalekiej Hiszpanii aż po Syberię, od Chicago aż po Kołymę - pragnęli raz jeszcze stanąć w ukochanych przez cały lud wierny, Oborach.

Dziś w zdechrystianizowanej i relatywizującej się Europie, choć w niepodległej, szarpanej jednak przeróżnymi trudnościami Ojczyźnie, to miejsce nabiera szczególnej wymowy. Tutaj, jak rzadko gdzie, rozlega się ponownie wołanie papieża Jana Pawła II, wypowiedziane, w dniu 7 czerwca 1991 r., w nieodległym Włocławku: „Europa potrzebuje odkupienia!”

To przecież nasz Papież w dniu 3 maja 1982 r., w Święto Królowej Polski - rocz-

nicę uchwalenia Konstytucji 3 maja, kiedy w Polsce funkcjonował jeszcze stan wojenny, błogosławił pielgrzymom do tronu Matki wszystkich ludzi. W Oborach słychać przecież wołanie o powrót do korzeni, do Europy chrześcijańskiej, gdzie *Invocatio Dei* będzie czytelnie zrozumiane i zapisane.

Praca, oparta na wcześniejszych moich publikacjach, ma charakter albumowej monografii i adresowana jest do szerokiego kręgu odbiorców. Stanowi ona jednocześnie próbę podsumowania dotychczasowych badań nad dziejami tego konwentu i kościoła, stąd też została wzbogacona o przypisy do tekstu oraz wykaz źródeł i literatury. Przewodnik - album wzbogacającą dokumenty, których trudno szukać przeciętnemu Czytelnikowi w dostępnej literaturze. Pełniej dokumentują one dzieje klasztoru, a jednocześnie są wyrazem

żywego przez całe wieki kultu Piety Oborskiej tronującej w tej ziemi; kultu tak mocno ożywianego w ostatnich dziesięcioleciach, dzięki wytrwałej modlitwie i trudnej pracy Ojców Karmelitów. Dla nich niech będzie ona także swoistym hołdem.

Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach zasługuje w każdym czasie na pogłębione studia i nieustającą popularyzację tego miejsca. Ta skromna monografia jest częścią starań o to, by tak się działo.

Niech służy ona wiernym czcicielom Matki Bożej w Jej Oborskim wizerunku.

Ad majorem Dei gloriam.

prof. zw. dr hab. Mirosław Krajewski

Obory – Rypin, w lipcu 2005 roku

Introductory Word

An architectural-sacred complex towers over the heart of the primeval Dobrzyń area, located in the very picturesque surroundings – it is the Church and the Monastery of Fathers Karmelici Trzewickowi in Obory. Circumstantial historical analysis of the Dobrzyń area lets us clearly notice and understand that the past of this object is strictly connected with history of this land. It refers undoubtedly to turbulent events in the Polish Republic, Poland during dismemberments and the tragic 20th century. It is because no important social or political happenings, not a single was omitted Obory. The Fathers Karmelici who have been working here registered in every day's reality of this area, all the land and often of the martyred country. When it was necessary to fight against the enemy and invaders they became organizers of patriotic deeds of valour and memorable ventures. Their monastery house was often a place of shelter for Polish patriots – the best sons of this land – our and my land. The Koarmelici from Obory often paid for their attitude with contributions, repressions and losing their freedom and finally – with their lives for the price of their love of Fatherland. Twice in the latest history the Obory monastery was a place of internment and arrest of Polish clergy for their patriotic and full of national pride attitude against enemies of their Fatherland.

Outstanding history of this settlement throughout the ages enriched with the church and the monastery with the famous of favours figure of Holly Mother of Sorrow and also the 400th Anniversary of the first foundation on the Oborzańskie Hill – become another reason of popularization of this place in cultural landscape

of our country and Europe.

In Obory – in the heart of the Dobrzyń area, in the heart of the Old Continent Holly Mother reigns her faithful people in the Figure of Holly Mother of Sorrow and takes into her „motherly protection (...) every man because she is the Mother of all redeemed people.”

For centuries people have been rushing with their humble homage towards her throne - peasants, craftsmen, dignitaries, members of parliament, senators, magnates, landowners and nobles of this land, poets and creators of Polish and European culture, social and political activists, insurgents, partisans, those who left the country and got back after many years from their journey to win their bread, all they – from distant Spain to Siberia and from Chicago to Kolyma wanted once more to stand in the beloved by all people Obory.

Today in dechristianized and realativing Europe, in the independent although torn with various troubles Fatherland, this place gets particular meaning. Here, like nowhere else one can hear a call of the Pope John Paul II said on 7 June 1991 in located not far away Włocławek „Europe needs redemption”

It was our Pope who blessed all the pilgrims to the throne of Holly Mother of all people during the celebration of the Queen of Poland – an anniversary of establishing the 3rd May Constitution, when in Poland the martial law was still functioning. In Obory you could hear a call to return to roots, to Christian Europe where *Invocatio Dei* would be clearly understood and written down.

This work, based on my previous publications has a form of an monographic album and is addressed to a wide range of precipitants. It also consists a form of sum-

marizing of previous research on history of this convent and church so it was completed with annotations to the text and a list of resources and literature. The guide – album is accompanied with documents that could be hard to find for an average reader in available literature. They consist a more detailed documentation of the monastery's history and at the same time they are a picture of the cult of the Obory Pieta that has been alive for ages, the cult so much alive through the last decades thanks to persistent prayers and hard work of Fathers Karmelici. Let this work

be a kind tribute of for them.

The Sanctuary of Holly Mother of Sorrow in Obory deserves detailed study and popularization of this place in any time. This humble monograph is a part of efforts to become such.

Let it serve faithful worshipers of Holly Mother in her picture from Obory.

Ph. D. Mirosław Krajewski

Obory Rypin, in July 2005

Rozdział I

ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW I OPRACOWANIA DOTYCZĄCE HISTORII KOŚCIOŁA I KLASZTORU

*W Twoje ręce oddają trud i pot tych, którzy pracują własnymi rękoma;
szlachetne oddanie tych, którzy przekazują wiedzę,
i wysiłki tych, którzy ją pobierają;
wspaniałe powołanie tych, którzy dzięki nauce i służbie łagodzą ból innych;
zaangażowanie tych, którzy za pomocą intelektu poszukują prawdy.*

Papież Jan Paweł II, 6 listopada 1982 r.¹

W 1904 r. ordynariusz diecezji płockiej skierował do podległych parafii kwestionariusz dotyczący czci Matki Boskiej w diecezji płockiej. Dotarł on także do Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach. Odpowiadając na ankietę, przebywający w Oborskim Klasztorze, „cichy, pokorny, pobożny, świętobliwy i uczony” ks. Wincenty Kruszewski napisał: „*We wsi Obory, położonej w ziemi dobrzyńskiej, w powiecie rypińskim, znajduje się Kościół i Klasztor Ojców Karmelitów Trzewickowych. Klasztor ten pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny, fundowany był przez Łukasza i Annę z Galemskich, małżonków Rudzowskich, dziedzicznych właścicieli Obór — jak o tym przekonywa wierny w bibliotece miejscowej znajdujący się odpis aktu erekcyjnego, sporządzonego w Rypinie w 1605 r., w poniedziałek po Nawiedzeniu Matki Boskiej*”². Odpis wspomnianego aktu erekcyjnego zapewne zaginął w latach drugiej wojny światowej. Jedyne dziś ślad po nim stanowi przedruk w języku łacińskim i tłumaczeniu na język polski, zamieszczony w cennej pracy ks. M. Smoleńskiego, dotyczącej w swej większości kościoła i klasztoru w Oborach³.

W archiwum oborskim jednym z najstarszych źródeł rękopiśmiennych jest pro-

tokół z 1678 r. Dokument ten opieczętowany i podpisany przez prowincjała Karmelitów o. Anzelma Smieszhowicza, zawiera 22 opisy łask otrzymanych za przyczyną Matki Boskiej Bolesnej. Jak należy sądzić, był on głównym źródłem dla sporządzenia innego protokołu w 1747 r.⁴. Wówczas przeor oborski, o. Anastazy wniósł prośbę o ukoronowanie figury M.B. Oborskiej. W odpowiedzi na tę prośbę oficjał płocki, ks. Kazimierz Rokitnicki wezwał duchownych i wiernych do Obór w celu składania zeznań przed komisją, której sam miał przewodniczyć. Cudowne uzdrowienia i inne łaski otrzymywane przez wiernych za przyczyną M.B. Oborskiej były powodem spisywania uwiarygodnionych protokołów także w latach następnych. Burzliwe wydarzenia dziejowe nie zawsze pozwalały jednak na właściwe przechowywanie i gromadzenie dokumentów. Pozytywnie należy ocenić trud o. Kubalskiego, przeora oborskiego, który w 1827 r. zebrał zachowane wówczas protokoły i dokumenty dotyczące czci M.B. Oborskiej. Do protokołów z lat 1678 i 1747 dołączył on inne luźne, ale uwierzytelnione zapisy, m.in. Juliusza Dziewanowskiego z 1752 r. i przeora trutowskiego, o. Angelusa z 1773 r.⁵

Bujny rozkwit konwentu oborskiego w pierwszych wiekach jego istnienia z pew-

nością był dokumentowany w kronice klasztoru. Była ona podstawowym dokumentem dla sporządzenia wspomnianego już protokołu z 1678 r. przez prowincjała, o. A. Smieszhowicza. Stąd też należy założyć, że rękopiśmienna „Kronika Klasztoru Oborskiego” została spisana w 1671 r. i była dalej uzupełniana⁶. Trudno jednak jednoznacznie stwierdzić, do kiedy była prowadzona i jakie były jej dalsze losy. Z pewnością znajdowała się ona w Klasztorze Oborskim jeszcze w 1761 r., a zatem sto lat po jej zaprowadzeniu. Należy przypuszczać, iż wówczas, w związku z trwającymi jeszcze sprawami o ukoronowanie figury M.B. Oborskiej, spisano „*Informacje (wiadomość) o cudownym Obrazie Najświętszej Matki Bolesnej i opisanie cudów od r. 1581 do 1761*”⁷. W tym ostatnim dokumencie zapewne wykorzystano, oprócz Kroniki, wspomniane protokoły i inne dokumenty, będące wtedy w posiadaniu konwentu oborskiego. W *Wiadomości* opisane zostały cuda doznane za przyczyną M.B. Oborskiej. Rozdział pierwszy tego rękopisu, zatytułowany „*Jak się ten święty Obraz do Kościoła Oborskiego dostał*”, podawał fakty „*przenoszenia się*” obrazu — figury z Bydgoszczy do Obór w 1617 r.: „*Roku 1617, gdy już oborski kościół zupełnie w swojej porze stanął i za przybyciem więcej zakonników z Bydgoszczy karmelici z Obór ustępowali, nie mając woli zestawić tego obrazu na tej Świętej Górze, upominali się swojego, i odebrali do Bydgoszczy na swoje miejsce z wszelkim poszanowaniem sprowadziwszy. Ale cudowna Najświętsza Matka Bolesna, że sobie to miejsce jako pamiątkę Kalwaryi na Górze obrała, stało się dziwnym sposobem, bez wszelkiej pomocy ludzkiej, chyba za samą Anielską asystencją i usługą, po dwa razy ten Obraz (choć z wielką po tym uwagę przy licznych świetle zakonników bydgoskich pilnowany) niewiadomnie uchodził i wracał się cudownie z Bydgoszczy do kościoła oborskiego, gdzie dotychczas obfite łask źródło, z też Tej Macierzyńskich na lud chrześcijański sływa*”.

W rozdziale drugim, „*Cuda niektóre jeszcze w kościele bydgoskim za przyczyną*

tej Matki doznane”, kronikarz podał siedem przykładów łask z lat: 1581, 1585, 1589 i 1593. Trzeci rozdział kronikarskiego zapisu, „*Najświętsza Matka Bolesna w różnych ratuje chorobach*”, rejestruje przykłady uzdrowień w latach: 1667, 1668, 1679, 1680, 1694, 1772, 1743 i 1748. Ta część rękopisu kończy się zawołaniem: „*Kto się Tobie serdecznie oddał Matko Boska, choć mu śmierć w oczy patrzy, niechaj się nie troska*”. Rozdział czwarty manuskryptu, noszący tytuł „*Najświętsza Matka Bolesna podczas morowego powietrza salwująca*”, zawiera cuda i łaski doznane w latach: 1678, 1746 i 1747. Zapis z roku 1747 o powstrzymaniu morowego powietrza w dobrach Juliusza Dziewanowskiego, podwojewódzkiego chełmińskiego kończy się następującą myślą: „*Z rozkazu Tej Pani powietrze ustaje, bo tą też swoją Panią zawsze być uznaje*”⁸. Rozdział V autor zatytułował „*Matka Bolesna ślepotę oświecająca*” i podał tu cuda z lat: 1634, 1668, 1680, 1683, 1746 i 1751. Z kolei w rozdziale VI zatytułowanym „*Matka Bolesna utomnych kaleków uzdrawiająca*”, zawarto przykłady łask odnotowanych w kolejności zapisów z lat: 1680, 1630, 1634, 1726, 1743 i 1748. Ten rozdział autor kończy następującym literackim zawołaniem: „*Jeśliś upadł na zdrowiu, odżałuj drogi, do Bolesnej Maryi, powstaniesz na nogi*”⁹.

Rozdział VII — „*Maryja Bolesna w ogniu, w wodzie i w wojnie salwując*” — 1689, 1748: „*Wojskiem uszykowanym Maryja nazwana, więc przy niej bij się na tysiąc a pewna wygrana*”¹⁰, rozdział VIII — „*Matka Bolesna wrzody nieuczalne gojąca*” — lata 1666 i 1745. Rozdział IX — *Matka bolesna już konających wspierająca i niektórym się pokazująca*” — 1683, 1690, 1726, 1746, 1750, 1751, 1754, 1755, 1761, 1764, 1765, 1771, 1772, 1773.

Zwrócić trzeba uwagę, że zawartość czasowa *Informacji* wychodziła poza datę jej powstania. Przykłady działań za przyczyną M.B. Bolesnej w Oborach były dalej spisywane przez zakonników, „*którzy składali oddzielną przysięgę, że wiernie i prawdziwie notować będą*”¹¹. W związku z tym w manuskrypcie znalazły się dalsze zapi-

sy począwszy od o. Konstantego od św. Wawrzyńca w dniu 31 marca 1761 r. aż do czasów prowincjała o. Leopolda Urbanowicza, który wizytował klasztor oborski 13 lipca 1864 r. i podpisał się pod tą datą w *Informacji* na stronie 89¹².

Poza *Informacją*, w 1848 r. nieznanymi z nazwiska zakonnikami, wykorzystując wyżej wspomniane materiały napisał dla nieokreślonych bliżej potrzeb „*Wiadomości o cudownym objawieniu (obrazie) Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów od 1581 do 1761 r.*”¹³. *Wiadomości* są manuskrytem pisany w 16-cu, zawierającym 24 kartki. Wydarzenia w nim opisane kończą się na dacie 3 lutego 1848 r., kiedy Mikołaj i Petronela Curyńscy z pobliskiego Okonina zaświadczyli o uratowaniu od pożaru ich domu mieszkalnego. Część manuskryptu została odnaleziona na początku lat osiemdziesiątych XX stulecia przez ojca magistra Michała J. Wojnarowskiego i znajduje się w miejscowym archiwum. Zapisy w tym dokumencie różnią się układem i treścią od *Informacji*. Te ostatnie wykorzystał we wspomnianej już pracy ks. M. Smoleński¹⁴.

Dotychczasowe opracowania zgodnie stwierdzają, iż manuskrypt *Informacja* został wywieziony wraz z resztą cennej biblioteki oborskiej przez Niemców w 1940 r. Potwierdza to także o. Gabriel Wielgus w powojennej Kronice Klasztoru¹⁵. W tym stanie rzeczy trudnym do wytłumaczenia wydaje się fakt, iż autor w wielu miejscach Kroniki, powołując się na nieistniejącą wtedy *Informację*, podaje jej strony, rozdziały itp.¹⁶

W tym stanie rzeczy najpełniejszym, kompletnym źródłem odpowiadającym chronologicznie powstaniu pierwszej Kroniki Klasztoru oraz protokołu z 1678 r. jest *Inwentarz Klasztoru Oborskiego z 1681 r.* przechowywany w Archiwum Klasztoru Karmelitów w Krakowie na Piasku. Ten niezwykle cenny dokument wymienia m.in. wota i inne ozdoby dla figury Matki Bożej Bolesnej oraz majątek klasztoru. Zasługuje on z pewnością na pogłębioną analizę i całościowe opublikowanie¹⁷. Z innych rękopiśmiennych źródeł pochodzących

z XVIII wieku, które mają istotne znaczenie dla poznania dziejów konwentu oborskiego, należy wymienić dwa kopiarze przechowywane w bibliotece Klasztoru Krakowskiego na Piasku¹⁸. W Archiwum Karmelu Krakowskiego znajduje się także rękopiśmienny, dwustronicowy zapis historii klasztoru oborskiego od jego fundacji w 1605 r. do 1747 r.¹⁹.

Pierwsze drukowane świadectwa dotyczące kultu M.B. Oborskiej pochodzą już z połowy XVIII w. Są to dzisiaj unikalne druki bibliofilskie, wydane w języku łacińskim w Toruniu, a ich autorami byli z pewnością miejscowi zakonnicy²⁰.

Pewną ilość faktów dotyczących konwentu oborskiego podaje Wincenty Hipolit Gawarecki w swej pracy o ziemi dobrzyńskiej pt. *Opis topograficzno-historyczny ziemi dobrzyńskiej z ryciną i tabelą wykazującą Obwodu Lipnowskiego gminy, wsie, dymy i dziedziców* (Płock 1825)²¹. Odwołując się do fundacji Klasztoru Karmelitów w Oborach pisze on, że w „1605 r. w Oborach i okolicy panowało powietrze, za świadectwem 80 ludzi podeszłego wieku, jak wyrażono w opisie tego zdarzenia, po wprowadzeniu z Bydgoszczy Statui Matki Boskiej, zaraz ustąpiło”²².

Podobny zasób wiedzy do interesującego nas tematu posiada praca A. Sławeńko-Sławińskiego pt. *Rypin i Lipnowskie pod względem historycznym, statystycznym i archeologicznym* (Warszawa 1856). O klasztorze oborskim wspomina także w swoim cennym dziele ks. I. Chodynicki²³. Rodzaj kompendium wiedzy o Oborach stanowi informacja hasłowa zawarta w siódmym tomie *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego* z 1886 r.²⁴.

Spośród opracowań XIX-wiecznych najwięcej informacji dla dziejów klasztoru, a także kultu figury M.B. Bolesnej w Oborach zawiera wspomniana już praca ks. M. Smoleńskiego, który w czasie zesłania za udział w powstaniu styczniowym do Obór, przebadiał miejscowe archiwum i bibliotekę. Po ucieczce z klasztoru w końcu 1866 r., w dwa lata później, w Załóżkach na Wołyniu dokończył pisanie tej cennej monografii²⁵. Wcześniej M. Smoleński

ogłosił oddzielny artykuł poświęcony klasztorowi oborskiemu²⁶.

Ze źródeł rękopiśmiennych w Archiwum Klasztoru Ojców Karmelitów w Krakowie należy wymienić m.in.:

- zespół akt dotyczący XVII i XVIII wieku: kopie dokumentów królewskich Augusta II i Augusta III oraz Fryderyka Wilhelma z lat 1701-1823; zapisy na rzecz klasztoru, uposażenia majątkowe 1680-1886; dokumenty dotyczące sporów granicznych w latach 1673-1796²⁷;
- akta dotyczące uposażenia majątkowego za lata 1680-1843;
- akta zapisów na rzecz klasztoru z lat 1680-1886²⁸;
- umowy z rzemieślnikami, służbą i kontrakty dzierżawne²⁹;
- akta dotyczące majątku klasztoru z lat 1629-1938: przychody i rozchody, 1629-1938; kapitały na dobrach ziemskich i nieruchomościach, 1640-1801; podatki, 1820-1837; papiery wartościowe, 1855-1924; rachunki i pokwitowania za wykonane usługi, 1855-1924³⁰;
- korespondencja urzędowa, w tym rozporządzenia władz, kontrakty i umowy oraz odpisy z ksiąg grodzkich z lat 1674-1798 oraz z roku 1816 w języku łacińskim, niemieckim, rosyjskim i polskim; część akt (szczególnie w drugiej części poszytu) jest wyraźnie nadpalona³¹;
- korespondencja z lat 1800-1822 w języku polskim i niemieckim prowadzona przez klasztor oborski z magistratem miasta Torunia, dotycząca wypłaty prowizji od kapitałów³²;
- akta procesowe dotyczące sporów granicznych pisane zarówno języku łacińskim, jak i polskim, obejmujące 290 kart; na stronie 21 znajduje się dość prymitywnie odręcznie wykonana mapa wsi Obory i jej najbliższej okolicy z nowym młynem na Rochalu; poszyt poprzedza list Adama Michała z Prażmowa Praziego, biskupa nominata i administratora diecezji płockiej skierowany do duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz wiernych diecezji z 17 lutego 1817 r.³³;
- niekompletny rękopis spisany w języku łacińskim w Oborach przez o. Bonawen-

ture Pomorskiego zawierający spis braci i ojców klasztorów Prowincji Wielkopolskiej zmarłych w latach 1643-1878 pt. *Album fratrum Carmelitarum Strictioris Observaciae a stabilita reformatione in provincia sanctissimi Sacramenti defunctorum...*³⁴;

- inwentarze majątkowe z lata 1747-1867 oraz niedatowane³⁵;
- inwentarz dóbr kościoła oborskiego z 1801 oraz inwentarze niedatowane³⁶;
- oprawiona w półskórek księga kontraktów klasztoru ze służbą za lata 1834-1845 prowadzona języku polskim; na okładce księgi znajduje się wycięty z papieru dwugłowy orzeł ze słabo czytelnym tytułem³⁷;
- odpis ankiety wizytacyjnej biskupa płockiego z 1911 r. pt. *Interrogationes ad quasi tempore Visitationis Episcopalis*, podpisanej w dniu 13 kwietnia 1911 r. przez przełożonego Ojców Karmelitów w Oborach o. Dionizego Mierzwickiego³⁸.

Cenne wiadomości, pochodzące z manuskryptu *Informacja*, opublikowane zostały także w różnych późniejszych wydawnictwach. Dotyczy to m.in. prac o. Wacława z Sulgostwa³⁹, ks. M. Barącz⁴⁰ i ks. A. Fridricha⁴¹. Wiadomości zawarte w *Informacji* wykorzystał także ks. W. Załuski w niewielkiej monografii *Figury Oborskiej*⁴². Od strony kultowej warto także wymienić artykuł przeora klasztoru oborskiego, o. G. Wielgusa zamieszczony we wrocławskim „Ładzie”⁴³.

W Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie „Na Piasku” znajduje się poszyt pn. *XV-wieczna Figurka Matki Bożej „Pieta” z Obór, pow. Lipno. Dokumentacja konserwatorska* (bez sygnatury) podpisana przez o. Michała Józefa Wojnarowskiego z datą 7 grudnia 1971 r. Na zawartość teczek składają się: Sprawozdanie z przeprowadzonych prac konserwatorskich, str. 1-2, Dziennik prac przy Figurze „Pieta” z Obór – str. 1-6, Rzeźba Pieta z Klasztoru Karmelitów w Oborach w ziemi dobrzyńskiej, opr. dr Tadeusz Chrzanowski, str. 1-46, Wykaz pracowników przy konserwacji „Piety” z Obór, str. 1,

Opis zdjęć fotograficznych, 28 zdjęć fotograficznych.

Wydarzenia i fakty zawarte zarówno w manuskrypcie *Informacja*, jak również *Wiadomości* oraz pracach M. Smoleńskiego i W. Załuskiego, zostały odtworzone w powojennej *Kronice Klasztoru* napisanej przez o. G. Wielgusa, ówczesnego przeora w Oborach⁴⁴. Natomiast najnowsze wydarzenia w życiu konwentu oborskiego są notowane i bogato dokumentowane w II tomie *Kroniki* założonej w 1953 r., doprowadzonej do 1994 r. Szerszej klasyfikacji stylowo-historycznej dokonano natomiast w *Katalogu zabytków sztuki w Polsce*⁴⁵. Najpełniejsze studium historyczno-konserwatorskie figury Matki Boskiej Bolesnej z kościoła w Oborach stanowi z pewnością praca prof. Tadeusza Chrzanowskiego⁴⁶.

Z najnowszych opracowań dotyczących Klasztoru w Oborach trzeba wymienić prace o. A. Malickiego⁴⁷, ks. W. Gapińskiego⁴⁸ a także M. Krajewskiego⁴⁹, w tym przede wszystkim próbę monograficznego opracowania podjętą we współpracy z ówczesnym przełożonym nowicjatu w Oborach o. Michałem J. Wojnarowskim pt. *Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach* (Obory 1986)⁵⁰. Praca ukazała się dzięki wsparciu duchowemu i materialnemu ówczesnego, niestrudzonego kustosa Sanktuarium Oborzańskiego, o. Mateusza St. Wojnarowskiego „dla uczczenia dziesiątej rocznicy (1976-1986) koronacji Piety Oborskiej”.

W ostatnich latach opublikowano także kilka innych artykułów i prac popularyzujących dzieje Figury i jej kultu⁵¹. Kościół i klasztor oborski, jako obiekt zabytkowy, odnotowano w wydawnictwie z serii *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*⁵². Należyne miejsce Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej znalazło w rocznicowej, bardzo kompetentnej monografii autorstwa Rafała Róg, wydanej przez Provincję Polską w Krakowie⁵³. Z kolei autor tego opracowania w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego wieku wydał dwie kolorowe publikacje popularno-naukowe o cha-

rakterze albumowym: *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach* (Rypin 1996, ss. 33) oraz *W sercu tej ziemi* (Rypin 2000, ss. 72). W 1996 r. nakładem Domu Wydawniczego „Verbum” w Rypinie ukazała się po raz pierwszy w formie broszurowej nowela Marii Konopnickiej pt. *W Oborach*⁵⁴. Opracowanie – jak informuje tekst na rewersie okładki – ukazało się z okazji sześćsetlecia sprowadzenia Karmelitów do Polski, dwudziestopięciolecia parafii Obory oraz dwudziestej rocznicy koronacji Cudownej Piety Oborskiej.

Najnowszy przewodnik kościoła i klasztoru oborskiego wydany został w 2001 r., a jego autorem jest obecny przeor i proboszcz o. Andrzej Malicki (*Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*)⁵⁵. Także z okazji 25-lecia koronacji Figury Oborskiej oraz 20-lecia powstania parafii w Oborach, w 750. rocznicę Szkaplerza Świętego Ojcowie Karmelici wydali *Nowennę do Matki Bożej Bolesnej w Oborach*⁵⁶. W 2002 r. nakładem Domu Wydawniczego „Verbum” w Rypinie ukazała się natomiast biografia o. Wincentego Kruszeńskiego, zmarłego w opinii świętości w 1922 r., której autorem był karmelita o. Janusz Janowiak. Została ona wydana z okazji 80. rocznicy śmierci Ojca Wincentego⁵⁷. Jej podstawą stało się dwutomowe, niepublikowane opracowanie o. Piotra Męczyńskiego, zasłużonego karmelity z Obór pt. *Ojciec Wincenty Kruszeński (1843-1922). Kapłan - Karmelita z Sanktuarium M. B. Bolesnej w Oborach*.

Biogramy zasłużonych, a nieżyjących już Karmelitów oborskich znalazły się w *Dobrzyńskim słowniku biograficznym*, autorstwa piszącego te słowa, wydanym w 2002 r.⁵⁸

Ten skrótowy przegląd źródeł dotyczących kościoła i klasztoru oborskiego pozwala stwierdzić, że baza źródłowa omawianego tematu jest raczej skromna, a nade wszystko wyraźnie niekompletna. Tym bardziej więc celowe wydaje się niniejsze podsumowanie stanu badań nad dziejami tego miejsca.

Przypisy

¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Zaproszenie do modlitwy*, przekład R. Bertold, Poznań 2002, s. 145.

² Cyt. za W. Załuski, *Cudowna figura Matki Boskiej Bolesnej w Oborach. 1605–1905 r. Pamiątka 300 rocznicy sprowadzenia Figury Matki Boskiej Bolesnej do Obór*, Płock 1906 (dalej cyt. W. Załuski, *Cudowna figura*), s. 20.

Zob. M. Grzybowski, *Załuski (Załuska) Walenty (1859–1927), historyk diecezji, popularyzator teologii, Słownik Polskich Teologów Katolickich 1918–1981*, pod red. L. Grzebienia (dalej cyt. SPTK), t. 7, Warszawa 1983, s. 472–475.

³ M. Smoleński, *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej*, Lwów 1869 (dalej cyt. M. Smoleński, *Cztery kościoły*), s. 8–12. W. Załuski, *Szkic monograficzny kościołów dekanatu rypińskiego diecezji płockiej*, Płock 1909, s. 22, potwierdzał jeszcze istnienie wspomnianego aktu erekcyjnego wraz z rękopisem dotyczącym sprowadzenia Karmelitów z Bydgoszczy. Praca M. Smoleńskiego, poza Oborami, traktuje jeszcze o kościołach w Rużu, Dulsku i Dobrzyniu n. Drwęcą.

⁴ Dotychczasowe opracowania traktujące o konwencie oborskim nie wymieniają w ogóle dokumentu z 1678 r. Wielką wagę przywiązują natomiast do sporządzonego przez oficjała płockiego, ks. K. Rokitnickiego 69 lat później protokołu. Zob. m.in. A. Malicki, *Cudowna figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Dzieje kultu*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” (dalej cyt. MPP) 1976, nr 3, s. 123. Ojciec Andrzej Malicki od 2001 roku jest przeorem w Oborach.

⁵ Tom źródeł przechowywany jest dzisiaj w Archiwum Klasztoru Oborskiego (dalej cyt. AKO) pod starą sygnaturą nr 48. Składa się on z 14 mocno zniszczonych, choć dosyć czytelnych, kart (dalej cyt. Protokół).

⁶ Na temat rękopiśmiennych źródeł, w tym także Kroniki, w dotychczasowej literaturze powstało sporo rozbieżności co do sposobu ich kwalifikowania a także czasu powstania. Z pewnością Kroniki tej nie należy utożsamiać z o wiele późniejszym manuskrypcem pt.: *Wiadomości o cudownym objawieniu (obrazie) Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów od 1581 do 1761 r.*, jak chce tego o. G. Wielgus, autor I tomu powojennej Kroniki Klasztoru Ojców Karmelitów Trzewickich w Oborach (dalej cyt. Kronika), spisanej 12 października 1951 r., s. 3.

⁷ AK-K, sygn. AKKr 488/69, ss. 34 ręcznie pisanych zawiera 68 cudów za przyczyną MB Bolesnej. Pierwotny tytuł zaczynał się od słowa „informacja”, jednak tym samym charakterem pisma nad tym słowem naniesiono wyraz „wiadomość”, stąd w dalszej części pracy będziemy używać poprawione (zapewne przez samego autora) tytułu.

⁸ AK-Kr, sygn. 488/69, *Wiadomość*, poz. 26.

⁹ Ibid., poz. 40.

¹⁰ Ibid., poz. 43.

¹¹ Kronika, t. 1, s. 35.

¹² Ibid., s. 36. Zob. także M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 21–41; W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 28–47 oraz Tegoż, *Cudowne obrazy Przenajświętszej Bogarodzicielki w diecezji płockiej*, Kielce 1905 (dalej cyt. W. Załuski, *Cudowne obrazy*), s. 22, 25.

¹³ Nieznany autor tego manuskryptu zachował w tytule daty podane w poprzednim manuskrypcie *Informacje o cudownym Obrazie Najświętszej Matki Bolesnej i opis cudów 1761*. Por. przypis nr 6.

¹⁴ Por. *Wiadomości* (zachowane w KO) k. 19–24 oraz M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 23–39.

¹⁵ Kronika, t. 1, s. 3, poz. 12.

¹⁶ Ibid., s. 14, 15, 30, 35.

¹⁷ *Inwentarium Conv. S. Montis Oboriensis continens supellectilem tam ecclesiae quam conventus et praediorum 1681 anno*.

¹⁸ *Archiwum Privelegiorum, Fundationum, Inscriptionum et aliorum rerum notabilium Conventi Bithgostiensi Ordinis Carmelitarum...* (rozpoczęty w 1664 r.) a także *Ex Actis. Comitiorum Generalium Ordinis Fratrum Beatissimi Dei Genitricis Semperque Virginis sMariae de Monte Carmelo celebratis...* Anno 1680.

¹⁹ AKKr, sygn. 483/A162, *Ex Diario Conventus Oboriensis. Fundatio Carmeli Oboriensis*, druk z kolumnowym nagłówkiem w języku łacińskim.

²⁰ A. Sapołowski, *Orator (Novus) sed admirabilis dolor Marianus in figura perorans in ecclesia Oboriensis Virginis*, Toruń 1741; W. Gostomski, *Via Crucis tristissima in ecclesia Oboriensis...* Toruń 1742; Confinus a S. Juliano, *Occasus solis ...parentate Deipara Maria Virgine... Dolorosae et Prodigiosae Matris in ecclesia Carmeli Oboriensis* (Toruń) 1744 (egzemplarz tego druku znajduje się w Bibliotece im. Czartoryskich w Krakowie); Tegoż, *Septem ut octo dolores Mariani Cordis ad saedes dolorissimae Virginis in ecclesia Oboriensis*, (Toruń) 1747. Confinus a A. Juliano z pewnością był Karmelitą w Oborach.

²¹ Zob. m.in. *Polski Słownik Biograficzny* (dalej cyt. PSB), t. 7: 1948–1958, s. 312–313.

²² W. H. Gawarecki, op. cit., s. 134. Także O. Kolberg, *Dzieła wszystkie*, t. 27: *Mazowsze*, cz. IV, Wrocław–Poznań 1964, s. 8.

²³ I. Chodynicki, *Wiadomość historyczna o fundacjach klasztorów Zakonu Karmelitańskiego, niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rosji i Prus zostających. Ułożył... na wsparcie mieszkańców Galicji, uszkodzonych w roku 1845 powodzią Sanu i Wisły*, Kraków 1846, s. 34.

²⁴ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, według planu F. Sulimierskiego, t. 7, Warszawa 1886, s. 342.

²⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej*, Lwów 1889. Zob. H.E. Wyczawski, *Smoleński Zagłoba Maciej, krypt. ks. M.S. (1832–1899), ksiądz, historyk Kościoła*, SPTK, t. 4: 1983, s. 116–118. Był on m.in. proboszczem w Dulsku i w Lipnie. Zob. także S. Demby, *Bene merentes. Dobrze zasłużeni z ziemi płockiej*, Warszawa 1931, s. 12 oraz C. Lissowski, *Powstanie styczniowe w Ziemi Dobrzyńskiej*, Płock 1938, s. 208.

²⁶ M. Smoleński, *Wiadomość historyczna o kościele w Oborach*, „Przegląd Katolicki” 1866, nr 26.

²⁷ AKKr., sygn. 471/A158. Cały zespół zawiera dokumenty w języku łacińskim, niemieckim i polskim w ilości ponad 500 luźnych kart.

²⁸ Ibid.

²⁹ AKKr., sygn. 479/A115, poszyt dokumentów języku polskim, o objętości 226 kart ułożonych niechronologicznie, dobrze zachowany.

³⁰ AKKr., sygn. 474/A161.

³¹ AKKr., sygn. 476/A112, kart 268.

³² AKKr., sygn. 478/A117, poszyt o objętości 30 kart dość dobrze zachowanych, w tym m.in. pismo przeora oborskiego o Angelina Woytkowskiego z 16 stycznia 1817 r.

³³ AKKr., sygn. 475/A114.

³⁴ AKKr., sygn. 482/616, kart 702

³⁵ AKKr., sygn. 473/A160. Wśród tego luźnego poszytu uwagę zwraca *Protokół objaśniający o spisie tabelarycznym majątku duchownego Księży Karmelitów w Oborach* sporządzony w dniu 1(13) maja 1838 r. w składzie: ks. Tomasz Bronowski, dziekan dekanatu rypińskiego, Adolf Karczewski, wójt Gminy Rządowej Trąbin, o. Piotr Ochlewski, przełożony klasztoru w Oborach oraz „dwóch sąsiednich obywateli: Adama (...) dziedzica dóbr Głębocek i Jana Tokarskiego, dziedzica dóbr Chojno”.

³⁶ Ibid.

³⁷ AKKr., sygn. 480/110. Wśród nich m. in. jednoroczny kontrakt z Piotrem Karczewskim, który w dniu 4 stycznia 1835 roku, który „objął obowiązek na woźnicę do pary koni w klasztorze”.

³⁸ AKKr., sygn. 473/A160, 1-22.

W 1911 roku oprócz przeora D. Mierzwickiego w Oborach było trzech innych ojców: o. Kolumban Dominik Król (ur. 8 sierpnia 1835 r., śluby złożył 10 lutego 1859 r.; o. Tomasz Ignacy Janowicz (ur. 2 listopada 1843 r., śluby złożył w 1864 r.; o. Wincenty Józef Kruszewski (ur. 4 marca 1843 r., śluby złożył w 1862 r. oraz dwóch braci zakonnych.

³⁹ Wacław z Sulgostwa, *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*, z. 1–5, Kraków 1902, s. 474–475.

B. Kumor, *Nowakowski Wacław Edward, ps. Kajetan Korzeźliński, Anastazy Trembecki, Wacław z Sulgostwa (1829–1903), kapucyn, historyk Kościoła*, SPTK, t. 3: 1982.

⁴⁰ S. Barącz, *Cudowne obrazy Matki Przenajświętszej w Polsce*, (Lwów) 1891, s. 195.

⁴¹ A. Fridrich, *Historie cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 3, Kraków 1908, s. 115–120.

⁴² W. Załuski, *Cudowna Figura*.

⁴³ G. Wielgus, *Z historii Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach*, „Ład Boży” 1950, nr 35, s. 3.

⁴⁴ Kronika Klasztoru OO. Karmelitów Trzewickowych w Oborach, t. 1, s. 100 ponumerowanych. Kończy się opisem wydarzeń drugiej wojny światowej. Na ss. 98–100 znajduje się „Spis przeorów klasztoru oborskiego od r. 1890” (aż do dnia dzisiejszego), na s. 14–37 zamieszczono wykaz cudów powtórzony za W. Załuskim, *Cudowna Figura*, s. 26 i n.

⁴⁵ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 11: *Województwo bydgoskie*, pod red. T. Chrzanowskiego i M. Korneckiego, z. 9: *powiat lipnowski*. Inwentaryzację przeprowadzili R. Brykowski, J. Galicka, H. Sygietyńska, Warszawa 1969, s. 36–45 oraz ilustracje.

⁴⁶ T. Chrzanowski, *Rzeźba Pieta z Klasztoru Karmelitów w Oborach w ziemi dobrzyńskiej. Studium historyczno-konserwatorskie*, „Nasza Przeszłość”, t. 38: 1972, s. 55–83 oraz Tegoż, *Rzeźba Pieta z Klasztoru w Oborach w ziemi dobrzyńskiej. Studium historyczno-konserwatorskie*, „MPP” 1975, nr 10, s. 375–400 i okł. 3.

⁴⁷ A. Malicki, op. cit., s. 112–128.

⁴⁸ W. Gapiński, *Koronacja cudownej figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „MPP” 1976, nr 12, s. 453–476.

⁴⁹ Z wcześniejszych prac można wymienić: M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej w latach okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, (w:) *Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, t. 8: *Materiały i studia*, pod red. F. Stopniaka, z. 4, Warszawa 1979, s. 119–150; Tenże, *Eksterminacja inteligencji ziemi dobrzyńskiej w latach okupacji hitlerowskiej*, (w:) *Eksterminacja ludności polskiej w okresie okupacji hitlerowskiej. Wyniki badań ośrodków terenowych*, Warszawa 1979,

s. 153–209; Tenże, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, „WTK” 1981, nr 4, s. 1, 5, 10; Tenże, *Karmel Oborski*, Rypin 1981; Tenże, *Wojenne losy Karmelu Oborskiego*, „MPP” 1982, nr 8, s. 292–299; Tenże, *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty rypiński i lipnowski) w latach okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, „Studia Płockie”, t. 8: 1980, Płock 1982, s. 123–152; Tenże, *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1983, ss. 20.

O tym ostatnim opracowaniu Kronika Klasztoru (t. 2, zapis z 1984 r.) odnotowała: „Dzięki bezinteresowności p. dra Mirosława Krajewskiego z Radzyna, dzięki jego opracowaniu i staraniom, a także znajomości arkanów związanych z publikacją, w drukarni w Lipnie wydrukowaliśmy tysiąc broszurek pt. *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach*. Wydawało się to – i słusznie – kroplą w morzu potrzeb, dlatego prosiliśmy ministerstwo o zwiększenie nakładu. Uzyskaliśmy zgodę na dalsze 4 tys. nakładu”.

⁵⁰ Pod datą 1986 r. przeor o. Mateusz Wojnarowski odnotował w Kronice Klasztoru (t. 2): „Z myślą o uczczeniu M. B. Bolesnej planujemy wydać książkę o historii Kościoła i Klasztoru Oborskiego, jeśli to się uda, a wszystko wskazuje na to, że Sama Matka Boża w tym pomaga, to bezsprzecznie największa w tym zastęgę będzie miał p. dr Mirosław Krajewski z Radzyna, który z naszym klaszturem związał się całym sercem. To on napisał w/w pracę, on jeździł do Warszawy, by w Ministerstwie otrzymać zgodę na druk, on załatwił cenzurę i troszczył się o prawie każdy szczegół tej planowanej książki. Tez chyba przy pomocy Matki Bożej i dobrych ludzi udało się kupić 800 kg papieru na druk. Wielką w tym pomoc okazał p. Rzczewski – nasz organista, mieszkający w Lipnie. On też załatwił sprawę druku w Inowrocławiu, gdzie brat p. Rzczewskiego jest mistrzem zmianowym w drukarni”.

⁵¹ M.in. *Obory (Sanktuarium Maryjne)*, „Zorza” 1983, nr 41; *Ojcowie Karmelici. Jednak zdołała przetrwać. Pieta Oborska*, „Królowa Apostołów” 1985, nr 2, s. 5–6; M. J. Wojnarowski, *Pieta Oborska*, „Przewodnik Katolicki” 1985, nr 9, s. 4.

⁵² *Zabytki architektury i budownictwa w Polsce*, t. 46: *Województwo wrocławskie*, red. M. Rózewicz, Warszawa 1993, s. 116.

⁵³ R. Róg, *Karmelici. Duch – historia – kultura*, Nakładem Zakonu OO. Karmelitów, Kraków 1997, s. 106 – 122.

⁵⁴ M. Konopnicka, *W Oborach*, przypisy do tekstu M. Krajewski, DW „Verbum”, Rypin 1996, ss. 28. W roku 2004 r. nowelę pt. *W Oborach* wydało także Wydawnictwo „KORONIS” w Bydgoszczy”, ss. 24 nlb.

⁵⁵ A. Malicki, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Obory Sanktuarium, (Obory 2001), ss. 54.

⁵⁶ *Nowenna do Matki Bożej Bolesnej w Oborach. W 25 rocznicę koronacji 1976-2001*, opr. o. R. Dąbrowski, Obory 2001, ss. 47.

⁵⁷ J. Janowiak, *W objęciach Ojca. O. Wincenty Józef Kruszewski O.C. (1843-1922)*, Dom Wydawniczy „Verbum”, Obory 2002, ss. 60.

⁵⁸ M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu*, Włocławek 2002, ss. 760.

Rozdział II

FUNDACJA I ROZWÓJ UPOSAŻENIA

*Dla wszystkich zakonników i zakonnice Maryja jest żywym modelem
i najdoskonalszym urzeczywistnieniem naśladowania Pana
i poświęcenia się Jemu:*

*Dziewica uboga i posłuszna, wybrana przez Boga,
całkowicie oddana posłannictwu swojego Syna.*

Papież Jan Paweł II, 29 czerwca 1990 r.¹

WIEŚ OBORY, ZWANA „SZWAJ-CARIA DOBRZYŃSKA”

W tzw. okresie rzymskim w Oborach istniał gród, w wykazach archeologicznych sytuowany w miejscu dzisiejszej Kalwarii, na wzniesieniu, zwanym „Grodziskiem”. Wierzchołek tej góry został później przeformowany w związku z pierwotną lokacją klasztoru i kościoła².

Miejscowość Obory występuje w źródłach pisanych dopiero pod datą 1502 r.³. Starsze od Obór są sąsiednie miejscowości: Ruże (1252)⁴, Chojno (1297)⁵, Sokołowo (1332)⁶, Zbójno (1363)⁷, Ugoszcz (1418)⁸, Okonin (dawna nazwa Okunino, Okonino) (1425) i Nowa Wieś (1534)⁹.

W 1564 r. wieś Obory znajdowała się w parafii Chojno. W pierwszej połowie XVI wieku do parafii Chojno oprócz samego Chojna należały: Głębocek, Nowa Wieś, Obory i Radzynek¹⁰. Tamtejszy kościół parafialny pod wezwaniem św. Stanisława, pochodzący prawdopodobnie z XIV w., został spalony przez wroga podczas wojen szwedzkich. Pierwsza wzmianka o kościele chojeńskim pochodzi z 1410 r. Nie wiadomo jednak, kiedy i przez kogo erygowano parafię Chojno, a także, kto fundował w tej parafii kościół, do której należała wieś Obory¹¹. Zniszczenie kościoła spowodowa-

ło upadek parafii w Chojnie w końcu XVII w.¹². W związku z tym od początków XVII w. aż do 1971 r. klasztor i kościół w Oborach należał do parafii Ruże¹³.

Administracyjnie wieś Obory obecnie znajduje się w województwie kujawsko-pomorskim, w powiecie golubsko-dobrzyńskim, na terenie gminy Zbójno. Pod względem geograficznym znajduje się w północnej części Pojezierza Dobrzyńskiego, w pobliżu jezior Oborskiego i Wojnowskiego¹⁴.

W połowie XVI wieku wieś Obory zajmowała 6 łanów ziemi z 6 kmieciami, zagrodnikami i młynarzem. W 1564 r. stała się własnością Wojciecha Łochockiego, zwanego Szalą¹⁵. Płacił on wtedy podatek w wysokości 4 zł i 10 groszy¹⁶. W 1568 r. właścicielem Obór został jego syn, Marcin Łochocki. W 1599 r. M. Łochocki i jego brat Erazm sprzedali wsie Obory i sąsiedni Głębocek Łukaszowi z Murzynowa i Annie z Galemskich Rudzowskim¹⁷. Od 1617 r., na podstawie zapisu tych ostatnich, Obory weszły w posiadanie Karmelitów¹⁸.

Topograficzne położenie Obór i umiejscowionego w nim kościoła i klasztoru Ojców Karmelitów od wieków urzekało odwiedzających okolice. Na początku XIX stulecia odwiedzający to miejsce historyk Mazowska i ziemi dobrzyńskiej, Wincenty Hipolit Gawarecki zauważył: „*Kościół i klasztor (...) jest całkiem murowany, stoi*

na górze, prostą linią w ziemię ku równinie ciągnąć około 70 łokci wysokości. Ma tylko jedną drogę do zajazdu od południa, przyjezdni od wschodu na około objeżdżać muszą klasztor ku drodze prowadzącej przez bramę. Wyszędłszy na zachód z klasztoru o dwa tylko kroki, a na północ o sześć kroków już głęboka okropna, którą płynie strumień przez ogród owocowy, nieco niżej od klasztoru na dwóch wzgórkach będący, z strony południa jest murem, z innych stron parkanem opasany”¹⁹.

To niezwykle położenie podziwiał także w swoich pracach ks. Maciej Smoleński, który pisał, że Kalwaria Oborska „cieśzy się najpiękniejszym położeniem w całej ziemi dobrzyńskiej. Z kalwarii najlepiej poznać tę okolicę, którą można by nazwać Szwajcarią Dobrzyńską. Z kalwarii w którąkolwiek stronę rzucisz ciekawe oko, ucieszysz się prześlicznym widokiem zawsze, a szczególnie w miesiącach corocznej u nas wiosny (...) Wszystko to cudowny tworzy krajobraz, godny pracy znakomitego pejzażysty”²⁰.

Miejscem urokliwym zachwycał się także uczony pielgrzym, R. Filochowski w 1881 r.²¹. Niezwykłe położenie Obór fascynowało także ks. Walentego Załuskę, historyka kościołów w diecezji płockiej: W 1909 r. tak opisał położenie Kalwarii Oborskiej: „To Kalwaria Oborska, położona w najpiękniejszej miejscowości na całej Rypińskiej, zwana „Szwajcarią dobrzyńską”: wysokie wzgórze panuje nad całą okolicą, widok prześliczny. Pola jakby pofałdowane wzniesieniem a kręte doliny i parowy przerzynają gzygzakowato całe te obszary wypukłe. Strumienie, wijąc się w dolinach, zagłębiają się w stawach lub pędzą do jeziora. Tu i ówdzie świeci wielka płaszczyna wody, jakby wypolerowane zwierciadło. Doliny ubrane barwnym kwieciami. Wzgórza strojne w dąbrowy. W spodu Kalwarii rozlewa swe wody jezioro. Wszystko to bardzo piękny tworzy krajobraz”²².

„Kościół oborski w płockiej guberni, powiecie rypińskim, parafii Ruże, położony w uroczej miejscowości: wznosi się na górze, a dookoła po wzgórzach widnieją kapliczki i figury, u stóp zaś owej góry, w wąwozie, płynie rzeka Ruziec”²³.

FUNDACJA KLASZTORU

Właściciele wsi Obory, Łukasz i Anna z Galemskich Rudzowscy²⁴, w 1605 r., „dla własnej i swych poddanych wygody i duchowego pożytku postanowili w swej majątności wznieść kościół i osadzić go zakonnikami”²⁵. W tym celu ułożyli się oni z konwentem Karmelitów w Bydgoszczy, przeznaczając pod budowę klasztoru szczyt góry zwanej Grodzisko (później Kalwaria) i ofiarując na ten cel połowę swoich dóbr Obory. W 1608 r. fundację Rudzowskich potwierdził papież Paweł V. Zgodnie z umową, na wzniesieniu wybudowano niebawem drewniany kościółek i skromne zabudowania klasztoru.

W 1612 r. zmarł fundator Łukasz Rudzowski. Wkrótce po jego śmierci spłonęła pierwotna fundacja klasztorna. Żona fundatora, Anna, podtrzymując pobożną inicjatywę męża, w dniu 17 czerwca 1617 r. zawarła z Karmelitami nową umowę, na podstawie której oddała zakonnikom przypadającą po jej mężu połowę dóbr Obory. Zobowiązała ich jednocześnie do odbudowania klasztoru i kościoła w ciągu dziesięciu lat, do niesprzedania nigdy darowanych dóbr Obory i do odprawiania co tydzień mszy św. „sub onere conscientiae” za dusze fundatorów²⁶.

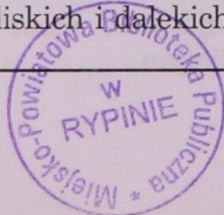
Akt erekcyjny kościoła i klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach²⁷

(tłum. z jęz. łacińskiego)

Działo się w Rypinie podczas zjazdów nadzwyczajnych, w poniedziałek po Nawiedzeniu N. M. P. r. 1605. Stanąwszy wobec sądu i akt ziemskich rypińskich urodzony Łukasz syn Macieja z Murzynowa Rudzowski, dziedzic na Oborach i prawa ich posiadacz, zdrów na umyśle i na ciele, z dobrem zastanowieniem, nie z przymusu, nacisku i podejścia, ale dobrowolnie i za radą przyjaciół idąc, publicznie i wyraźnie zeznał: że zagrzany nabożeństwem i gorliwością wiary katolickiej pragnie, aby się cześć i chwala Pana Boga wszędzie i w tych stronach pomnażała. Co aby snadniej nastąpić mogło, ze szczególnej ku Bogu miłości chce założyć klasztor i miejsce dlań w dobrach swych oznaczyć, - jakoż i oznacza górę Grodzisko nad jeziorem we wsi Obory położoną oraz zobowiązuje się wznieść rzeczony klasztor wedle możności, i chce, aby w nim osiedlili i służbę bożą wiecznemi czasy sprawowali księża Karmelici. Gdy zaś p. Rudzowski dla zawczesnej śmierci zamiaru swego nie wykonał, wtedy Ojcowie własnym kosztem będą obowiązani klasztor i kościół wystawić i służbę bożą w nim pełnić. Nadto ciż zakonnicy postarają się u biskupa, u Stolicy Apostolskiej, albo też jej Nuncjusza, lub u innych osób mających władzę ku temu, o zezwolenie potrzebne wzniesienia klasztoru.

Aby zaś ojcowie mający tu mieszkać i pracować, mieli stosowne utrzymanie: rzeczony Ł. Rudzowski całą połowę dóbr swych Obory z wszelkimi służącymi im prawami, tytułem własności i dziedzictwa, oraz wszelkie teżże połowie przynależne korzyści, użytki, dochody, pola uprawne i odłogi, łąki, dodatki, drogi, lasy, bory, gaje, zarośla, bagna, budynki, owocniki, ogrody, a także włości i ogrodników z ich dziećmi, żonami, — ich daniny, robociznę, podwoły; słowem wszystko, co jakimkolwiek sposobem do tych dóbr z dawna należało i teraz należy, nic dla siebie, ani swych następców nie wyłączając, lecz zupełnie i w całości, jak mu przynależało, i jak sam to wszystko dzierżawił, miał i posiadał, — rzeczonym ojcom i ich następcom bezzwrotnie dał, darował, ustąpił i zapisał, jak to i niniejszym daje, darowuje, ustępuje i zapisuje na wieczne czasy. Co się zaś drugiej połowy tychże dóbr tak ruchomych jako i nieruchomości tyczy: Ł. Rudzowski ustąpił sobie do niej prawo i zapis obowiązkowy przez Erazma Łochockiego, syna Sebastiana, miecznika Ziemi Dobrzyńskiej, za sumę 8.000 zł pol. opartą na całej połowie wspomnianych dóbr Obory wraz z wszelkimi zastrzeżeniami, punktami, zobowiązaniami, zakładami, słowami i wszystkim, co się w rzeczonym zapisie znajduje. — zupełnie i całkowicie wspomnianym ojcom wzięwszy już od nich odpowiednią zapłatę i wynagrodzenie, ustępuje, daje, darowuje, zapisuje, i na osoby ich i ich następców wiecznie przelewa, jak już i przelał niniejszym zeznaniem; — ten wszakże warunek dokładając i wyraźnie zastrzegając, iż rzeczeni ojcowie po wybudowaniu wspomnianego klasztoru przez zapisodawcę, albo też w razie jego przedczesnej śmierci, przez siebie samych wznieść się mającego, w nim mieszkać i służbę bożą sprawować wraz z symi następcami będą obowiązani.

Już od tej chwili Ł. Rudzowski tymże ojcom nadaje prawo do objęcia wspomnianych dóbr tak darowanych, jako i przedstawionych, jak nie mniej prawo rzeczywistego posiadania, w które ich wprowadzi sędzia ziemski lub generalny wobec dwóch szlachty, którego i których mieć będą mogli i zechcą. Tego zaś wprowadzenia, tudzież rzeczywistego posiadania rzeczony zapisodawca zobowiązuje się nie tylko wspomnianym ojcom jakim bądź sposobem przez siebie, lub przez kogo bądź nie zakłócać — ale nadto będzie powinien ich, jako i tych następców, w spokojnym posiadaniu dóbr tak darowanych, jako i przedstawionych zawsze bronić, osłaniać i chronić od wszelkich krzywd, gwałtów, ciężarów prawnych, zapisów uprzednich lub później zająć mogących, długów, zobowiązań, podatków, zmian, jak również od wszelkich pozwów, wyroków i skarg ze strony osób uposażenie, lub dożywocie mieć mogących, — a także ze strony wszystkich pokrewnych bliskich i dalekich, — i to tyle razy, ile tego będzie

potrzeba, pod karą praw ziemskich, bez przysięgi, na samo tylko słowo, bez kosztów i strat klasztoru. To względem darowizny.

Co się zaś przedstawionych dóbr Obory tyczy: te pod zakładem 8.000 zł pol. zapisodawca i z następcami, kosztem innych swym dóbr opłacać bez wynagrodzenia obowiązują się. Za kosztą zaś sądownie przyznane oraz za wynagrodzenie jakichkolwiek szkód i krzywd, albo też za niedotrzymanie opisanych warunków w części lub w całości, pozwala się tenże zapisodawca wraz z następcami przez ojców i ich następców pozwać do sądów ziemskich dobrzyńskich. Od tego czasu wyrzekając się wszelkich wybiegów, obowiązują się przed tym sądem, przed który pozwany będzie, odpowiadać i stanąć w terminie doraźnym (bezzwłocznie), tegoż sądu słuchać, odpowiadać, wyrok zarządzony przyjąć, odrzucając w tym razie dobrodziejstwa ze strony prawa, jako to: zwłoki, napomnienia, apelacje, uchylania się, sprzeczki, spory prawne, przeszkody, choroby, sprawy dla uspokojenia kogoś innego, małoletność spadkobierców, powód źle udziałanego procesu; słowem wszystko nie wyłączając żadnego wyszukanego pozoru dla uniknięcia wspomnianych warunków, ani prawnego przedawnienia tychże.

Następny kościół, również drewniany, wybudowano u podnóża wzniesienia w ciągu dwóch lat 1617–1618. Okazał się on jednak za mały w stosunku do potrzeb gromadzących się tu licznie wiernych. W 1627 r., już po śmierci Anny Rudzowskiej, oborscy Karmelici rozpoczęli rozbudowę kościoła. Trwała ona etapami aż do końca XVIII w. W 1642 r. zakończono budowę murowanej nawy, którą dobudowano do drewnianego kościółka, w kształcie i rozmiarach istniejących dzisiaj. Kilka lat później, w dniu 2 lipca 1649 r., bp Wojciech Tolibowski, sufragan płocki dokonał konsekracji kościoła pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny²⁸.

W następnym etapie rozbudowy rozebrany został drewniany kościółek spełniający rolę prezbiterium. W 1694 r. dobudowano dwuprzęsłowe prezbiterium murowane z cegły. Przedzielono je wówczas ołtarzem głównym, w ten sposób, że część spełniała rolę zakrystii. Ponieważ takie rozwiązanie nie było zbyt wygodne, w 1747 r. przy północnej ścianie prezbiterium wybudowano, zbliżoną do kwadratu, zakrystię z lożą na piętrze. Główny ołtarz przesunięto wtedy pod ścianę szczytową prezbiterium.

Z racji znacznej rozległości czasowej powstawania obiektu jest on zróżnicowany architektonicznie. Dotyczy to w szczególności sklepień. W nawie są one pozorne w łuku odcinkowym, w prezbiterium natomiast — kolebkowe z lunetami. Sklepienia w kaplicy Opatrzności Bożej i w zakrystii są krzyżowe. Ponadto nad zakrystią znajduje się loża otwarta do wnętrza półkolistym

otworem, a w niej umieszczona jest ażurowa, rokokowa balustrada. **Chór muzyczny** pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku. Jest on murowany, wklęsło-wypukły wsparty na filarach a pomiędzy nimi arkady: środkowa — zamknięta półkoliście, boczne szerokie — zamknięte koszowo. Na osi filarów znajdują się wklęsłe pilastry, zachodzące na płycinowy parapet. Na środku znajduje się ozdobny kartusz z herbem Karmelitów, dźwigany przez aniołka. W zwieńczeniu zaś ażurowa balustrada z kratownicą, drewniana w stylu rokokowym.

Fasada kościoła oborskiego jest jednoosiowa. Nad głównym wejściem znajduje się tablica z czerwonego marmuru z napisem w języku łacińskim, odnoszącym się do odnowienia kościoła w 1745 r. Szczyt fasady ujęty jest dwoma falistymi pilastrami, zakończonymi półkoliście. Okna kościoła są silnie rozglifione na zewnątrz. Dachy budowli w momencie powstawania pokryte zostały dachówką-karpiówką. Na skutek poważnego zniszczenia, w 1986 r. przeprowadzono kapitalny remont dachu, kryjąc go blachą miedzianą.

W 1740 r., do szerszej i wyższej od prezbiterium, nawy, przy jej wschodnim przęśle, od strony południowej wzniesiono kaplicę Opatrzności Bożej. Jej fundatorem był Juliusz Dziewanowski. W południowej ścianie kaplicy znajduje się wnęka zamknięta koszowo. Dach jej jest namiotowy, pokryty także blachą miedzianą i zwieńczony ośmioboczną latarnią nakrytą cebulastym hełmem²⁹.

**Inventarium Conventus s. Montis Oboriensis continens supellectilem
tam ecclesiae quam conventus et praedorium 1681 anno**

(fragment z zachowaniem oryginalnej pisowni)

Ecclesia

Obraz cudowny Depositionis de Cruce, na którym ferencików na wstędze ceglastej brunatno i biało-szmelcowanych — 8

Między nimi czołnek — 1

Gwiazdek w kółkach perłowych — 5

Na wstędze czarnej ferencików biało i lazurowo-szmelcowanych większych dwa małych — 1

jeden bez kółka perłowego, między którymi czołnków — 4

Czerwony złoty ważny — 1

Pierścienie

Pierścionek mały z diamentem — 1

Pierścionek, z kamyczkiem — 1

Pierścionek srebrny drobny składany — 1

Pierścionek srebrny biały — 1

Obrączek złotych — 3

Obrączek szmelcowanych — 2

Obrączek złocistych — 1

Obrączka srebrna gruba — 1

Obrączka srebrna mała biała — 1

Perły

Perłowe manele w różne perły w trzy rzędy przeplatane ferencikami złotymi szmelcowanymi większymi i mniejszymi, których — 14

Perł na małe półłokcia sznurków 5 przy których krzyżyk złocisty z pasyjką

Szurków perł także na półłokcia większych drobnymi przeplatanych — 2

Sznurek perł na łokieć po końcach drobne — 1

Dwie nici perł czarnymi przeplatane paciorkami — 1

Nitka jedna także paciorkami czerwonymi przeplatana

Nić we dwa rzędy z pendentami czarnymi dookoła paciorkami przeplatana

Pacioreczki w kratkę czarna perełkami przeplatane między których perełek — 10

Szkaplerza strona jedna perełkami haftowana

Faworków czerwonych 2, błękitnych (luka w papierze)

Sukienka półjedwabna srebrna przetykana po końcach sztukowana

Korale

Koronka na kształt koralów — 60

Koralików sznurek na ćwierć łokcia przy których krzyżyk bez wierzchu

Koralików sznurek perełkami małymi szklanymi przeplatany

Koralików różnych... 2 uszka drutowe na końcu

Perełki przeplatane z koralikami małymi

Wota srebrne

Tabliczka wielka JWM Pana Łosia Chorążego Chełmińskiego z osobą srebrną z haftem półzłocistym z koronkami dookoła i pasyjką
Tabliczek różnych srebrnych — 19
Serce srebrne pozłociste — 1
Serce srebrne białe — 1
Oczek srebrnych — 2
Nóżka srebrna — 1
Pasek srebrny w kółka i osiki i w sztuczki złociste których — 22
Pasek srebrny bernardyński z baryłeczkami
Sznurowanie srebrne szpilką i kółkiem
Łańcuszek srebrny na półłocia
Binda z kapelusza
Sztuczka srebrna z promieniach Najświętszy Jezus
Metal srebrny złocisty na nim św. Jan z drugiej strony św. Józef z koronką do kółka
Passia srebrna na drzewie dereniowym
Krzyżyków srebrnych różnych — 7
Łubków srebrnych białych i złocistych — 11
Karawaka srebrna

Agnuski

Agnusków w blasze ze szkłem — 7
Agnusek srebrem obwiedziony próżny — 1
Reliquiarzów różnych małych i wielkich — 9
Krzyżyk rogowy z Reliquiami — 1

Fragmenta

Całeczka srebrna tablicy JMP Łosia
Sztuczka krzyżyka z makczykiem szklanym
Promyszczek od monstrancji
Pozłocisty guzik alias guziczek z uszkiem
Obrączka szmelcowana spadana
Guzik srebrny pozłocisty z uszkiem

Pacierze

Część różańca bursztynowego
Koronka bursztynowa w 60 w metalikiem mosiężnym
Paciorki nieprzedniego bursztynu na kształt koronki
Paciorki bursztynowe koralikami przeplatane z dziesiątkami kryształowymi w. 60
Paciorki małe bursztynowe w różaniec niespełna
Pacierze bursztynowe w 60 niespełna między którymi paciery srebrnych dętych 12
Pacierze perłowej macicy bursztynem przeplatane
Paciorki gagatkowe w 60 z dziesiątkami bursztynowymi i z metalikiem
Paciorki błękitne szklane. Item szychowe
Paciorki drewniane. Item paciorki rogowe
Paciorki szklane proste z serca
Paciorki czerne z Agnusikiem blaszanym ze szkłem

Zakrystia i srebro w niej

Monstrancja pozłocista w promieniach z Melchizedechem pozłocistym

Monstrancja stara mała popsowana w promienie, u której medietas spiżowa popielana sedes Reliquiarum srebrne.

U teźże Melchizedech srebrny pozłocisty kamykami sadzony

Kielich gładki pozłocisty z pateną — 1

Kielichów pozłocistych wybijanych — 2

Kielichów białych per partes pozłocistych — 2

Pixis cum Venerabili srebrne z przykryciem — 1

Relikwiasz szwejfowany w kwiaty — 1

Krzyż biały miedziany na nim Ewangelistów 4 srebrnych pozłocistych a z drugiej gwintów 5 z pasyjką mosiężną

Lichtarzy srebrnych stołowych para — 1

Lampa srebrna duża — 1

Tunbularz srebrny — 1

Ampulek srebrnych para — 1

(Ponadto w „Inwentarzu”:

działy — Cyna, miedź i mosiądz (9 pozycji)

— Ornaty białe (8 pozycji)

— Ornaty czerwone (6 pozycji)

— Ornaty zielone (5 pozycji)

— Ornaty czarne (6 pozycji)

— Dalmatyki (1 pozycja)

— Kapy (4 pozycje)

— Antepedia (6 pozycji)

— Alby (2 pozycje)

— Obrusy (3 pozycje)

— Tuwalnie (7 pozycji)

— Komże (3 pozycje)

— Korporały i subcorporały (2 pozycje)

— Vella, Bursy i Palie (11 pozycji)

— Humerwały (3 pozycje)

— Pasy (2 pozycje)

— Materie różne (14 pozycji)

— Mszały i inne rzeczy różne (16 pozycji)

— Dzwony (3 pozycje)

— Lisztwy różne (11 pozycji)

— **CONVENTUS.**

Ex primo (8 pozycji)

— Kuchnia (15 pozycji)

— Spiżarnia (23 pozycje)

— **BIBLIOTEKA** (181 pozycji)

— **FOLWARK OBORSKI** (16 pozycji)

— Stajnia i wozownia (43 pozycje)

— Browar (9 pozycji)

— Kuźnia (10 pozycji)

— **Folwark Stalmierski** (tutaj zapis: Ten zostaje według opisanego inwentarza w kontrakcie z Panem Arendarzem).

WIEŻA

Budowę kościoła oborskiego zakończyło wzniesienie w latach 1748–1749 barokowej, trójkondygnacyjnej, czworobocznej wieży o wysokości 45 m, zwieńczonej dużym, baniastym hełmem i ośmioboczną latarnią. Boczne krawędzie wieży zamknięte są zdwojonymi pilastrami narożnymi, natomiast szczytowy gzyms przerwany jest w każdej z czterech stron półokrągłym wyobleniem, gdzie został umieszczony zegar z tarczą „godziny i kwadransie bijący, ten o pół mili dostatecznie słyszeć można”³⁰. W dawnych wiekach „na ogrodzonych żelazem krajkach (gzymsach – dop. M. K.) odzywali się dawniej trębacz, zrazu co dzień, później w niedziele i święta, wołając lud na modlitwę”. wołając lud na modlitwę”³¹. Dowodzi tego znajdujący się w archiwum oborskim kontrakt zawarty w dniu 29 kwietnia 1742 pomiędzy konwentem a trębaczem Gabrielem Seneńskim r.³². Zegar został ponownie uruchomiony i naprawiony w 2004 r. Całość wieży, obita miedzianą blachą, odnawiana była w latach 1956–1958, 1986 oraz w 2004 r. Wejście na wieżę znajduje się z korytarza na drugim piętrze klasztoru.

DZWONY

Pierwotnie na wieży umieszczono trzy dzwony: średniej wielkości przeniesiony z miejscowej drewnianej dzwonnicy z napisem: „*In honorem Virginis Mariae de Monte Carmelo et S. Eliae, patris nostri, Fecit Henrich in Thorn A.D. 1687*”³³ oraz największy i najmniejszy pochodzące z upadłego w poprzednim wieku kościoła w sąsiednim Chojnie. Największy dzwon odlany przez Marcina Schmida w Toruniu w 1589, pozostawał w Chojnie do 1699 r., kiedy właściciel tej wsi Tomasz Rutkowski przekazał go do Obór. Dzwon ten posiadał napis: „*In Te Domine, speravi, non confundator in aeternum*”³⁴. Po 48 latach użytkowania, w związku z jego uszkodzeniem, został przelany z dodatkiem nowego materiału w pracowni Mikołaja Petersilge z napisem: „*Ad aedes prodigiosae Matris Dolorosae — prodii liberate, magnificentia singulari Domini Petri Kober-*

ski — fecit Nicolaus Petersilge a'Thorn A.D. 1747”³⁵. W 1866 r., po ponownym uszkodzeniu, został on kosztem klasztoru przelany przez Włodkowskiego z Węgrowa i po dodaniu nowego materiału „waży 1863 funty”³⁶. Drugi dzwon z Chojna został najpierw pożyczony właścicielce Radomina, Świeżawskiej. Po uszkodzeniu, został oddany do naprawy w Toruniu, gdzie zaginął. Wypadek ten spowodował proces sądowy pomiędzy właścicielami Chojna i Radomina. Stosownie do decyzji sądu, nowy właściciel Chojna — Wojciech Rutkowski, skarbnik dobrzyński, w 1720 r. dał upoważnienie konwentowi oborskiemu „*ażeby tego dzwona przez zgodę, albo też prawnym sposobem dochodził, a ten odebrawszy konsekrował w Oborach na potrzebę chwały Bożej*”. Na mocy tego upoważnienia Karmelici oborscy dzwon odzyskali i po przelaniu w pracowni M. Petersilge w Toruniu w 1758 r. umieścili w kościelnej wieży. Wszystkie dzwony zostały poświęcone: największemu i średniemu nadano imiona „*Eliasz*”.

Choć dzwony w kościele oborskim powstawały z różnych materiałów i w różnych odlewniach, to zdaniem współczesnych, „*skutkiem trafu, czy umiejętnego zawieszania, harmonijny dawały głos, mile działały na ucho i serce, wzbudzały radość w dni uroczyste, zdawały się smutkiem jęczeć, gdy oplakiwano stratę grzebalnych tu nieboszczyków*”³⁷. Dzwony te służyły kościołowi Karmelitów w Oborach aż do pierwszej wojny światowej, kiedy zostały zrabowane i wywiezione przez Niemców.

Nowe dzwony do kościoła oborskiego ufundowano prawdopodobnie w 1932 r., przy wsparciu finansowemu przebywającego w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej o. Anzelma Hrycykiewicza. Zbliżający się jubileusz 400-lecia fundacji kościoła i klasztoru w 2005 r. stał się okazją do ufundowania czterech nowych dzwonów, różnej wielkości, którym nadano w kolejności imiona: *Matka Boża Bolesna, Jezu, ufam Tobie, św. Józef i św. Eliasz*. Dzwony wykonała znana wytwórnia ludwisarska Braci Felczyńskich³⁸.

ORGANY

Nie wiadomo natomiast, kiedy fundowano do kościoła oborskiego organy. „Inwentarz” z 1681 r. mówi, że znajduje się tu „pozytyw stojący o głosach dziewięciu nadpsowany, poprawy potrzebuje”³⁹. W połowie XVIII w., za czasów przeoratu o. Erazma od św. Jana Nepomucena, podjęto modernizację i rozbudowę organów. Pracę tę wykonał znany warszawski organomistrz Wawrzyniec Zachorski⁴⁰.

Prospekt oborski jest trójwieżowy, wzbogacony iluzjonistycznymi efektami kompozycji. Okazał się on najbardziej trwałym i niepodatnym na przemijające style. Ewa Smulikowska pisze, że w Oborach „do barokowo-klasycystycznego, spokojnego schematu kompozycyjnego fasady, został tam wprowadzony nowy charakterystyczny element rokoka, a mianowicie wgłębione łukowato segmenty międzywieżkowe wzbogacające jej zmienny rytm i zarysowujące kontur prospektu wytłumacząca się faliście linią”⁴¹.

Wieże prospektu – wykonane na wzór niemieckich wzorników graficznych znanych już w pierwszej połowie XVII wieku – zdobi grupa koncertowa z rzeźbami Dawida i dwóch aniołów. Uwagę zwraca także kratka snycerska, pięknie ozdobiona, stanowiąca nadbudowę balustrady na chórze. Została ona podzielona na kwadratowe kasetony, z których każdy ma oddzielne zwieńczenie. U dołu widnieje kartusz herbowy Karmelitów, podzielony na trzy pola, wypełnione gwiazdkami: środkowe – wyobraża kształt stylizowanego wzgórza w kolorze brązowym. Szczyt ujmuje półokrąg z dwunastu gwiazd. Zwieńczenie herbu dopełnione jest koroną, posiadającą ramię z ognistym mieczem. Cały herb pod organowym prospektem podtrzymuje rzeźba aniołka⁴².

Na organach do dziś zachowanych w kościele oborskim grał latem 1824 r. 14-letni wówczas Fryderyk Chopin, przebywający w nieodległej Szafarni – posiadłości rodziny Dziewanowskich. Informował o tym w listach pisanych do rodziców w Warszawie, nazywanych przez siebie „Kurierem Szafarskim”. Kiedy okazało

się, że już nie przyjedzie więcej do swego kolegi Dominika Dziewanowskiego, w dniu 8 września 1825 r. w liście do innego przyjaciela, Jana Białobłockiego z Sokołowa, pisał: „Szafarni moje uszanowanie, jako też Płonnemu, Gulbinom, Ugoszczy, Oborom itp.”⁴³.

TABLICE EPIGRAFICZNE

Nad wejściem głównym do kościoła znajduje się tablica wykonana z czerwonego marmuru z datą rzymską MDCCXCV (1795), odnoszącą się do odnowienia, a raczej wykonania elewacji frontowej. Nad tablicą znajduje się duże okno, obecnie witrażowe w plastikowej ramie.

Po obydwu stronach wejścia głównego do kościoła oborskiego umieszczone są tablice epigraficzne dobrodziejów świątyni. Po lewej stronie tablica poświęcona jest rodzinie Rzeszotarskich (Hipolita i Justyny z Ciesielskich oraz ich dzieci: Stanisława, Ludwika i Walentyny) – właścicieli sąsiednich dóbr Stalmierz.

Po prawej stronie wejścia głównego rodzina ufundowała tablicę wykonaną z czerwonego marmuru poświęconą pamięci generała Wojska Polskiego Damazego Mioduskiego⁴⁴.

OGRODZENIE I BRAMA GŁÓWNA

W połowie XVIII wieku kościół oborski ogrodzono murem. Na jego wschodniej stronie w końcu XVIII stulecia wkomponowano małą kapliczkę⁴⁵. Jest ona murywana, otynkowana o zaokrąglonych nawiasach, wewnątrz sklepienie żaglaste. Na zewnątrz tej niewielkiej budowli widać ramowe podziały, w narożach uproszczone pilastrami. Szczyciki o spływach faliastych, w szczycie od frontu — okulis. Wejście do kapliczki zamknięte jest odcinkowo, daszek siodłowy pokryty dachówką. W XIX stuleciu kapliczka spełniała rolę kostnicy⁴⁶.

W 1756 r. w obwodzie muru od strony południowej powstała okazała brama, trójdzielna, z szerszym przejazdem zamkniętym łukiem koszowym oraz dwiema furtkami po bokach. W jej zwieńczeniu widać szczyt ze spływami woluntowymi z wnęką

na osi, w której znajduje się barokowa rzeźba Pieta z drugiej połowy XVIII w. Wzorowana jest ona na rzeźbie umieszczonej w głównym ołtarzu. Na osi furt bocznych mieszczą się rzeźby barokowo-ludowe św. Jana Nepomucena i Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej⁴⁷.

KLASZTOR

Równocześnie z budową zakrystii i wieży kościelnej Karmelici oborscy w dniu 19 czerwca 1741 r., kładąc kamień węgielny, przystąpili do budowy murowanego, dwupiętrowego budynku klasztornego. Poprzedni niewielki drewniany budynek spłonął w 1636 r. Wzniesiony murowany klasztor ma kształt węgelnicy. Jedno jego ramię styka się z narożnikiem frontowym kościoła pod wieżą, gdzie niegdyś była furta. Drugie ramię, za pośrednictwem małego korytarza, łączy się za zakrystią. W ten sposób zabudowania kościoła i klasztoru utworzyły czworobok, którego dwie strony północną i zachodnią stanowią klasztor, południową — kościół i wschodnią — zakrystia z małym korytarzem. Budowa została zakończona w dniu 7 maja 1753 r.⁴⁸

Za obrębem czworoboku położony jest refektarz i kuchnia. Zostały one zbudowane w 1718 r., a następnie wyraźnie przebudowane w 1821 r. Budowę rozpoczęto na podstawie kontraktu zawartego przez przeora o. Stefana od św. Wojciecha w dniu 2 kwietnia 1700 r. z Janem Stawiskim z Lidzbarka⁴⁹.

Budowa przestronnego klasztoru dyktowana była zapewne potrzebą pomieszczenia uczestników odbywających się tu kapituł. Układ wnętrza budynku jest jednotraktowy z korytarzami wzdłuż wirydarza, nakrytymi sklepieniami kolebkowymi z gurtami. We wschodnim krańcu skrzydła północnego znajduje się klatka schodowa. Zarówno w pomieszczeniach podziemia, jak również piętra sklepienia są kolebkowo-krzyżowe i kolebkowe z lunetami. W refektarzu natomiast wykonano strop. W skrzydle północnym, w przyziemiu, widoczna jest szeroko półkolista arkada. Okna przyziemia od strony wiry-

darza umieszczone są we wnękach zamkniętych odcinkowo, rozglifione. Dachy na budynku klasztornym siodłowe, w czasie remontu w 1980 r. pokryte blachą. Z górnej części klasztoru jest przejście do kaplicy nowicjatu nad zakrystią kościoła.

Wewnątrz zamkniętego czworoboku znajduje się wirydarz. Przechodzą nim przez furtę pod wieżą i pod łukiem łączącym pierwsze piętro klasztoru z nadzakrystyjnym chórem (kaplicą nowicjatu) procesje wokół kościoła⁵⁰.

KALWARIA

Górujące ponad kościołem i klasztorem miejsce pierwotnej fundacji konwentu oborskiego od XVIII stulecia przyjęło nazywać się Kalwarią. „*Bielutka kaplica, po prawej stronie od klasztoru na wysokiej górze (...) położona w najpiękniejszej miejscowości na całej rypińskiej*” — tak właśnie rozpoczął opis Kalwarii ks. W. Załuski⁵¹. Jeszcze wcześniej, bo w 1686 r., na pamiątkę drewnianego kościoła (pierwotnej fundacji kościółka i klasztoru) Jakub Suski wybudował tam murowaną kaplicę pw. św. Krzyża. Niebawem umieszczono w niej figurę ukrzyżowanego Chrystusa oraz skrót słów: *INRI*, jakie Poncjusz Piłat rozkazał umieścić nad głową Zbawiciela⁵². Obok niej znajdował się gwóźdź żelazny „*pocierany według drukowanego świadectwa*” o jeden z użytych przy Męce Pańskiej⁵³.

W drugiej połowie XIX stulecia kaplica ta została gruntownie przebudowana. Murowana budowla, o skromnych cechach barokowych, ma kształt kwadratowy i zwieńczona jest latarnią. Jej wnętrze nakryte jest sklepieniem krzyżowym. Od północy zwraca uwagę klasycystyczny portal, zapewne z około połowy XIX stulecia, ujęty filarami przyściennymi. Pomiedzy nimi widoczna półkolistie zamknięta wnętka. Na filarach uproszczone belkowanie i niski trójboczny przyczółek. Okna budowli są ostrołukowe, przekształcone także w XIX wieku. Dach kaplicy jest namiotowy, kryty blachą, zwieńczony ośmioboczną latarnią, nakrytą kopulastą.

Wewnątrz kaplicy znajduje się rokokowy ołtarzyk, pochodzący z drugiej poło-

wy XVIII wieku z mensą sarkofagową i wspomnianym już krucyfiksem barokowym, datowanym na ostatnie dziesięciolecie XVII w. Po bokach krucyfiksów znajdują się dwa anioły z żagwią i palmą męczeńską z drugiej połowy XVIII w.⁵⁴

Przed frontem murowanej kaplicy w 1746 r. Karmelici oborscy dobudowali drugą, obszerniejszą kaplicę drewnianą. Umieszczono w niej obraz Męki Pańskiej i zaczęto odprawiać nabożeństwo „Drogi krzyżowej”. Z tego też powodu wzgórze nazwano Kalwarią, a jego nazwa pozostała do dnia dzisiejszego. Drewniana kaplica w połowie następnego stulecia, z nieznanymi bliżej przyczynami, przestała istnieć⁵⁵. W połowie XIX wieku prasa katolicka odnotowała ten fakt następująco: „Dziś z drewnianej kaplicy ani znaku, nabożeństwo wyszło ze zwyczaju, góra zaś Grodzisko od swego czasu nazywana Kalwaryą”⁵⁶. (W dniu 11 października 1903 r. nabożeństwo to, za zgodą biskupa płockiego Jerzego Szembeka, reaktywował o. Dionizy Mierzwicki⁵⁷).

Na stary cmentarz – Kalwarię, wprost do kaplicy Krzyża Św., prowadzą malownicze schody, wykonane w połowie XIX wieku z kamienia polnego. Mimo upływu czasu zachowały swoją prostą formę i wygląd.

STARY CMENTARZ. TABLICE KOLATORÓW OBORSKICH

Wokół murowanej kaplicy z 1686 r. rozciąga się dziś tzw. stary cmentarz. Po jej prawej stronie wznosi się trójkondygnacyjna katakumba, w której znajdują się prochy kolatorów kościoła i klasztoru oborskiego i innych zasłużonych osób dla ziemi dobrzyńskiej⁵⁸. Została ona zbudowana 1848 r., remontowana w latach 1954-1955 oraz w latach osiemdziesiątych. Od południa wybudowano katakumbę dwukondygnacyjną. W poszczególnych korytarzach znajdują się rzędy wnęk zamkniętych odcinkowo z zamurowanymi komorami. W niektórych wnękach znajdują się marmurowe i kamienne tablice inskrypcyjne. Większość z nich pochodzi z drugiej połowy XIX stulecia. Z najnowszych,

w katakumbie południowej, znajduje się tablica poświęcona o. Jerzemu Rutkowskiemu, wieloletniemu przeorowi konwentu oborskiego, zasłużonemu synowi ziemi dobrzyńskiej⁵⁹.

Wśród innych tablic spotykamy poświęcone m.in. pamięci Feliksa Wysockiego z Dulaska, właściciela Dulaska, kapitana wojsk polskich (zm. w 1858 r.) i jego syna Ignacego (zm. w 1854 r.), Józefa Brudnickiego z Sokołowa (zm. w 1855 r.), Ignacego Jeżewskiego, generała wojsk polskich (zm. w 1852 r.), Korduli Gojrzewskiej (zm. w 1857 r.) i wielu innych. Na platformie wzniesienia znajdują się nagrobki m.in. Antoniego Sumińskiego, dyrektora poczt Królestwa Polskiego (zm. w 1854 r.), Jacka Rzeszotarskiego (zm. w 1857 r.), Stefana Sumińskiego h. Leszczyc-Bróg (zm. w 1930 r.), majora kawalerii, Naczelnego Koniuszego na Poznańskie i Pomorze – Inspektora Stadnin Państwowych i innych⁶⁰.

Po lewej stronie kaplicy głównej właściciel dóbr Ugoszcz, Zdzisław Borzewski w 1863 r. wybudował murowaną kaplicę grobową pod wezwaniem św. Antoniego. W jej podziemiach spoczywają prochy, zasłużonej dla ziemi dobrzyńskiej, rodziny Borzewskich, m.in. Antoniego Borzewskiego (zm. w 1920 r.)⁶¹. Kaplica eklektyczna o prostokątnym kształcie, poprzedzona jest wgłębnym portykiem z parą kolumn. Wewnątrz budowli strop. Jej fasada zwieńczona jest niskim trójbocznym przyczółkiem. Dach kaplicy jest siodłowy pokryty blachą. W portyku kaplicy na kolumniarkach ustawione są kamienne rzeźby aniołków wyobrażających rodzeństwo Engelströmów: Zygmunta Rafała (zm. w 1854 r.) i Gustawa Adolfa (zm. w 1857 r.). Od strony północnej na zewnątrz umieszczona jest tablica z białego marmuru poświęcona zmarłym członkom tej rodziny. Wewnątrz kaplicy płyta nagrobna Haliny Borzewskiej (zm. w 1848 r.) z czarnego marmuru, inskrypcyjna. Wewnątrz budowli zwracają także uwagę dwa barokowe lichtarze, cynowe z XVII w. z inicja-

łami EAR oraz dwa inne drewniane o formie barokowej z przełomu XVIII i XIX w.⁶²

W okresie rządów przeora o. Piotra Ochlewskiego (1846–1866), oprócz katakumb wzniesiono kamienne schody prowadzące na Kalwarię. Splantowano ponadto teren wzniesienia i ocieniono drzewostanem jego otoczenie⁶³.

Całość Kalwarii została ogrodzona w drugiej połowie XIX stulecia murem z cegły wraz z żelazną bramą. W 2002 r. ogrodzenie starego cmentarza poddano koniecznemu remontowi.

NECODZIENNE WYDARZENIA HISTORYCZNE

W latach Rzeczypospolitej

Z wydarzeń, które rzutowały na rozwój konwentu oborskiego trzeba wymienić m.in. dwa groźne pożary kościoła i budynków w miejscu pierwotnej fundacji w 1617 r., a następnie pożar znacznej części klasztoru w okresie świąt Bożego Narodzenia w 1821 r.

Szerząca się w latach 1605, 1668 i 1708 cholera spowodowała znaczne szkody w ludziach w całej ziemi dobrzyńskiej. Mimo to, jak zaświadcza M. Smoleński, podczas tej ostatniej groźnej epidemii, „w Oborach i całych dobrach klasztornych nikt nie umarł, ani nawet nie chorował”⁶⁴.

Poważne szkody poniósł natomiast konwent oborski podczas najazdów nieprzyjacielskich. W 1629 r., po klęsce wojsk polskich pod Górzniem (12 lutego 1629 r.), na klasztor w Oborach napadli Szwedzi mordując „kilku księży i mnóstwo innych osób”. Mimo to, oborski konwent nie upadł. W kilkanaście lat później, w 1644 r. było tu 7 księży, 3 kleryków i 3 braci zakonnych⁶⁵.

Większe zniszczenia miały miejsce w trakcie drugiego najazdu Szwedów, w okresie tzw. „potopu” w latach 1655–1660. W tym czasie najbardziej ucierpiała wieś Stalmierz, która „ze swym zabudowaniem, spichlerzem i wszystkimi narzędziami gospodarskimi w popiół obrócona została”⁶⁶. Nieprzyjaciel nachodził wówczas kilkakrotnie Obory, rabując i wymu-

szając kontrybucje. Na koniec Szwedzi splądrowali kościół i klasztor, podpalili zabudowania i zamordowali kilku zakonników. W czasie najazdów szwedzkich uchronione zostały jedynie najcenniejsze przedmioty oborskiego kościoła. Zaświadczają o tym dokumenty dołączone do „Protokołu” z 1747 r.⁶⁷

W czasie wszystkich najazdów nieprzyjacielskich klasztor musiał płacić wysokie kontrybucje w formie pieniężnej oraz w naturze. Podczas najazdu w 1703 r. konwent zobowiązany został do zapłacenia 600 złp kontrybucji. Kwity pozostawione w różnych językach od wojsk szwedzkich, rosyjskich i niemieckich, świadczą o wysokości i czasie nakładanych kontrybucji. Dowodzą tego m.in. dwa pokwitowania generała wojsk szwedzkich Karola Gabriela Horn’a wystawione w Brodnicy w dniu 22 marca 1704 r. i w Toruniu w dniu 25 maja 1705 r.⁶⁸

W 1708 r. kraj dotknęła ponownie epidemia cholery. Z uwagi na to, w dniu 12 września tego roku zamknięto klasztor oborski, a „*msza święta tylko jedna dla mieszkańców i włościan klasztornych odprawiała się w dni świąteczne w kaplicy na górze Grodzisko*”, jednak z dóbr konwentu nikt nie umarł i nie chorował, mimo kontaktów z osobami chorymi⁶⁹.

W 1683 r. Obory opuścili Karmelici dawnej reguły (*antique observantiae*) i przeprowadzili się do Krakowa. Na ich miejsce przybyli zakonnicy zwani Belgami, jako że część z nich pochodziła z Belgii. Wcześniej Karmelici ściślejszej reguły (*strictoris observantiae*) zajmowali inne klasztory w prowincji wielkopolskiej, m.in. w Poznaniu, Bydgoszczy i Gdańsku. Nie znali oni miejscowych praw, nie posiadali także potrzebnych dokumentów dotyczących uposażenia kościoła i klasztoru. Zostało to wykorzystane przez chciwych sąsiadów oborskiego konwentu⁷⁰.

Klasztor oborski, uposażony hojnie przez pierwszych fundatorów, powiększał swój majątek w ciągu pierwszego stulecia przede wszystkim drogą darowizn. Najdawniejszy zapis dla klasztoru w Oborach poczynił Adam Ligowski, który w 1648 r.

przeznaczył 1500 zł pruskich. Podobnie w 1684 r. Sebastian Czapski ulokował w majątku Radomin 1200 złp z procentem dla oborskiego klasztoru. Natomiast proboszcz działynski i dziekan lipnowski ks. Bartłomiej Zaleski darował klasztorowi w końcu XVII w. 2000 tynfów. W 1700 r. Jan Rętwiński zapisał klasztorowi 1500 złp, a Mikołaj Rętwiński w 1704 r. 1000 tynfów. Aż 4 tys. zł pruskich zapewnił w dobrach Płonne Mikołaj Dziewanowski. Natomiast Jan Nałęcz, właściciel Obrowa i Zembowa w 1708 r., zapisał 10 tys. tynfów, a Jakub Olszewski zapisał na Rakowie 2 tys. tynfów. Niejaki Kazimierz Nałęcz, stolnik dobrzyński zapisał na Zembowie 3800 tynfów⁷¹.

W aktach klasztoru oborskiego przechowywanych dziś w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów „Na Piasku” w Krakowie znajdujemy akta różnych innych darowizn, w których kolatorzy najczęściej przed spodziewaną śmiercią czynili zapisy. Tak m.in. 1716 r. postąpił Kazimierz Pasiewski, który *„na pochowanie ciała mego grzesznego, albo pogrzeb zlecam WW. OO. Karmelitom w Oborach nieco pieniędzy, które mam u Ich Mościków pana Majakowskiego w Żałem, pana Makamamskiego, pana Stanisława Borzyminiego w Bożyminie za robotę...”*⁷². Podobnie w 1854 r. klasztorowi darował 450 rubli Franciszek Dębisk, właściciel wsi Giżynek⁷³. W 1700 r. kwotę 1000 złp darował z kolei Jakub Suski ze Strzyg⁷⁴.

Ponadto Klasztor w Oborach w latach 1711–1730 dzierżawił wieś przyległą – Głębocek. W 1730 r. nowy właściciel tej wsi, Jakub Białokórski przekazał Głębocek Karmelitom w zastaw. Na mocy tego aktu należał on do zakonu aż do 1780 r. Natomiast w 1766 r. Świętosław Jaranowski i Jan Kłosiński darowali klasztorowi wieś Stalmierz, a z początkiem XVIII wieku Stanisław i Jakub Ośniałowscy przekazali w zastaw wieś Sarnówko. Własnością klasztoru stał się także młyn na Rochalu. Natomiast w 1708 r. klasztor nabył od Jana Glińskiego, proboszcza i dziekana golubskiego wieś Rudusk za 24 tys. złp⁷⁵.

Posiadanie przez klasztor kilku wsi oraz sporych sum pieniężnych nie przyniosły konwentowi spodziewanych korzyści. Przyczyniły się do tego epidemie, lata posuchy, a nade wszystko wspomniane już najazdy nieprzyjaciół. Po najeździe Szwedów w 1629 r. zakonnicy musieli chwilowo uchodzić z Obór⁷⁶.

Po powrocie, w 1639 r., zastali budynki w ruinie, a grunta zajęte przez właścicieli sąsiednich posiadłości. Klasztor musiał wtedy wejść w długotrwałe, kosztowne i kłopotliwe procesy sądowe. Prowadzono je najpierw z właścicielami sąsiedniego Chojna, Kosubudzkimi i Jasińskimi a od 1680 r. - Tomaszem Rutkowskim. Ten ostatni, po opuszczeniu Obór przez Karmelitów dawnej reguły, wykorzystał nieznaną prawo przez przybyłych zakonników z zachodniej Europy. W latach 1688–1689 doszło nawet do bójek pomiędzy poddanymi Rutkowskiego a ludźmi oborskimi. Klasztor został zmuszony do podpisania krzywdzącej umowy przesuwającej granice wsi Chojno aż pod samą Kalwarię. Podobną chciwość okazali Sumińscy z Wojnowa, Mazowiecki z Okonina i Białokórski z Głębocka. Sumińscy zajęli *„cały pas lasu i pola od drogi pęcherskiej aż do Ruźca a także młyn Kiełbsak z gruntami darowanymi klasztorowi przez Rudzowskich”*⁷⁷.

Długotrwały proces sądowy zakończył się dopiero w 1744 r. wydaniem wyroku przez sąd trybunalski. Wyznaczono wtedy nową granicę: karcznię, domy z rolą i łąkami przywrócono konwentowi, natomiast młyn Brożek, znaczna przestrzeń lasu i pól pozostała przy Chojnie⁷⁸. Byłego dziedzica Chojna, Rutkowskiego zobowiązano do zapłacenia na rzecz Karmelitów 3590 tynfów odszkodowania za niesłusznie zagarnięte ziemie.

Mimo takiej decyzji, jeszcze w latach następnych dochodziło do bójek między poddanymi oborskimi a mieszkańcami sąsiednich wsi. Nieprzejednanie wrogie stanowisko wobec klasztoru zajmowali także następni właściciele Chojna, Franciszek i Franciszka z Czapskich Płaskowscy. Swego czasu Płaskowska *„publicznie na cmen-*

tarzu ubliżyła obecnym tam Karmelitom (...), wrzeszcząc na całe gardło, iż nie tylko Chojenka i karczma są jej własnością, ale nawet kościół i klasztor na jej gruncie stoi; — strumyk bowiem płynący od Brożka do jeziora Głębocezek, przez ogród karmelicki poza klaszturem, chciała mieć granicą swego Chojna”. Kiedy indziej F. Płaskowski „wpadłszy raz podczas obiadu do refektarza groził, iż połowę mnichów zabije”. W 1764 r., podczas odpustu św. Józefa, poddani oborscy wszczęli bójkę, w czasie której jedna osoba straciła życie a 17 innych odniosło ciężkie obrażenia⁷⁹.

Ogromne poświęcenie na rzecz utrzymania i rozwoju fundacji oborskiej pozwoliło miejscowym Karmelitom dźwignąć konwent z upadku. Pomyślny jego rozwój był zawsze pozytywnie oceniany przez współczesnych. W 1691 r. Stanisław Grabski, kasztelan rogoziński chciał Karmelitom oborskim wybudować klasztor i kościół w Nowym Mieście. Podobnie w 1719 r. Stanisław Chomętowski, wojewoda mazowiecki nosił się z zamiarem budowy klasztoru przy kościele w Jasieńcu oraz nadania Karmelitom pewnych gruntów i 40 tys. złp. Trzech księży zakonnych z Obór „chciał widzieć w kościele w Madzerowie w 1770 r. komornik brzeski, Peleński”. Za to chciał ich obdarzyć swoją wsią Smietnik⁸⁰.

Sporządzona „Tabela ludności chłopskiej” z 1709 r. wykazuje, że w Oborach żyło „głów wszystkich 96”, w tym gospodarzy rolników – 25⁸¹.

Szczególny rozkwit klasztoru przypadł na okres przeoratu o. Anastazego (lata 1739–1742 i 1745–1748). W tym czasie podjęto wiele wysiłku w celu materialnego wzbogacenia pierwotnej fundacji: wzniesiono wieżę i zakrytą, zbudowano i odnowiono ołtarze, ławki, ambonę, sprawiono posadzkę, kielichy, antepedia i świeczniki. W tym okresie czasu powstała także kaplica Opatrzności Bożej, do której o. Anastazy sprowadził relikwie i nabożeństwo drogi krzyżowej. Wtedy także powstało Bractwo Szkaplerza św. W okresie przeoratu o. Anastazego powstały

wreszcie budynki gospodarcze oraz „dochodowe zakłady”⁸².

Wiek XVIII zaznaczył się wzrostem gospodarności klasztoru. Świadczą o tym liczne kontrakty zawierane przez klasztor z okolicznymi rzemieślnikami. W dniu 5 sierpnia 1745 r. klasztor zawarł kontrakt z „uczciwym Kazimierzem Klejnowskim majstrem konsztu strycharskiego”. Majster Klejnowski zobowiązał się palić cegłę i za każdy tysiąc wypalanej cegły miał otrzymywać „złotych pięć groszy piętnaście. Nadto po wypalaniu i wyparowaniu z pieca cegły beczka piwa”⁸³.

W 1747 r. karmelici oborscy zawarli następujący kontrakt: „Między Wielebnym Ojcem Anastazym od Świętego Brokarda przeorem konwentu oborskiego zakonu karmelitańskiego ściślejszej Obserwancyi i całym Konwentem z jednej, a Jakubem Nowakowskim kunsztu ciesielskiego z drugiej strony, stanął pewny (...) nieodmiennej kontrakt. Jako to tenże Jakub cieśla podjął się wystawić szopę nad piecem cegielnym ze wszystkim wyżawszy tylko dranie, które do Konwentu należeć będą. Od tego zaś wystawienie W. O. Przeora deklaruje się temuż cieśli wyliczyć pieniędzy tynfów osiemdziesiąt dico 80. Ten kontrakt obydwie strony dotrzymywać sobie deklarują i dla lepszej wiary rękami się własnymi podpisują”⁸⁴.

W połowie wieku XVIII klasztor prowadził wielostronną działalność rolną. Klasztor zawierał liczne kontrakty z owczarzami, pastuchami, cieślami, rybakami itp. Jeden z takich kontraktów zawarty był w 1722 r., kolejne w następnych latach, m. in. z Janem Romańskim Owczarzem. W tym czasie powiększało się stado klasztornych owiec do 75 sztuk⁸⁵. Przez całe dziesięciolecie klasztor prowadził intensywną gospodarkę rybną, zarówno w jeziorze, jak też stawach przyklasztornych. W tym celu np. w dniu 26 listopada 1760 r. zawarł kontrakt z rybakiem Marcinem Bartowskim, gdzie „naprzód pomieniony Marcin Rybak powinien sobie sam sieci zrobić z przędzy klasztornej, gdy zaś klepą robić będzie konwent mu ludzi przydać powinien. A gdy będzie miał czas jaki

to osobliwie w żniwa będzie winien usłużyć co mu się rozkaże. Ta zaś będzie jego powinność, ryb starczy do klasztoru trzy razy w tydzień (...), a po Świętym Krzyżu cztery razy w tydzień, toż samo w Adwent i w Poście Wielkim: których wiele razy przez zwoje niedbalstwo nie przyniesie za każdy raz wytrącić mu się powinien szostak bity z myta Jego. Nadto sobie Warnie Konwent żeby żadnej ryby nie sprzedał nikomu co jeśliby miało się pokazać, zapłata jego umniejszona będzie.(...) ⁸⁶. Z kolei 15 kwietnia 1753 r. Konwent zawarł kontrakt z „pracowitym Janem Pasterz od bydła. (...) Na ten kontrakt już wziął Pasterz na parę koszul” ⁸⁷.

W źródłach nie znajdujemy dokumentów świadczących o tym, że klasztor nie wywiązywał się z zawieranych umów. Wprost przeciwnie, są dokumenty potwierdzające, iż były one dopełniane, a zleceniobiorcy wyrażali zadowolenie z podpisywanych umów. Tak postąpił stolarz Józef Stawicki, pisząc: „Daję rewers Wielebnemu Imci Księdzu Anzelmowi Dowińskiemu przeorowi oborskiemu Wielebnych Ojców Karmelitów jakom przy robocie stolarskiej bawiąc się w klasztorze przez sześć a przy odprawianiu się zupełnie zaspokojonym został tak dalece, że żadnej niż do klasztoru oborskiego Księży Karmelitów pretensji mieć nie mogę” ⁸⁸.

Wraz z rozkwitem konwentu oborskiego, poważnie wzrosło znaczenie sąsiadującej z Oborami kaplicy z obrazem św. Rodziny w Studziance, w parafii żalskiej. Korzystając z tego, Bernardyni skępscy wszczęli starania o założenie tam klasztoru dla swojego zgromadzenia. W związku z tym biskup płocki, Eustachy Józef Szembek zwrócił się do przełożonych sąsiednich zgromadzeń zakonnych z zapytaniem, czy nowy klasztor nie będzie materialnie szkodził innym domom zakonnym. W tej sytuacji 16 grudnia 1754 r. przeor klasztoru oborskiego, o. Karol od św. Bartłomieja zebrał ojców na naradę w tej sprawie. Zebrani jednogłośnie wypowiedzieli się przeciwko założeniu klasztoru w Studziance odległej od Obór nieco ponad 10 km ⁸⁹. Opinię Karmelitów oborskich potwierdzał

protokół wizytacyjny parafii Żałe z 1763 r. ⁹⁰

Nabyte i darowane dobra klasztorne w końcu XVIII wieku zaczęły odpadać od klasztoru. Wieś Rudusk otrzymał od króla Stanisława Poniatowskiego właściciel Zbójna, Piotr Sumiński. Po drugim rozbiore Polski, w 1796 r., także Obory i Stalmierz zostały zajęte przez rząd pruski, który w całości zajął dobra klasztorne. W zamian za to wyznaczył pewne fundusze na utrzymanie kościoła i klasztoru ⁹¹.

W latach niewoli narodowej

Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. cała ziemia dobrzyńska znalazła się w obszarze Królestwa Polskiego. Po jego upadku Obory znalazły się w granicach zaboru rosyjskiego (gubernia płocka). Niewielka odległość klasztoru od Drwęcy, stanowiącej granicę między zaborami rosyjskim i pruskim, spowodowała, że wielu dawnych pielgrzymów nie mogło przejść granicznego kordonu. Mimo to, głęboko zakorzeniony w świadomości ludu ziemi dobrzyńskiej i terenów przyległych kult Matki Boskiej Oborskiej, stał się powodem wyznaczenia w 1826 r. sanktuarium w Oborach miejscem uzyskania Odpustu Jubileuszowego ⁹².

Liczba ojców i braci zakonnych w Oborach w XIX wieku ⁹³

1834	– 13, kapłanów – 7, w tym prowincjał
1836	– 12, w tym prowincjał
1838	– 13, ubyło 4
1840	– 13
1843	– 10
1844	– 9
1845	– 10
1846	– 9
1847	– 15
1848	– 9
1853	– 6
1854	– 8
1855	– 6
1857	– 10
1858	– 8
1859	– 12
1960	12

1862 – 9
1863 – 15
1865 – 32, w tym 12 karmelitów bosych
1885 -10

Pierwsza połowa XIX w. dla konwentu oborskiego była okresem kolejnego regresu. W pierwszych latach rozbiorów wzrosła w okolicy ilość Niemców — protestantów. Zachwiało to religijnością katolików. Zmniejszyła się liczba zakonników, klasztor opustoszał a kościół oborski uległ zaniedbaniu. Zniszczeniu uległa bogata i cenna biblioteka klasztoru. Ruina klasztoru szczególnie mocno uwidoczniła się w okresie wojen napoleońskich. Przemarsze wojsk i tym razem niszczyły materialnie klasztor. Zniszczeń i strat dopełnił groźny pożar pomieszczeń klasztornych w dniu 19 grudnia 1821 r. Obsunięciem groziło wzniesienie, na którym stał kościół i klasztor⁹⁴.

Dopiero okres przeoratu w Oborach o. Piotra Ochlewskiego (1846–1866) zaznaczył się zahamowaniem upadku, a następnie rozkwitem materialnym klasztoru. Odremontowano zniszczony pożarem klasztor i kościół. Cały teren zespołu klasztornego zadrzewiono. Wykonano wiele prac na Kalwarii i wokół niej. Plac przykościelny wyłożono kamieniem. Wykopano wreszcie głębokie studnie. W okresie jego przeoratu podjęto restaurację kościoła. W tym celu powołano komitet odnowy zabudowań i wyposażenia konwentu oborskiego⁹⁵.

W ciągu kilku lat wyremontowano kościół, poprawiono jego wewnętrzną dekorację i wyposażenie. Za czasów przeoratu o. P. Ochlewskiego znacznie wzrosła dyscyplina i poziom moralny współbraci. Był to nowy, lepszy okres w życiu konwentu. Te korzystne zmiany zyczliwie zostały przyjęte przez wiernych. Jak przed laty, tak i wówczas, do Obór zaczęli się garnąć mieszkańcy całej ziemi dobrzyńskiej i przyległych obszarów. Klasztor oborski przyjął na siebie dodatkowy obowiązek rozwijania oświaty ludowej w okolicy. Przy klasztorze zorganizowano szkołę, która przez wiele lat służyła okolicznym dzieciom

i młodzieży. Dopiero od 1865 r. we wsi obsadzono nauczyciela rządowego⁹⁶.

Niestety, dalsze wypadki polityczne spowodowały, że ten korzystny okres w działalności konwentu skończył się bardzo szybko. Następne lata zaznaczyły się ponownym regresom w życiu oborskich Karmelitów.

Okres przygotowań do kolejnego zrywu wolnościowego spotkał się z żywym odzewem w klasztorze oborskim. Zaangażowanie tego domu zakonnego musiało być istotnie znamienne, skoro rosyjski pułkownik Friebes w raporcie z 27 listopada 1864 r. stwierdził: „*Donoszę, że wedle zebranych wiadomości, w klasztorze księży Karmelitów w Oborach, podczas początkowych demonstracji, duchowieństwo zezwalało na manifestacje przeciwko rządowi w kościele, na śpiewanie zabronionych hymnów i podburzające mowy. Podczas samego powstania przyjęto na teren klasztoru sformowaną przez Artura Sumińskiego partię powstańczą, a zakonnicy odprawiali nabożeństwa za pomyślność oręża polskiego*”⁹⁷. Na terenie klasztoru znajdowały schronienie oddziały powstańcze oraz indywidualni partyzanci. Było to możliwe dzięki patriotycznej postawie przeora konwentu oborskiego o. P. Ochlewskiego oraz wszystkich pracujących tam księży i braci zakonnych. Ich czynna postawa i zaangażowanie po stronie kolejnego zrywu powstańczego musiało mobilizująco wpływać na najbliższe otoczenie. Świadczy o tym m.in. fakt, że organista Dytrych był także aktywnym uczestnikiem insurekcji. Mimo tego, spośród zakonników tego klasztoru nikogo nie aresztowano, nie oddano pod sąd ani też nie zesłano na Syberię⁹⁸.

Udział Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach w czasie powstania styczniowego musiał być istotnie znaczący, skoro wydarzeniom w tym domu zakonnym w latach 1861–1864 poświęciła Maria Kopnicka jedną z nowel pt. *W Oborach*. Utwór ten powstał zapewne pod wpływem kwerendy archiwum powstańczego w Rapperswill i doskonale oddaje nastroje panujące w tych latach w klasztorze i jego naj-

bliższej okolicy⁹⁹. „(...) *Przeor milczał. Ta chwila milczenia miała wymowę, tak ogromnej siły, iż nie dotrwałoby jej w mocy żadne ludzkie słowa. Oczy jego chodziły po nas, jak żar i jak płomień. Zaczem schował kartkę pod szkaplerz na piersiach i, szeroko odetchnawszy, rzekł: — Dzieci! Matka na nas woła. Matka jest w potrzebie. Aż tu, przez mury, słysząc jego wołanie. Zrodziła nas, wykarmiła, żeście na jej łonie na drągalów wyrosli i już wam smoczka w gębie nie potrzeba. A teraz tam huczają lasy, palą się wsie, wstają miasta, kto żyw ofiarę tego życia niesie, a wy mi tu będziecie siedzieli za piecem? Trzydziestu takich partyzantów, że Boże ratuj — i za piecem? A tam strzelby tylko grają, tylko świszczą kulki. A dalejże mi te habity zrzucić i w garść pluć! (...)*

Podniósł przeor głowę, iż wyższym się jeszcze stał, a popatrzawszy na mówiącego z wysoka, rzekł spokojnie, zimno, prawie twardo. — Nie potrzeba. Tych tu młodzianków losem mogę zarządzić, w imię Boże, sam. Mogę ich oddać Polsce, jak ich od niej wzięłem. Za tego brata — człowieka też mogę przed Chrystusem Panem winę na siebie wziąć i zdać się na sąd miłosierdzia jego. Ale waszych wielebności rozsądzać nie mogę. Gdzie nie widzę łez, gdzie nie widzę żaru, gdzie nie widzę żywego uczucia, tam nie widzę ofiary, tam nie widzę miłości, tam nie widzę — Polski”¹⁰⁰.

W dniu 8 listopada 1864 r. ogłoszony został ukaz carski nakazujący zamknięcie klasztorów w Królestwie Polskim jako jedno z działań represyjnych po upadku powstania styczniowego. W związku z tym, w nocy z 27 na 28 listopada tegoż roku, oddziały wojskowe naczelnika powiatu lipnowskiego jednocześnie zajęły wszystkie klasztory na terenie ziemi dobrzyńskiej, tj. w Skępem, Dobrzyniu n. Wisłą, Trutowie i Oborach. W stosunku do tego ostatniego, władze carskie zdecydowały zamienić go na tzw. klasztor etatowy, tj. miejsce internowania duchownych skazanych za udział i popieranie ostatniego powstania. Decyzja ta zastała w Oborach przeora klasztoru, o. Piotra Ochlewskiego, księży zakonnych, Anzelma Kuźniarskiego, Ko-

lumbana Króla, Dionizego Mierzwickiego, Wacława Grajkowskiego oraz kleryków: Benedykta Fabianowskiego, Feliksa Małachowskiego, Marcelego Urbana, Walentego Płończyńskiego, Tomasza Janowicza i Anastazego Nowakowskiego. Niebawem do klasztoru oborskiego przywieziono kilkudziesięciu księży zakonnych i świeckich, aresztowanych za patriotyczną postawę i pomoc dla powstania. Łącznie zgrupowano w Oborach ponad 50 osób¹⁰¹.

Wśród uwięzionych przedstawicieli polskiego duchowieństwa znalazł się także ks. Maciej Zagłoba Smoleński, proboszcz parafii Dulsk, a od 1 sierpnia 1865 r. administrator parafii Lipno. Znany on był ze swej patriotycznej działalności i postawy w okresie przed wybuchem powstania oraz w trakcie insurekcji. Po upadku ruchu powstańczego nie zaprzestał wygłaszać zdecydowanych w treści kazań. Za tak nieugiętą postawę 22 lutego 1866 r. został aresztowany i zesłany do Obór na dwuletni pobyt. Kiedy dowiedział się, że rząd carski zbiera przeciwko niemu dalsze dowody świadczące o jego patriotycznej działalności, 30 października tegoż roku zbiegł z klasztoru i wyjechał za granicę. Z jego późniejszej relacji dowiadujemy się, że w momencie opuszczenia klasztoru oborskiego było tam jeszcze blisko 40 duchownych. Czternastu duchownym, pochodzącym z konwentu oborskiego, rząd carski wypłacał po kilkadziesiąt rubli zapomogi na utrzymanie. W tym czasie w Oborach przebywali: Karmelici trzewickowi — Kajetan Szreder, Anzelm Kaźmierski, Piotr Ochlewski, Augustyn Jajko, Cyriak Biernecki, Wacław Grajkowski, Nazary, Fortunat Jajko, Frankus Kuśnierczyk, Dionizy Mierzwicki, Albert Janicki, Stanisław Małachowski, Kolumban Król; Karmelici bosy — Kalikst Waszczuk, Edward Stankiewicz, Telesfor Głowicki, Korneli, Leopold, Szymon Buksakowski, Marek Żmigrowski, Franciszek Zawadzki; diakoni — Antoni Zaleski, Maurycy Leonowicz; klerycy — Klemens Podczaski, Feliks, Benedykt, Tomasz, Eustachy i dwóch innych nieustalonych z nazwiska¹⁰². W piśmie z 4 (16) stycznia 1865 r. Naczelnik Powiatu

Lipnowskiego informował przeora o. P. Ochlewskiego, że klasztor będzie dotowany dla 55 „nadkompletnych” w łącznej kwocie 1299 rubli¹⁰³.

W klasztorze oborskim internowani byli także ówczesny przeor klasztoru karmelitańskiego w Trutowie k. Lipna, o. Stanisław Małachowski¹⁰⁴ wraz z o. Cyriakiem Biernackim i dwoma braćmi zakonnymi Faustynem i Józefem Nareckimi. Tutaj internowano księży spoza dekanatów rypińskiego i dobrzyńskiego. Jesienią 1871 r. w Oborach więziono jeszcze ks. Franciszka Strzałkowskiego.

Raporty władz zaborczych donosiły wielokrotnie o udziale w powstaniu klasztoru oborskiego jeszcze po ukazaniu się carskiego ukazu. Jeden z nich, pochodzący z 28 czerwca 1865 r., stwierdzał, że „*ks. Dionizy Mierzwicki, były karmelita trze-wiczkowy w Oborach, (...) sercem złączony był z powstańcami*”. Znamienne, że ten okupacyjny dokument nazywał o. D. Mierzwickiego „*byłym karmelitą*”. Rosjanie uznali bowiem, że wraz z ukazem carskim o kasacie klasztorów w Królestwie, zmianie uległ również status formalno-prawny duchownych zakonnych¹⁰⁵.

Życie internowanych księży i zakonników w klasztorze etatowym w Oborach nie było łatwe. Nade wszystko dokuczała straszna ciasnota. Brakowało także żywności i opału. Obiecane przez Rosjan pensje w wysokości 1750 rubli rocznie na cały klasztor, nie wystarczały nawet na skromne utrzymanie. Zresztą i te wypłacane były bardzo nieregularnie. Mimo, że w klasztorze miało początkowo przebywać tylko 14 osób, to w najbardziej szczytowym okresie przetrzymywano blisko 70 duchownych.

Ponieważ wraz z kasatą zakonów zlikwidowano władze prowincjałów zakonnych, a istniejące zakony podporządkowano biskupom, duchowni z Obór zwracali się o interwencję w sprawach socjalnych do władzy diecezjalnej. Szczególnie trudna sytuacja w tym zakresie istniała zimą 1865 r. 12 stycznia tegoż roku, w imieniu biskupa ordynariusza przybył do klasztoru oborskiego zastępca dziekana dekana-

tu Lipno. W czasie rozmowy z internowanymi duchownymi otrzymał od nich zapewnienie: „*pomimo zupełnego braku żywności, pozostaniemy w klasztorze*”¹⁰⁶. Decyzja taka podyktowana była faktem, iż w drugiej fazie pobytu w Oborach księży, „*którzy byli mniej groźni dla rządu*”, mogli skorzystać z wyjazdu za granicę. Z Obór zgłosił się jedynie ks. Wacław Grajkowski, który wyjechał do wsi Cieszyny w powiecie brodnickim¹⁰⁷.

W ramach restrykcji popowstaniowych, reskryptem Naczelnika Powiatu Lipnowskiego z 1 (13) lutego 1865 r., ojcóm Karmelitom zakazano „*dalszych wykładania nauk w tamtejszej szkole*”¹⁰⁸.

Po upadku powstania styczniowego ziemia należąca do klasztoru została w większości zabrana przez rząd carski. W zachowanej w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie ankiecie w punkcie 18 klasztor w rubryce: „*Obiekty, do których klasztor rości pretensje*”, napisano: „*Obory, łąka poklasztorna, zwana pokarczemną 2 hektary 1860 metrów kwadratowych zabrana przez rząd rosyjski stworzenia osady karczemnej i po skasowaniu osady karczemnej wyłączona z reszty ziemi i oddana do użytku rosyjskiemu urzędnikowi. Obecnie stanowi własność państwa klasztor uzyskuje tę łąkę tytułem dzierżawy*”¹⁰⁹.

Kiedy ucichły echa powstania styczniowego i internowania duchownych, życie w oborskim klasztorze zdało się powracać do normy. W ostatnim ćwierćwieczu ubiegłego stulecia konwent oborski nie zaznał jednak rozkwitu. Pozbawiony po upadku powstania majątku i zarazem kontaktów ze Stolicą Apostolską, utrzymywał się jedynie dzięki pomocy okolicznej ludności. Gorliwi stróże oborskiego klasztoru, na czele z przeorem o. Stanisławem Małachowskim, przyjmowali nawet w tym trudnym okresie nieco młodzieży do nowicjatu, aby w ten sposób uchronić się od grożącego wymarcia. W 1884 r. było w Oborach 6 księży. W dalszym ciągu Karmelici oborscy prowadzili szkołę dla dzieci z okolicy¹¹⁰.

W 1866 r. Naczelnik Powiatu Lipnowskiego powołał Komitet Restauracji klasztoru i pismem z dnia 16 (28) sierpnia wezwał o. Kuśnierskiego do stawienia się na zebraniu organizacyjnym w Lipnie. W 1883 r. wykonany został kosztorys prac remontowych opiewający na łączną kwotę 306.442 rubli¹¹¹.

W 1904 r. ogłoszono kolejny ukaz carski znoszący klasztor etatowy w Oborach. Planowano wówczas wywieźć pozostających tam ojców i braci zakonnych do Koła. Okoliczni ziemianie, mocno związani z tym miejscem, podjęli się uczestnictwa w delegacjach do cara. Zobowiązali się wtedy utrzymywać oborskich Karmelitów. Usilne starania o wstrzymanie wykonania ukazu podjął także, ówczesny przeor klasztoru o. Dionizy Mierzwicki. Dzięki jego wysiłkom klasztor oborski, jako jeden z nielicznych w zaborze rosyjskim, ostał się¹¹².

Okres pierwszej wojny światowej pogłębił kryzys w życiu konwentu oborskiego. Klasztor doznał dalszych zniszczeń, wywieziono m.in. zabytkowe dzwony. W 1917 r. Karmelici z Obór zgłosili akces do prowincji Karmelitów w Galicji. W październiku tegoż roku prowincjał o. Marcin Maciak przysłał do Obór o. Tadeusza Wojtałę z konwentu krakowskiego z nominacją na przeora.

W okresie Drugiej Rzeczypospolitej

Okres rządów przeora o. T. Wojtali zaznaczył się wyraźnym ożywieniem w życiu konwentu. Doszło wtedy do jego materialnego wzmocnienia. Wybudowano piętrowy budynek, spełniający rolę domu katolickiego, a także drewniany dom dla osób świeckich obsługujących klasztor oraz inne pomieszczenia gospodarcze. Część pomieszczeń w nowym budynku murowanym klasztor dzierżawił na potrzeby miejscowej szkoły. Karmelici oborscy aktywnie włączyli się w życie społeczno-katolickie wsi i okolicy. W okresie międzywojennym o. Gabriel Wielgus (od 1934 r. przeor klasztoru), poza wszechstronną pracą duszpasterską, prowadził także Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej¹¹³.

Sytuacja materialna konwentu nie była jednak łatwa. Klasztor miał utrzymywać się z wypłacanej przez rząd renty w wysokości 212 złp. Kwota ta stanowiła przejęte zobowiązanie od rządu carskiego. W żaden sposób nie wystarczała ona na utrzymanie konwentu. Stąd też przez całe dwudziestolecie międzywojenne bracia zakonnicy zmuszeni byli prowadzić kwestę. Od 1920 r. kwestarzem klasztoru w Oborach był, znany w tej okolicy, br. Alojzy Misiniec, a później także, młodszy wiekiem, br. Gerard Kowalski. Część zebranych tą drogą środków przeznaczano na restaurację kościoła karmelitańskiego w Krakowie na Piasku¹¹⁴. Konwent oborski korzystał także z pomocy o. Anzelma Hrycykiewicza, który po wyjeździe do Stanów Zjednoczonych Ameryki, ufundował dla kościoła w Oborach dzwony i zegar do wieży kościelnej¹¹⁵.

Stan materialny konwentu w latach trzydziestych stawał się coraz trudniejszy. W liście z 26 stycznia 1933 r. przeor oborski o. T. Wojtala żalił się na wysokość nałożonej na konwent składki na utrzymanie klerykatu w Krakowie w wysokości 300 zł, zamiast dotychczasowych 100 zł. „*Brat Gerard (kwestarz klasztoru – dop. M. K.) pisze mi w ostatnim liście: „Kwesta bardzo źle idzie, wszędzie słyszy się tylko narzekanie. Każdy jest przygnębiony do najwyższego stopnia. Nawet tacy, którzy byli dla mnie życzliwi, teraz są inni. Trudności mam na każdym kroku. Od zeszłego roku wielka zmiana. Jeżeli się nie poprawi, to nie warto będzie jeździć. Wobec takiego stanu rzeczy czy można od nas tu wymagać takiej sumy na kleryków, jakiej żaden płacić nie jest w stanie. Nie piszę to w złej myśli, by Ojcu Prokuratorowi zarzut robić, bo nie wiadomo mi, kto tę sumę projektował i komu głównie mamy ją zawdzięczać...”*”¹¹⁶.

O kłopotach finansowych klasztoru donosił do Krakowa także następca o. T. Wojtali, przeor o. Gabriel Wielgus. Charakteryzując sytuację finansową klasztoru, przeor odniósł się do należności wobec Krakowa: „*Wobec powyższych okoliczności jest niemożliwą rzeczą, aby klasztor*

oborski mógł w bieżącym roku płacić co miesiąc 300 zł na kleryków. Te 1625 zł, które z Obór miały wpłynąć w r. 1933 do kaszy O. Prokuratora na kleryków są nieściągalne, bo dochodów w zeszłym roku było o wiele mniej od dochodów sprzed 3 i 2 lat. Każdy rozumny przyzna, że pewne minimum dochodów klasztor na swoje utrzymanie mieć musi zależnie od ilości członków klasztoru. (...) Bracia kwestarze Alojzy i Gerard narzekają, że w zbieraniu kwesty napotykają na niespotykane przedtem trudności. (...) Zwłaszcza księży proboszczowie psują prowadzenie kwesty i starają się przeszkadzać jak mogą i gdzie mogą. Oskarżyli braci kwestarzy do Kurii w Płocku, że bracia z Obór zbieraniem wywołują niezadowolenie u parafian¹¹⁷.

Przeor o. G. Wielgus uporządkował kwestie własności ziemi, a przede wszystkim 20 mórg zabranych przez Rosjan, a w okresie Polski niepodległej dzierżawionej od prawowitego właściciela p. Godlewskiego. Sprawa ta spotkała się z życzliwą aprobatą ekonomy prowincji, który w liście z 17 lutego 1934 r. pisał: „Dobrze o. Przeor zrobił, że sprawę posiadania tych morgów uregulował i dobrze by było, by i na inne kawałki zwrócić uwagę, czy hipotecznie są w porządku”. Z kolei latem 1937 r. o. Wielgus podjął ważną dla gospodarki klasztoru (który chował konie do kwesty oraz krowy) sprawę wykupu dzierżawionej od Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie łąki o powierzchni 1, 67 ha. Ostatecznie, przy pomocy senatora J. Rudowskiego, klasztor zamienił posiadające grunty w Okoninie na potrzebną łąkę¹¹⁸. Następca o. Wielgusa, o. C. Szysler w dniu 3 marca 1939 r. pisał do Krakowa: „Sprawa łąki natrafia na olbrzymie trudności, albowiem sprawa od początku była bardzo zabagniona...”¹¹⁹

Kłopoty finansowe nie omijały klasztoru także w następnych latach. Po przyjeździe do Obór następny przeor, o. Cyryl Szysler pisał pod datą 24 listopada 1937 r.: „(...) Obory okazały się przereklamowane, nigdy bym się nie był zgodził na wyjazd do Obór, znalazłem wszystko rozkra-

zione, piwnica i spiżarnia puste, trudno będzie przetrzymać. Nadto długu po uszy. Trzeba zaczynać od początku...”¹²⁰

Gehenna okupacji hitlerowskiej

W dziejach konwentu oborskiego niezwykle tragicznie zapisał się okres drugiej wojny światowej. W dniu 3 września 1939 r. przez miejscowość przeszły oddziały przegrupowujących się jednostek Wojska Polskiego. Już 7 września tego roku na teren klasztoru przybyło kilku żołnierzy niemieckich oraz miejscowych Niemców, na czele z volksdeutschem Corglem z Okonina. Wyłamali oni drzwi do pomieszczenia nieobecnego wtedy przeora o. Cyryla Szyslera, skąd zabrali aparat radiowy, bieliznę osobistą oraz inne przedmioty. Następnie rozerwali zamki do sześciu innych cel, grabiąc dobytek zakonników. W dwa dni później, 9 września klasztor został ponownie splądrowany przez 30-osobowy oddział żołnierzy niemieckich, którym jak zwykle towarzyszyli okoliczni koloniści niemieccy. Wówczas to po raz pierwszy zabrano pewną partię książek z biblioteki klasztornej. W dniach 10 i 11 września 1939 r. klasztor oborski był ponownie rewidowany przez hitlerowców. Wtedy zabrano m.in. kasę z przeoratu, zastawę stołową, a także przeszukano kościół i jego podziemia, gdzie znajdowało się kilkadziesiąt trumien zakonników i miejscowych kolatorów szlacheckich. Podobnie postąpiono z kaplicą grobową Borzewskich na Kalwarii¹²¹.

W dniu 7 października 1939 r. żołnierze niemieccy dokonali kolejnej rewizji w celi o. Antoniego Szymona Buszty. Następnego dnia do klasztoru przybył nieustalony z nazwiska agent Gestapo z Rypina, który miał za zadanie wysondować opinię zakonników na temat ówczesnej sytuacji politycznej i przekonać się o ich nastawieniu wobec Niemców. W innym, niemożliwym dziś dokładnie do ustalenia dniu, do Obór przybył Kreisführer H. Knieffal wraz z funkcjonariuszem Gestapo oraz 8-osobową grupą członków Selbstschutzu. Szef rypińskiej „Samoobrony” zabrał wtedy wartościowe przedmioty i de-

monstracyjnie przystąpił do niszczenia oborskiego sanktuarium¹²².

W dniu 20 października 1939 r. do klasztoru przyjechał ponownie Knieffal, który przy pomocy miejscowych, cywilnych Niemców aresztował o. Telesfora Podbielskiego, o. Antoniego Szymona Busztę, o. Pawła Brunona Makowskiego oraz brata zakonnego Alojzego Misińca. Tego samego dnia aresztowano także nauczycieli miejscowej szkoły, Adama Biedrzyckiego i kierownika szkoły Romualda Strużyńskiego¹²³. Aresztowanych księży zakonnych, brata zakonnego i nauczycieli dostarczono do szkoły niemieckiej w Zbójniku, gdzie zostali dołączeni do pedagogów i księży z Ruża, Dulaska, Zbójna, Kawna, Wilczewa, Sokołowa i innych miejscowości. Tutaj ograbiono ich z cenniejszych rzeczy osobistych. Następnego dnia kilkunastoosobową grupę więźniów ze Zbójnika przewieziono do siedziby Selbstschutzu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Odtąd dzielili oni wyjątkowo tragiczny los aresztowanych księży z całego dekanatu rypińskiego. Piwnice przy ul. Warszawskiej stały się dla nich początkiem drogi przez hitlerowskie więzienia i obozy koncentracyjne. W dniu 24 października 1939 r. do więzienia w Rypinie skierowano pozostałych braci zakonnych z klasztoru w Oborach: Anstazego Szablewskiego, Stanisława Rzepkę, Bronisława Wronę i Stefana Klubę¹²⁴.

Z chwilą aresztowania pozostałych braci zakonnych w klasztorze pozostał tylko podeszły wiekiem brat zakonnny Józef Minkowski, 14-letni chłopiec Stefan oraz Maria Strużyńska, nauczycielka z Obór z dwojgiem małych dzieci (7 miesięcy i 4 lata) wraz ze swoją pomocą domową Sabiną Skowrońską. Ta ostatnia poprzednio mieszkała w Hucie-Chojno i pracowała u kierownika szkoły niemieckiej w Somniorach, Augusta Nikolai'a, znanego oprawcy i kata hitlerowskiego w rypińskim więzieniu. 25 października do klasztoru przybyło trzech umundurowanych Niemców wraz z miejscowym sołtysem CABLEM. Wśród nich był najprawdopodobniej gestapowiec, kat rypińskiego więzienia, Kauer. W czasie wizyty zniszczyli oni urządzenia

klasztorne, a na koniec zgwałcili S. Skowrońską. W dniu 8 listopada 1939 r. została ona aresztowana przez jednego z obecnych wtedy volksdeutscheów. Wywieziono ją do pobliskiego Ugoszcza, gdzie wszelki ślad po niej zaginął¹²⁵.

W dniu 30 października 1939 r. do klasztoru w Oborach przywieziono wszystkich księży świeckich, zakonnych i braci, którzy w okresie od 20 października gromadzeni byli z różnych części ziemi dobrzyńskiej a także sąsiedniej diecezji chełmińskiej w rypińskim więzieniu. Z polecenia kierownika rypińskiego Gestapo i Selbstschutzu zorganizowano tu obóz zbiorczy (przejściowy) dla duchowieństwa rzymskokatolickiego. W tym obozie, przez okres blisko czterech miesięcy, więziono 56 osób spośród polskiego duchowieństwa, z czego 27 osób pochodziło z terenu powiatu rypińskiego¹²⁶.

Warunki pobytu duchownych w Oborach były niezwykle trudne. Księża spali na słomie, nigdy nie zmienianej, rozłożonej w celach klasztornych. Kierownictwo obozu, na czele z komendantem Janke, nie troszczyło się o pożywienie dla więzionych. Internowani księża przez cały okres żyli z darów przynoszonych potajemnie przez okoliczną ludność. Szeroko zakrojoną akcją pomocy dla więzionego duchowieństwa zorganizowała była gospodyni księdza Bolesława Pędzicha z Rypina, Augustyna Ufniarz. Była katoliczką – konwertytką, uprzednio ewangelickiego wyznania. Przed wybuchem drugiej wojny światowej została gospodynią księdza Bolesława Pędzicha, prefekta przy parafii św. Trójcy w Rypinie. Po aresztowaniu rypińskich księży w więzieniu w Rypinie przy ulicy Warszawskiej 20, a następnie internowaniu ich w klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach, podjęła się organizacji pomocy materialnej dla uwięzionych księży dekanatu rypińskiego. Organizowała piesze wyprawy do odległych o ponad 20 kilometrów Obór, dostarczając tam żywność i inne niezbędne środki. Niosła także pomoc uwięzionym na początku grudnia księżom B. Pędzichowi i S. Sławińskiemu w więzieniu rypińskim. Organizacji tej pomocy

nie zaniechała po rozstrzelaniu księdza B. Pędzicha w Nowym Mieście Lubawskim w dniu 7 grudnia 1939 r.

Pomocy uwięzionym w Oborach księżom udzielali także mieszkańcy Skrwilna oraz Wacław Witkowski i Józef Laudenci z Rypina. Jeden z internowanych w Oborach księży wspominał: „*Gdy wywieziono nas do Obór — wspominają szczęśliwie ocaleni księży — nie było dla niej ani śniegu, ani mrozu. Organizowała w terenie pomoc żywnościową. Z jej pomocy korzystali również księży z terenu diecezji chełmińskiej. Chodziła koło więzienia niestrudzona (...), wypatrując, czy są tam jeszcze studzy ołtarza, szukając odpowiedniej chwili do podania żywności*”¹²⁷.

Wydatnej pomocy uwięzionym w Oborach księżom udzielała ludność z odległego ponad 40 kilometrów Skrwilna i okolic. Na szczególne wyróżnienie zasłużyli Stanisław Liszewski, Ciepliński, Przedpełski i Graczykowa. Ta ostatnia pełniła rolę przewodniczki grup kobiet odwiedzających swego proboszcza ks. Franciszka Flaczyńskiego i innych duchownych w Oborach. Z nastaniem mrozów mieszkańcy Obór, Skrwilna i okolic przywozili furmankami torf, potrzebny do ogrzania cel klasztornych zamienionych na więzienie¹²⁸. W pomocy dla uwięzionych księży zaangażowanych było także wielu mieszkańców Rypina, a wśród nich m.in. Wacław Witkowski. Z chwilą, kiedy więzienni strażnicy zakazali przyjmowania posiłków dla księży, brat zakonny Alojzy Misiniec zajął się organizowaniem potajemnego rozdzielania żywności z umówionego punktu zbiorczego w Oborach.

W czasie wielotygodniowego pobytu księży zmuszani byli do wykonywania różnego rodzaju prac fizycznych, w tym m.in. do wożenia piasku bez zaprzęgu konnego, rąbania drewna, pompowania wody, przygotowywania posiłków dla personelu obozu itp. Zdarzało się, że więzieni tam księży zmuszani byli do wykonywania prac fizycznych, pomyślanych jako znieważenie ludzkiej godności. W czasie pobytu w obozie księży zostali pozbawieni wierzchnich, ciepłych okryć. Volksdeutsche z okolicz-

nych wsi w czasie jednej z wizyt zabrali np. ks. Stanisławowi Sokołowskiemu i o. Józefowi Podbielskiemu zimowe kożuchy, pozostawiając ich w czasie ponad 20-stopniowego mrozu w samych sutannach i habitach.

Internowani w Oborach księży mieli co prawda możliwość wykonywania podstawowych czynności liturgicznych, jednakże ich działalność była często utrudniana przez kierownictwo obozu. Msze święte odprawiane były w kościele już od godziny 4–5 rano. Strażnicy obozowi, uzbrojeni w karabiny, pilnowali przede wszystkim księży świeckich, których była znaczna większość. W „pracy” tej szczególnie wsławili się miejscowi Niemcy z Paprot i Zbójenka, położonych w pobliżu Obór. Jednocześnie okolicznej ludności polskiej nie pozwalano wchodzić do kościoła. Potrzebne hostie do mszy świętej po kryjomu wypiekał brat zakonny Alojzy Misiniec¹²⁹.

Organizatorem życia religijnego i duchowym przywódcą internowanych w obozie oborskim księży był ks. kanonik Franciszek Flaczyński, proboszcz ze Skrwilna. W czasie pobytu w Oborach, na początku 1940 r., otrzymał on do celi potajemnie własne tłumaczenie książki ks. J. Grimala „*Jezus Chrystus — Kapłan i Ofiara*” (Płock 1940), wydanej w czasie okupacji przez ks. biskupa, sufragana płockiego Leona Wetmańskiego¹³⁰.

Do oborskiego więzienia nadchodziły smutne wieści z całego dekanatu rypińskiego. Niemcy rąbali przydrożne krzyże, rozbijali figury, profanowali kościoły¹³¹. Te tragiczne wiadomości spowodowały, że obecny w Oborach ks. Stanisław Grabowski, wikariusz z Rypina w imieniu internowanych księży przesłał, za pośrednictwem córki organisty ze Skrwilna, szczegółowy list do sędziwego już arcybiskupa Antoniego Juliana Nowowiejskiego, przebywającego jeszcze w siedzibie diecezji. Biskup płocki odpisał, wyrażając głębokie współczucie, iż jest całkowicie bezradny, wobec tak brutalnej przemocy.

Jeden z uwięzionych w Oborach księży, ks. Marian Metler z diecezji chełmińskiej, tak wspominał pobyt w miejscu

internowania: „Rozmieszczono nas w celach klasztornych, gdzie spaliliśmy na słomie. Urządzano nam często różne szykany. Na przykład: pewnego razu oficer-gestapowiec kazał wszystkim księżom iść do kaplicy klasztornej. Sam później wszedł w czapce i z papierosem (w ołtarzu znajdował się Najświętszy Sakrament), a on wyjął rewolwer i kazał nam śpiewać: „Deutschland, Deutschland über alles i Die Fahne hoch”. W nocy, gdy już położyliśmy się na spoczynek, gestapowcy pod oknami rąbali duży krzyż misyjny.

Początkowo pozwolono księżom odprawić Mszę św., ale gdy kapłani ubierali się do Mszy świętej, to straż z karabinami pilnowała ich w zakrystii i w kościele. Nie było ubranych w białe komże ministrantów służących do Mszy świętej, lecz byli uzbrojeni w karabiny niemieccy żołnierze. Jak bardzo przypominać to musiało dramat, jaki rozegrał się dwadzieścia wieków wcześniej na Kalwarii, gdzie Chrystus umierał na krzyżu, w asyście rzymskich żołnierzy. Pilnowano też, by ludzie do kościoła nie wchodzili. Potrzebne hostie do Mszy świętej po kryjomu wypiekał brat zakonny Alojzy Misiniec.

Wszyscy nowo przywiezieni przedstawiali pożałowania godny widok. Nie gołoni od dłuższego czasu, zmęczeni, wygłodzeni. Pomieszczali ich po celach, spali na mokrej słomie rozłożonej na podłodze. Nic jeść nie dawali, o opaleniu cel mowy nie było; o praniu bielizny również myśleć Niemcy nie chcieli. Ludność z okolic Obór po kryjomu przynosiła co mogła, aby wyżywić uwięzionych kapłanów. Oni prawdziwie kochali swoich kapłanów, oni nie mogli przecież zapomnieć o swoich proboszczach, wikariuszach¹³².

„Odwiedzali nas dobrzy i ofiarni parafianie - wspominał ks. Stanisław Grabowski, którego wojna zastała jako wikariusza w Rypinie. - Odwiedziła mnie i moja matka. Zmartwiona, że nie ma wiadomości ode mnie, a bardziej sercem matki domyślająca się mojego nieszczęścia, w grudniu 1939 r. wybrała się w drogę do syna. Daleka to droga, ponad 150 km, nie było regularnej komunikacji. Nie znająca języ-

ka niemieckiego, zwykła wieśniaczka w 65. roku życia, nareszcie dotarła do Rypina. Pyta się ludzi, gdzie jest plebania, bo ona chce zobaczyć swego syna księdza. Przychodzi wreszcie do plebanii i tu dowiaduje się całej prawdy. Syna nie ma, jest w więzieniu. Matka jednak musi zobaczyć syna, nawet i w więzieniu. Po prostu nie wyobrażano sobie, żeby taka możliwość w ogóle istniała. Powodowana sercem matki, sama udaje się do władz powiatowych i otrzymuje zezwolenie na spotkanie się z synem w Oborach. Dobrzy ludzie przywieźli ją razem z żywnością do klasztoru. Podeszła w latach, wymęczona trudem podróżyowania, płacze z radości, że znalazła swoje dziecko przy życiu. Cieszy się, że jej syn żyje. W rozmowach ze mną jest pełna nadziei, otuchy, wiary, bo tego potrzebowałem ja, jej dziecko. Odjeżdżając, naznaczyła mnie znakiem krzyża, bo moja matka tak błogosławiła mnie ilekroć opuszczałem dom¹³³.

Obóz w Oborach był często odwiedzany przez Kreisführera H. Knieffala, szefa Selbstschutzu z Rypina. Każda kolejna wizyta była dla duchownych jeszcze jednym znakiem zapytania, co będzie dalej? W czasie jednych odwiedzin, zebrawszy księży w kościele, podał im trzy propozycje: zrezygnować z kapłaństwa, wyjechać do Generalnej Gubernii czekać na skierowanie do obozu koncentracyjnego. Najbardziej w pamięci internowanych utkwiała wizyta Knieffala w dniu 4 grudnia 1939 r. Rypiński kat zgromadził wówczas uwięzionych księży w kościele, sam zasiadł na honorowym fotelu celebransa mszy św., po czym rozkazał im śpiewać pieśni żałobne. Następnie wygłosił mowę pełną szykan i wyzwisk, oświadczając, że jest panem życia i śmierci zgromadzonych tu „Pfaffen”. Poinformował jednocześnie, że miejscowi Niemcy wnieśli skargi na dwóch znajdujących się tam polskich księży. Tego samego dnia Knieffal zabrał z klasztoru w Oborach ks. Bolesława Pędzicha, prefekta szkół z Rypina i ks. Stanisława Sławińskiego, proboszcza z Trąbina. Przez kilka dni przetrzymywani oni byli w rypińskim więzieniu, a 7 grudnia 1939 r. zostali roz-

strzelani z grupami Polaków w Lubawie i Nowym Mieście Lubawskim¹³⁴.

Na początku lutego 1940 r. wizyty w oborskim obozie były coraz częstsze. Przyjeżdżał tu już nie tylko szef Selbstschutzu, ale także sam landrat rypiński. Następowaly dalsze męczące przesłuchania. Internowani księża przeczuwali radykalną zmianę w ich położeniu. Podczas jednej z wizyt rypiński landrat odbył spotkanie z kilkoma duchownymi z diecezji chełmińskiej. Sześciu z nich zwolnił i skierował do obsługi parafii w dekanacie rypińskim¹³⁵.

**Księża z diecezji płockiej
więzieni przez Niemców
z Selbstschutzu w klasztorze
w Oborach
od 30 października 1939 r.
do 22 lutego 1940 r.**

1. ks. Batko Aleksander - proboszcz z Osieka Rypińskiego, aresztowany 23 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
2. ks. Dulczewski Stanisław - proboszcz z Rogowa, aresztowany 22 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
3. ks. kan. Flaczyński Franciszek - proboszcz ze Skrwilna, aresztowany 22 października 1939 r., zmarł 28 maja 1942 r. w Linz.
4. ks. Grabowski Stanisław - wikariusz z Rypina, aresztowany 20 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
5. ks. Grabowski Zygmunt - prefekt z Dobrzynia nad Drwęcą, aresztowany w listopadzie 1939 r., zmarł 2 stycznia 1945 r. w Dachau.
6. ks. Jaroszek Marian - administrator parafii Żałe, aresztowany 22 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
7. ks. Kaczorowski Michał - proboszcz z Sadłowa, aresztowany 22 października 1939 r., zmarł 15 czerwca 1941 r. w Działdowie.
8. ks. Maliński Wacław - proboszcz z Syberii, aresztowany 27 października 1939 r., zwolniony z Grudziądza w 1940 r.
9. ks. kan. Mateuszczyk Teodor - były proboszcz w Radzikach i Chrostkowie - emeryt zamieszkały w chwili aresztowania w Żałem, aresztowany 23 października 1939 r., zmarł 18 maja 1942 r. w Linz.
10. ks. Nowak Stanisław - proboszcz z Dulaska, aresztowany 21 października 1939 r., zmarł 12 sierpnia 1942 r. w Linz.
11. ks. Nowak Stefan - proboszcz ze Szczutowa, aresztowany 23 października 1939 T., uwolniony z Dachau.
12. ks. Pędzich Bolesław - prefekt z Rypina, aresztowany 20 października 1939 r., zmarł 4 grudnia 1939 r. w Lubawie.
13. ks. Sławiński Stanisław - proboszcz z Trąbina, aresztowany 21 października 1939 r., zmarł 4 grudnia 1939 r. w Nowym Mieście.
14. ks. dr Sokołowski Franciszek, aresztowany 22 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
15. ks. Sokołowski Stanisław - wikariusz ze Skrwilna, aresztowany 22 października 1939 r., uwolniony z Dachau.
16. ks. Tokarczyk Ludwik, proboszcz z Płonno, więziony w Oborach i Grudziądzu.
17. ks. kan. Żuchowski Wacław - proboszcz z Ruża, aresztowany 21 października 1939 r., zmarł 13 maja 1940 r. w Sachsenhausen.

**Ojcowie i bracia zakonnicy -
Karmelici więzieni w Oborach**

1. o. Buszta Antoni (Szymon) - przełożony Klasztoru Karmelitańskiego w Oborach, aresztowany 13 września 1939 r., zmarł 3 czerwca 1942 r. w Dachau.
2. o. Makowski Paweł (Brunon) - karmelita z Obór, aresztowany 13 września 1939 r., zmarł 2 sierpnia 1942 r. w Dachau.
3. o. Podbielski Józef (Telesfor) - karmelita z Obór, aresztowany 13 września 1939 r., uwolniony z Grudziądza.
4. br. Kluba Stefan (Paweł) - brat zakonnicy z Obór, aresztowany 24 października 1939 r.,

5. br. Misiniec Jan (Alojzy) - brat zakonny z Obór, aresztowany 20 października 1939 r., zwolniony z Obór.
6. br. Szablewski Anastazy - brat zakonny z Obór, aresztowany 24 października 1939 r., zwolniony z Obór.
7. br. Rzepka Stanisław - brat zakonny z Obór, aresztowany 24 października 1939 r., zwolniony z Obór.
8. br. Bronisław Wrona - brat zakonny z Obór, aresztowany 24 października 1939 r., zwolniony z Obór.

Siostry zakonne więzione w Oborach

1. s. Bronisława Kotowska - pasjonistka ze Świedziebni, aresztowana w październiku 1939 r., zwolniona z Obór.
2. s. Janina Kotowska - pasjonistka ze Świedziebni, aresztowana w październiku 1939 r., zwolniona z Obór.
3. s. Maria Wolnicka - pasjonistka ze Świedziebni, aresztowana w październiku 1939 r., zwolniona z Obór.

Lista księży diecezji chełmińskiej więzionych w klasztorze w Oborach w okresie od 30 października 1939 r. do 22 lutego 1940 r.¹³⁶

1. ks. Borzyszkowski Józef (1898-1942) - proboszcz parafii Kurzętnik, pow. lubawski.
2. ks. Deskowski Eryk Michał (1905-1965) - kuratus parafii Cielęta, pow. brodnicki.
3. ks. Drost Franciszek (1884-1972) - proboszcz parafii Prątnica, pow. Lubawski.
4. ks. Grabiański Franciszek (1903-1966) - kuratus parafii Brudzawy.
5. ks. Hermańczyk Oskar (1904-1942) - proboszcz parafii Rumian, pow. lubawski.
6. ks. Hinz Tadeusz (1909-1940) - wikariusz parafii Lembarg, pow. brodnicki.

7. ks. Januszewski Nikodem (1902-1974) - wikariusz z parafii Osie, powiat brodnicki.
8. ks. Jasiński Tadeusz - wikariusz Nowe Miasto Lubawskie.
9. ks. Kalinowski Witold Antoni (1913-1990) - wikariusz z Lubawy, pow. lubawski.
10. ks. Kolczyk Wincenty (1897-1984), proboszcz parafii Lidzbark Welski.
11. ks. Kownacki Marcin (1886-1942) - proboszcz parafii Wrocki, powiat brodnicki.
12. ks. Lewańczyk Aleksander Józef (1902-1981) - wikariusz z Lidzbarka Welskiego.
13. ks. Łubiński Jan (1889-1940) - proboszcz Działdowa.
14. ks. Manikowski Stanisław (1911-2002) - wikariusz parafii Jabłonowo Pomorskie, pow. brodnicki.
15. ks. Mechlin Alfons (1905-1991) - proboszcz parafii Kiełpiny, pow. działdowski.
16. ks. Metler Marian (1912-1968) - wikariusz parafii w Brodnicy.
17. ks. Ossowski Jan (1904-1942) - proboszcz parafii Rybno Pomorskie, pow. działdowski.
18. ks. Ostrowski Franciszek (1912-1943) - wikariusz parafii Grodziczno, pow. lubawski.
19. ks. Prabucki Bolesław (1902-1942) - kapelan Sióstr Miłosierdzia i prefekt w Lubawie
20. ks. dr Pryba Leon (1900-1942), proboszcz z Nowego Miasta Lubawskiego.
21. ks. Ptaszyński Ignacy (1885-1956) - proboszcz z Boleszyna, pow. lubawski.
22. ks. Radtke Stefan (1889-1940) - proboszcz parafii Rożental pow. lubawski.
23. ks. RENK Jan Augustyn (1913-1975) - wikariusz Lubawa, pow. lubawski.
24. ks. Skowroński Alfred (1910-1942) - wikariusz z Działdowa.
25. ks. Szczepański Alfons (1906-1965) - wikariusz parafii Brodnica.
26. ks. Śmigocki Franciszek (1903-1982) - administrator parafii Żmijewo.
27. ks. Wilamowski Aleksander (1911-1941) - wikariusz z Nowego Miasta Lubawskiego.

Od pierwszych dni okupacji klasztor w Oborach był sukcesywnie grabiony i celowo niszczone przez Niemców. Zburzona została m.in. zabytkowa kapliczka Matki Bożej usytuowana za ogrodem. W poważnej części wywieziona została biblioteka klasztorna.

Po zlikwidowaniu obozu przejściowego, w klasztorze oborskim zorganizowany został szpital dla chorych na gruźlicę, obsługiwany przeważnie przez personel niemiecki. Taka decyzja władz okupacyjnych spowodowała dalszą dewastację klasztoru. Wywieziono wszystkie meble, naczynia kuchenne i stołowe. Zniszczono także zabytkowe, dębowe wykładziny znajdujące się w refektarzu. Podłogi na pierwszym i drugim piętrze zabetonowano cementem zmieszonym z trocinami. Rozporządzeniem kierownika Gestapo w Bydgoszczy Karla M. Ruxa z 1 listopada 1943 r. i 21 maja 1944 r. skonfiskowano w całości majątek oborskiego klasztoru¹³⁷.

Okupanci przez cały czas okupacji poszukiwali zabytkowej figury Matki Boskiej Bolesnej, cennego przedmiotu kultu i zabytku sztuki gotyckiej. Dzięki niespotykanej zapobiegliwości brata A. Misińca najcenniejsze przedmioty tego kościoła udało się uratować. Zabytkowa statua M.B. Bolesnej została złożona do drewnianej skrzyni i następnie ukryta w ziemi pod budynkiem gospodarczym u rolnika Fabiańskiego w pobliskim Stalmierzu. W innej skrzyni zakopano zabytkową, pozłacaną monstrancję, cenne kielichy oraz inne przybory kościelne. Szaty liturgiczne brat A. Misiniec przechował w sąsiednim kościele w Rużu. Jego zasługą było także uratowanie części księgozbioru, znajdującego się w celi przy wejściu na wieżę.

W dniu 22 lutego 1940 r. pozostałych księży zakonnych i świeckich z obozu w Oborach wywieziono do więzienia w Grudziądzu. Odtąd dzielili oni los więźniów obozów i więzień hitlerowskich aż do pobytu w Dachau. W momencie likwidacji obozu przejściowego w Oborach, zostali zwolnieni bracia zakonnicy z tego klasztoru. Brat Alojzy Misiniec przeżył wojnę ukrywając się w gospodarstwie Taranow-

skiego w Kazimierzewie niedaleko Obór. Stefan Kluba ukrywał się u rolnika Zygmunta Grzywińskiego w Stalmierzu. Inni bracia zakonnicy wrócili do własnych rodzin lub znajomych i tam, zarabiając pracą fizyczną na utrzymanie, przeżyli wojnę¹³⁸.

Męczeńską drogę przez hitlerowskie więzienia i obozy zagłady przeszli natomiast księża zakonnicy A. Buszta, P. Makowski i brat J. Kowalski. O. Antoni Szymon Buszta, urodzony 27 grudnia 1907 r. w Brzozie Stadnickiej k. Łańcuta, został po raz pierwszy aresztowany już 13 września 1939 r. Był więziony w Oborach, Rypinie, ponownie w Oborach, Grudziądzu, Stutthofie i Sachsenhausen. 14 grudnia 1940 r. został skierowany do obozu w Dachau, gdzie zmarł 3 czerwca 1942 r. jako numer obozowy 22390. Podobną drogę przeszedł o. Paweł Brunon Makowski, urodzony 24 czerwca 1890 r. w Korzycach. Aresztowany także 13 września 1939 r., przeszedł hitlerowskie więzienia i obozy w Oborach, Rypinie, Grudziądzu, Stutthofie i Sachsenhausen. 2 sierpnia 1942 r. zmarł w obozie koncentracyjnym Dachau jako numer obozowy 22417. Natomiast brat zakonny Jan Gerard Kowalski, urodzony 9 czerwca 1901 r. w Wymyślinie koło Skępego, został aresztowany 18 września 1940 r. w Krakowie. Skierowany następnie do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, został tam zabity cegłą przez kapo obozu w dniu 24 listopada 1940 r.¹³⁹

Tragicznych przeżyć uniknął jedynie przeor klasztoru oborskiego o. Cyryl Szyzler. Przebywając w chwili wybuchu wojny na urlopie u swych rodziców w Piekarach Wielkich na Śląsku, nie mógł już powrócić do Obór. Wyjechał do Lwowa, skąd został przeniesiony na stanowisko przeora klasztoru w Woli Gułowskiej k. Kocka (powiat łukowski). Natomiast o. Józef Telesfor Podbielski, urodzony 19 marca 1864 r. w Podbielsku k. Łomży, został aresztowany 13 września 1939 r. w Oborach. Był więziony w Rypinie i w Grudziądzu, skąd został zwolniony 25 marca 1940 r. Następnie wywieziony przez Niemców do Lubicza, pracował w charakterze robotnika rolnego. Przez jakiś czas ukrywał się

u organisty w Rypinie, kpt. rezerwy Antoniego Zielińskiego, żołnierza Armii Krajowej. Latem 1940 r. wyjechał do Tarnowa, a stamtąd do Pilzna, gdzie szczęśliwie doczekał końca wojny¹⁴⁰.

Dla uczczenia pamięci pomordowanych Karmelitów oborskich, były więzień Montelupich, Oświęcimia i Dachau, Karmelita o. Adam Elizeusz Wszelaki¹⁴¹ ufundował w przejściu do pomieszczeń klasztornych pamiątkową tablicę wykonaną z czarnego marmuru. W jej górnym lewym rogu wyryto wyobrażenie kielicha mszalnego oplecionego drutem kolczastym; obok zawołanie w języku łacińskim „*Pro Ecclesia et pro Patria*” (Za Kościół i za Ojczyznę).

Po latach, w dniu 25 lutego 2002 r., w klasztorze oborskim dokonano niezwykłego odkrycia, które ma niewątpliwie ścisły związek z miejscowym *martyrologium*. W swojej relacji z tego pamiętnego poniedziałku o. Piotr Męczyński zapisał: „*W tym czasie kontynuowane były w klasztorze prace remontowe korytarza pierwszego piętra. Najpierw robotnicy musieli zerwać z podłogi wylewkę wykonaną z cementu i trocin podczas II wojny światowej, gdy Niemcy opanowali klasztor. Po zerwaniu wylewki ukazała się podłoga z desek. Ona także została rozebrana. Wtedy okazało się, że deska znajdująca się na podłodze przy końcu korytarza, zaraz obok ostatniej celi zakonnej, ma na odwrocie jakiś napis wykonany ołówkiem. Zawołał mnie jeden z robotników. Napis był dość dobrze zachowany. Umieszczony został w grudniu 1941 roku, a więc ponad 60 lat temu, prawdopodobnie podczas naprawy drewnianej podłogi jeszcze przed wykonaniem wylewki. Napis brzmiał: „Tu uwięzili Niemcy (55) księży w czasie wojny 1939 roku, tu był ich ciężki los!”. Jak bardzo autorowi tej krótkiej informacji zależało na tym, by tę prawdę przekazać potomnym. Zmierzyłem tę deskę. Cała miała 4 metry długości, 42 cm szerokości i 3 cm grubości. Zaledwie kilka słów na tak dużej desce. Ta deska, odkryta po 60 latach, stanowi świadectwo, przypomnienie o krzyżu tych uwięzionych kapłanów, którego nikt nie potrafi ani zmierzyć, ani zważyć. Po tym, co wcze-*

śniej zostało powiedziane lepiej rozumiemy, co znaczą te krótkie słowa: tu był ich ciężki los”¹⁴².

W ostatnich latach w podziemiach kościoła (wejścia od strony wirydarza), obok krypty grobowej Ojca Wincentego urządzone Izbę Pamięci Martyrologium Duchowieństwa Polskiego. Dominuje w niej figura Chrystusa, ubranego w tunikę, skrępowanego sznurami, skazanego na śmierć. Wokół figury na metalowej konstrukcji przeplecionej kolczastym drutem umieszczono nazwiska i zdjęcia więzionych w Oborach księży oraz zakonników wraz z krótkimi notami biograficznymi.

W okresie PRL

Okres Polski Ludowej dla klasztoru oborskiego nie był także czasem spokoju. Wszyscy przeorowie oborscy w okresie PRL zmuszani byli do składania na „*wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Jej Rządowi*”. Ślubowanie takie musiał m.in. złożyć w dniu 28 grudnia 1953 r. w siedzibie prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy przy ul. (sic!) gen. Stalina 3 o. Kazimierz Pityński¹⁴³. Systematycznie odwiedzali klasztor pracownicy Urzędu Bezpieczeństwa i Urzędu ds. Wyznań. Jeden z powojennych przeorów, o. Bronisław Kącki w liście do prowincjała w Krakowie z dnia 5 maja 1964 r. pytał swego przełożonego: „*Parę dni temu byłem w Bydgoszczy na „zaproszenie” Wydziału ds. Wyznań. Między innymi zapowiedzieli wizytację klasztoru. Odpowiedziałem wymijająco, ponieważ nie byłem pewny, czy mają taką władzę?*”. Na tę wątpliwość natychmiast zareagował prowincjał krakowski, o. Konoba, który w liście z 9 maja 1964 r. pisał m.in.: „*(...) Ponieważ w ustawodawstwie PRL nie ma takiej ustawy, któraby upoważniała referat ds. Wyznań do przeprowadzania kontroli, czy wizytacji klasztoru, przeto referat ten nie może prawnie takich czynności prowadzić*”¹⁴⁴.

W 1956 r. w Oborach obchodzono uroczystości jubileuszowe 350-lecia założenia klasztoru. W zachowanym w archiwum krakowskim odręcznie wykonanym zapro-

szeniu – ogłoszeniu wymienia się dwie daty: 1606 i 1956. Uroczystości odbyły się w czasie odpustu Matki Bożej Szkaplerznej, w dniu 22 lipca. Poprzedziła je nowenna „przez 9 niedziel”: w każdą niedzielę nabożeństwo z kazaniem o godzinie 17. Z soboty na niedzielę 22 lipca odbyła się całonocna adoracja: 23-24 – godzina święta, 24 Różaniec na wzór fatimski. W niedzielę, godz. 9 msza z kazaniem w kaplicy na Kalwarii, godz. 10 – wotywna z kazaniem przed obrazem M.B. Szkaplerznej, godz. 11,30 suma pontyfikalna z kazaniem na cmentarzu przykościelnym, o godz. 16 – konkluzja – nieszpory z kazaniem *Te Deum* – błogosławieństwo Papieskie.

W latach 1955-1957, w okresie przeorstwa w Oborach o. Henryka Szczyrka, do kościoła sprawiono posadzkę oraz wykonano m.in. remont wieży¹⁴⁵.

W październiku 1965 r. do klasztoru został doprowadzony prąd, a 2 listopada wyświetlono film ilustrujący rozpoczęcie Soboru Watykańskiego. W 5 listopada w ołtarzu głównym zainstalowano nowe tabernakulum wykonane w Poznaniu. W dniu 30 stycznia 1966 r. w konwencji oborskim rozpoczęto wprowadzanie reform liturgicznych według zaleceń Soboru Watykańskiego II. W kwietniu 1966 r. do Obór na wizytację, razem z prowincjałem, przyjechał generał Zakonu o. Kilian Heale. W dniu 25 sierpnia 1966 r. 25-lecie kapłaństwa w Oborach obchodził o. Bronisław A. Tomaszewski. Dziękował on ojcom Mateuszowi Wojnarowskiemu, Jerzemu Rutkowskiemu i A. Wójcikowi za współpracę, pomoc i oddanie.

Trudny czas przeoratu o. Bronisława Tomaszewskiego wspominał o. Łukasz Semik: „W Oborach spełniał rolę służebną. Przecież nikt nie powinien zapomnieć tego człowieka, który z Rypina przez Rogowo leśnymi drogami zaopatrywał klasztor w produkty żywnościowe. Stan zakonników w Oborach był liczny – około 20 osób, a on miał do dyspozycji tzw. damkę. Obładowany do wytrzymałości, zwoził na tym rowerze chleb, masło smalec, dzemy, aby zaspokoić apetyty młodych ludzi. Cieszył się, gdy na stole były potrzebne wiktuały. Zwykł

mawiać: „*Fratres, to wszystko od Pana Boga*”. Gdy przyszły z odpowiednią porą roku prace w polu, był pierwszy. Dawał nam przykład pracy. Zważywszy na jego posturę, nawet w upalnych dniach nie zdejmował habitu. Pomagał przy klaftowaniu torfu, aby na zimę zaopatrzyć klasztor. Oczywiście, że bywał pierwszy w zakonnej kaplicy, nie tylko z racji obowiązku, ale z zamiłowania. Wprawdzie zahartowało go życie trudne połączone z ciężką pracą zanim wstąpił do zakonu i może dlatego był zawsze przygotowany do ofiarnej służby.

Pamiętam Wielki Piątek 1950 roku, gdy klasztor na mocy dekretu o dobrach twardej ręki został pozbawiony zaplecza gospodarczego włącznie ogrodem i uprawnymi gruntami. Zabrano całe sprzęty, pozostawiając tylko puste pomieszczenie po inwentarzu i narzędziach do pracy. Zrozpaczony poprosił ludzi po wieczornych ceremoniach o pomoc, „bo nam wszystko zabrali”, Przerazenie było duże, ludzie nie wiedzieli o zaistniałych faktach. Przed Wielkanocą o. B. Tomaszewski musiał opuścić klasztor, prześladowany przez Służbę Bezpieczeństwa¹⁴⁶.

Obchody Milenijne odbyły się w Oborach w dniu 18 września 1966 r. Udział wzięli w nich m.in. ks. infułat Zdzisław Piechna - wikariusz generalny płocki i o. Jakobin Czyżowski - przeor z Pilzna. Homilię wygłosił ks. Romuald Bralczyk - dziekan dobrzyński, proboszcz z Ruża. O. Jakobin po południu poprowadził uroczystą procesję Tysiąclecia¹⁴⁷.

W okresie przeorstwa o. dr. Bronisława B. Panka, w latach 1967 – 1970 podjęto kilka ważnych inwestycji remontowych: w 1968 r. kościół otrzymał nową elewację, następnie wykonano instalację centralnego ogrzewania i wymieniono pionny kanalizacyjny¹⁴⁸.

Kolejny, bardzo intensywny etap prac modernizacyjnych i inwestycyjnych rozpoczął się w 1973 r. za czasów wyjątkowo pracowitego przeorstwa o. Mateusza S. Wojnarowskiego. W trudnym ekonomicznym okresie 1973-1988 dokonano m. in.: wymiany okien i elewacji na klasztorze, oświetlenia placu kościelnego, budo-

wy muru oporowego w związku z poszerzeniem placu kościelnego, odnowienia prezbiterium kościoła, budowy ołtarza Soborowego wraz z podwyższeniem, zabezpieczenia Figury przed pożarem lub kradzieżą poprzez zamontowanie stalowej kasety (wykonanej przez Jerzego Wrone z Gdańska), montażu kutej kraty w przedścionku kościoła, montażu wiązowej boazerii (wykonanej przez Alfonsa Wierchowskiego z Julianowa i Wojciecha Pęcherka z Okonina), budowy betonowych schodów prowadzących do kościoła przez tzw. „kamienną górę”, remontu organów, nagłośnienie kościoła, złocenie ołtarza głównego i stali, złocenia obydwu zabytkowych monstrancji i trzech kielichów, budowy „organistówki” oraz remontu i pokrycia dachu kościoła blachą miedzianą wraz z odgromieniem, a klasztoru – blachą cynkową¹⁴⁹.

W okresie, kiedy przeorem był o. Adam Rusek (lata 1988-1991) dokonano m.in. instalacji podwójnych okien w kościele, uporządkowano ogród, ufundowano w nim kapliczki Różańca świętego z obrazami wykonanymi przez J. Mazusia z Płocka, wyremontowano zabytkowy mur wzdłuż ogrodu oraz ogrodzono betonowym murem ażurowym pozostały teren klasztorny. W 1989 r. zakupiony został obraz „*Jezu, ufam Tobie*” i rozpoczęto nabożeństwo do Miłosierdzia Bożego uroczystą intronizacją w dniu 25 maja 1989 r.

W latach 1991-1994, kiedy przeorem był o. Ireneusz Dąbrowski, prowadzono także najpilniejsze prace remontowe. W tym czasie wykonano m. in. nowe łazienki w klasztorze odnowiono Kaplicę Ukrzyżowania oraz kaplicę Borzewskich na Kalwarii¹⁵⁰.

Z kolei w latach 1994-1997, w okresie przeorstwa o. Romana Tupaja, zrealizowano najważniejsze prace renowacyjne i remontowe, w tym m.in.: kapitalny remont katakumby grobowej na cmentarzu, odnowienie parkanu przy kościele, zaprowadzenie wodociągu, wymieniono instalację wodno-kanalizacyjną i elektryczną w klasztorze, wykonano remont zakrystii,

refektarza i oratorium oraz pomieszczeń klasztornych¹⁵¹.

Istnienie okazałego klasztoru i kościoła oborskiego w ciągu lat skłaniało wiernych okolicznych wsi do podejmowania prób utworzenia tu oddzielnej parafii. Motywem tych zabiegów był ponadto fakt znacznej odległości od siedziby parafii w Rużu takich wsi jak Huta-Chojno, Chojno, Stalmierz, Okonin i Obory. Kiedy w 1851 r., po 47 latach pracy duszpasterskiej, zmarł proboszcz parafii Ruże, ks. Mateusz Turski, administrację parafii objął wtedy o. Piotr Ochlewski, przeor konwentu oborskiego. Wówczas zrodziła się myśl „pozostawienia pustką” starego i drewnianego kościoła w Rużu oraz ewentualnego utworzenia parafii w Oborach. Jednakże już w następnym roku władze diecezjalne zrezygnowały z tego zamiaru i osiedliły w Rużu proboszcza ks. Leona Długokęckiego¹⁵².

Utworzenie parafii

Propozycja przeniesienia parafii z Ruża do Obór pojawiła się na nowo w związku z kolejnymi wizytami duszpasterskimi biskupów płockich Wincentego Chrościak-Popiela 24 sierpnia 1866 r. i biskupa Kossowskiego 28 czerwca 1888 r. Obydwaj wskazywali wówczas na zły stan kościoła w Rużu. Sugestie te pozostały jednak tylko w sferze propozycji, jako że w 1909 r. ks. W. Załuski odnotował: „*skoro pierzchła nadzieja przeniesienia parafii do Obór, trzeba bezwarunkowo i rychło przystąpić do budowy nowego kościoła*”¹⁵³. Tak więc i w tym momencie nie uwzględnione zostały słuszne postulaty wiernych ze wspomnianych wsi, zmierzające do utworzenia przy oborskim kościele parafii. Trudne warunki społeczno-ustrojowe nie pozwoliły również zrealizować zamiaru, budowy nowego kościoła w Rużu. Sprawa na nowo wróciła w latach dwudziestych obecnego stulecia. W 1924 lub 1925 r. klasztor oborski wizytował prowincjał Karmelitów o. Teodor Bajorek. Do Obór przybył wtedy także biskup płocki, Antoni Julian Nowowiejski. Ponowiono wówczas propozycję utworzenia parafii w Oborach.

Jednak i wtedy nie doszło do urzeczywistnienia tego projektu. W kilka lat później powstał w Rużu okazały kościół i fakt ten ostatecznie przesądził o wcześniejszych staraniach¹⁵⁴.

Słuszne dążenia miejscowej ludności w kierunku powołania parafii w Oborach na nowo odżyły po drugiej wojnie światowej. Delegacje przyszłych parafian oborskich wielokrotnie ponawiały swoje prośby u władz diecezjalnych. Starania te inspirował już przeor oborski w latach 1967-1969 o. Bronisław B. Panek. Ostatecznie parafię w Oborach utworzono dopiero na podstawie dekretu ordynariusza płockiego biskupa Bogdana Sikorskiego z 17 października 1971 r. Proboszczem nowo utworzonej parafii z dniem 25 listopada 1971 r. mianowany został o. Mateusz Wojnarowski. Dekret wszedł w życie od pierwszej niedzieli Adwentu, 28 listopada 1971 r. Administracyjnie parafię porządkowano dekanatowi Dobrzyń n. Drwęcą z siedzibą w Golubiu – Dobrzyniu. Liturgiczny ingres¹⁵⁵ proboszcza miał miejsce w dniu 12 grudnia 1971 r., w drugiej części uroczystego wprowadzenia do kościoła łaskami wstawionej Figury Matki Bożej Bolesnej po przeprowadzonej konserwacji¹⁵⁶.

Patronką parafii jest Matka Boska Bolesna, a kościół parafialny – pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Od chwili utworzenia parafia prowadziła punkty katechetyczne w Oborach, Chojnie i Stalmierzu. Obecnie, po likwidacji dwóch szkół, katechizacja odbywa się tylko w Szkole Podstawowej w Stalmierzu. Od 1976 r., oprócz starego cmentarza - Kalwarii, wysiłkiem proboszcza i przeora o. M. Wojnarowskiego założono nowy, kaskadowy i starannie zorganizowany cmentarz. Przygotowania do jego urzędzenia trwały od 1973 r.

Parafia Obory w momencie utworzenia liczyła około 1725 mieszkańców, 416 rodzin. W jej skład wchodziły i wchodzi obecnie następujące miejscowości: Huta-Chojno, Chojno, Głębozec, Stalmierz, Stalmierek, Obory, Kazimierzowo, Okonin i Julianowo. Proboszczem parafii każdorazowo jest przeor klasztoru. Od 2001 r. proboszczem parafii jest o. Andrzej Malicki¹⁵⁷.

Z perspektywy blisko 35-lecia istnienia parafii oborskiej, trzeba wskazać, że decyzja o jej utworzeniu była ze wszechmiar słuszna. Wpłynęła budująco na całościowy kształt życia duchowego wspólnoty parafialnej niestrudzenie kierowanej przez Ojców Karmelitów. Nie sposób przy tej okazji nie wspomnieć o ogromnej trosce o utrzymanie i rozwój kościoła i klasztoru oraz obiektów z nimi związanych wszystkich kolejnych przeorów, w szczególności zaś: w pierwszym rządzie braci rodzonych, ojców Mateusza i Michała Wojnarowskich, a w ostatnich latach także o. Andrzeja Malickiego.

Przeorowie konwentu oborskiego

(dane niepełne)¹⁵⁸

- ok. 1666 – o. Brokard (Rętwiński - ?)
- ok. 1681 – o. Anastazy
- ok. 1699 – o. Stefan od św. Alberta
- ok. 1702 – o. Spirydion
- ok. 1717 – o. Leon od św. Teresy
- ok. 1719 – o. Józef od św. Eliasza
- ok. 1724 – o. Karol od św. Piotra
- ok. 1731 – o. Bernard
- 1739-1742 – o. Anastazy od św. Brokarda
- 1742-1748 (?) – o. Józef od Maryi
- ok. 1745 – o. Anastazy od św. Brokarda
- 1749-1751 – o. Ubald (Ubaldu) od św. Andrzeja
- ok. 1751-ok. 1754 – o. Karol od św. Bartłomeja
- ok. 1754-55 – o. Wincenty od św. Antoniego
- ok. 1757 – o. Erazm od św. Jana Nepomucena
- ok. 1774 – o. Ludwik od św. Jacka
- ok. 1777 – o. Cyprian od św. Gerarda
- ok. 1779 – o. Józef
- ok. 1781 – o. Ubald od św. Jakuba
- ok. 1800 – o. Anzelm Gowiński¹⁵⁹
- ok. 1817 – o. Angelin (Angeliusz) Wojtkowski
- ok. 1817 – o. Piotr Wolff¹⁶⁰
- ok. 1825-1827 – o. Felicjan Kubalski
- ok. 1834-1844 – o. Nowaczewski Fulganty
- 1844-1846 – o. Baltazar Roznerski
- 1846-1866 – o. Piotr Ochlewski
- 1866 – o. Frankus Kuśnierczyk
- ok. 1884 – o. Stanisław Małachowski

1917 – o. Dionizy Mierzwicki
 1917-1933 – o. Tadeusz Wojtala
 X 1934-X 1937 – o. Gabriel Wielgus¹⁶¹
 XI 1937-VIII 1939 – o. Cyryl Szysler
 II 1945-V 1945 – o. Jerzy Rutkowski
 V 1945-VIII 1947 – o. Anioł Urbański
 VIII 1947-VII 1948 – o. Jerzy Rutkowski¹⁶²
 5.VII 1948-IV 1950 – o. Alfons Bronisław
 Tomaszewski
 IV 1950-I 1951 – o. Jerzy Rutkowski (jako
 magister nowicjatu w zastępstwie przeora)
 1 II 1951-30 VII 1955 – o. Spirydion Pi-
 tyński
 30 VII 1955-26 VIII 1957 – o. Henryk
 Szczyrek
 26 VIII 1957-14 VI 1964 – o. Bronisław
 Kącki
 14 VI 1964-14 VI 1967 – o. Jerzy Rutkowski
 14 VI (3 VIII) 1967 - 30 VI 1970 – o. Broni-
 sław Bernard Panek
 1 VII 1970-8 IX 1982 – o. Stanisław Mate-
 usz Wojnarowski
 8 IX 1982-23 VIII 1985 – o. Józef Michał
 Wojnarowski
 24 VIII 1985-31 VIII 1988 – o. Stanisław
 Mateusz Wojnarowski
 1 IX 1988-14 VIII 1991 – o. Adama Rusek
 15 VIII 1991 – 3 III 1994 – o. Ireneusz Ja-
 nus Dąbrowski
 4 III (23 VI) 1994 -VIII 1997 – o. Roman Tupaj
 VIII.1997-2001 – o. Grzegorz Kudrej
 5 VII 2001-nadal – o. Andrzej Malicki

NOWICJAT

Zamysł umieszczenia w klasztorze oborskim nowicjatu wiąże się z pobytem w 1929 r., w czasie wizytacji kanonicznej, generała Zakonu Karmelitów, o. Eliasza Magennisa. Zdecydowano wówczas, aby cicha i ustronna miejscowość spełniała tę ważną w życiu zakonu rolę. Ze względu na potrzebę dostosowania pomieszczeń klasztornych dla tego celu, odstąpiono od tego zamiaru. W następnych latach klasztor oborski był jednak miejscem pobytu aspirantów na braci, którzy po pewnym okresie pobytu w Oborach udawali się do nowicjatu w Krakowie¹⁶³.

Dopiero od 1945 r. klasztor w Oborach spełnia to szczególne zadanie dla całej prowincji zakonu właśnie ze względu na

mieszczący się w nim nowicjat. Od tego momentu do chwili obecnej życie zakonne rozpoczęło w Oborach ponad 250 osób. Do nowicjatu przyjmowani są kandydaci na kapłanów po ukończeniu szkoły średniej lub studiów wyższych oraz na braci zakonnych po szkole podstawowej lub zawodowej.

W czasach przeorstwa o. Bronisława B. Panka magistrem nowicjatu był o. Aleksander Wójcik. Od 1970 r. magistrami nowicjatu byli kolejno: o. Jerzy Rutkowski, o. Rajmund Leszko (przez sześć lat), o. Wojciech Mylek, o. Michał Wojnarowski (8 IX 1982-23 VIII 1985), o. Adam Rusek, o. Marian Kawiński, o. Roman Tupaj, o. Piotr Męczyński, o. Roman Dąbrowski¹⁶⁴.

BIBLIOTEKA KLASZTORNA

Z historią konwentu oborskiego nierozzerwalnie związane są dzieje przyklasztornej biblioteki. Pierwsze księgi zapewne trafiły do niej wraz z przybyciem Karmelitów z Bydgoszczy. Jednak swój rozkwit datuje ona na XVII i XVIII stulecie. Zdecydowana większość ksiąg trafiała do Obór z przydziału prowincjała. Niektóre darowane były przez benefaktorów i kolarów. Jedną z zachowanych dotąd ksiąg darował w 1629 r. Adam Borzewski, co potwierdził stosownym wpisem¹⁶⁵.

Inwentarz klasztoru oborskiego sporządzony w 1681 r. w oddzielnym dziale wymienia najcenniejsze, jak się wydaje, pozycje w liczbie 182. Ze szczegółowej analizy inwentarza przeprowadzonej przez prof. Sylwiusza Mikuckiego z Krakowa należy wnosić, że biblioteka oborska stanowiła jeden z najcenniejszych zbiorów ówczesnej Rzeczypospolitej. Wśród księgozbioru występowały także inkunabuły: *Marcina z Opawy*, *Margarita Decreti seu Tabula Martiniana Decreti* (Norymburg 1481), Pelbartus de Themenswar, *Stellarium coronae Beatae Mariae Virginis* (Bazylea 1497/1500), Nicolaus de Lira, *Postilla super totam Bibliam* (Wenecja 1472), Tegoż, *Postilla super quatuor Evangelistae*, (Bazylea 1473), Hieronimus S., *Vitae Sanctorum Patrum sive Vitas Patrum*, (Norymberga 1478), Michael Lochmaier,

Parochiale curatorum, (Norymberga ok. 1473), Paratus, *Sermones de Tempore et de Sanctis*, (Kolonia ok. 1480), Osvaldue de Lasko, *Sermones de Sanctis Biga salutis intitulasi*, (Hagenau 1497), Petrus de Palude, *Sermones quadragesimales The-sauri novi*, (Strasburg 1485), Gerardus de Zutphania, *De spiritualibus ascensienibus*, (Strassburg 1488/1493), Pelbertus Theme-svar, *Sermones Pomerri*, (Hagenau 1498–1499), S. Augustinus, *Enchiridion de fide, spe et charitate*, (Strassburg ok. 1473), *Confessiones*, (Strassburg ok. 1470), Albertus Magnus, *Compendium theologiae veritatis*, (Kolonia ok. 1475)¹⁶⁶.

Wśród innych znamienitych dzieł „Inwentarz” wymieniał także m.in. kazania Piotra Skargi¹⁶⁷, słownik wielojęzyczny Galepinusa, herbarz ziół¹⁶⁸, teologię moralną P. Ledesmae, wydanie synodów płockich¹⁶⁹, statut Jana Łaskiego z 1506 r., panegiryk na cześć króla Władysława IV¹⁷⁰, prace Arystotelesa dotyczące systemu kosmologicznego i wiele innych niezwykle wartościowych dzieł.

W drugiej połowie XIX w., jak zaświadcza ks. M. Smoleński, znaczenie biblioteki oborskiej wyraźnie podupadło. Była ona wtedy „zbyt mała i nędzna, bez porządnego spisu i ładu (...) Z dzieł wyszłych na światło publiczne w wieku bieżącym, prawie żadnego”¹⁷¹. Biblioteka klasztoru oborskiego została bowiem zniszczona w nieznanym bliżej okolicznościach z początkiem XIX stulecia. Dalszy ubytek księgozbioru zanotowano po 1864 r., tj. po upadku powstania styczniowego. Zachowany do dziś w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie *Wykaz Biblioteki Kościelnej Klasztoru XX. Karmelitów w Oborach* zawiera 264 pozycje, przy czym niektóre z nich składają się z kilku woluminów. Spis obejmuje prawie wyłącznie dzieła – tytułu w języku łacińskim¹⁷².

Z początkiem XX stulecia biblioteka oborska liczyła jeszcze ponad 700 dzieł traktujących o Piśmie św., o prawie kościelnym i cywilnym a także prac z dziedziny teologii, ascetyki, kaznodziejstwa i historii. Wówczas znajdowało się tam jeszcze rękopiśmienne dzieło *Informacja o cudow-*

*nym obrazie Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów 1761*¹⁷³, a także manuskrypt *Wiadomości o cudownym objawieniu (obrazie) Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów od 1581 do 1761 roku*¹⁷⁴. Niezwykle bogate było także klasztorne archiwum. Jego zasoby pozwoliły wcześniej ks. Maciejowi Smoleńskiemu na napisanie pierwszej, wyjątkowo cennej monografii klasztoru¹⁷⁵. Materiały pochodzące z tych zbiorów wykorzystał także w swoich pracach znakomity historyk Kościoła ks. Walenty Załuska¹⁷⁶.

Postępujący regres biblioteki klasztornej dopełnił się w okresie drugiej wojny światowej. Poważną część pozostałych książek zagarnęli Niemcy w 1940 r., łącznie ze wspomnianymi manuskryptami. Tylko część księgozbioru udało się uratować, dzięki zapobiegliwości i poświęceniu brata zakonnego Alojzego Misińca¹⁷⁷.

W 1957 r., z polecenia prowincjała o. J. Konoby, sporządzono spis dokumentów znajdujących się w archiwum klasztoru w Oborach według rubryk: tytuł dokumentu, czas. W tytule umieszczano nazwy zespołów, poszytów akt archiwalnych w łącznej liczbie 55 pozycji. Pod pozycją 54 zapisano „Katalog biblioteki XX. Karmelitów w Oborach”, jednak w uwagach zawarto zapis: „brak”¹⁷⁸.

Obecnie biblioteka klasztorna w Oborach powraca do swojej dawnej świetności. Wśród ponad 5 tys. woluminów, spotkać tu można cenne encyklopedie, słowniki, pozycje z literatury pięknej i naukowej, tytuły różnych wydawnictw katolickich oraz wiele roczników prasy. W posiadaniu biblioteki są także cenne monografie i materiały dotyczące przeszłości konwentu i Zakonu Karmelitów¹⁷⁹.

W Bibliotece Klasztoru Oborskiego pozostało kilkadziesiąt starodruków. Wśród nich uwagę zwracają m. in.:

- Adre Pohl, *Institutiiones theologiae dogmaticae*, t.1, Vilnae in Lituania, ss. 678;
- Bartholomaeum Luder, *Noctes Atticae in solem datae*, Gedani, Typin Joan Jacobi Preussi MDCCXL, ss. 442 (księ-

ga z dedykacją dla Klasztoru w Oborach);

- Brevarium. Ordinis fratrum et monialium B. Virginis Mariae de Monte Carmeli. Et reverendissimi Patris Magistri Aloyssi Laghi, Venettis MDCCL;
- *Ćwiczenia duchowe Świętego Ojca Ignacego przez ósm dni dla pożytku Braci Societatis Jesu*, przez X. Krzysztofa Niepokoyczyckiego S. J. Teologa podane, w Drukarni J. K. M. w Collegium Lubelskim Roku 1771, ss. 554;
- Henricus Maius, *Biblia Hebraica. Reufruitet direxit*, Francifurti ad Moneum Impenfis Joannis Philipi Andreae, Typis Joannis Koelneri, Anno 1716;
- *Homilliae Catholicae de Sacris*, tomus tertius, Coloniae Agrippinae apud Joannem Kinchium sub Monocerote, MDCXLI, ss, 848;
- *Incipit prologus*, (XV w.);
- Joan Damasceni, *Viri Suo Tempore in divinis primatum. De orthodoxa fide*, Iacobo Fabro Stapulense interprete. Lib. III, Basileae, excudebat Henricus Petrus 1535, ss. 135;
- Josephi Ignatii Claus, *Spicilegium concionatorium*, t. 1-2, Augusta Vindelicorum et. Dilingae, Joannis Caspari Bencard, P. M. Haeredum MDCCLX, t. 1, ss. 534, t. 2, ss. 538;
- (Petrus Bertosius), *Tropologiarum*, (1520 r.), ss. 364;
- *Scrutinium juris in re et ad rem theologico-juridicum*, Varsaviae Anno Domini MDCCXXXVI, ss.492;
- *Shrift enfriger. Sellen Becter*, In Berlag Johann Caspar Bencard, 1737, ss. 558;
- Vincentii Houdry, *Bibliotheca Concionatoria*, t. 1- 2, Venetiis MDCCLXIV, t. 1. ss. 554, t. 2, s. 507;
- *Woysko serdecznych nowo rekrutowanych na większa chwałę Boską efektów*, Poznań 1746, ss. 395.

Wymienione wyżej starodruki zostały zaprezentowane na wystawie zorganizowanej przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Rypinie w dniach 20 kwietnia do 10 maja 2001 r.¹⁸⁰

WSPÓŁCZESNA TROSKA O HISTORIĘ I MIEJSCE KULTU

W ostatnich dziesięcioleciach w Oborach często powraca historia tego cudownego i bogatego w doświadczenia historyczne miejsca. W 1993 r., w 130. rocznicę wybuchu powstania styczniowego, przy wsparciu ówczesnego przeora konwentu oborskiego, o. Ireneusza Dąbrowskiego, odbyła się, poprzedzona sesją naukową uroczystość odsłonięcia i poświęcenia tablicy pamiątkowej poświęconej pamięci więzionych po upadku powstania księży zakonnych i diecezjalnych. W czasie uroczystej Mszy św. przejmującą w treści homilię wygłosił długoletni przeor i proboszcz klasztoru, gorliwy czciciel Matki Bożej Bolesnej, o. Mateusz S. Wojnarowski. Przypominając szlachetne i bohaterkie czyny powstańców styczniowych powiedział m.in.: „Ach, cóż za wspaniali ludzie, ci powstańcy. Jeden z nich zesłany do Permu, tak modlił się do Matki Bożej Oborskiej: „Naucz nas Twoje Pokory Maryjo, naucz, gdy serce boli, gdy boleść walczy z siłami, poddania się Boskiej woli, naucz i módl się za nami. Naucz, byśmy z bliznim, w każdej potrzebie nieśli pomoc usługami, nie myśląc nigdy o sobie, naucz i módl się za nami”. Człowiek, który tu zostawił być może dzieci, żonę, zabrano mu majątek, wysłano gdzieś tam do Permu, daleko, nie ciska przekleństw na los, nie dopomina się swoich praw, ale modli się, aby Matka Boża nauczyła go, aby drugiemu człowiekowi zawsze pospieszył, niósł pomoc z usługami, nie myśląc nigdy o sobie, a że jest to trudne, to dlatego wołał: „- Matko Boża Bolesna, módl się za nami”¹⁸¹.

*Duchowieństwu zakonnemu i świeckiemu,
które zaborca rosyjski więził
w tym klasztorze w latach 1864-1875
oraz znanym i nieznanym bohaterom
powstania styczniowego
na ziemi dobrzyńskiej.*

*W 130. rocznicę wybuchu insurekcji
Societas Scientiarum Dobrzinensis*

Następnie 60. rocznica wybuchu drugiej wojny światowej stała się okazją, w dniu 4 września 1999 r. odsłonięcia przed kościołem pomnika upamiętniającego ofiary wojen i walk o wolność w XX wieku. Fundatorem monumentalnej tablicy był Teofil Jurkiewicz (właściwe nazwisko i imię – Ludomir Brzusiewicz), urodzony w 1925 r. w Głębocku nieopodal Obór. Homilię w czasie uroczystej Mszy św. wygłosił o. Andrzej Zonko, urodzony w Oborach. Obecny był m.in. prezes Wspólnoty Polsko-Francuskiej i dyrektor Biblioteki Polskiej w Paryżu, Leszek Talko¹⁸².

Polska stała się w naszych czasach ziemią szczególnie odpowiedzialnego świadectwa.

*Jan Paweł II, 2. 06. 1979 r.,
Warszawa - Plac Zwycięstwa*

*Matko Bolesna, Tobie polecamy ofiary
Synów i Córek z ziemi dobrzyńskiej
czasów bolszewizmu, nazizmu, stalinizmu
i tych, którzy z tego klasztoru w 1939 roku
rozpoczęli drogę krzyżową za Polskę i wiarę
Żołnierzy POW, Legionów 1914-1918,
wojny 191-121, Polski Walczącej 1939-1945
i opozycji antykomunistycznej 1944-1956*

W 60-tą rocznicę wybuchu wojny 1939 r.

*Wspólnota Polsko-Francuska
Dobrzyński Oddział
Włocławskiego Towarzystwa Naukowego*

wrzesień, 1999 r.

W dniu 9 października 1999 r., po 175 latach od pobytu w kościele oborskim Fryderyka Chopina, pod chórem kościelnym odsłonięto pamiątkową tablicę przypominającą pobyt wielkiego kompozytora w tym miejscu¹⁸³.

W 2001 r., w nawiązaniu do pierwszej w historii chrześcijaństwa szopki św. Franciszka z Asyżu z 1223 r., z inicjatywy przeora i proboszcza oborskiego, o. Andrzeja Malickiego w otoczeniu kościoła wzniesiono całoroczną szopkę. Ubogacona we wszystkie figury z historycznych szopek, jest bardzo chętnie odwiedzana przez pielgrzymów.

P r z y p i s y

¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Ku powołaniu miłości*, wybór L. Sapienza, przekład Z. Brzęk SDB, Poznań 2002, s. 142.

² M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki ziemi dobrzyńskiej. Przewodnik bibliograficzny*, Włocławek 1996, s. 99 (tamże szersza bibliografia).

³ *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta* (dalej cyt. *Acta capitulorum*), vol. 3, cz. 1, wyd. B. Ulanowski, (w:) *Monumenta Medii Aevi Historica*, t. 18, Kraków 1908, nr 206. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* (dalej cyt. SGKP), t. 15, s. 397 błędnie podaje, jakoby Obory występowały już w dokumencie z 1230 r. przy wykazie wsi biskupa włocławskiego. Wsie te występowały tylko z lewej strony rzeki Ruziec, Obory leżą natomiast po jej prawej stronie.

⁴ J. Mitkowski, *Kancelaria Kazimierza Kondratowica (1233-1267)*, Wrocław 1968, s. 90, nr 32.

⁵ SGKP, t. 1, s. 620; *Documenta kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII wieku*, wyd. B. Ulanowski, *Archiwum Komisji Historii Akademii Umiejętności*, t. 4, Kraków 1888, dok. nr 15; *Kodeks*

dyplomatyczny Polski (dalej cyt. KDP), wyd. Bartoszewicz, Muczkowski, Rzyszczeński, t. 2, Warszawa 1847–1858, s. 764; *Matriculorum Regni Poloniae Summaria*, wyd. T. Wierzbowski, t. 2, Warszawa 1905–1917, supl. nr 14.

W 1695 r. parafia Chojno przeszła do parafii Ruże. Jej proboszczem był wtedy ks. Mikołaj Siecieński: W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 38, 40–41.

⁶ A. Bogucki, *Grody a osadnictwo drobnorycerskie ziemi dobrzyńskiej*, „Przegląd Historyczny”, t. 63: 1972, s. 231.

⁷ SGKP, t. 14, s. 524; KDP, t. 2, s. 741; S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. 7, Poznań 1928, s. 278.

⁸ SGKP, t. 7, s. 195, t. 12, s. 750.

⁹ M. Krajewski, *Somsiory i okolice*, Ostrowite 1983, s. 2.

¹⁰ *Ibid.*, s. 2.

¹¹ S. Kozierowski, op. cit., t. 6, s. 56; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 41; M. Krajewski, *Ugoszcz i okolice. Rys historyczny — ludzie — zabytki*, Ostrowite 1980, s. 19.

¹² Poza Chojnem upadły także kościoły w Ciepieniu, Długiem, Półwiesku, Wierzbicku, Makówcu, Woli, a jeszcze wcześniej kościół z klasztorem Miechowitów (Bożogrobowców) w Starorypinie: M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 89. O kościele w Chojnie wspomina także O. Kolberg, op. cit., s. 8.

¹³ *Rocznik diecezji płockiej 1966*, Płock 1966, s. 71; *Rocznik diecezji płockiej 1972*, Płock 1972, s. 62.

¹⁴ *Obory*, (w:) *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 19, Warszawa 2003, s. 248.

¹⁵ S. Kozierowski, op. cit., t. 6, s. 302.

W. Łochocki zw. Szalą, syn Szymona z Łochowa, skarbnika dobrzyńskiego, wywodził się z rodu Junoszków. Nosił on skromny tytuł cześnika ziemi dobrzyńskiej: W. Mąkowski, *Pan Wojciech Łochocki z Łochocina*, „Głos Mazowiecki” 1934, nr 12, 13, s. 2.

¹⁶ SGKP, t. 7, s. 342; Z. Guldon, *Mapy Ziemi Dobrzyńskiej w II połowie XVI w.*, Toruń 1967, s. 51.

¹⁷ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 8, 53; „Przegląd Katolicki” 1888, s. 600; *Diecezja płocka. Struktura personalno-administracyjna*. (Stan z dnia 1 października 1977 r.), Płock 1978, s. 173.

Sąsiadująca z Oborami wieś Rudusk, zdaniem G. Zielińskiego, *O ziemi dobrzyńskiej. Badania historyczne* (z mapą), „Biblioteka Warszawska”, t. 3: 1861, s. 266, musiała dawniej nazywać się Rudzowsk i pochodziła od nazwiska Rudzowskiego, późniejszego fundatora klasztoru w Oborach.

¹⁸ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 8, 12–20, 81. *Zabytki architektury województwa bydgoskiego*, praca zbiorowa, Bydgoszcz 1974, s. 166 błędnie podaje, że Obory weszły w posiadanie Karmelitów dopiero w 1643 r.

¹⁹ W. H. Gawarecki, *Opis*, s. 133.

²⁰ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 44–45. W podobnych słowach zachwycał się położeniem klasztoru oborskiego ks. W. Załuski, *Cudowna figura*, s. III.

²¹ R. Filochowski, *Część druga ciekawych opowiadań pielgrzyma*, Warszawa 1881, s. 112–113.

²² W. Załuski, *Szkic monograficzny kościołów dekanatu rypińskiego, diecezji płockiej*, Płock 1909, s. 26. (A. Wróbel, *Pielgrzymowanie Dobrzyńian w czasach nowożytnych*, (w:) *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, pod red. A. Mietza, Włocławek 2003, s. 200 błędnie ten opis przypisuje R. Filochowskiemu.

²³ W. Załuski, *Szkic monograficzny kościołów*, s. 21.

²⁴ K. Niesiecki, *Korona polska*, t. 2, Lwów 1738 nie wymienia rodziny Rudzowskich, zapewne w jego czasach wymarłej. Zna natomiast Galemskich herbu Dołęga siedzących w ziemi dobrzyńskiej (s. 176).

²⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 8, 81.

W 1717 r. także w ziemi dobrzyńskiej Jan Rętwiński erygował we wsi Trutowo klasztor dla Karmelitów: W. Leonowicz, *Kościół parafialny w Trutowie*, „Korespondent Płocki” 1887, nr 15, 16, 18 oraz „Przegląd Katolicki” 1888, nr 44.

Początki Karmelitów w Polsce sięgają już XII wieku. Pierwsze fundacje były jednak nietrwałe. Dopiero fundacja Jadwigi i Władysława Jagiełły z 1397 r. w Krakowie na Piasku okazała się trwała. Ten klasztor stał się dla innych konwentów „*caput provinciae, fons mater et magistra*”. Akta kapituły generalnej odbytej w 1462 r. podają sześć polskich klasztorów. Okresem szczególnego rozwoju konwentów karmelitańskich w Polsce były XVII–XVIII stulecia. Pod koniec XVIII w. Zakon z góry Karmel na terenach Rzeczypospolitej podzielony był na pięć prowincji i obejmował już 89 klasztorów. Z akt kapituły odbytej w 1644 r. w Bydgoszczy wynika, że prowincja polska liczyła wówczas 482 zakonników, w tym 226 kapłanów: Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie na Piasku (dalej cyt. APK), A. Kośliński, *Fundationes Monasterium Fratrum Carmelitarum A.R.O. per Regnum Poloniae et Provincias adiacentes breviter collectae per...* (rkps-odpis), s. 19–25, 41; tamże, *Acta capitulorum Provincialium 1603–1667*.

²⁶ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 12–20. Akt z 1617 r. w imieniu Anny Rudzowskiej podpisał jej brat, Mikołaj Galemki. A. Rudzowska zmarła w 1623 r. i została pochowana na „Grodzisku przy Oborach”; W. H. Gawarecki, op. cit., s. 130; S. Kozierowski, op. cit., s. 135.

²⁷ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 9–15.

²⁸ W. H. Gawarecki, *Opis*, s. 131. A. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 41 w przypisie pisze: „Myli się K. Osiński w swej książce „*Maryja w Szkaplerzu*” str. 23, podając, iż „r. 1741 położono kamień węgielny pod dziś istniejący kościół. W pomienionym roku zaczęto budować klasztor, kościół zaś stoi już od stu lat”.

²⁹ *Katalog*, s. 36–37, 42.

Dziewanowski Juliusz h. Jastrzębiec, poseł, kasztelan chełmiński, właściciel dóbr Płonne w ziemi dobrzyńskiej. W 1746 r. zobowiązał się płacić klasztorowi oborskiemu 5 procent od zapewnionej przez Mikołaja Dziewanowskiego sumy 4000 zł pruskich w dobrach Płonne. Zob. *Polski Słownik Biograficzny* (dalej cyt. PSB), t. 6: 1948, s. 169.

³⁰ W. Gawarecki, *Opis*, s. 133.

³¹ W. H. Gawarecki, *Opis.*, s. 132; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 45.

³² AKO, sygn. 18. Dokument ten publikuje T. Maciejewski, *O Eliaszu Karmelicie, Wawrzyńcu Zachorskim — warszawskim organistrze i Gabrielu Seneńskim — trębacz*, „*Muzyka*” 1977, nr 3, s. 114–115.

³³ Thum.: *Ku czci Marii Panny z Góry Karmelu i św. Eliasza Ojca naszego*. Odlął Henryk w Toruniu w 1687 r.

³⁴ Thum.: *W Tobie, Panie, zaufałem, nie zawstydzę się na wieki*.

³⁵ Thum.: *Do kościoła cudownej Matki Bolesnej — powstałem z daru i osobliwej szczodroliwości pana Piotra Koberskiego w pracowni Mikołaja Petersilge w Toruniu w 1747 r.*

³⁶ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 42–43; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 22–23. J. Pakulski, *Najstarsze dzwony województwa wrocławskiego*, „*Biuletyn Przewodnicki PTTK*” (Wrocław), nr 31: 1985, s. 3, podaje datę jego ponownego przelania w 1895 r.

³⁷ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 100; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 23.

³⁸ R. Róg, *Karmelici*, s. 108.

³⁹ AKO, Inwentarz, dział: Lisztwy różne, poz. 9.

Pozytyw — instrument muzyczny w kształcie małych organów.

⁴⁰ AKO, sygn. 22 f, Kontrakt między klasztorem a organistrzem W. Zachorskim z 1757 r. Zob. T. Maciejewski, op. cit., s. 113–114 oraz J. Gołoś, *Muzykalia z biblioteki Klasztoru Karmelitów w Oborach*, „*Muzyka*” 1969, nr 2, s. 101–103.

⁴¹ E. Smulikowska, *Prospekty organowe w dawnej Polsce*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989; cyt. za R. Róg, *Karmelici*, s. 116.

⁴² M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 14. Często wokół kartusza herbowego Karmelitów pojawia się w formie wstęgi hasło obu zakonów karmelitańskich: *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum* (Rozgorzałem gorliwością dla Pana Boga zastępów).

⁴³ *Szafarni moje uszanowanie. Fryderyk Chopin na ziemi dobrzyńskiej*, pod red. K. Chruścińskiego, ikonografia: wybór i komentarze M. Krajewski, Rypin 2004, passim.

⁴⁴ Zob. M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny*, s. 418–419.

⁴⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 45; T. Chrzanowski, op. cit., s. 67.

⁴⁶ *Katalog*, s. 43.

⁴⁷ M. Krajewski, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, Rypin 1996, s. 19.

⁴⁸ W. H. Gawarecki, *Opis*, s. 131–132.

⁴⁹ AKKr., sygn. 479/A115, k. 167. Kontrakt podpisał przeor o. Stefan od św. Wojciecha.

⁵⁰ W. H. Gawarecki, op. cit., s. 131–132; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 22; *Katalog*, s. 42.

⁵¹ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. III. Także R. Filochowski, *Ciekawe opowiadania pielgrzyma o miejscach cudami wstawionych*, Warszawa 1880, s. 112–122.

⁵² *INRI* – skrót napisu *Jesus Nazarenus Rex Judaeorum* (Jezus Nazareński Król Żydowski). Odpowiadało to dawnemu zwyczajowi publicznego obwieszczenia winy skazanego.

⁵³ *Kronika*, t. 1, s. 40–41; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 43–44; R. Filochowski, op. cit.; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26; *Rocznik diecezji płockiej* 1966, s. 71; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 20. W. Załuski, *Cudowna figura*, s. IV, błędnie podaje datę wzniesienia tej kaplicy w 1618 r.

⁵⁴ *Katalog*, s. 44; *Zabytki architektury*, s. 167.

⁵⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 44; W. Załuski, *Cudowna figura*, s. IV.

⁵⁶ Cyt. za R. Róg, *Karmelici*, s. 120.

⁵⁷ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26.

⁵⁸ Kolator, od łac. *collator* – ten, który znosi, zbiera, zgromadza datki i ofiary. Także fundator i dobrodziej (darczyńca) kościoła lub klasztoru.

⁵⁹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 44; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26; *Katalog*, s. 44–45; *Zabytki architektury*, s. 167.

⁶⁰ *Katalog*, s. 44; M. Krajewski, *Ugoszcz*, s. 11; Tegoż, *Słownik biograficzny ziemi dobrzyńskiej (do 1945 r.)*, Lipno 1992, s. 342. Także M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny*, passim.

⁶¹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 44; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26; *Rocznik diecezji płockiej 1966*, s. 71; *Katalog*, s. 44; *Zabytki architektury*, s. 167. Zob. PSB, t. 2: 1936, s. 362; A. Maciesza, *Życiorys Antoniego Borzewskiego*, rkps nr 385 w Bibliotece im. Zielińskich w Płocku oraz M. Krajewski, *Ugoszcz*, passim.

⁶² W pobliżu klasztoru oborskiego, na terenie tej samej parafii Ruże, istniały dwie inne kaplice w Ugoszczu i Zbójnie. Ta pierwsza, położona nad miejscowym jeziorem, swoje powstanie datuje na rok 1704. Wówczas to arcybiskup Konstanty Zieliński ścigany za to, że koronował Stanisława Leszczyńskiego na króla Polski, przybył do swej rodziny w Ugoszczu i tu znalazł schronienie. Z jego fundacji niebawem wybudowano kaplicę w Ugoszczu. Istniała ona do początków obecnego stulecia. Dziś nie ma śladów jej istnienia, ani nawet pamiątkowej tablicy przypominającej pobyt tu abpa K. Zielińskiego. (Szerzej o abpie K. Zielińskim zob. G. i J. Zielińscy, *Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od niej rodziny Zielińskich herbu Świnka*, cz. II, Toruń 1881, s. 68–92, a także M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 101; A. Syski, *W dwóchsetną rocznicę pojmania arcybiskupa Zielińskiego*, „Wiadomości Pasterskie” 1907, nr 11, s. 659–679. W 1709 r. abp K. Zieliński fundował także kościół parafialny pod wezwaniem św. Barbary w pobliskim Obór, Chrostkowie).

Kaplica w Zbójnie usytuowana została na terenie starannie utrzymanego parku otaczającego pałac Sumińskich, właścicieli tej miejscowości. Wybudowana została przez Piotra Sumińskiego, który od 1789 r. był właścicielem wsi. Spełniała ona rolę prywatnej kapliczki i była obsługiwana przez Jezuitów. W połowie XIX stulecia musiała spełniać właściwie swoją rolę, skoro M. Smoleński zapisał, iż „żadnej obawy o swój byt nie wywołuje”. Z początkiem obecnego stulecia zamieniona została „na skład żelaza i narzędzi gospodarskich”. Obecnie także nie ma po niej śladu. M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 89, 115; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 40.

⁶³ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 90–91.

⁶⁴ Ibid., s. 70–71, 89; W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 51; M. Krajewski, *Karmel Oborski*, s. 3. Także W. H. Gawarecki, op. cit., s. 135–136. Ten ostatni odnotował nadto, że stary kościółek w 1627 r. został obrabowany ze srebra kościelnego.

⁶⁵ AKKr., *Acta Capitulum Provincialium 1603–1667*.

⁶⁶ W. H. Gawarecki, op. cit., s. 135.

⁶⁷ „Bronił Pan Bóg, za przyczyną Panny Najświętszej, Smutnej, ruiny kościelnej podczas szwedzkiego plądrowania, gdzie tak ottarze, organy, sam Obraz P.N. i konwent wcale został”: AKO, Protokół, k. 5.

⁶⁸ *Kronika*, t. 1, s. 38; W. H. Gawarecki, op. cit., s. 135; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 71, 100; A. Malicki, op. cit., s. 115; M. Krajewski, *Karmel Oborski*, s. 2.

⁶⁹ W. H. Gawarecki, op. cit., s. 135–136.

⁷⁰ *Kronika*, t. 1, s. 38; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 83. W. H. Gawarecki, op. cit., s. 131, jako datę osiedlenia się w Oborach Karmelitów *strictioris observantiae* podaje rok 1684. Zob. K. Górski, *Reforma Zakonu Karmelitańskiego*, „Tygodnik Powszechny” 1961, nr 32, s. 3.

⁷¹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 64–65; A. Malicki, op. cit., s. 116.

⁷² AKKr., sygn. 471/A158, Obory. Zapisy na rzecz klasztoru. Uposażenie majątkowe, 1680–1886, k. 2.

⁷³ AKKr., sygn. 471/A158, Obory. Zapisy na rzecz klasztoru, Pismo Konsystorza Generalnego Płockiego z dnia 15 (27) stycznia 1854 r. skierowane do przeora oborskiego, o. Piotra Ochlewskiego.

⁷⁴ AKKr., sygn. 483/A162, Renowacja kościoła i klasztoru; Zapis J. Suskiego z odciskiem pieczęci herbowej.

⁷⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 53–55. W. H. Gawarecki, op. cit., s. 134 podaje Rudnik zamiast Rudusk. Por. przypis nr 13. Książę Konrad Mazowiecki w akcie podziału pomiędzy swych synów z 1236 r. nazywa tę wieś Ruzowskiem (*Ruzousche cum lacu*). Zob. *Acta capitulum*, t. 3, nr 206 oraz S. Kozierowski, op. cit., t. 6, s. 113, t. 7, s. 382. Rochal — młyn: S. Kozierowski, op. cit., t. 7, s. 71.

⁷⁶ Na terenie powiatu rypińskiego, w obrębie którego leżały wtedy Obory, toczyły się bezpośrednie działania wojenne. W bitwie pod Górnem (12 lutego 1628 r.) wojska polskie dowodzone przez Stanisława Potockiego poniosły porażkę. W czasie tej wojny spalony został Rypin: Z. Guldon, *Dzieje powiatu rypińskiego w XVI–XVIII wieku*, (w:) *Szkice Rypińskie*, praca zbiorowa, Bydgoszcz 1967, s. 87.

⁷⁷ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 56–61. S. Kozierowski, op. cit., t. 6, s. 173, podaje: Kielbsak, Kielsak, Kielbsak.

⁷⁸ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 61–62 powołując się na bliżej nieokreślone dokumenty podaje, że „linia łącząca wschodni kraniec stawu przy młynie Brożek ze wschodnim brzegiem jeziora głębokiego, stanowiła niegdyś (1549) granicę pomiędzy Oborami a Chojnem”. S. Kozierowski, op. cit., t. 6, s. 38 — Brużek czy też Brózek.

⁷⁹ AKKr., sygn. 472/A159, Poddani pracownicy rolni, 1762-1911, Obdukcja wystawiona w Golu-
biu wystawiona przez Wyczałkowskiego z Sądu Miejskiego Ławniczego potwierdzająca pobicie podda-
nych klasztoru oborskiego przez „poddanych z wsi Chojna dóbr dziedzicznych Pana Franciszka Plą-
skowskiego”; Ibid., s. 62–63.

⁸⁰ Ibid., s. 92.

⁸¹ AKKr., sygn. 472/A159, Obory – statystyka ludności za lata 1709-1832, karty luźne.

⁸² Ibid., s. 91.

⁸³ AKKr., sygn. 472/A159, Kontrakty z właścicielami ziemskimi i cegielnią, 1694-1800, karty nie-
numerowane. Kontrakt ze strony klasztoru podpisał przeor, o. Anastazy od św. Brokarda.

⁸⁴ AKKr., sygn. 479/A115, k. 39.

⁸⁵ AKKr., sygn. 479/A115, Kontrakt z 11722 roku pomiędzy „uczciwym Janem Owczarzem”, któ-
ry podjął się służyć klasztorowi oborskiemu do owiec.

⁸⁶ AKKr., sygn. 479/A115, k. 173.

⁸⁷ AKKr., sygn. 479/A115, k. 195.

⁸⁸ AKKr., sygn. 472/A159, Kontrakty z właścicielami ziemskimi i cegielnią, 1694-180, dokumenty
nienumerowane.

⁸⁹ Sporządzony w Oborach protokół z datą 16 grudnia 1754 r. stwierdzał: „1. że oborski nasz
klasztor po zajęciu niektórych gruntów przez właścicieli sąsiednich włości, nie jest w stanie wyżywić 24
zakonników bez jałmużny, czy kwesty, którą ścieśniają Bernardyni skępscy, a która dla żalskich zupeł-
nie upadnie, gdyż oni szlachcie zawsze powtarzają: «oborscy Karmelici mają dobra, my z kwesty żyje-
my», 2. że należy się spodziewać upadku nabożeństwa w naszym kościele oborskim; Bernardyni założy-
li Bractwo Szkaplerza św. w Świeciu r. 1737 nie zważając na bliskość naszego konwentu bydgoskiego,
— też mogą uczynić w Żałem, — przez co nasz kościół wiele ucierpi, 3. że nasz klasztor utracił kwestę
w ziemi chełmińskiej, skoro osiedlili Kapucyni w Rywałdzie, Reformaci w Grudziądzu i Brodnicy, —
stracili ją i w dobrzyńskie sześć mil w szerz i tyleż wzdłuż mającej, niezbyt obfity w szlachtę; bo my przy
ubóstwie mieszczan i ludu wiejskiego, na kwestarzy klasztornych gniewają się proboszczowie, którzy
dla szczupłych funduszów, bez dziesięcin, mając zabronioną opłatę od kartek do spowiedzi, muszą
prosić parafian o snopki. Tak więc kwestują proboszczowie, Karmelici z Obór i Trutowa, kwestują
Bernardyni skępscy, Franciszkanie z Dobrzyńnia i Nieszawy, również Reformaci z Podgórze, Grudzią-
dza i Brodnicy, Bernardyni i Dominikanie z Torunia, a także Bonifratrzy z Gdańska i Warszawy
prosząc o zboże, owoce, masło itp. Niekiedy jednocześnie zejdzie się pięciu, sześciu i więcej kwestarzy do
domu obywatela zwłaszcza podczas żniw z niemają przykrością dla niego, a ubliżeniem stanowi du-
chownemu. Stąd po sejmikach krzyki na duchowieństwo świeckie i zakonne, stąd pogarda obojga. Do
tych dowodów poczerpniętych z praktycznego życia, dołączyli ojcowie ustępy prawa kanonicznego sta-
nowiące, iż nie można zakładać nowych klasztorów, jak tylko za zezwoleniem biskupa, który powinien
wezwać przełożonych klasztorów i zbadać, czy bez szkody dla nich mający powstać instytut może się
utrzymać. Te przyczyny oparte na prawie i słusności uważamy za dostateczne do stwierdzenia naszej
woli sprzeciwiającej się zakładaniu nowego klasztoru w Żałem. Działo się w Oborach 16 grudnia 1754
r. Fr. Carolus a S. Bartholomeo prior, Fr. Laurentius a S. Stephano, Fr. Hilarion a S. Stanislaw, Fr.
Isidorus a S. Constantino, Fr. Josephus a S. Nathia, Fr. Spiridion ab Im. Conc. B.V.M.”: M. Smoleń-
ski, *Cztery kościoły*, s. 102–104.

⁹⁰ C. Lissowski, *Studzianka*, Płock 1933, s. 13–14. Zob. także M. Krajewski, *Ugoszcz i okolice*,
s. 20; Tenże, *Płonne i okolice*, Toruń 1983, s. 18; D. Wiśniewska, *Kościół drewniany Kujaw i ziemi
dobrzyńskiej*, „Biuletyn Przewodnicki PTTK” (Włocławek), nr 25: 1984, s. 7–12.

⁹¹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 69–70.

⁹² AKO, *List pasterski Adama Michała z Prażmowa Prażmowskiego, biskupa płockiego z 9 sierp-
nia 1826 r.* ogłoszony w Pułtusku, stron 8.

⁹³ AKKr., sygn. 483/A162, Spisy zakonników 1836-1885.

⁹⁴ AKKr., *Liber Provinciae 1771–1885*; W. H. Gawarecki, op. cit., s. 136; A. Malicki, op. cit., s. 116;
M. Krajewski, *Sanktuarium*, s. 10.

Regres przeżywały także inne konwenty karmelitańskie, m.in. klasztor w Krakowie na Piasku.
Zob. *Ks. Prymasa Poniatowskiego spustoszenia kościelne w Krakowie*, Kraków 1918.

⁹⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 88–91; M. Krajewski, *Karmel Oborski*, s. 3. W skład tego
komitetu naczelnik powiatu lipnowskiego pismem z 22 września 1848 r. powołał m.in. Antoniego
Borzewskiego z Ugoszcza: AKO, sygn. nr 15, dowody dotyczące reparacji klasztoru.

⁹⁶ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 115; A. Malicki, op. cit., s. 116.

⁹⁷ C. Lissowski, *Powstanie styczniowe*, s. 134–135.

⁹⁸ O udziale klasztoru oborskiego w insurekcji styczniowej zob. szerzej: M. Krajewski, *Powstanie styczniowe między Skrwą a Drwęcą*, Włocławek 1994, s. 148 i n.

⁹⁹ M. Konopnicka, *W Oborach*, „Tygodnik Ilustrowany” 1919, nr 2, 4, 5 oraz Tejże, *W Oborach*, (w:) *Powieści Sawy i inne opowiadania*, Warszawa 1974, s. 78–94. Zob. także M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, „WTK” 1981, nr 4, s. 5 oraz Tegoż, *Powstanie styczniowe na Ziemi Dobrzyńskiej 1863/1864*, „Biuletyn Przewodnicki PTTK” (Włocławek), nr 18: 1984, s. 5–10.

¹⁰⁰ M. Konopnicka, *W Oborach*, (w:) *Powieści*, s. 87, 89.

¹⁰¹ M. Krajewski, *Za wiarę i polskość. Duchowieństwo ziemi dobrzyńskiej w powstaniu styczniowym i walce o wolność narodu i Kościoła po jego upadku*, Lipno 1992, s. 12 i n. Nie jest możliwa do ustalenia dokładna liczba internowanych wtedy w Oborach duchownych. Jeden z internowanych ks. Maciej Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 70, 93 podaje dwie liczby: 40 i 70 osób. Należy zatem sądzić, że ilość przebywających tu osób nie była stała.

¹⁰² *Kronika*, t. 1, s. 38–39; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 93; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu*, s. 5.; Tenże, *Za wiarę i polskość*, s. 15.

¹⁰³ AKKr., sygn. 472/A159, Zarządzenia majątkowe władz pruskich, korespondencja władz rosyjskich z zakonem, 1794-1912: poszyt 11a: Władze cywilne 1817-1910, Pismo Naczelnika Powiatu Lipnowskiego do księdza Ochlewskiego, przełożonego księży Karmelitów w Oborach.

¹⁰⁴ O. Stanisław Małachowski (ur. ok. 1841 r. — zm. w 1895 w Oborach). Pamiątkowa tablica poświęcona jego pamięci, wykonana z białego marmuru wraz ze zdjęciem, znajduje się po lewej stronie nawy kościoła.

¹⁰⁵ AKKr., sygn. 483/A162, Lista nowicjuszków zgromadzenia księży karmelitów w klasztorze oborskim przyjętych (od 15 stycznia 1845 roku do 8 marca 1956 roku) - zawiera 27 wpisów; P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915*, cz. 1, t. 2, Sandomierz 1933, s. 619; M. Krajewski, *Za wiarę i polskość*, s. 16.

O. Tomasz Dionizy Mierzwicki został przyjęty do nowicjatu 8 marca 1856 roku. Urodzony 21 grudnia 1830 r. w Nowogrodzie, pow. Lipno jako syn Antoniego i Marianny Bzotnickich. Przed wstąpieniem do Karmelu nauki pobierał u OO. Bernardynów w Skępem.

¹⁰⁶ P. P. Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*, Lublin 1984, s. 187. W Królestwie Polskim w 1901 r. poza Oborami, istniały tylko domy zakonne w Częstochowie, Nowym Mieście, Kole i Włocławku. W 1867 r., tj. po zakończeniu akcji likwidacji było ich jeszcze 34: *Ibid.*, mapy 12 b, 13 b.

¹⁰⁷ *Kronika*, t. 1, s. 55.

¹⁰⁸ AKKr., sygn. 497/A129, Korespondencja dotycząca szkoły elementarnej w Oborach, poszyt nieuporządkowany.

¹⁰⁹ AKKr., sygn. 472/A159, Stan posiadłości 1815-1868, dok. 2 (z 1868 r.).

¹¹⁰ *Kronika*, t. 1, s. 58. Ojcowie Stanisław Małachowski, Augustyn Jajko, Furtunat Jajko, Kolumban Król, Cierpisz, Tomasz.

¹¹¹ AKKr., sygn. 483/A162, Renowacja kościoła i klasztoru, dokumenty luźne.

¹¹² M. Krajewski, *Za wiarę i polskość*, s. 16.

¹¹³ *Ibid.*, s. 65. W 1936 r. z inicjatywy Henryka Słupkowskiego ze Zbójna powstało w Oborach Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej Męskiej. Koło liczyło 22 osoby, na czele zarządu stanął Stefan Maj: *Z Mazowsza Płockiego*, „Głos Mazowiecki” 1936, nr 6, s. 4.

¹¹⁴ O kościele krakowskim zob. wyczerpująco: J. Bieniarzówna, A.T. Piotrowski, *Sanktuarium Maryjne OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 1983, s. 168.

¹¹⁵ *Kronika*, t. 1, s. 59–60, 66–68, 70 a także relacja J. Grzywińskiego ze Stalmierza k. Obór. Fundacja ta prawdopodobnie miała miejsce w 1932 r.

¹¹⁶ AKKr., sygn. 479/A159, Korespondencja przeora w Oborach w sprawach gospodarczych klasztoru, 1666-1939, dokumenty luźne: List przeora oborskiego do o. Prokuratora w Krakowie z 26 I 1933 r. pisany na listowniku z nadrukiem w lewym rogu: *Konwent O.O. Karmelitów w Oborach*, *Poczta Rypin, Województwo Warszawskie*.

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*, List przeora z dnia 3 marca 1934 r. do przeora krakowskiego.

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ *Kronika*, t. 1, s. 76–79.; Rel. T. Jurkiewicza (Ludomira Brzuszkiewicza) z Francji z dnia 21 maja 2005 r.

¹²² *Ibid.*; M. Krajewski, *Wojenne losy*, s. 293–294.

¹²³ Rel. M. Strużyńska; M. Krajewski, *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty Rypin i Lipno) w latach II wojny światowej 1939–1945*, Ostrowite 1977, s. 9.

¹²⁴ Kluba Stefan (ur. 27 IX 1919 r. we wsi Gosprzydowa, powiat Brzesko, ofiara prześladowań Selbstschutzu, działacz społeczny. AKKr., sygn. 146/A105, Teczka: Kluba Paulus in saeculo Stephanus natus in Gospradowo, kilka luźnych materiałów nienumerowanych. Na teczce znajduje się odręczna adnotacja: „Wystąpił 1939 r.”.

Był synem Tomasza i Katarzyny z Musiołów. W 1933 r. ukończył Szkołę Powszechną w Lipnicy Murowanej. W latach 1934-1937 zdobywał zawód stolarza w Zakładzie Stolarskim Piotra Czecha w Krakowie. W latach 1937-1939 pracował tam jako czeladnik.

Od wiosny 1939 r. związał się z ziemią dobrzyńską. Przyjechał wtedy do Klasztoru Karmelitów w Oborach w celu prowadzenia prac renowacyjnych. W pierwszych dniach wojny w piwnicach klasztoru ukrył zabytkowe naczynia liturgiczne i szaty kościelne, które potem przeniesiono do kościoła w Rużu. W trzy dni po aresztowaniu księży, w dniu 24 października został aresztowany przez Selbstschutz i uwięziony w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam przeszedł wiele upokorzeń i w dniu 1 listopada 1939 r. został przewieziony do klasztoru w Oborach, gdzie był więziony razem z grupą ponad pięćdziesięciu duchownych z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej. W lutym 1940 r. został zwolniony. Nie posiadając dowodu osobistego przez osiem miesięcy ukrywał się na terenie Stalmierza. Tam został aresztowany powtórnie przez żandarma. Po pewnym czasie wydano mu dowód osobisty i skierowany do remontu szkoły dla dzieci niemieckich w Oborach. W 1940 r. założył w Chrostkowie zakład stolarski.

Po wojnie w dalszym ciągu przez szereg lat prowadził w Chrostkowie zakład stolarski. Angażował się w wiele inicjatyw społecznych. W 1980 r. stanął na czele Społecznego Komitetu Reaktywowania Gminy Chrostkowo.

W 1943 r. ożenił się z Marianną Strużyńską, siostrą zamordowanego nauczyciela, Romualda Strużyńskiego, z którą miał czworo dzieci: Romana (ur. 1944 - zm. 2000 r.), Krystynę (ur. 1946 r.), Tadeusza (ur. 1947 r.) i Zbigniewa (ur. 1956 r.), księdza.

Został odznaczony m.in. Medalem „Stowarzyszenia im. Ojca Maksymiliana Kolbe-Werk z Freiburga”.

Zob. A. Sikorowski, *Ostatni żyjący świadek zbrodni Selbstschutzu, Stefan Kluba*, „Wieści z Ziemi Dobrzyńskiej” 1999, nr 4, s. 4.

¹²⁵ Informacja Marii Strużyńskiej przekazana autorowi w 1978 r.; Rel. S. Kluba; *Kronika*, t. 1, s. 80–81; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej (były powiat rypiński i lipnowski) w latach okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*. *Studia Płockie*, t. 8: Płock 198, s. 131; M. Krajewski, *Wojenne losy*, s. 293–294; Piotrowski, *Biogramy*, s. 181.

Skowrońska Sabina (ur. ok. 1919 r. - zm. w XI 1939 r. w okolicach Ugoszcza), ofiara zbrodni hitlerowskich. Na stałe mieszkała w Hucie – Chojno w powiecie rypińskim. W okresie międzywojennym pracowała w charakterze pomocy domowej u niemieckiego nauczyciela, Augusta Nikolai w Somniorach, a następnie u nauczycielki z Obór - Marii Strużyńskiej.

W październiku 1939 r. schroniła się z M. Strużyńską i dwojgiem jej małych dzieci w klasztorze karmelitów w Oborach. W dniu 25 października 1939 r. przybyło do klasztoru trzech umundurowanych Niemców, zniszczyli urządzenia klasztorne, a na koniec swej wizyty kolejno zgwałcili S. Skowrońską. Potem, w dniu 7 listopada 1939 r. została aresztowana i wywieziona do pobliskiego Ugoszcza. Wszelki ślad po niej zaginął. Odpowiedzialność za jej śmierć ponosi najprawdopodobniej jej dawny chlebowdawca - August Nikolai.

¹²⁶ *Kronika*, t. 1, s. 82–90; S. Grabowski, *Znienawidzeni. Z przeżyć polskiego księdza w niemieckich obozach koncentracyjnych*, Philadelphia 1947, s. 21; „MPP” 1946–1951, passim; J. Domagała (W. Jacewicz), *Ci, którzy przeszli przez Dachau. Duchowni w Dachau*, Warszawa 1957, passim; W. Gajdus, *Nr 20998 opowiada*, Kraków 1962, s. 138; M. Krajewski, *Kapłani w lochach Gestapo*, „WTK” 1975, nr 44, s. 6; Tegoż, *Okupacja w ziemi dobrzyńskiej. Martyrologia duchowieństwa katolickiego (1939–1945)*, „Gość Niedzielny” 1977, nr 36, s. 4–5; Tenże, *Kujawy i ziemia dobrzyńska w latach okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*, *Włocławek* 2002, s. 66 – n. S. Kluba w swojej relacji podaje datę przewiezienia księży z Rypina do Obór jako 31 października.

W. Szulist, *Z martyrologii duchowieństwa katolickiego w diecezji chełmińskiej (1939–1945)*, „*Studia Pelplińskie*” 1975, s. 281–295 nie wspomina o pobycie księży z tej diecezji w Oborach. Podobnie brakuje o tym wzmianki w obszernym opracowaniu: *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską*, opr. zbiorowe, Warszawa 1982.

¹²⁷ Cyt. za „MPP” 1948, nr 10, s. 428–429. Grzybowski, *Martyrologium*, s. 110; Krajewski, *Kościół*, s. 38–39; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 347–348, MPP 1948, nr 10, s. 428–429; MPP 1947, nr 1-2, s. 69.

¹²⁸ „MPP” 1959, nr 5–8, s. 87–88; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, „Studia Płockie”, s. 133.

¹²⁹ Kronika, t. 1, s. 88–93; „MPP” 1949, nr 11–12, s. 485; M. Krajewski, *Wojenne losy*, s. 295.

¹³⁰ „MPP” 1950, nr 5–8, s. 85; M.M. Grzybowski, *Martyrologia duchowieństwa diecezji płockiej w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982, s. 50–58.

¹³¹ Po wielu latach, w maju 2005 r., potwierdził to Teofil Jurkiewicz (Ludomir Brzuski), urodzony w Głębocku koło Obór, od 1947 r. emigrant we Francji.

¹³² www.obory.com.pl/martyrologium.../3 V 2005 r.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Rel. S. Kluba; S. Grabowski, op. cit., s. 23; „MPP” 1950, nr 5–8, s. 87; M. Krajewski, *Kapłani*, s. 6; Tenże, *Okupacja w ziemi dobrzyńskiej*, s. 4.

¹³⁵ Kronika parafii św. Trójcy w Rypinie, s. 20–21; „MPP” 1950, nr 5–8, s. 88, nr 9–12, s. 200.

¹³⁶ Zestawienie przekazane autorowi przez o. Piotra Męczyńskiego O. C. z Obór w styczniu 2004 r.

¹³⁷ G. Wielgus, op. cit., s. 3; M. Krajewski, *Wojenne losy*, s. 298.

¹³⁸ Kronika, t. 1, s. 95; Rel. S. Kluba; M. Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, „Studia Płockie”, s. 135, Tenże, *Kujawy i ziemia dobrzyńska*, s. 67–68.

¹³⁹ AKKr., sygn., 483/A162, Personalalia zakonników w układzie alfabetycznym, 1657–1949; E. Chart, *Spis pomordowanych Polaków w obozie koncentracyjnym w Dachau*, Dachau-Monachium-Freimann-Dillingen 1946, s. 26, 153; J. Domagała, op. cit., s. 81, 163; W. Szoldrski, *Martyrologia duchowieństwa polskiego pod okupacją niemiecką w latach 1939–1945*, (w:) *Sacrum Poloniae Millenium. Rozprawy — szkice — materiały historyczne*, Rzym 1965, s. 61; W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 5: *Zakony i zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie*, Warszawa 1981, s. 295–296; M. Krajewski, *Martyrologia duchowieństwa*, „Studia Płockie”, s. 136.

Wieczyste śluby zakonne złożył w Oborach w dniu 30 września 1931 r.

¹⁴⁰ Kronika, t. 1, s. 97; Rel. S. Kluba; W. Szoldrski, op. cit., s. 40; T. Oracki, *Leksykon sławnych Mazowszan*, op. cit., s. 205; W. Jacewicz, J. Woś, op. cit., z. 5, s. 296.

¹⁴¹ AKKr., sygn. 151/A110, Teczka: Wszelaki Elizeusz, kilka materiałów nienumerowanych, w tym cztery dowody nadania przesyłek pocztowych (pieniężnych) z Krakowa z 1941 roku. O. Elizeusz Wszelaki, ur. 27 XII 1908 r. śluby zakonne złożył w dniu 25 sierpnia 1934 r. W Dachu otrzymał numer obozowy 22190. Korespondencję w obozie prowadził z nim o. prowincjał Jan Kónoba. Po wojnie wyemigrował do USA. Po powrocie mieszkał w Toruniu, gdzie zmarł. Pochowany został na starym cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

¹⁴² www.obory.com.pl/martyrologium.../3 V 2005 r.

¹⁴³ AKKr., Teczka: Pityński Kazimierz Spirydion, bez sygn., Wezwanie prezydium WRN w Bydgoszczy z dnia 8 grudnia 1953 r. podpisane przez przewodniczącego Prezydium M. Liperta oraz Ślubowanie z dnia 28 grudnia 1953 r. O. S. Pityński musiał ponownie „ślubować” w dniu 16 grudnia 1957 r., kiedy rozpoczął probostwo w Woli - Trutowie, mimo że Trutowo i Obory należały wciąż do tego samego województwa.

¹⁴⁴ AKKr., Teczka: Kącki Alfons Bronisław, materiały luźne.

¹⁴⁵ Kronika, t. 2, zapis o. M. Wojnarowskiego z 1978 r. (22 sierpnia tegoż roku w Krakowie zmarł o. H. Szczyrek).

¹⁴⁶ AKKr., Wspomnienie o. Łukasza Semika, byłego wychowanka o. B. Tomaszewskiego i późniejszego, wieloletniego prowincjała Zakonu Ojców Karmelitów, znajduje się w pracy o życiu o. Bronisława Tomaszewskiego autorstwa o. A. Pikory O. C., *Życie*, 101–102.

¹⁴⁷ AKKr. sygn. 483/A162, Historia klasztoru, dwa luźne dokumenty.

¹⁴⁸ Kronika, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego.

¹⁴⁹ Ibid., zapisy z lat 1973–1988.

¹⁵⁰ AKO, Sprawozdanie z działalności klasztoru na przełomie lat 1991–1994, bez sygn.

¹⁵¹ AKO, Sprawozdanie z działalności klasztoru w latach 1994–1997, bez sygn.

¹⁵² M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 114.

¹⁵³ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 39–40.

¹⁵⁴ Kronika, t. 1, s. 63–64. Obecny kościół w Rużu wybudował w latach 1927–1939 ks. kan. Wacław Żuchowski (1886–1940). Kościół został konsekrowany w dniu 29 maja 1939 roku przez bpa Leona Wetmańskiego.

¹⁵⁵ *Ingres*, od łac. *ingressus* – wejście.

¹⁵⁶ Kronika, t. 2, zapis o. M. Wojnarowskiego z 1971 r.

¹⁵⁷ *Rocznik diecezji płockiej 1972*, s. 62; *Diecezja płocka*, s. 172; *Rocznik diecezji płockiej 1983*, Płock 1983, s. 70.

O. Stanisław Mateusz Wojnarowski, ur. w 1934 r., został wyświęcony w dniu 26 czerwca 1958 r. W 2003 r. obchodził 45-lecie kapłaństwa. Po odejściu z Obór w latach 1988 – 1997 był kapłanem Szpitala im. Dietla w Krakowie, potem w latach 1997 – 2003 przebywał w Chyźnem, gdzie pełnił obowiązki przeora. Od 2003 r. przebywa w Domu Prowincjonalnym w Krakowie, pełniąc obowiązki penitencjarza. Szerzej zob. w rozdziale dotyczącym zasłużonych Karmelitów oborskich.

¹⁵⁸ AKKr., sygn. 479/A115, Umowy z rzemieślnikami, służbą, kontrakty dzierżawne, poszyt o obj. 226 stron, ułożonych niechronologicznie oraz sygn. 472/A159, dzierżawy i arendy, 1719-1742.], sygn. 472/A159, Dzierżawy i arendy, 1719-1742; AKO, sygn. 18; 22 f; Kronika, t. 1, s. 98–99; W. H. Gawarecki, op. cit., s. 129–130; M. Smoleński, *Cztery Kościoły*, s. 71, 89–92; C. Lissowski, *Studzianka*, Płock 1933, s. 14.)

¹⁵⁹ AKKr., sygn. 472/A159, Kontrakty z właścicielami ziemskimi i cegielnią, 1694-1800, karty nienumerowane.

¹⁶⁰ AKKr., sygn. 478/A1117, Korespondencja z magistratem miasta Torunia dotycząca wypłaty prowizji od kapitałów, s. 7, 9.

¹⁶¹ W monografii kościoła i klasztoru z 1986 r., powołując się na I tom Kroniki Klasztoru, podałem początek przeoratu o. G. Wielgusa także na październik 1934 r., jednak w liście pisanym z Obór do Krakowa przez o. Wielgusa z 10 stycznia 1934 r. czytamy: „Już trzy miesiące upływa, jak objąłem przeorstwo w Oborach...”: AKKr., sygn. 472/A159, Korespondencja przeora w Oborach w sprawach gospodarczych klasztoru 1666-1939, kartki luźne.

¹⁶² Przed o. A. Tomaszewskim przeorem oborskim mógł być o. G. Wielgus, a o. J. Rutkowski był magistrzem nowicjatu. Tak przynajmniej wynika z biografii o. A. Tomaszewskiego, s. 67.

¹⁶³ Kronika, t. 1, s. 64.

¹⁶⁴ Ibid., s. 100; t. 2. zapisy z lat 1973-1988.

¹⁶⁵ *Borzewscy h. Lubicz*, (w:) A. Boniecki, *Herbarz Polski, cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 2, Warszawa 1900, s. 66. Andrzej Borzewski był synem Mateusza, deputata na Trybunał Koronny w 1584 r. i Jadwigi z Celejowskich.

¹⁶⁶ *Komentarz do „Inwentarza”*, opr. S. Mikucki (mps, bez daty), s. 20–29; AKO, bez sygn.

¹⁶⁷ P. Skarga, *Kazania o siedmiu sakramentach Kościoła Katolickiego*, Kraków 1600; Tegoż, *Kazania na niedziele i święta całego roku*, Kraków 1600.

¹⁶⁸ A. Pedemontenus, *De sacretis Libri sex*, Antwerpia 1560.

¹⁶⁹ *Synodus dioecesisana Plocensis habita anno 1593 celebrata*, Kraków 1593; *Synodus dioecesisana Plocensis habita anno 1603*, Kraków 1604; *Synodus dioecesisana Plocensis anno 1632*, Warszawa 1632.

¹⁷⁰ J. Rywocki (Rivotius), *Panegiricus Regi Vladislai IV*, Wilno 1634.

¹⁷¹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 25–26.

¹⁷² AKKr., sygn. 483/A162, poszyt 7: Spis książek w bibliotece (z 1859 r.), ss. 12 formatu A-4.

¹⁷³ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26 błędnie podaje datę *Informacje* na rok 1764 zamiast 1761.

¹⁷⁴ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 25–26; T. Maciejewski, op. cit., s. 111.

¹⁷⁵ M. Smoleński, *Cztery kościoły*.

¹⁷⁶ W. Załuski, *Cudowna figura; Tenże, Szkic kościołów*.

¹⁷⁷ Kronika, t. 1, s. 96.

¹⁷⁸ AKKr. sygn. 483/A162, poszyt 6: Obory, Spis akt archiwum klasztoru. Dziś większość tych akt znajduje się w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”.

¹⁷⁹ AKO, Sprawozdanie z działalności Klasztoru w okresie 1991-1994 r. (bez sygn.)

¹⁸⁰ *Libri clari, 20 IV - 10 V 2001. Starodruki z Biblioteki Ojców Karmelitów w Oborach. Katalog wystawy*, scenariusz wystawy i opr. katalogu H. Buchalska, Rypin 2001, s. 3-4.

¹⁸¹ Cyt. za M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 17. Zob. zdjęcie tablicy oraz o. M. Wojnarowskiego w czasie homilii.

¹⁸² M. Duchnowski, *Relacja z uroczystości odsłonięcia i poświęcenia pomnika ku czci ofiar synów i córek ziemi dobrzyńskiej w Oborach w sześćdziesiątą rocznicę wybuchu wojny 19329 roku*, „Ziemia Dobrzyńska”, t. 6:1999, s. 113-116; L. Talko, *Przemówienie prezesa Wspólnoty Polsko-Francuskiej i dyrektora Biblioteki Polskiej w Paryżu*, „Ziemia Dobrzyńska”, t. 6:1999, s. 137-139; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 18.

¹⁸³ Ibid., s. 14.

Rozdział III

ZABYTKI RUCHOME KOŚCIOŁA I KLASZTORU

*Maryja jest przy was,
ponieważ Ona sama cierpiała razem ze swoim Boskim Synem.
Nam wszystkim bardzo bliskie jest oblicze Matki Bolesnej,
nosimy je głęboko wyryte w sercu: martwe ciało jej Boskiego Syna,
spoczywa na łonie Jego zapłakanej Matki, na tym łonie,
z którego wyszło na świat.*

Papież Jan Paweł II, Liechtenstein, 8 września 1985 r.¹

Kościół i klasztor oborski posiada wyposażenie przeważnie barokowo-rokokowe z XVII i XVIII stulecia. Zachwyca swoim bogactwem treściwym i artystycznym.

OŁTARZE

Główny ołtarz w kościele oborskim zbudowany został w 1696 r. a w latach 1739, 1748, 1846, 1966 i 1984 był przekształcany i odnawiany. W jego zwieńczeniu, w tondzie znajduje się obraz Nawiedzenia Matki Boskiej, namalowany przez Feliksa Bąkiewicza około 1840 r. Tam także umiejscowiono rzeźby dwóch świętych niewiast: Matki Boskiej i św. Elżbiety oraz czterech aniołków z około połowy XVIII wieku. Nad bramkami bocznymi znajdują się rzeźby rokokowe naturalnej wielkości świętych Papieży: Dionizego i Telesfora adorowane przez aniołów, pochodzące z około 1739–1748 r.

W polu środkowym głównego ołtarza znajduje się **rzeźba Matki Bożej Bolesnej**, główna ozdoba ołtarza i kościoła. Od 1977 r. zabezpieczona jest pancerną zasuwą. Tabernakulum (łac. *tabernaculum*) pochodzi z około połowy XVIII wieku. Na ten okres datowane jest także antepedium (łac. *ante, antenatus* – frontal, zasłona) rokokowe wykonane z blachy srebrnej ażurowej, trybowanej z przedstawieniem Pie-

ty (wł. *pieta* – miłosierdzie, wyobrażenie Madonny ze zwłokami Chrystusa) pośrodku. Cały ołtarz przyozdobiony jest rzeźbionymi kwiatonami. Całość została gruntownie i solidnie odnowiona w 1984 r.²

Na prawo, przy wejściu do prezbiterium znajduje się ołtarz boczny — narożny, barokowy z końca XVII wieku, uzupełniony w drugiej ćwierci XVIII w. Znajdują się w nim rzeźby świętych: Teresy z Avila i proroka Eliasza, a w kondygnacji górnej — świętych: Elżbiety i Jadwigi oraz dwóch świętych biskupów. W środkowym polu ołtarza znajduje się kopia barokowego obrazu — neapolitańskiej Madonny del Carmine, **Matki Bożej Szkaplerznej** z końca XVII wieku „pełen litości i widza mocno wzruszający”. Obraz został sprowadzony z Poznania w 1719 r.³. W lipcu 1956 r. został poddany konserwacji przez Zbigniewa Kowalskiego z ASP w Krakowie. Prace polegały na: regeneracji niektórych barwników (szata Madonny i częściowo tło), wzmocnieniu płótna przez tzw. dublowanie, kitowaniu ubytków farby, usunięciu wcześniejszych tzw. przemalówek, punktowaniu farbami olejnymi w granicach ubytków⁴.

Na zasuwie tego obrazu znajduje się inny — Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej z przełomu XVIII–XIX stulecia. Całość wsparta jest na kręconych kolumnach

opieczonych winnym gronem. Regencyjne antepedium pochodzi z drugiej ćwierci XVIII wieku i jest wykonane z blachy srebrnej ażurowej, trybowanej z przedstawieniem ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny szkaplerza św. Szymonowi Stockowi. Ponadto w ołtarzu umieszczono tablicę z herbem Ogończyk, insygniami Karmelitów i literami ZTDWIODB⁵.

Na lewo przy wejściu do prezbiterium usytuowano ołtarz późnobarokowy z około połowy XVIII wieku, lekko wklęsły. Tutaj znajdują się rzeźby świętych Teresy z Avila i Barbary. W zwieńczeniu ołtarza rzeźby dwóch aniołków trzymających eliptyczne tonda z malowanymi scenami Wniebowstąpienia i Przemienienia Pańskiego (przemalowane). Ponadto u góry ołtarza znajduje się obraz przedstawiający koronację Matki Boskiej, malowany zapewne przez Feliksa Bąkiewicza około 1840 r. W polu środkowym ołtarza umieszczony jest barokowy **obraz św. Józefa z Dzieciątkiem** z pierwszej połowy XVIII wieku, „pięknego malowania, prawie żyjącego starca wystawiający”⁶, w sukience srebrnej trybowanej i grawerowanej, wykonanej przez Jakuba Jenny, złotnika toruńskiego⁷. (Na przełomie lat 2004/2005 obraz został odrestaurowany przez Pracownię Sztuk Pięknych w Toruniu.). Na jego zasuwie umiejscowiono inny, przedstawiający zaślubiny Najświętszej Maryi Panny ze św. Józefem. Jest to kopia słynnego dzieła Rafaela Santi (1483 – 1520) z Pinatoteiki Watykańskiej. Przedstawia ona na stopniach kapłana żydowskiego w uroczystym stroju, o długiej siwej brodzie, pełnego majestatu. Po jego lewej ręce stoi św. Józef, po prawej zaś — Najświętsza Panna. Za nią widoczne jest grono dziewic, krewnych Najświętszej Panny i przyjaciół. Za św. Józefem stoją zaś młodzieńcy z białymi laseczkami w ręku. Podobną laseczkę, która rozkwitła białą lilią, trzyma św. Józef. Młodzieńcy jednak, w szlachetnym smutku, łamią swoje laski⁸.

Na prawej ścianie nawy, tuż przy wejściu do kaplicy Opatrzności Bożej, znajduje się **ołtarz z rzeźbami proroków Elia-**

sza i jego ucznia Elizeusza na tle obłoków, z aniołkiem, puttami i wozem ognistym. Ołtarz zbudowany został w połowie XVIII wieku⁹.

Po lewej stronie, naprzeciw ołtarza św. Eliasza, znajduje się rokokowy **ołtarz z obrazem św. Antoniego Padewskiego** z objawiającym mu się Dzieciątkiem. W kondygnacji górnej ołtarza mieści się obraz św. Barbary. Ołtarzyk w formie bardziej konwencjonalnej, wyróżniający się jedynie rokokowymi detalami. Całość pochodzi także z połowy XVIII wieku¹⁰.

Na ścianie północnej, w pobliżu chóru, usytuowany jest następny ołtarz rokokowy z połowy XVIII wieku **z obrazem św. Jana Nepomucena**¹¹. Święty stoi w obłoku z krzyżem w ręku. Obraz jest przemalowany współcześnie.

Na ścianie południowej, naprzeciw ołtarza św. Jana Nepomucena, ustawiony jest także XVIII-wieczny **ołtarzyk rokokowy św. Rocha** ze współcześnie przemalowanym obrazem. Jego oprawa utworzona została z wolut, skrętów, motywów liściastych i draperyjno-baldachimowych.

Ósmy ołtarz w kościele oborskim znajduje się w kaplicy Opatrzności Bożej dobudowanej od strony południowej nawy. Ołtarz regencyjny, zbudowany został po 1740 r. z rzeźbami świętych Kazimierza Królewicza i Jana Nepomucena. W środkowej części nastawy ołtarzowej (*retabulum*) znajduje się **oko Opatrzności Bożej**. W górnej kondygnacji ołtarza znajduje się rzeźba komunii świętych Onufrego i Anioła. Po bokach umieszczono figury świętych Antoniego i Józefa. U góry znajduje się kartusz z herbem rodziny Dziewanowskich — Jastrzębiec i inicjałami Juliusza Dziewanowskiego - fundatora kaplicy. Tabernakulum ołtarza jest rokokowe z drugiej połowy XVIII wieku z płaskorzeźbą baranka Eucharystycznego na drzwiach. Antepedium regencyjne z drugiej ćwierci XVIII wieku, wykonane jest z blachy srebrnej ażurowej, trybowanej z Okiem Opatrzności i tarczą z herbem Jastrzębiec oraz inicjałami Juliusza Dziewanowskiego (JDFK)¹².

POZOSTAŁE WYPOSAŻENIE KOŚCIOŁA

W prezbiterium znajdują się dwie piękne, rokokowe **stalle** z około połowy XVIII wieku z obrazami - postaciami na zapleczkach i popiersiami na przedpiersiach świętych i błogosławionych, związanych z Zakonem Karmelitów (z lewej strony: Dionizego Papieża, Cyryla biskupa, Anioła Męczennika, Gerarda Męczennika, Elizeusza Proroka, Spirydiona biskupa, Cyryla Doktora Kościoła, Anastazego Męczennika oraz Frankusa Wyznawcy; po prawej stronie obrazy świętych: Alberta, Andrzeja, Alberta Patriarchy Jerozolimskiego, Piotra Patriarchy Konstantynopola, Telesfora Papieża, Eliasza Proroka, Piotra z Abienne, Awertyna Wyznawcy, Bertolda, Brokarda oraz Jana od Krzyża). Każdy ze świętych ukazany jest w habitach i białym płaszczu karmelitańskim. Stalle ozdobiono motywami pochodzenia roślinnego „połączonego w „architekturę” wyrobu snycerskiego”. Całość stalli została gruntownie odnowiona w 1984 r. podczas przeoratu o. Mateusza Wojnarowskiego¹³.

Także w prezbiterium znajduje się barokowa **ambona** z XVIII w., przerobiona i uzupełniona w 1846 r. Ozdobiona jest płaskorzeźbą, na baldachimie znajduje się rzeźba proroka Eliasza. W nawie umieszczone są trzy **konfesjonały** (czwarty w kaplicy Opatrzności Bożej) barokowe pochodzące z trzeciej ćwierci XVIII w. Spośród nich dwa datowane są na 1774 r. ze śladami intarsjowanego kartusza herbowego na zaplecku i inicjałami poświadczeniowymi: MZ/ RR/MB/CZ oraz MB/CZ¹⁴.

W nawie, w dwóch rzędach ustawione są rokokowe dębowe **ławy** pochodzące z drugiej połowy XVIII w. Posiadają one płaskorzeźbioną dekorację boków i podpiera. Mimo upływu czasu doskonale zachowały się i dobrze służą wiernym.

W przejściu z prezbiterium do zakrystii zwracają uwagę intarsjowane **drzwi** pochodzące z XVIII w.

Z pozostałego wyposażenia kościoła warto wymienić także:

- rzeźby:

1. barokowa św. Jana Chrzciciela z XVIII w.;
2. cztery barokowe rzeźby aniołów, stanowiące podstawę katafalku, pochodzące także z XVIII w.;
3. barokowa rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego pochodząca z około połowy XVIII w.;
4. krucyfiks - także z połowy XVIII w.;

- krzyże:

1. ołtarzowy rokokowy z około połowy XVIII w. z cechą miejską Torunia i imienną Jakuba Jenny z nakładanym korpusem Chrystusa i plakietkami z popiersiami Ewangelistów oraz przedstawieniem Piety na rewersie (odnawiany w 1861 r.);
2. trzy inne krzyże ołtarzowe, klasycystyczne, drewniane z początków XIX w.;

- feretrony z bogato rzeźbionymi ramami:

1. barokowy z początków XVIII w. z obrazami Matki Boskiej Szkaplerznej i św. Józefa;
2. rokokowy z połowy XVIII w. ze współczesnymi obrazami Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Teresy;

- obrazy:

1. barokowo-ludowy Chrystusa Ukrzyżowanego z XVIII w.;
2. św. Sylwestra Papieża (namalowany przez Józefa Wenera w 1867 r.);

- **portrety:** Jana Ignacego Glińskiego, kanonika chojeńskiego, proboszcza i dziekana golubskiego, zmarłego w 1710 r. (malowany na desce);

- monstrancje:

1. (starsza), barokowa z czwartej ćwierci XVII w. z cechą miejską Torunia i imienną Jana Hausena I (1647-1691). Jej ramiona oplecione są winoroślą z figurkami aniołków. U podstawy glorii umieszczona jest figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, w zwieńczeniu natomiast trybowane popiersie Boga Ojca i gołębica Ducha św., które wraz z eucharystycznym Ciałem Chrystusa tworzą jedność Trójcy św.;

2. (późniejsza) rokokowa z około połowy XVIII w., wykonana przez toruńskiego mistrza złotniczego Jana Letyńskiego (ok. 1710–1780)¹⁵, z postaciami aniołków na ramionach i popieraniem Boga Ojca i gołębicą Ducha św. w zwieńczeniu;

- **kielichy:**

1. gładki z pierwszej połowy XVIII w. z cechą miejską Torunia i imienną Samuela Bröllmanna¹⁶;
2. późnobarokowy z początku XVIII stulecia, trybowany o dekoracji owocowo-kwiatowej;
3. z nodusem i koszyczkiem z drugiej ćwierci XVIII w.;
4. regencyjny z dekoracją trybowaną i grawerowaną z 1742 r.;
5. z nodusem barokowym (odnawiany w 1893 r.). (Na jednym ze srebrnych kielichów znajduje się napis: „*Calix iste ex legatione R.V. Joannis Gliński, Decani Golubiensis, A. 1771*”);

- **puszki:**

1. barokowa z 1695 r. fundowana przez Ewę Zborską z Dziesna z cechą miejską Brodnicy i imieniem GS. Na jej pokrywie znajduje się ażurowa gloria z monogramem JHS;
2. barokowa z przełomu XVII/XVIII w. z uszkodzonym zwieńczeniem podtrzymywanym przez dwa aniołki;

- barokowa **ampułka** cynowa z XVII w.;

- rokokowy **trybularz** z około połowy XVIII stulecia z cechą datującą gdańską oraz imienną złotnika H (być może Schlaubitza);

- rokokowa **łódka na kadzidło** z trzeciej ćwierci XVIII w. z cechą miejską Torunia i imienną Michała Dawida Hausmanna (1732- -1784)¹⁷; jej podstawę tworzy tryton na podobieństwo putta, usiłujący jedną ręką podtrzymać korpus muszli, której szczyt zdobi konar drzewa z siedzącym nań orłem¹⁸;

- **lichtarze:**

1. o formie gotyckiej, być może już z XVI w.;
2. cztery inne pochodzące z pierwszej połowy XVIII w. srebrne, trybowane i grawerowane, z trójbocznymi podstawami, na których widoczne są wy-

obrażenia Piety, Komunia św. Onufrego a także głowa nieokreślonego zakonnika;

3. cztery rokokowe z drugiej połowy XVIII w. srebrne, trybowane i grawerowane;

- dwa porcelanowe **wazony** o formach rokokowych z drugiej połowy XIX w., ze znakami Saskiej Manufaktury Porcelany;

- barokowy, 12-ramienny **pająk**, mosiężny pochodzący z XVIII w.

Wśród bogatego i cennego wyposażenia oborskiego kościoła uwagę zwracają także **zabytkowe ornaty** w liczbie 23, a wśród nich m.in.: biały, kolumna z atlasu w kolorze purpury z haftem płaskim z drugiej połowy XVII w., jego boki z tkaniny rypsowej jedwabnej i haftem cieniowanym z początku XVIII w., ornat z haftem o motywie dużych pąków kwiatowo-owocowych, wykonany z tkaniny francuskiej z pierwszej połowie XVIII wieku, inny ornat z drugiej połowy XVIII w. z kolumną i haftem płaskim aplikowany na atlasie, z motywem mitr, korony cierniowej i sercem z trzema gwoździemi Męki Pańskiej¹⁹.

W wyposażeniu kościoła należy odnotować także trzy **zabytkowe kapy**, a wśród nich m.in. zieloną z czasów saskich z pierwszej połowy XVIII w., haftowaną srebrną nicią, z kapturem i pretekstą z tkaniny z drugiej połowy XVIII w. oraz rokokowymi klamrami srebrnymi z cechą miejską gdańską, datującą L/1755–1761 lub 1768–1790 i imienną GD (Gotfryd Dewitz, żyjący w latach 1752-1778)²⁰.

Malowanie wnętrza prezbiterium pochodzi z 1958 r. Projektantem i wykonawcą malowideł był Zbigniew Kowalski. Natomiast w 1960 r. malarz Józef Warzyński z Kikoła wykonał malowanie nawy. Dość udanego odnowienia malowideł dokonał natomiast w 2003 r. mieszkaniec Obór, Mieczysław Urbański. W latach 1979–1980 w kościele wykonano jesionową boazerię a także metalowe, w oszkleniu, zabezpieczenie drzwi głównych²¹.

Pierwotna posadzka w kościele pochodziła z lat 1743–1748. W październiku 1957 r. zakończono układanie nowej mar-

murowej posadzki. Materiał sprowadzono wtedy ze Sławnickich Zakładów Kamienia Budowlanego w powiecie nyskim²².

W nawie znajdują się **płyty nagrobne i epigraficzne** kolatorów klasztoru i kościoła. Na ścianie północnej usytuowane jest duże epitafium neogotyckie z 1856 r. wykonane z czarnego marmuru dla rodziny Nałęczów. Na posadzce kaplicy Opatrzności Bożej znajduje się płyta nagrobna z 1741 r. – wejście do krypty z napisem: „*Grób Dobrodziejów i Braci 1741 r.*”. W kościele usytuowane jest ponadto kilka tablic kamiennych i marmurowych inskrypcyjnych: Lubicza Lubicz-Borzewskiego, sędziego ziemi dobrzyńskiej (zm. w 1807 r.), Salomei z Nałęczów Borzewskiej (zm. w 1833 r.), ich syna Kaliksta Lubicz Borzewskiego, poległego w Hiszpanii w 1836 r., Antoniego Nałęcza, piosła ziemi dobrzyńskiej (zm. w 1823 r.), Teresy ze Zboińskich Nałęcz (zm. w 1827 r.), Stanisława Lubicz-Piwnickiego, marszałka sejmiku (zm. w 1840 r.), Brigidy Piwnickiej (zm. w 1855 r.), Kazimierza i Karoliny Koskowskich, Hipolita i Justyny z Ciesielskich Rzeszotarskich, Brigidy z Borzewskich Piwnickiej. Na fasadzie kościoła umieszczona została płyta z czerwonego marmuru Damazego Mioduskiego, generała wojsk polskich (zm. w 1806 r.)²³.

OBIEKTY RUCHOME W KLASZTORZE

Nad zakrystią usytuowana jest kaplica nowicjatu. Wśród jej wyposażenia uwagę zwracają m.in. rokokowy ołtarzyk z obrazem Matki Bożej, pochodzący z trzeciej ćwierci XVIII w. w kształcie ramy z rzeźbami dwóch puttów i bogatą dekoracją kwiatową i analogicznie dekorowaną ażurową mensą. Tutaj także znajduje się gipsowy odlew z przedstawieniem Piety, na którym eksponowana jest XVIII-wieczna sukienka wykonana dla figury Matki Boskiej Bolesnej.

W refektarzu zwraca natomiast uwagę barokowy krucyfiks z XVIII w. w kamiennej lub stiukowej wnęce, ze skałą

u podnóża krzyża. Tam także znajduje się rokokowa ambonka z trzeciej ćwierci XVIII w. z płaskorzeźbioną płyciną w przedpiersiu, z przedstawieniem walki Samsona z lwem. Od 1977 r. eksponowany jest także tutaj obraz, będący do tego czasu na zasuwie figury Matki Bożej Bolesnej w głównym ołtarzu. W refektarzu znajduje się także obraz Matki Bożej Oborskiej z widokiem na kościół i klasztor malowany przez Gortatowskiego w końcu XIX w.

W kruchcie pod wieżą jest zniszczony obraz św. Mikołaja malowany przez Andrzeja Klinowskiego w 1852 r.

W krużgankach przyziemia, a także w niektórych pomieszczeniach na piętrze, znajduje się **galeria portretów** świętych i zakonników karmelitańskich, pochodząca z drugiej połowy XVIII w. (niektóre z obrazów są przemalowane): Andrzeja Corsiniego bpa, Filipa od św. Jana, Jana de Lozena, Dionizego papieża, Jana Peretha, Jana z Baconthorpe, Jana od Łukasza Ewangelisty, Tomasza Piotra, Cyryla, Arnolda, Francusa, Teodoryka, Gerarda oraz o. Ludwika (Sierakowskiego) malowany przez Henryka Denissowa w 1853 r.

Oprócz tego w klasztorze jest barokowy obraz Matki Boskiej z Rokitna Wielkopolskiego z XVIII w. z herbem Nałęcz i literami TMZM, a także płaskorzeźba Pieta z przełomu XVII/XVIII w.²⁴. Uwagę zwraca rzeźba ludowa Chrystusa Upadającego, pochodząca z XIX stulecia. W pomieszczeniach klasztoru znajduje się ciekawy obraz ojca Dionizego Mierzwickiego, przeora konwentu oborskiego do 1917 r., namalowany przez nieznanego artystę.

Oprócz wspomnianej sukienki regencyjnej z drugiej ćwierci XVIII w. znajdują się dwie inne: rokokowa z trzeciej ćwierci XVIII w. oraz z przełomu XVIII i XIX w.²⁵

W krużganku dolnym uwagę zwracają charakterystyczne wnęki w ścianach zewnętrznych. Są to tzw. „*sedilia*”, czyli miejsca – według tradycji klasztornej – służące dawniej do siedzenia zakonnikom żyjącym w ostrzejszej regule zakonnej²⁶.

Przypisy

- ¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Ewangelia cierpienia*, wybór L. Sapienza, przekład ks. M. Dziubiński, Poznań 2002, s. 146.
- ² M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki ziemi dobrzyńskiej. Przewodnik bibliograficzny*, Włocławek 1986, s. 100; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000, s. 4.
- ³ W. H. Gawarecki, *Opis*, s. 132. Oryginał obrazu znajduje się w kościele Ojców Karmelitów Trze-wiczkowych w Neapolu. W dniu 11 lipca 1875 r. został on tam koronowany.
- ⁴ AKKr., sygn. 483/A162, Renowacja kościoła i klasztoru: *Przebieg konserwacji Obrazu „Madon-na z Dzieciątkiem” z kościoła klasztorowego w Oborach, Kraków dnia 18 lipca 1956 r.*
- ⁵ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 24; *Katalog*, s. 38.; R. Róg, *Karmelici*, s. 112-113; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 7.
- ⁶ W. H. Gawarecki, *Opis*, s. 133.s
- ⁷ J. Wolski, *Jakub Jenny (1672-1749), złotnik toruński*, PSB, t. 11: 1964-1965, s. 172-173. *Kata-log*, s. 38 błędnie podaje, że J. Jenny czynny był w latach 1704-1753 (!). Zmarł przecież 1 czerwca 1749 r. w Toruniu.
- ⁸ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 46; *Katalog*, s. 38.; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 6.
- ⁹ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 24.
- ¹⁰ Ibid.
- ¹¹ Św. Jan Nepomucen, kanonik praski został zatopiony w Wełtawie przez króla Wacława za to, że nie chciał zdradzić sekretu ze spowiedzi królowej — żony Wacława.
- ¹² M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 47-48; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 24; *Katalog*, s. 39; M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki ziemi dobrzyńskiej*, s. 100; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 8.
- ¹³ R. Róg, *Karmelici*, s. 114-115; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 10.
- ¹⁴ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 49; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 25; *Katalog*, s. 39.
- ¹⁵ E. Celińska, *Jan Letyński — złotnik toruński z połowy XVIII wieku*, „Zeszyty Naukowe UMK w Toruniu. Zabytkoznawstwo i konserwatorstwo, III”, Toruń 1968; J. Samek, *Letyński Jan (1710-1780)*, PSB, t. 17: 1972, s. 194-195.
- ¹⁶ S. Bröllmann czynny był w latach 1711-1728.
- ¹⁷ Toruński złotnik M.D. Hausmann czynny był w latach 1742-1784.
- ¹⁸ R. Róg, *Karmelici*, s. 117-118.
- ¹⁹ Dokładne omówienie i analizę pozostałych ornatów i kap podaje *Katalog*, s. 41-42. Zob. także R. Róg, *Karmelici*, s. 118.
- ²⁰ Być może Gotfryda Dewitza, czynnego w latach 1752-1778.
- ²¹ *Kronika*, t. 2.
- ²² M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 49; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 22; *Kronika*, t. 2.
- ²³ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 49-50, 101; *Katalog*, s. 40; T. Oracki, *Leksykon sławnych Mazowszan*, Ciechanów 1977, s. 40; R. Łaszewski, *Mioduski Damazy h. Radwan*, PSB, t. 21: 1976, s. 325-326; M. Krajewski, A. Mietz, *Zabytki ziemi dobrzyńskiej*, s. 100-101.
- ²⁴ Zob. W.E. Nowakowski, *Wiadomości historyczne o obrazie Matki Bożej w Rokitnie w Wielkopol-sce*, Kraków 1900 oraz Rokitno Wielkopolskie, „Zorza” 1985, nr 8. W tym ostatnim błędnie podano bp Telikowski zamiast Wojciech Tolibowski, biskup poznański, *Katalog*, s. 42-43.
- ²⁵ *Katalog*, s. 42-43.
- ²⁶ R. Róg, *Karmelici*, s. 119.
-

Rozdział IV

DZIEJE FIGURY OBORSKIEJ I JEJ ANALIZA STYLOWA

*Moi umiłowani braci i siostry,
z wami pozostaje w nieustannej łączności Maryja,
tak jak pozostawała u stóp Krzyża Chrystusa.
Zwracajcie się do Niej, mówiąc Jej o waszym cierpieniu.
Ręka i matczyne spojrzenie Najświętszej Dziewicy
przyniosą wam wsparcie i pociechę, jakie tylko Ona potrafi ofiarować.*

Papież Jan Paweł II, Argentyna, 8 kwietnia 1987 r.¹

Figura Matki Boskiej Bolesnej z kościoła Ojców Karmelitów w Oborach (Pieta Oborska)² powstała w ostatnich latach XIV lub na początku XV wieku. Została wykonana z drewna lipowego, najpewniej przez któregoś z braci w bydgoskim Konwencie Karmelitów. Jest pewne, że do początków XVII stulecia znajdowała się w klasztorze bydgoskim i tam w latach 1581–1593 dzięki Jej wstawiennictwu odnotowano siedem cudów³.

Do Obór została przywieziona z Klasztoru Karmelitów w Bydgoszczy w związku z ich sprowadzeniem w 1605 r. przez fundatorów klasztoru oborskiego⁴. Poświadczyła to *Informacja o cudownym obrazie...*, która rzeźbę określała obrazem „*Depositionis de Cruce*”. W rozdziale pierwszym tego manuskryptu pt. *Jak się ten święty obraz do kościoła oborskiego dostał* było napisane: „(...) Był ten obraz z dawna w kościele bydgoskim OO. Karmelitów cudami i dobrodziejstw sławny... Gdy zaś zaczęła się fundacja tego konwentu i kościoła oborskiego w r. 1605 zakonnicy Karmelu bydgoskiego, mając w swoim kościele dwa obrazy, jeden Najświętszej Marii Panny Szkaplerznej, drugi Matki Boskiej Bolesnej, na przyozdobienie nowej fundacji oborskiej ten obraz bolejącej Matki z sobą sprowadzili”. Statua szczęśliwie przetrwała doszczętny pożar pierwotnej fundacji na szczycie grodziska, później na-

zwanego Kalwarią. Po dwunastu latach, kiedy fundacja oborska usamodzielniała się, Karmelici bydgoscy wrócili do macierzystego klasztoru, zabierając z sobą figurę M.B. Bolesnej. Po tym fakcie nastąpił kilkunastoletni okres przetargów między obu klasztorami o posiadanie wsławionej – jeszcze w okresie bydgoskim – Figury. Najstarsze źródła okres ten dokumentują dwukrotnym cudownym powrotem Figury z Bydgoszczy do Obór⁵.

Po okresie przetargów związanych z posiadaniem Figury, ostatecznie została ona umieszczona w nowym kościele w Oborach w 1627 r. Po wybudowaniu głównego ołtarza w 1696 r., wyeksponowano ją w niszy. Niebawem wykonano srebrne obramienie z ażurowej blachy o bogatej ornamentyce roślinnej. Tam także wyeksponowano srebrne wota. Prawdopodobnie na ten cel wykorzystano legaty pieniężne Adama Ligowskiego, chorążego malborskiego, Sebastiana Czapskiego z 1684 r., Anny Świeżawskiej z 1688 r., czy też Jana Rętwińskiego, fundatora klasztoru w Trutowie⁶. Gdy było już pewne, że Cudowna Figura Matki Bolesnej pozostanie w Oborach, wzbudzało to radość pielgrzymów i odniesienie do czasów minionych ludzi pióra: „*Ale cudowna Matka Bolejąca, która sobie to miejsce (w Oborach) jako pamiątkę Kawaryi na górze obarała, sprawiła, że dziwnym sposobem bez*

wszelkiej pomocy ludzkiej, chyba za sama anielska asytenca i usługą (...)".

Pytano wówczas:

*„Cóż Ci się Boska Matko u nas podobało?
Ześ zsiniałe Syneczka tu złożyła ciało,
Tyś pewnie być na górze dlatego woląta,
Żebyś się za górami być nigdy nie zdała.
Dziękujemy za respekt: górą, ludzie górą!
Spisze każdy ojciec z synem, każda matka
z córką”⁷.*

Pierwszą konserwację Figury przeprowadzono najprawdopodobniej w trakcie przygotowań do mającej się odbyć koronacji około 1747 r. W czasie nakładania barokowej sukienki wymieniono ręce Madonny oraz nogi i ręce Chrystusa. Stąd też właściwy kierunek rąk i stóp Ukrzyżowanego został zatracony. Wówczas także przerzeźbiono fałdy chusty z lewej strony⁸.

Burze dziejowe, jakie przeżywał kraj a wraz z nim konwent oborski, aż do czasów drugiej wojny światowej nie zagroziły rzeźbie. Dopiero w latach ostatniej wojny Pieta z Obór musiała być ukryta w drewnianej skrzyni pod ziemią. Niewłaściwy sposób jej przechowania spowodował uszkodzenie rzeźby. Troska oborskich Karmelitów o ten najcenniejszy przedmiot ich klasztoru nakazywała, aby zaraz po zakończeniu działań wojennych Figurę poddać konserwacji. Dość nieudolna ręka konserwatora spowodowała pewne zmiany w wyglądzie i kształcie Figury, choć z pewnością przyczyniła się do zachowania silnie już nadwątlonego zabytku. Z racji poważnego zniszczenia rzeźby, oprócz koniecznych uzupełnień, dodano wówczas partię szat (drewno), lewą nogę Chrystusa, lewą dłoń Madonny (drewno) oraz prawą stronę szat (wata, płótno, klej)⁹.

Dane o tej konserwacji dokonanej w 1945 r. można było odczytać z drewnianej deszczułki umieszczonej od tyłu rzeźby: *„Cudowna Figura M.B. zniszczona bardzo podczas wojny 1939–1945, naprawiona w Krakowie w maju 1945 r. przez p. Maciejewskiego, staraniem prowincjała o. Jana Konoby, przeora Obór o. Aniola Urbańskiego i przyczyną o. Jerzego Rutkowskiego oraz kłeryka Bronisława Kąckiego”¹⁰.*

W niecały rok po objęciu przeorstwa przez o. Mateusza Wojnarowskiego podjęto skuteczne starania o poddanie gruntownej i, jak się później okazało, koniecznej konserwacji Figury Oborskiej. Przeor oborski ten fakt odnotował w Kronice Klasztoru: *„W dniu 17 maja 1971 r. zabrano do Krakowa do konserwacji Cudowną Figurę M. B. Bolesnej. Okazało się, że jest bardzo zniszczona. (...) Konserwacja będzie długotrwała i kosztowna”¹¹.* W dniu 4 czerwca 1971 r. Pieta z Obór została oddana do ponownej konserwacji. Prace konserwatorskie zakończono w dniu 27 listopada 1971 r. Prace artystyczno-konserwatorskie prowadziła mgr Krystyna Borkowska-Niemojewska z Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Studium historyczno-konserwatorskie opracował oraz dokumentację fotograficzną wykonał prof. Tadeusz Chrzanowski z Krakowa. Badania mikroskopowe drewna i farby wykonała natomiast mgr M. Niedzielska z Muzeum Narodowego w Krakowie. Nad całością prac czuwał ówczesny bibliotekarz i archiwista Prowincji Karmelitów w Krakowie o. Michał J. Wojnarowski.

Wykonane na samym początku prac (w dniach 12-19 czerwca 1971 r.) badania mikroskopowe wykazały całkowity brak na Figurze oryginalnej polichromii. Przechowywana w okresie okupacji Figura, niestety w nieodpowiednich warunkach, uległa procesowi zniszczenia, głównie z powodu nadmiernego zawilgocenia. Po zdjęciu barokowej sukienki, ukazała się powierzchnia rzeźby powleczona farbą olejną na grubym kredowym gruncie. Odwrocie Figury było silnie zbutwiałe, a krawędzie mocno spękane. Po zdjęciu kredowego gruntu i farby z 1945 r. ukazała się czarna, zwęglona powierzchnia rzeźby. Konserwatorzy wydali wówczas przypuszczenie, że rzeźba została opalona w czasie nieudolnych zabiegów konserwatorskich w 1945 r. dla szybszego zdjęcia dawnej polichromii. Okazało się także, że poważne zniszczenie w czasie niewłaściwego przechowywania podczas okupacji, spowodowało, iż rzeźba musiała być sklejana z kilkunastu kawałków, a powstałe braki uzu-

pełniane tamponami z waty i szmat nasycyconych klejem stolarskim. Po usunięciu tych uzupełnień rzeźbę zaimpregnowano „Epidemiamem”, złączono jej fragmenty klejem „Vicol” i lipowymi kołkami, uzupełniono ubytki masą trocinowo-vicolową. Całość osadzono na dębowym postumencie i pokryto gruntem kredowym. Następnie dokonano rekonstrukcji polichromii według gotyckiej analogii oraz srebrzeń i złocień. Prace te przeprowadził złotnik Adam Kruk, konserwator – pozłotnik Zbiorów na Wawelu¹².

W czasie prac konserwatorskich dokonano bardzo istotnych spostrzeżeń i ustaleń, a mianowicie: ręce Madonny oraz nogi i ręce Chrystusa nie są autentyczne i zostały przypuszczalnie wymienione czasie nakładania barokowej sukienki; fałdy chusty z lewej strony są zniekształcone przez przerzeźbienie; właściwy kierunek rąk i stóp Chrystusa został niestety zatracony.

W dniu 12 grudnia 1971 r. Pieta Oborska w uroczystej procesji, na czele z prowincjałem Karmelitów, o. dr. Serapionem Piotrem Żukiem, powróciła do głównego ołtarza w oborskim sanktuarium. Kronika Klasztoru sprawiedliwie odnotowała: „Wiele starania i pracy, a także serca włożył w tę pracę konserwacji Figury o. Michał Wojnarowski”¹³.

Rzeźba Matki Boskiej Bolesnej w Oborach nie posiada żadnych danych historycznych, które mogłyby pozwolić na dokładne ustalenie daty jej wykonania. Stąd też T. Chrzanowski, zestawiając przesłanki historyczne z analizą stylową, ustalił moment stylowy i czasowy powstania tego zabytku. Dla jego określenia konieczne stało się ustalenie daty założenia konwentu bydgoskiego. Klasztor ten fundował Tomasz z Węgleszyna h. Jelita. W 1404 r. zgromadzenie otrzymało potwierdzenie fundacji od papieża. Przyjmując za w pełni wiarygodne informacje, że statua była wielokrotnie przenoszona z Bydgoszczy do Obór, stąd jej powstanie trzeba wiązać z pierwszym miejscem. Na dowód tego ma-

nuskrypt *Wiadomości* wymieniał siedem cudów, które w latach 1581–1593 wydarzyły się za przyczyną Figury w Bydgoszczy¹⁴. Tak więc rok założenia klasztoru bydgoskiego może określić datę *post quam* powstania tej rzeźby.

Figura M.B. Bolesnej w Oborach jest pochodną *Piety corpusculum*, choć od klasycznego przedstawienia tego typu figur odbiega zwiększonymi proporcjami ciała Chrystusa. Jednocześnie trzeba podkreślić, że Pieta Oborska nie jest *Pietą corpusculum* konsekwentnie utożsamiającą Matkę oplakującą umęczonego Syna z tronującą Matką pochyloną nad swym Dzieciątkiem. W tym rodzaju przedstawienia chodziło bowiem o wyrażenie współmęki (*compassio*) Madonny. Stąd też Pietę z Obór, jako gotycką rzeźbę, można uznać jako *Pietę corpusculum* w formie, jak gdyby przejściowej do Piety Bolesnej. Rzeźba jest przedstawicielką dawniejszych tendencji, niż te, które rozpowszechniły się w dobie jej powstania¹⁵.

Figura jest rzeźbą stosunkowo niewielką, liczącą 64,5 cm wysokości i 42 cm szerokości. Wykonana jest z drewna lipowego¹⁶. Jej rozmiary mogą dowodzić, że pierwotnie była ona przeznaczona do bardziej osobliwej adoracji, niż ma to miejsce obecnie. Matka Boska Oborska, w przeciwieństwie do grup Piet Bolesnych, nie odchyła się, lecz jest lekko pochylona nad ciałem Chrystusa, siedząc pionowo na niskim, niezdobionym tronie. W tym układzie dominantą kompozycyjną pozostaje oczywiście postać Matki i w związku z tym Pieta z Obór podobna jest do wcześniejszych zabytków. Głowa Matki Boskiej jest nieco za duża i nieproporcjonalna do reszty ciała. Jej twarz jest raczej smutna, niż przeznaczona wyraźnym cierpieniem i bólem. T. Chrzanowski uważa, że w chwili powstania rzeźba Matki Boskiej posiadała chustę na głowie. Gdy zaś chodzi o układ rąk, to różni się on od innych rzeźb. Madonna kładzie lewą dłoń na biodrach Chrystusa, którego lewa ręka, dziwacznie zgięta, wraz z prawą, spoczywają na dłoni Matki. Również nietypowy jest układ nóg Zbawiciela. Są one bowiem rozsunięte. Lewa noga jest

uniesiona nieco wyżej od prawej, której stopa z kolei bardziej pionowo odgina się ku dołowi. W większości zabytków nogi Chrystusa są złożone równo i opadają w dół lub wspierają się na ziemi pod tym samym kątem. Zmarły Chrystus przedstawiony jest jako dorosły mężczyzna, ale wymiary ma kilkunastoletniego chłopca.

Przesłanki historyczne, a także analiza formalna, pozwoliły uściślić okres powstania Figury zaraz po założeniu klasztoru bydgoskiego. Nie można zatem wykluczyć, że Pieta Oborska powstała w ostatnich dziesięcioleciach XIV w., najpóźniej w pierwszym dziesięcioleciu XV w. Wskutek braku bliższych analogii, trudno ją identyfikować z jakimś lokalnym środowiskiem rzeźbiarskim. Z pewnością jednak jej powstanie trzeba wiązać z którymś z ośrodków Polski północnej, np. Toruniem czy Bydgoszczą. Nie można także wykluczyć, że rzeźba mogła powstać w samym klasztorze bydgoskim¹⁷.

Z punktu widzenia artystycznego rzeźba jest dość interesująca, choć z pewnością nie stoi na najwyższym poziomie. Zwrócił na to uwagę już 120 lat temu ks. M. Smoleński, stwierdzając, że jest „wyrobiona nie bardzo wprawnym dłutem”, a „oblicza nieco wielkie, nie mają wyrazu, tego wdzięku i charakterystycznych rysów właściwych boskim osobom. Twarz Matki Najświętszej zbyt pełna, nabrzękła, bez życia i myśli”¹⁸. Rzeźba jest natomiast ciekawa z punktu widzenia ikonograficznego. Pieta Oborska, stojąca na pograniczu dwóch stylów (między „czystą” *Pietą corpusculum* a Pietą Bolesną), zasługuje na bliższe poznanie i omówienie.

W trakcie prowadzonych w 1971 r. prac konserwatorskich w Krakowie podjęto decyzję wykonania repliki rzeźby Piety Oborskiej, aby na niej wyeksponować barokowe sukienki¹⁹.

Przypisy

¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Ewangelia cierpienia*, wybór L. Sapienza, przekład M. Dziubiński SDB, Poznań 2002, s. 165.

² W języku włoskim „pieta” oznacza „miłosierdzie”. Od XIV w. w sztuce jest to oplakiwanie przez Matkę Boską złożonego na Jej łonie Umęczonego Chrystusa. Słowo to jest skrótem łacińskiego terminu *imago beate Virginis de pietate*. W naszym języku można by stosować powszechnie znane określenie — Matka Boska Bolesna: L. Kalinowski, *Geneza Pieti średniowiecznej*, „Prace Komisji Historii Sztuki”, 10: 1952. Zob. *Pieta*, (w:) A. Markowski, R. Pawelec, *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa 2001, s. 582.

³ S. Pastuszewski, *Pieta bydgosko-oborska*, (w:) *Kalendarz Bydgoski na rok 1997*, Bydgoszcz 1997, s. 176-179; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000, s. 5.

⁴ *Rocznik diecezji płockiej 1966*, s. 71 oraz tenże, 1978, s. 173 błędnie podają, że figura M.B. Bolesnej została „przywieziona przez OO. Karmelitów z Bydgoszczy w r. 1681”.

⁵ M.in. M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 22-23 powołując się na manuskrypt *Informacja*.

⁶ Zob. W. Leonowicz, op. cit.

⁷ Cyt. za: A. Wróbel, *Pielgrzymowanie*, s. 201.

⁸ AKO, *Sprawozdanie z przeprowadzonych prac konserwatorskich*, s. 2, (w:) *Dokumentacja konserwatorska XIV-wiecznej figurki Matki Bożej „Pieta” z Obór, pow. Lipno*, Kraków 1971, mps (dalej cyt. Dokumentacja).

⁹ AKO, *Dziennik pracy przy figurze „Pieta” z Obór*, s. 3.

¹⁰ T. Chrzanowski, op. cit., s. 71; A. Malicki, op. cit., s. 120.

¹¹ Kronika, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego, zapis z 1971 r.

¹² AKKr, Dokumentacja konserwatorska: Wykaz pracowników przy konserwacji „Piety” z Obór. Prace konserwatorskie prowadzono przez 105 dni roboczych z niespotykanym poświęceniem i pietyzmem. Zob. AKKr, Dokumentacja konserwatorska: *Dziennik pracy przy Figurze „Pieta” z Obór*, k. 1-6.

¹³ Kronika, t. 2, zapis z 1971 r.; T. Chrzanowski, op. cit., s. 55-83 oraz skrót tegoż artykułu w „MPP” 1975, nr 10, s. 375-400 i okł. wewn.; A. Malicki, op. cit., s. 120-124.

¹⁴ Wymienia je także M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 23–24; W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 28–30 a także Kronika, t. 1, s. 14–15.

¹⁵ T. Chrzanowski, op. cit., s. 65–74; A. Malicki, op. cit., s. 119–120; M. Krajewski, *Sanktuarium*, s. 8–9.

Typ „*Piety corpusculum*” charakteryzuje się w wymowie tym, że zdjęte z krzyża, złożone na kolanach Matki ciało Zbawiciela przedstawia dorosłego mężczyznę, ma jednak wymiary niemowlęcia. Ten typ wiąże się z przedstawieniem Madonny z Dzieciątkiem i nie jest przedstawieniem sceny opłakiwania Chrystusa po zdjęciu z krzyża, a przed złożeniem do grobu, ale ma znaczenie symboliczne. Pieta Bolesna natomiast charakteryzuje się przedstawieniem ciała Chrystusa i Matki w prawdziwych proporcjach. Charakteryzuje się dbałością o harmonijność układu, odejściem od ekspresyjnego przedstawienia bólu, szczególnie na twarzy Matki Boskiej.

¹⁶ AKO, *Sprawozdanie z przeprowadzonych prac konserwatorskich*, s. 1, (w:) Dokumentacja.

A. Malicki, op. cit., s. 119 - podaje — 64 cm.

¹⁷ T. Chrzanowski, op. cit., s. 73–74.

¹⁸ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 47–48.

¹⁹ AKKr, Dokumentacja konserwatorska: *Sprawozdanie z przeprowadzonych prac konserwatorskich*, karta 2.

Rozdział V

DZIEJE I ROZWÓJ KULTU MATKI BOŻEJ BOLESNEJ

*Pielegnujcie zawsze czułe nabożeństwo do Matki Bożej.
Wasza pobożność względem Niej musi zachować prostotę pierwszych chwil.
Niech Matka Jezusa, która jest i naszą Matką,
i która jest wzorem oddania Pani
i Jego posłannictwu, twowarzyszy wam, uczyni lekkim wasz krzyż
i wyjedna dla was, w każdej sytuacji życiowej,
tę niezmqacną radość i pokój, które jedynie Pan może dać.*

Papież Jan Paweł II, Madryt, 2 listopada 1982 r.¹

Dokumenty rękopiśmienne tworzone w klasztorze oborskim notowały, że za przyczyną Matki Boskiej Bolesnej jeszcze w Bydgoszczy wierni doznawali w latach 1581–1593 uzdrowień i innych potrzebnych łask. Po stałym umiejscowieniu figury w kościele w Oborach w dalszym ciągu notowano otrzymywane łaski. *Informacja* pochodząca z 1681 r. zanotowała kilkadziesiąt ich opisów z lat 1627–1848. Z racji uzdrowień wierni składali liczne wota². W ten sposób uczynił m.in. Dominik Sumiński z Cieluchowa, składając srebrne wotum w kształcie serca. W 1765 r. podobnie postąpili Jakub Znaniecki, chorąży inflandzki, Antoni Grąbczewski z Golubia i Piotr Udrzączak z Działynia³.

Szczególne nasilenie kultu Matki Boskiej Oborskiej przypadało na połowę XVIII stulecia. Z tego okresu pochodziły drukowane kazania na uroczystości Matki Bożej Bolesnej. Poprzedzone one były panegirykami na cześć czcieli Matki Bożej, możnych rodów Czapskich, Sapławskich, Sumińskich, Gostomskich, Niemojewskich, Orsettich i innych. Świadczyły one niewątpliwie o rozbudzeniu kultu do Matki Bożej Oborskiej⁴. Wyrazem wzrastającego kultu z tego okresu były materialne przygotowania do mającej się odbyć koronacji cudownej Figury.

WOTA

Sanktuarium Oborzańskie posiada liczne wota, stanowiące bez wątpienia wyraz odwiecznej czci dla Matki Bożej Bolesnej. Część z nich, z odległych czasów, zachowała się w naturalnej formie, o innych dowiadujemy się z lektury inwentarzy kościoła i klasztoru, bądź też z XIX-wiecznych opracowań.

W 1678 r., w czasie pielgrzymki do Obór, mieszczanie nieszawscy pozostawili srebrną tabliczkę jako wotum. O podobnych 19 tabliczkach wotywnych oraz wielu plakietkach w kształtach nóg, rąk, oczu i biżuterii wspomina Inwentarz z 1681 r.⁵. Najstarsze jednak wota zostały zużyte na wykonanie srebrnego obramowania niszy. Oprawa ta została wykonana około 1700 r. o motywach typowych dla ikonografii wotów (w sploty roślinne wplecione jak gdyby figurki ornatów, zwierząt oraz części ciała ludzkiego)⁶.

Protokół oraz *Informacja* podają także przykłady, iż nie zawsze wota składane u stóp Matki Bożej Bolesnej wykonane były z wartościowego kruszcu. W 1680 r. woskowe serce złożyła w Oborach pewna służąca z Torunia⁷. W latach 1630 i 1634 Wawrzyniec Slepowicz z Golubia za przywrócenie zdrowia „na świadectwo tabliczkę malowaną Smutnej Panny Maryi zawiesił”⁸. W 1667 r. pewien chorąży z ziemi

chełmińskiej jako wotum „sam przybywszy, zdrowie (kule postawiwszy), wcale otrzymał”⁹.

Tabliczki wotywnie lub przedmioty udręki składano u stóp Matki Bolesnej po otrzymaniu łaski uzdrowień. Wiele takich przykładów zebrał i odnotował R. Filochowski, który podał, że „chorąży chełmski ofiarował się w niebezpiecznej chorobie, odzyskał zupełnie zdrowie, a na świadectwo zostawił swoje kule. Niewiasta z Okonina przyniosła ślepe trzyletnie dziecko, które za przyczyną Matki Boskiej wzrok odzyskało. Wawrzyniec Morski z Kilinowca Kujawskiego, już konający i od lekarzy opuszczony, tejże godziny, w której się do Obór ofiarował, odzyskał zdrowie i zaraz 1690 r. przysłał srebrną plakietkę”¹⁰.

Rozwijający się kult Matki Boskiej Oborskiej uwidocznili się także w innych plakietkach. Spośród najstarszych plakietek wotywnych trzeba wymienić: plakietkę rokokową z trybowanym obramieniem i rytym przedstawieniem pary szlacheckiej klęczącej przed wyobrażeniem Piety. Na awersie znajduje się częściowo widoczny napis: „Do Obór. J.W.M. Państwo... (woje)wództwo chełmińskie rok 1767”; plakietkę trybowaną z wyobrażeniem fundatora klęczącego przed wyobrażeniem Piety, tym razem jednak zbliżonym do rzeźby oborskiej. Trzy cechy złotnicze 11 H.K.M., wyrzyte na plakietce, pozwoliły T. Chrzanoskiemu datować i autoryzować wyrób. Powstał on między 1775 a 1784 r.¹¹; plakietkę trybowaną z wyobrażeniem klęczącego szlachcica, któremu z obłoków ukazuje się Matka Boska Bolesna. Posiada ona rytowany monogram W.M. i datę 1769; plakietkę trybowaną z wyobrażeniem duchownego klęczącego przed M. B. Chełmińską. Plakietka nie posiada żadnych cech ani innych napisów. Jej powstanie datuje się na koniec XVIII stulecia; plakietkę o trybowanej, sztancowanej ramce, z rytowanym popiersiem mężczyzny oznaczonego literami T.N. Wyrób posiada cechy: 12 (srebro dwunastołutowe) i TV (złotnik niezidentyfikowany). Wotum powstało w pierwszej połowie XIX w.¹²

Rodzaj wotum stanowią także stroje wykonane dla Figury. Wykonane w 1747 r. połączane korony stylistycznie kłócą się jednak z ascetyczną w wyrazie rzeźbą. Są one przykładem ozdób srebrnych doby sarmatyzmu¹³. Srebrna sukienka wykonana dla rzeźby w 1756 r., opatrzona została cechami T. i J.L.¹⁴. Rokokową sukienkę ozdobiono ornamentami w kształcie kogucich grzebyków. Jej obecny wygląd został zmieniony wskutek niefortunnej konserwacji Figury w 1945 r.¹⁵

Plastyczne wyobrażenia cudownej Figury, stanowiące także rodzaj wotów, znajdują się na przechowywanej w klasztorze płaskorzeźbie z końca XVIII w. Podobnie widać to na lichtarzach i antepedium z połowy XVIII w. Z końca XVIII stulecia pochodzi natomiast kopia rzeźby umieszczona nad bramą kościelną¹⁶.

W 1856 r. ku czci Matki Boskiej Oborskiej wybito medalik (18×21 cm), przedstawiający z jednej strony figurę Matki Bożej, z drugiej zaś — widok klasztoru. Niestety do chwili obecnej nie zachowały się jego egzemplarze¹⁷. Rodzaj wotum stanowił także obraz Gortatowskiego z końca XIX w. Przedstawia on cudowną figurę Matki Boskiej Oborskiej na tle klasztoru. Kopia tego obrazu, wraz z krótkim nabożeństwem do Matki Boskiej Bolesnej, wykonana przez Krakowską drukarnię „Powściągliwość i Praca”, była przez dziesiątki lat, aż do czasów współczesnych, rozprawiana przez Ojców Karmelitów w Oborach. Obraz ten można spotkać w wielu domach, nie tylko na terenie diecezji płockiej¹⁸.

W 1982 r. przy okazji pielgrzymki o. Michała J. Wojnarowskiego do Rzymu wykonano w wielotysięcznym nakładzie kolorową fotokopię błogosławieństwa udzielonego za pośrednictwem o. Michała J. Wojnarowskiego przez papieża Jana Pawła II: „*Pielgrzymom do Matki Boskiej w Oborach z serca błogosławieństwo Jan Paweł pp. II. 3 maja 1982*”. Fotokopia ta została także reprodukowana na kolorowej plakietce z napisem: „*M.B. Bolesna w Oborach*”.

Wspomniana pielgrzymka do Rzymu stała się także okazją do ogłoszenia na łamach dwumiesięcznika maltańskiej prowincji Karmelitów „Il-Karmelu” informacji o błogosławieństwie papieża oraz oddzielnego artykułu pióra o. Michała J. Wojnarowskiego¹⁹.

Charakter wotów posiadają z pewnością liczne aparaty kościelne: srebrne kielichy, puszki, ornaty i inne. Bezsprzecznie większość z nich można powiązać z ofiarodawcami. Brak pełnej dokumentacji archiwalnej nie pozwala na przeprowadzenie podobnej identyfikacji.

SZKAPLERZ ŚWIĘTY

Zakon Braci Najświętszej Maryi Panny do Europy został przeniesiony z Góry Karmel w XIII w. z Ziemi Świętej. Tu jednak natrafił na okres nieprzychylny powstawaniu nowych zakonów, zwłaszcza takich, których reguła zakonna odbiegała od jednej z klasycznych, zaaprobowanych przez Kościół reguł życia monastycznego. Widząc niebezpieczeństwa grożące zakonowi, ówczesny jego przełożony angielski karmelita św. Szymon Stock (1165-1265) błagał Maryję o pomoc w ocaleniu Jej zakonu.

W nocy z 15 na 16 lipca 1251 roku w Aylesford w Anglii z całym swoim bólem zwrócił się do Maryi, prosząc o ocalenie i określenie miejsca Karmelu w Kościele oraz o zesłanie jakiegoś znaku świadczącego o przymierzu łączącym zakon z Maryją, odmawiał piękną, ułożoną przez siebie modlitwę Flos Carmeli (Kwiecie Karmelu). Ujrzał wówczas Matkę Bożą w otoczeniu aniołów. Maryja, wskazując na jego brązowy szkaplerz karmelitański, zapowiedziała, że właśnie szkaplerz stanie się znakiem Jej matczynej opieki nad zakonem: „Przyjmij, synu najmilszy, Szkaplerz twego Zakonu jako znak mego braterstwa, przywilej dla ciebie i wszystkich karmelitów. Kto w nim umrze, nie zazna ognia piekielnego. Oto znak zbawienia, ratunek w niebezpieczeństwach,

przymierze pokoju i wiecznego zobowiązania”.

Tę datę, 16 lipca 1251 r. przyjmuje się jako początek dziejów Szkaplerza Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel. Maryja obiecuje szczególne łaski za życia i przy śmierci tym, którzy dniem i nocą będą pobożnie nosili szkaplerz.

W 1322 r. Matka Boża ukazała się papieżowi Janowi XXII. Poleciała mu szczególną opiekę nad Jej zakonem karmelitańskim oraz podała tzw. przywilej sobotni obietnicę wyzwolenia z czyśćca (w pierwszą sobotę po śmierci) noszących szkaplerz zmarłych członków zakonu lub bractwa szkaplerznego. Przywilej sobotni Jan XXII ogłosił bulą papieską z 3 marca 1322 r. Przywilej ten potwierdzali swoim autorytetem kolejni papieże, w tym przede wszystkim papież Klemens VII w bulli „Ex clementi” z dnia 12 sierpnia 1530 r.

W naszych czasach duchowe znaczenie szkaplerza z okazji 700-lecia objawień Matki Bożej św. Szymonowi Stockowi przypomniał papież Pius XII. Pięćdziesiąt lat później, z okazji 750-lecia szkaplerza Najświętszej Maryi Panny, papież Jan Paweł II w swoim przesłaniu do zakonów karmelitańskich zaliczył szkaplerz do skarbów Kościoła.

Ukazując się św. Szymonowi Stockowi, Maryja wskazała na jego szkaplerz karmelitański, na zakładaną przez głowę wierzchnią część habitu. Szkaplerz (od łacińskiego słowa *scapulare* – dosłownie: okrycie pleców) nosiło wiele rodzin zakonnych, a wywodził się on z fartucha, który przykrywał habit podczas pracy zakonników (np. czarny szkaplerz chronił biały habit cystersów). By umożliwić także wierzniemu świeckim schronienie się pod płaszcz Maryi, szkaplerz Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel dla wiernych spoza Zakonu przybrał formę dwóch, brązowych płatków wełnianego sukna połączonych dwiema tasiemkami. Te dwa brązowe płatki sukna są symbolem szkaplerza noszonego przez karmelitów, są jakby miniaturowym habitem. Na jednym płatkowi widnieje wizerunek Matki Bożej Szkaplerznej, a na drugim – Najświętszego Serca Pana

Jezusa. Nosi się go na szyi tak, aby jedna część szkaplerza spoczywała na piersiach, a druga na plecach.

Święto Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel (Matki Bożej Szkaplerznej) znane jest od końca XIV wieku. Na cały Kościół rozszerzył je papież Benedykt XIV dekretem z 24 sierpnia 1726 r.

Nałożenie szkaplerza powinien dokonać kapłan. Jeśli zachodzi potrzeba można szkaplerz sukieny zastąpić medaliem z wizerunkiem Najświętszego Serca Pana Jezusa i Matki Bożej z Góry Karmel. Przyjęcie szkaplerza karmelitańskiego jest formą powierzenia się opiece Maryi, powierzenia Jej siebie. Zobowiązuje ono także do codziennego noszenia szkaplerza i odmawiana wyznaczonej modlitwy, zwyczaj *Pod Twoją obronę*.

BRACTWA

Dla podkreślenia łask otrzymanych za przyczyną Matki Boskiej Oborskiej i umocnienia kultu powstawały przy klasztorze bractwa. W 1643 r. prowincjał Zakonu o. Bartłomiej Golenkowicz, za zezwoleniem generała Zakonu, o. Alberta Nazariusza, założył Bractwo Szkaplerza św. Wśród pierwszych jego członków spotykamy biskupów, senatorów a także okolicznych ziemian. Wśród biskupów byli m.in.: Józef Szembek, Marian Załuski, Fabian Płaskowski i Rokitnicki; senatorowie: August Działyński, wojewoda kaliski, Mikołaj Podoski, wojewoda plocki, Bieganowski, kasztelan rypiński; przedstawiciele szlachty: Ignacy Zboński, Naęczowie, Rościszewscy i inni²⁰. W połowie XIX stulecia w brackich księgach poza okolicznymi właścicielami ziemskimi, znajdowali się też włościanie.

Szkaplerz św. przyjmowali zwykle pielgrzymi przybywający do Sanktuarium na uroczystości odpustowe ku czci Matki Bożej Szkaplerznej, jak również z innych okazji. Wielu, jak świadczą wpisy do Księgi Bractwa Szkaplerznego, przyjmowało szkaplerz indywidualnie.

W drugiej połowie XIX stulecia żywotność tego bractwa osłabła. W brackich księgach, poza okolicznymi właścicielami

ziemskimi, znajdowali się już w większości włościanie. Bractwo to, jak się wydaje, od chwili założenia przyjęło na siebie obowiązek pielęgnowania kultu Matki Boskiej Bolesnej²¹. O jego żywotności pisał we wspomnianym kwestionariuszu o. Wincenty Kruszewski: „*należący do Szkaplerza św. zwykle w środy poszczą i lampki przed obrazem Matki Najświętszej w uroczystości Jej poświęcone jako też w środy i soboty przez cały maj — po wielu chrześcijańskich domach palą*”²².

Pierwsza Księga Bractwa Szkaplerza Świętego zawiera odpisy przywilejów Bractwa Szkaplerznego i spis członków od roku 1720-1862 (306 stron). Druga Księga zawiera spis członków od roku 1861-1967 (290 stron).

Bractwo w Oborach od chwili założenia przyjęło na siebie obowiązek pielęgnowania kultu Matki Boskiej Bolesnej. Jego członkowie dążą do doskonałej miłości w świecie, zgodnie z duchem Zakonu karmelitańskiego, uczestniczą w życiu Zakonu i mają udział w jego łaskach duchowych przez wewnętrzne zjednoczenie z Maryją w myślach, pragnieniach i czynach.

Inne, założone w 1717 r., Bractwo św. Józefa istniało zapewne niedługo. Nie podaje o nim żadnych wiadomości wiarygodne źródło, jakim jest monografia ks. Macieja Smoleńskiego.

Najwięcej wiadomości przetrwało o Bractwie Opatrzności Bożej, wprowadzonym za czasów o. Anastazego przez Juliusza Dziewanowskiego w 1740 r. Zostało ono utworzone razem z ufundowaną przez niego kaplicą Opatrzności Bożej. Do bractwa należeli przede wszystkim okoliczni ziemianie. Prężnie rozwijające się w XVIII w., prawie zupełnie zanikło jednak z początkiem XIX stulecia²³.

W czasach najnowszych, a w szczególności w ostatnich latach, Bractwo Szkaplerza Świętego w Oborach przeżywa prawdziwy renesans. W ciągu ostatnich pięciu lat brązową szatę Matki Bożej przyjęło w Oborach blisko 35 tysięcy osób. W 2000 r. szkaplerz przyjęło ponad 2 tys. osób, w 2001 r. - 6 tys. osób, w 2002 r. - ponad 8 tys., a w 2003 r. - ponad 9 tys. osób.

Ich imiona i nazwiska zostały wpisane do specjalnej *Księdze Bractwa Szkaplerznego*, która przechowywana jest w klasztorным archiwum. Jak zauważa o. P. Męczyński „udział w kolejnych *Wieczernikach* pozwala wiernym pogłębiać rzetelnie formację szkaplerzną i wzrastać w tym pięknym nabożeństwie Maryjnym. Wielu pielgrzymów zabiera poświęcone szkaplerze dla tych, którzy sami nie mogą przyjechać do Obór: dla osób podeszłych wiekiem i chorych w domach, szpitalach, hospicjach, domach pomocy społecznej, a także więźniów”²⁴.

NABOŻEŃSTWA

Według wspomnianego już o. W. Krużewskiego w XVIII i XIX w. wierni „będący w Szkaplerzu św. zwykle w środy poszczą i lampki przed obrazem Matki Najświętszej (...) palą”. Powszechnym było także wtedy śpiewanie Godzinek o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Marii Panny podczas prymarii oraz różańca przed sumą każdej niedzieli i święta. Ponadto w kościele oborskim, począwszy od 1869 r., odprawiane było nabożeństwo majowe oraz nabożeństwo różańcowe z wystawieniem Najświętszego Sakramentu²⁵.

W XVIII w., jak zaświadcza M. Smoleński, „w piątki po mszy św. na Kalwarii śpiewano przy odgłosie trąb «Jezu Chryste, Panie miły», w poniedziałki (zaś) w kaplicy Opatrzności Bożej podczas mszy śpiewanej, huczał organ i trąby”²⁶.

Od 24 czerwca 1747 r. na Kalwarii w drewnianej kaplicy (dziś już nieistniejącej) przez szereg lat odprawiano nabożeństwo Drogi Krzyżowej. Z biegiem lat zaprzestano jego odprawiania. W dniu 11 października 1903 r. przeor oborski, o. Dionizy Mierzwicki, na mocy upoważnienia biskupa Jerzego Szembeka, ponownie wprowadził do kościoła to nabożeństwo²⁷.

Jak notuje Kronika Klasztorna, w murowanej kaplicy na Kalwarii „odprawiały się msze św. w dzień Znalezienia Krzyża św. (3 maja) oraz w dzień Podwyższenia Krzyża św. (14 września)”²⁸.

Od ponad 100 lat wierni odmawiają *Modlitwę do Matki Bożej Oborskiej*.

O, Maryjo Oborska, wstawiona na tym miejscu łaskami Boga. Oto my grzeszni i niegodni padamy przed obliczem Twoim, dziękując Ci nasamprzód, że nam pozwalasz u tronu Twego miłosierdzia złożyć Ci pokorną cześć i uwielbienie.

O Bolesna Matko! Tyś obrała to ustroenie dla siebie, abyś stąd tym obficie zlewała zdroje łask i błogostawieństwo na biedne Twe dzieci. Nie odwracałaś nigdy, Maryjo, łaskawego acz bolesnego oblicza Twego, od tych, co z ufnością i wiarą przychodzili wzywać Twej pomocy. Słyszałaś zawsze jęki nieszczęśliwych, widziałaś łzy serc boleścią i smutkiem przepętnionych.

Więc i my, Matko Bolesna, ufając nieprzebranej dobroci Twojej, mamy nadzieję, że nas nie odrzucisz od siebie, ale wysłuchasz prośby i modlitwy nasze, pocieszysz w smutku i cierpieniach naszych. Życie nasze pełne trosk, niepokojów, smutku i bóleści; niejedną chwilę musimy przeboleć i przepłakać, a nie mamy dokąd się udać po ostodę i pociechę.

Przychodzimy tedy do Ciebie, Matko Bolesna. Ty nas pocieszysz, bo jesteś Matką miłosierdzia i litości. Daj nam siłę do znoszenia wszelkich przeciwności: spraw byśmy z Synem Twoim nosili krzyż swój bez narzekania, w cichości, pokorze i miłości.

O Maryjo! Błagamy Cię, wysłuchaj prośby nasze, zanieś je przed tron Syna Swojego. O Matko Bolesna! Bądź nam zawsze Matką, oddajemy Ci się z duszą i ciałem na wieki. Amen.”²⁹

Wyrazem modlitewnego zawierzenia w kościele oborskim pozostaje *Litania do Matki Bożej Bolesnej*.

Kyrie, elejson Chryste, elejson. Kyrie, elejson.

Chryste, usłysz nas Chryste, wysłuchaj nas. Ojcze z nieba. Boże zmiłuj się nad nami. Synu, Odkupicielu świata, Boże zmiłuj się nad nami.

Duchu Święty, Boże zmiłuj się nad nami. Święta Trójco, Jedyne Boże zmiłuj się nad nami.

Święta Maryjo módl się za nami

Święta Boża Rodzicielko,

Święta Panno nad pannami,

Matko Bolesna, według proroctwa Symeona mieczem cierpienia przeszyta wysłuchaj nas³⁰

Matko Bolesna, przed Herodem do

Egiptu z Synem uciekająca

Matko Bolesna, zagubionego w Jeruzolimie Syna poszukująca

Matko Bolesna, pojmanego w Ogrójcu

Syna optakująca

Matko Bolesna, Syna krzyżem obciążonego spotykająca

Matko Bolesna, pod krzyżem Syna stojąca

Matko Bolesna, martwe Ciało Syna w ramionach trzymająca

Matko Bolesna, Ciało Syna do grobu składająca

Dostojna Saro, nad Synem swoim płacząca bądź pochwalona

Śliczna Noemi, gorzkością męki Syna napętniona

Wdzięczna Rebeko, nad męką Jednorodzonego bolejąca

Piękna Rachelo, z krynicy Krwi i Wody z boku Syna napojona

Miła Estero, Króla niebios błagająca

Odważna Judyto, mieczem boleści z czartem walcząca

Mężna Deboro, świat, ciało i szatana mocą Krzyża zwyciężająca

Abizaj przeczysta, Syna z krzyża zdjętego na łonie piastująca

Anno, na Syna, co krzyż dźwiga na drodze oczekująca

Maryjo, morze gorzkości, smutkiem napętniona pomnij na nas

Maryjo, Matko pod krzyżem Janowi i nam oddana

Maryjo, Jana za syna i nas za dzieci swoje przyjmująca,

bądź pochwalona³¹

Maryjo, płaczącej u nóg Jezusa Magdaleny pociecho

Maryjo, pokutującego Piotra po zaparciu jedyna otucho

Maryjo, nawróconego łotra na krzyżu Pośredniczko

Maryjo, setnikowi przy śmierci Syna nawrócenie wypraszaająca

Maryjo, Żydom z Góry Kalwaryjskiej powracającym

skruczę upraszająca

Maryjo, z dwoma Mariami przy Męce Syna bolejąca

Maryjo, ręce swoje do Boga za nas podnosząca

Maryjo, oczy swoje ku niebu zwrócone mająca

Maryjo, mieczem swych boleści wszelkie zło od nas oddalająca

Maryjo, dzieci marnotrawne do Siebie przyciągająca

Maryjo, od stóp Swoich najświętszych nas nie odpychająca

Maryjo, Krwią z ran Syna płynącą z grzechów nas obmywająca

Maryjo, łzami rzęsistymi, jako drogimi perły za nas płacząca

Maryjo, Matko Bolesna, w Kościele Oborskim łaskami słynąca

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata przepuść nam, Panie.

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata wysłuchaj nas, Panie.

Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata zmiłuj się nad nami.

V. Módl się za nami, Panno najboleśniejsza.

R. Abyśmy wsparci Twoim przykładem, umieli znosić przeciwności życia.

V. Módlmy się:

Panie, Jezu Chryste, prosimy Cię, niech teraz i w godzinę śmierci naszej, przyczyni się za nami do miłosierdzia Twojego, Najświętsza Maryja Panna, Matka Twoja, której niewinną duszę przeszył w czasie Męki Twojej miecz boleści.

Spraw, abyśmy razem z Matką Twoją i naszą nosili w sercach Twoją zbawczą mękę. Który żyjesz i królujesz na wieki wieków. Amen³².

ODPUSTY I PIELGRZYMKI

Matka Boska Oborska czczona była szczególnie poprzez odpusty i pielgrzymki. Ks. W. Kruszewski w 1904 r. wymieniał osiem odpustów na uroczystości Matki Boskiej: na Oczyszczenie, Zwiastowanie, Nawiedzenie, Wniebowzięcie, Narodzenie, Niepokalane Poczęcie, tudzież na uroczystość Siedmiu Boleści Najświętszej Marii Panny i Matki Boskiej Szkaplerznej³³.

Od wieków najbardziej popularnym był odpust na uroczystość M.B. Szkaplerznej, obchodzony w najbliższą niedzielę po 16 lipca. Wówczas to do Obór „*dążyły liczne kompanie z krzyżem, chorągwiami i księdzem na czele, przy odgłosie pieśni na cześć Najświętszej Marii Panny*”. Popularność tego odpustu jeszcze bardziej wzrosła po 1864 r., kiedy kasacji uległ klasztor w Skępem koło Lipna. Po tym wydarzeniu do Obór szli wierni także na uroczystość Narodzenia Najświętszej Marii Panny w dniu 8 września. Podobnie liczne rzesze wiernych zbierały się w Oborach na uroczystość M.B. Bolesnej i Wniebowzięcia. Wówczas to „*trzy bywały kazania, na pierwszych i ostatnich nieszpórach prawiłi Karmelici miejscowi, sumę zaś i kazanie wśród niej miewali proboszczowie lub zakonnicy innych klasztorów. Ludu bywał tłum niezmierny*”³⁴. Jak poświadcza Kronika, także „*na 2 lipca, w odpust Nawiedzenia Najświętszej Panny Marii, przychodziła do Obór kompania parafian działuńskich*”. Odpust ten w XVII i XVIII wieku był nader licznie odwiedzany i dlatego zyskał nazwę „*odpustu walnego*”³⁵.

W okresie międzywojennym uroczystość M.B. Bolesnej poprzedzona była nowenną. Obecnie w Oborach ogromne rzesze wiernych ściągają przede wszystkim na uroczystość Matki Boskiej Szkaplerznej (najbliższa niedziela po 16 lipca), Wniebowziętej (15 sierpnia) i Bolesnej (najbliższa niedziela po 15 września)³⁶.

W ostatnich dziesięcioleciach, aż po dzień dzisiejszy, przez dziewięć śród poprzedzających uroczystość św. Józefa (patrona Zakonu) odprawia się uroczystą nowennę, w ostatnich latach każdej środy w intencji mieszkańców innej miejscowości

parafii. W czasie uroczystej mszy św. wystawia się Najświętszy Sakrament. Sama uroczystość św. Józefa jest także okazją do odpustu parafialnego, jednak licznie o wiele mniejszego od poprzednich³⁷.

Wyrazem czci do Matki Boskiej Oborskiej były pielgrzymki odprawiane od najdawniejszych czasów. Zapis z 1678 r. mówi, że „*wdzięczni za powstrzymanie zarazy mieszczenie nieszawscy procesy do Obór z ofiarowaniem tablicy srebrnej przy wielkim konkursie ludu odprawiali i toż samo przez wiele lat powtarzali*”³⁸.

Po wybuchu powstania styczniowego w 1863 r. do Obór przybywały liczne zbiorowe pielgrzymki, zwane często kompaniami. Przez wieki do tego miejsca pielgrzymowali także biskupi i kapłani. W 1753 r. dziękczynną pielgrzymkę do Obór odprawił ks. Aleksy Marszewski, gwardian Franciszkanów z Chełmży, a w roku 1761 – ks. Florian Gortatowski, opat Cystersów ze Szczyrzyca³⁹.

O pielgrzymkach do Obór zaświadcza ks. Maciej Smoleński, pisząc: „*Jak do Częstochowy, ciągną tysiące pobożnych z całego kraju. W Skępem ujrzałeś dawniej i bure kurtki Kurpiów od Ostrołeki, długie bez rękawów sukmany Kujawian, i siwe kapoty Mazurów zza Płocka; wielu z ziemi chełmińskiej, michałowskiej i dalekiej Warmii; tak do obór dążyły na dzień 16 lipca liczne kompanie z krzyżem, chorągwiami i księdzem na czele, przy odgłosie pieśni na cześć N. Maryi Panny. W trzymilowym okręgu wszyscy prawie rzuciwszy swe zatrudnienia, poleciwszy opiece Bożej swe zagrody, spieszyli do Obór, tam przystępowali do św. Sakramentów, wynurzali swe potrzeby Bolesnej Matce Jezusowej, prosząc Ją o pomoc, a później ze spokojnym sumieniem, swobodniejszą myślą, weselszym sercem, wracali pod własną strzechę. Od czasu kasacji (klasztoru w 1867 r. – dop. M. K.), dla braku spowiedników w Skępem, lud zaczyna się garnąć do Obór na Zielone Świątki i na Szkaplerz, głównie zaś w dzień Narodzenia N. M. Panny (8 września). Inne uroczystości, jak np. na św. Józefa, Matką Boską Bolesną, Wniebowzięcie, św. Barbarę itp. mniej były uczęszczane*”

ne może dla przykłej pory i licznych odpustów w sąsiednich kościołach”⁴⁰.

Po upadku powstania stycziowego rząd carski zakazał pielgrzymek. Mimo to indywidualne pielgrzymki do tego miejsca nie ustawały. W uroczystości maryjne gromadziły one nawet do 20 tysięcy osób. Opis prywatnej pielgrzymki literacko opracował i ogłosił drukiem ks. R. Filochowski w drugiej części „Ciekawych opowiadań pielgrzyma”⁴¹. Jak notował W. Załuski, „lud z ziemi dobrzyńskiej, oprócz wstawionego cudami Skepego, ciągnie tu z najdalszych stron, najszczególniej na uroczystość Matki Boskiej Szkaplerznej. Spotkasz tu Kurpiów z Puszczy Ostrołęckiej, Mazurów z Płockiego, Kujawiaków z Wisty, pielgrzymów z Prus i Warmii”⁴². W 1899 r. odbył on wraz ze swymi parafianami zbiorową pielgrzymkę na uroczystość Zielonych Świąt. Pielgrzymka ta została zorganizowana w myśl zalecenia Ojca św. Leona XIII dla złożenia podziękowań za upływający wiek i uproszenie łask w nadchodzącym XX wieku⁴³.

Jak zaświadcza W. Załuski, w czasie pielgrzymek z okazji odpustów, wierni „chętnie wpisują się w Różaniec św., a szczególnie do Bractwa Szkaplerza Najświętszej Marii Panny z Góry Karmelu, w roku 1643 kanonicznie erygowanego”⁴⁴.

Ruch pielgrzymkowy powoli zaczął odradzać się dopiero po przemianach zapoczątkowanych wydarzeniami Sierpnia 1980 r. Szczególnie w miesiącach wakacyjnych kościół oborski był licznie odwiedzany przez indywidualnych pielgrzymów oraz młodzież harcerską Hufca ZHP Brzuze, przebywającą na obozach w nieodległym Chojnie. W czasie jednej z niedzielnych Mszy św. o. Michał Wojnarowski witał harcerzy i ich opiekunów z obozu w Chojnie ze łzami. (Ojcowie Mateusz i Michał Wojnarowscy odwiedzali harcerzy w ich obozowisku.) Pielgrzymki maturzystów z Rypina do Sanktuarium Oborskiego prowadził także ówczesny wikariusz parafii pw. Św. Trójcy, ks. Marek Smogorzewski. Kronika Klasztoru tylko w 1984 r. odnotowała 4 tys. osób pielgrzymujących do tego miejsca⁴⁵.

Obecnie w Sanktuarium Oborskim, uwzględniając wielowiekowe tradycje, odbywają się następujące odpusty:

- 19 marca – święto świętego Józefa – Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny,
- 31 maja – święto Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny,
- w pierwszą niedzielę po 16 lipca – święto Matki Bożej Szkaplerznej,
- 15 sierpnia – uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny,
- w pierwszą niedzielę po 15 września – święto Matki Bożej Bolesnej.

Współcześnie ruch pielgrzymkowy do Sanktuarium Oborskiego wyraźnie ożywił się i przybrał nowe formy. Jedną z nich jest Nocna Pielgrzymka Pokutna. Od 15 maja 2004 r. z Sanktuarium Matki Bożej Brzemiennej w Skępem w każdą trzecią sobotę miesiąca wyrusza comiesięczna Nocna Piesza Pielgrzymka Pokutna do Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Trasa pielgrzymki wynosi 23 kilometry. Jej intencją jest wspólna modlitwa o pokój i pojednanie w rodzinach, w Ojczyźnie i na całym świecie. Pielgrzymka posiada oficjalną zgodę biskupa płockiego, ks. prof. Stanisława Wielgusa, który udzielając pielgrzymom swojego błogosławieństwa napisał: „Pielgrzymowanie jest tą formą praktykowania wiary, która od wieków przynosi Kościołowi Chrystusowemu ogromny duchowy pożytek. Świadczą o tym liczne nawrócenia, jakie stają się udziałem samych pątników, jak również tych osób, w intencji których pielgrzymi ofiarują Bogu swe utrudzenie, połączone z ufną modlitwą, zanoszoną do Ojca przez ręce najlepszej z Matek. Wasza pielgrzymka jest szczególna: trud pieszej wędrówki podejmujecie bowiem nocą. Biorąc na siebie to dodatkowe obciążenie pokazujecie też, że ludzkie życie przypomina współcześnie bardziej, niż kiedykolwiek wędrówkę, w której ciemności i mgławice fałszywych ideologii, rozświetla Jedyne prawdziwe światło, jakim jest Zmartwychwstały Chrystus”.

Pielgrzymowanie rozpoczyna się odśpiewaniem Apelu Jasnogórskiego o 21.00 w Sanktuarium Matki Bożej Brzemiennej w Skępem. Następnie pielgrzymi biorą

udział we Mszy św. Wymarsz na trasę pielgrzymowania następuje około godziny 22.30. Etapy 23-kilometrowej pielgrzymki prowadzą na trasach: Skępe - Chodorążek (5 km, półgodzinny odpoczynek w autokarach); Chodorążek - Chrostkowo (7 km, półgodzinny odpoczynek w autokarach); Chrostkowo - Nowa Wieś (4 km, półgodzinny odpoczynek w autokarach); Nowa Wieś - Obory (7 km). O godzinie 6.00 (najpóźniej do godziny 8.00) odprawiana jest Msza św. w Sanktuarium w Oborach, nabożeństwo przyjęcia szkaplerza, a także poświęcenie dewocjonałów i błogosławieństwo chorych. W czasie pielgrzymki prowadzona jest modlitwa (m. in. różaniec, Droga Krzyżowa i konferencja)⁴⁶.

W ostatnich latach szczególną wymowę modlitewną w Oborach posiada **Wieczernik Królowej Pokoju**, organizowany w każdą sobotę. Sobotnie Wieczerniki Królowej Pokoju mają charakter spotkań modlitewno-ewangelizacyjnych.

Wieczernik rozpoczyna się zawsze o godz. 11.00 uroczystym odsłonięciem łaskami wstawionej Figury Matki Bożej Bolesnej. Po powitaniu pielgrzymów rozpoczyna się godzinna Adoracja Najświętszego Sakramentu połączona z modlitwą różańcową lub koronką do siedmiu boleści Maryi. Stanowi ona przygotowanie do Eucharystii. Msza św. koncelebrowana odprawiana jest o godz. 12.00. W tym czasie posługę w konfesjonałach sprawują ojcowie karmelici z Obór i z klasztoru w Trutowie oraz kapłani, którzy przybyli z pielgrzymami.

Druga część Wieczernika (po przerwie obiadowej) rozpoczyna się o godzinie 15.00 odmówieniem Koronki do Miłosierdzia Bożego. Przypomnieć trzeba, że Sanktuarium posiada własne relikwie św. siostry Faustyny Kowalskiej sprowadzone w 2003 r. z Krakowa-Łagiewnik.

Przed zakończeniem spotkania odbywa się poświęcenie dewocjonałów i odmawiany jest uroczysty obrzęd poświęcenia i nałożenia szkaplerzy karmelitańskich.

Na koniec Wieczernika odmawiany jest liturgiczny Obrzęd Błogosławieństwa Pielgrzymów przed powrotem lub - jeśli

przybywa wielu chorych - Obrzęd Błogosławieństwa Chorych. W okresie od listopada do kwietnia Wieczernik kończy się o godz. 15.55, a w pozostałe miesiące ok. godz. 17.30, ponieważ jest wydłużony o procesję szkaplerzną z figurą Matki Bożej do ogrodu.

Wieczernik sprzyja uczeniu modlitwy, co zawsze było charyzmatem Karmelu i rozwojowi duchowości pasyjnej. Obok Adoracji Najświętszego Sakramentu i rozważania bolesnych tajemnic Różańca świętego ważną ich część stanowi zawsze Adoracja Krzyża w Godzinie Miłosierdzia. Całkowicie odpowiada to duchowemu klimatowi Sanktuarium ze względu na wstawioną łaskami Cudowną Figurę Matki Bożej Bolesnej i powstającą w klasztorным ogrodzie Drogę Krzyżową.

Pierwszy Wieczernik w Oborach odbył się 22 maja 1999 r. w wigilię Uroczystości Zesłania Ducha Świętego. Zgromadził on około 80 osób (pielgrzymkę autokarową z Mławy i pielgrzymów z Trójmiasta, którzy przybyli mikrobusem). Kolejne wieczernikowe spotkania w roku 1999 odbywały się jeszcze nieregularnie (21 sierpnia, 2 października i 13 listopada).

Od Roku Jubileuszowego 2000 Wieczernik odbywał się regularnie - w co drugą sobotę miesiąca. W dniu 20 lipca 2000 r. Ojciec święty Jan Paweł II udzielił w formie pisemnej swojego Apostolskiego Błogosławieństwa wszystkim uczestnikom Wieczerników Królowej Pokoju gromadzącym się w Sanktuarium Maryjnym Ojców Karmelitów w Oborach.

Od 14 lipca 2001 r., kiedy przypadł Jubileusz 750-lecia Szkaplerza świętego, ze względu na stale wzrastającą liczbę pielgrzymów, Wieczernik Królowej Pokoju w Sanktuarium w Oborach odbywa się w każdą sobotę. W sobotę 22 maja 2004 r. minęła piąta rocznica Wieczerników Królowej Pokoju w Oborach (było to już 172 spotkanie). W dniu 4 grudnia 2004 r. odbył się 200. Wieczernik. Do 19 marca 2005 r. odbyło się ich 213. W ciągu tych pięciu lat na sobotnie czuwania

Łaskami wstawiona Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach

Pielgrzymom
do Matki Bożej
w Oborach
z serca Bogomilów

Jan Paweł II
3. maja 1982.

Błogosławieństwo papieża Jana Pawła II dla pielgrzymów do Matki Bożej Bolesnej w Oborach

Wśród lasów i pól od 400 lat góruje klasztor i kościół oborski (zdj. M.K.)

Objawienie Matki Bożej generałowi Karmelitów,
św. Szymonowi Stockowi w nocy z 15 na 16 lipca 1251 r.

Kościół i klasztor z okazałą wieżą (zdj. M.K.)

Fundatio Carmeli
Oboriensis

Anno 1605 facta a Seniore Thoma Luca Ducevich et Anna Gattinchi
per firmam Cambrigi, qui Christi et Carmelitas Collocatos fecerunt. Hanc Ullmann
in Historiis Clary ubi, in districte Ruppineri Terra Dobrinensi, ubi, compo-
sitam Anno 1599 a Seniore Martino Lotzacki et millite Jorano Dobrinensi.
Filiis videlicet Olroy et Thoma Lotzacki contra bona hereditaria Lotzacki, in eadem
sione inter fratres ubi facti repromissas, etiam postea notis fundari videtur, et ad
eandem partem fundationem Carmelitis donata, resignata, non tunc spiritualibus Ter-
rens erant capaces hereditare bona Terrenis prout Anno 1603 h. h. d. d.
regis Jolani Constitutio Regni actus e. no spiritualibus possent bona Terrenis
libere hereditari possidere. ad Actu Constitutio Anno 1796. Altera minus post Ullm
Clary capit ubi facti Lotzacki et millite Thoma Lotzacki, qui etiam
per millite Olroy etiam firmavit et a tunc firmavit.

Anno 1607 in monte Tridobino edificata fuit ab Johes Ecclesia
et parvus Conventus Regius. etc.
Anno 1612 in quo consumpta sunt et in cineres redacta sunt tabernaculum
quam Comunitas ut patet ex Authenticis contractibus fundationis et literis
Anno 1638 edificata e refectorii cum cubina parvula h. h. d. d. in
murata et aliquot cella litorica supra mausoleum ecclesie in qua se prout in
locati, caput fundum refectorii. Sed tunc tunc remanent solentibus, in quibus
ad refectorii usabitur colmanit ad riam. Hic ubi tunc quod in prout
fuit in quo edificata e conventus antiquus defunctus et videtur qui usabitur
per partem Comunitas detentat, admodum videtur aliqua cellula post refectorii
refectorii ad prout tunc remanent post prout.

Anno 1642 edificata e Ecclesia seu major chorus ex lapideo cetero
seu muratus sub prout supposito. Hic e inscriptio a postea Ecclesia
refectorii ad altaria S. Michaelis et S. Petri et S. Pauli.

Dedicatio Ecclesie

Anno 1649 voluntate dedicata seu consecrata e Ecclesia notis prout
Feste Visitacionis B. Marie Virginis et e. 2da Julii a Seniore prout.

Fundatio Carmeli Oboriensis
(replika), (AKKr.)

Prezbiterium z oltarzem głównym w kościele oborskim (zdj. M.G.)

Najlepiej widoczne wczesną wiosną Sanktuarium Matki Bożej Oborskiej (zdj. W. P.)

Ołtarz główny w Oborach
z łaskami słynącą figurą
Matki Bożej Bolesnej
(zdj. M.G. wykonane w 2000 r.)

Figura Matki Bożej Bolesnej w barokowej sukience przed konserwacją w 1971 r. (zdz. AKKr.)

Widok na kościół i klasztor. Na pierwszym planie figury świętych. (zdz. M. K. - wykonane 3 maja 2005 r.)

Pieta Oborska po konserwacji (zdz. AKKr.)

Wszystkie męki minęły... Prymas Polski, Stefan Kardynał Wyszyński w czasie homilii w dniu koronacji łaskami wslawionej Figury Matki Bożej Bolesnej, Obory, 18 lipca 1976 r. (fot. Archiwum DW)

**KORONACJA
MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
W KOŚCIELE KARMELITÓW
OBORY
18.VII.1976.**

Fotograficzna pamiątka z koronacji Matki Bożej Bolesnej. (W środku zdjęcia: Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski, bp Bogdan Sikorski, ordynariusz płocki, o. Łukasz Semik, prowincjał Karmelitów, o. Mateusz St. Wojnarowski, przeor i proboszcz oborski - zdj. Archiwum DW)

O. Łukasz Semik, wieloletni i zasłużony prowincjał Karmelitów Polskich (1979-1982, 1988-1991, 1994-1997) w czasie Koronacji Figury Oborskiej w dniu 18 lipca 1976 r. (Zdj. AKKr.)

Br. Anastazy Szablewski (zm. 9 XII 1985 r. w Oborach) i o. Jerzy Rutkowski (przeor w Oborach w latach 1945, 1947-1948, 1950-1951, 1964-1967) w procesji na uroczystość koronacyjną Figury Oborskiej (zdj. AKKr.)

O. Michał Wojnarowski (zasłużony przeor w Oborach w latach 1982-1985, archiwista i bibliotekarz Prowincji Polskiej) w dniu Koronacji, (zdj. AKKr.)

Akt przysięgi o. Mateusza Wojnarowskiego (przeora i proboszcza w Oborach w latach 1970-1988) składany przez w dniu Koronacji łaskami wstawionej Figury Matki Bożej Bolesnej. (Z lewej o. Michał J. Wojnarowski, z prawej o. Andrzej H. Zonko - zdj. AKO)

Wota składane u stóp Matki Bożej Bolesnej (zdj. W. P.)

Wota składane Matce Bożej Bolesnej. (W środku portret ks. Jana Glińskiego z Chojna, dobrodzieja kościoła - zdj. W. P.)

Ołtarz św. Józefa z obrazem świętego z pierwszej połowy XVIII wieku i srebrną sukienką wykonaną przez J. Jenny, złotnika toruńskiego, nowo restaurowany na przełomie 2004-2005 r. (zdj. M. G.)

Prawy ołtarz boczny z obrazem Matki Bożej Szkaplerznej (Najświętszej Maryi Panny z Góry Karmel - zdj. M.G.)

Ołtarz w kaplicy Opatrzności Bożej (zdj. M.G.)

X

Ołtarz boczny z połowy XVIII wieku z rzeźbami proroków Eliasza i jego ucznia Elizeusza (zdj. M.G.)

Barokowa monstrancja z około połowy XVIII wieku, wykonana przez M. D. Hausmanna (zdzj. M.G.)

Ołtarz boczny z połowy XVIII wieku z obrazem św. Jana Nepomucena (zdzj. M.G.)

Herb Karmelu pod chórem podtrzymywany przez aniołka (zdzj. M.G.)

Tablica przypominająca pobyt w kościele oborskim Fryderyka Chopina, ufundowana w 1999 r. (zdzj. W. P.)

Sztandar z wizerunkiem Matki Bożej Bolesnej (zdzj. M.G.)

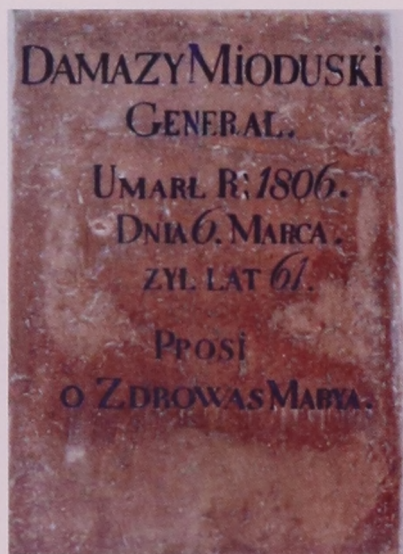
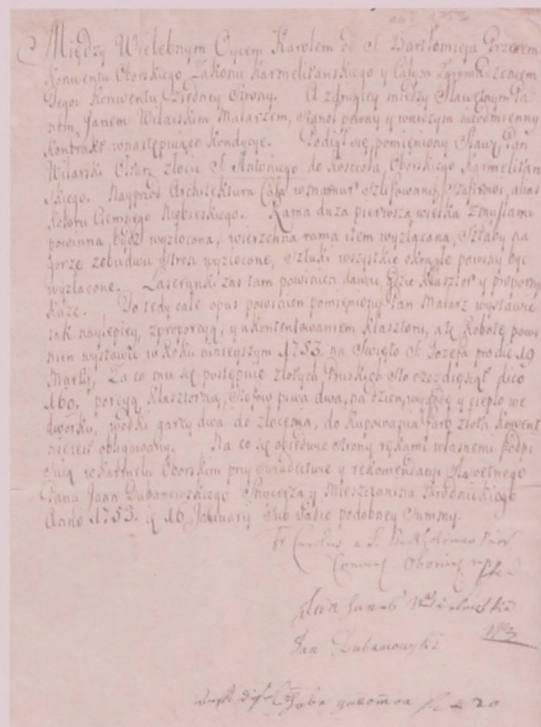
Feretron z wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem (zdzj. M.G.)

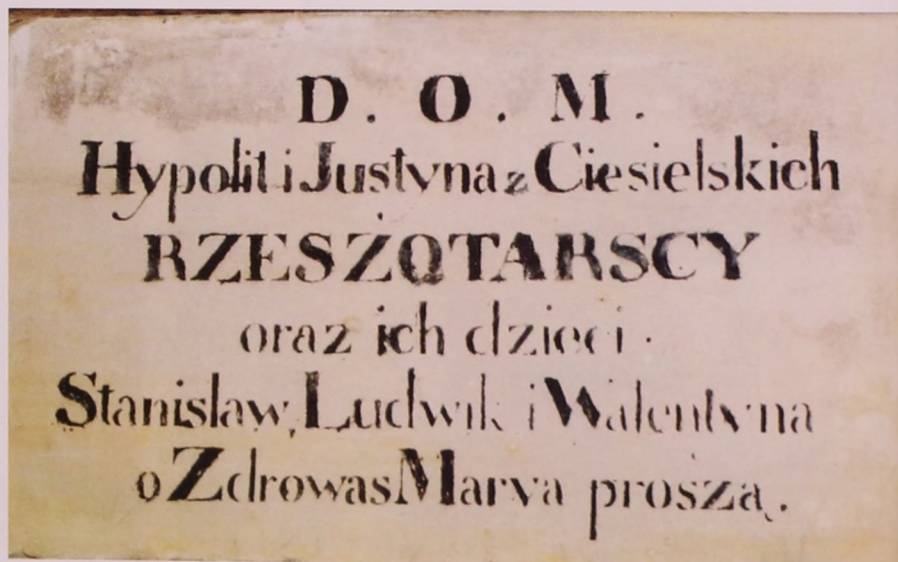
Stalle z obrazami świętych karmelitańskich (zdj. M.G.)

Dokument kontrakt z 16 stycznia 1753 r. (zdj. AKKr.)

Tablica epigraficzna na ścianie frontowej kościoła pamięci posła na Sejm, generała kawalerii narodowej, Damazego Mioduskiego (1739-1806), (zdj. M. K.)

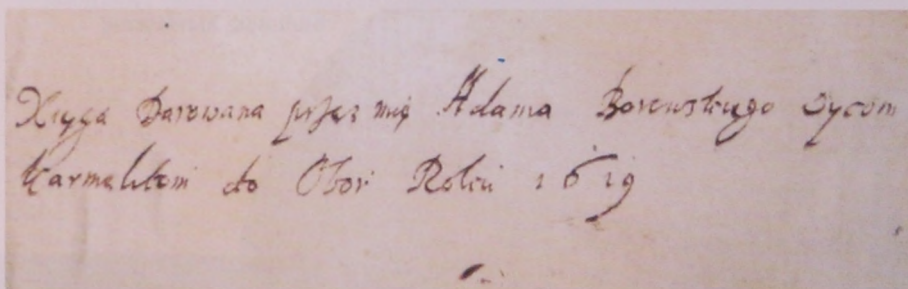

Płyta na frontonie kościoła poświęcona pamięci rodziny Rzeszotarskich ze Stalmierza, dobrodziejów kościoła i klasztoru (zdj. M.K.)

Brama główna z kopią figury Matki Bożej Bolesnej (zdj. M.G.)

Nota proveniencyjna
Adama Borzewskiego herbu Lubicz
z 1629 r. W księdze znajdującej się
w Bibliotece Klasztornej

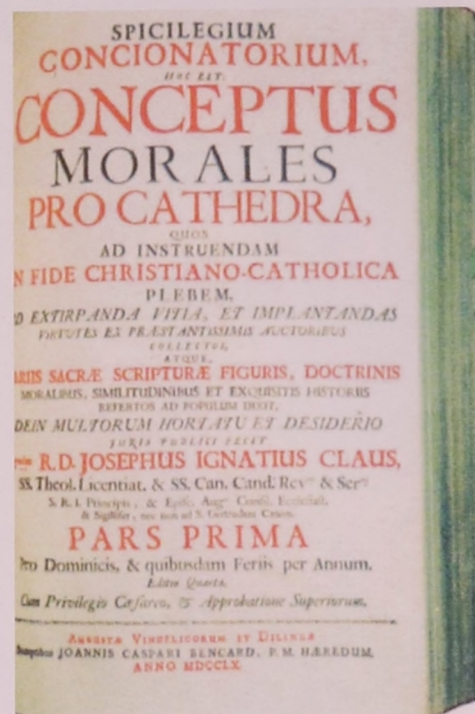
Kamienna grotka u źródła
proroka żyjącego w IX wieku
przed Chrystusem, św. Eliasza z Góry Karmel,
chętnie odwiedzana przez pielgrzymów
(zdj. M.K.)

Rzeźba ludowa z wyobrażeniem Matki Bożej Bolesnej, znajdująca się w klasztorze (zdz. M.K.)

Strona tytułowa książki starodruku przypominająca czasy świetności biblioteki klasztornej

Pamiętkowa tablica poświęcona pamięci Kaliksta Borzewskiego (1805-1836), żołnierza i emigranta (zdz. M. K.)

Tablica pamiętkowa posła na Sejm Rzeczypospolitej, Antoniego Nałeczka zm. w 1823 r. (Zdz. M.K.)

Kamienne schody prowadzące na Kalwarię Oborską (zdj. M.K.)

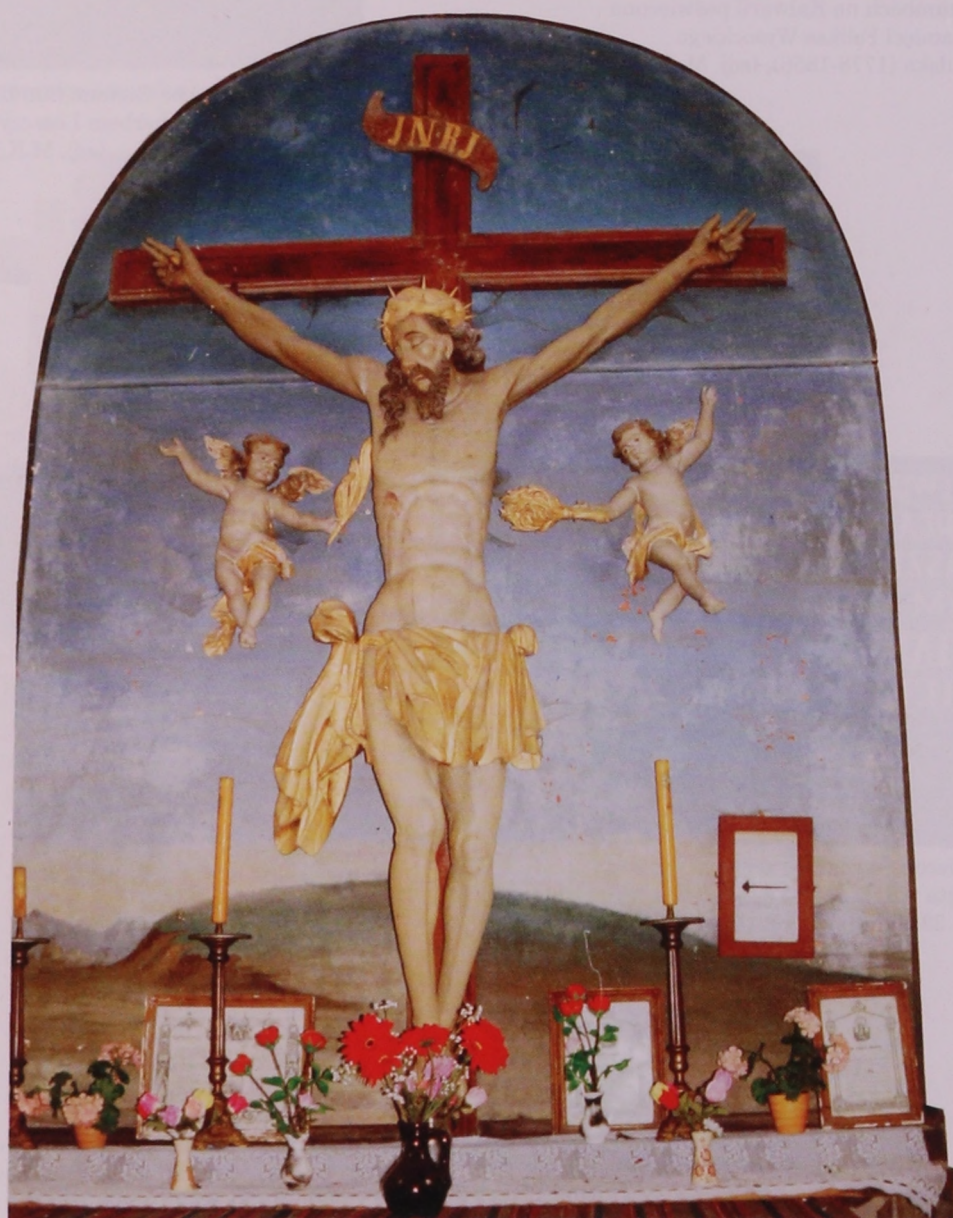

Figura ukrzyżowanego Chrystusa w Kaplicy św. Krzyża na Kalwarii (zdj. M.G.)

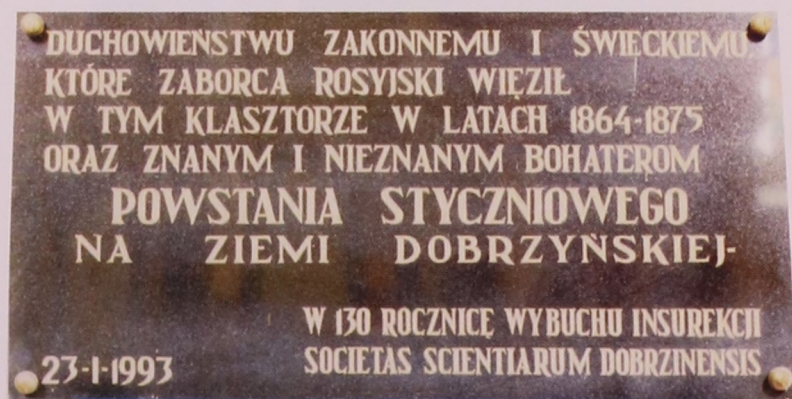

Jedna z wielu XIX-wiecznych tablic w katakumbach na Kalwarii poświęcona pamięci Feliksa Wysockiego z Dulcka (1778-1856), (zdj. M. K.)

Grobowiec hr. Stefana Sumińskiego (1860-1930) ze Zbójna, z herbem Leszczyc-Bróg na Kalwarii (zdj. M.K.)

Tablica poświęcona wydarzeniom powstania styczniowego odsłonięta w 130. rocznicę wybuchu insurekcji, 23 stycznia 1993 r. (zdj. M. K.)

Tablica-epitafium pamięci o. Stanisława Małachowskiego, przeora oborskiego w czasie powstania styczniowego, ufundowana przez grono przyjaciół (zdj. M.G.)

«DO KOŃCA ICH UMIŁOWAŁ»

JAN PAWEŁ II

TRZECIA WIZYTA DUSZPASTERSKA W POLSCE
8 - 14 CZERWCA 1987 ROKU

... „Gdzie nie widzę łez, gdzie nie widzę żałoby, gdzie nie widzę żywego rozżalenia, tam nie widzę ofiary, tam nie widzę miłości, tam nie widzę - POLSKI...”
M. Konopnicka

P. dla M. Krajewskiemu, z troską i przytępną
akcentującą piękno i tętno Matki -
Ziemi Dobryńskiej - synowską i miłością
dającą Cię, Tej Matki - Włostw Obrotki,
ofiarującą tę poręję, to serca dręczące i
wzręknie dołto, przez S. B. H. Wojnarowski

Oboty, 22. I. 1988 r. - 185 Rocznica Powstania.

LIBRERIA EDITRICE VATICANA

Wpis o. przeora Mateusza Wojnarowskiego do pamiątkowego
wydawnictwa pt. „Do końca ich umiłował”,
dokonany w 125. rocznicę insurekcji styczniowej w 1988 r.

MARIA KONOPNICKA

W
OBORACH

Pierwsze wydanie, w formie druku zwartego,
utworu Marii Konopnickiej dotyczącego
czasu insurekcji styczniowej.

O. Mateusz S. Wojnarowski, wielce zasłużony przeor klasztoru,
w czasie homilii podczas uroczystości z okazji 130. rocznicy
powstania styczniowego w Oborach dniu 23 stycznia 1993 r.
(Zdj. Archiwum DW)

Restrykcyjne pismo rosyjskiego
naczelnika powiatu lipnowskiego
do przeora klasztoru oborskiego
z 1866 r. (zdj. AKKr.)

1866

NACZELNIK

POWIATU LIPNOWSKIEGO

Wojciech Administracyjny
Lipnie d. 28 M^{ca} Sierpnia 66

do
W. N. Kuzniezkiego prze-
ora klasztoru oborskiego
w Oborach

№ 11226.

W sprawie poradzania wojarskiej władzy depubliki
nastanie pierwsze w. l. restauracja karmelitańskiego
klasztoru z siedzibą administracyjną w Oborach
z wyjątkiem pod kierownictwem ustanowić się mającego
Komitetu, do składu którego W. N. Kuzniezki
klasztoru karmelitańskiego W. Gubuzowa Czerwik
Stojńskiego z 23 sierpnia r. l. 1866 na 24
nowo stanęły zostały, a także jeden pierwszy ze zgo-
wadzenia karmelitańskiego przez W. N. Kuzniezkiego
zgodzić się mający.

Wzywam zatem W. N. Kuzniezkiego abyś z osobną
wypisem przez siebie karmelitańskim ze zgodzenia
nia karmelitańskiego na przesiadkę w celu obywatelstwa
średnio republikańskiego i interesowania się najprzód
tych republikańskich i interesujących na godzinę 10⁰⁰ z rana
na dzień 10⁰⁰ w Oborach przysięgi waczył.

W. N. Kuzniezki
Przeor

O. Tadeusz Wojtala,
przeor w Oborach
w latach 1917-1933
(zdj. AKKr.)

Kaplica grobowa na Kalwarii
zasłużonej dla ziemi dobrzyńskiej
rodziny Borzewskich (zdj. M. K.)

Tablica inskrypcyjna na kaplicy
grobowej rodziny Borzewskich
z Ugoszcza (zdj. M.K.)

Ojciec Wincenty Kruszewski (1843-1922), zmarł w opinii świętości (zdj. AKO)

PROSZĄ O MODLITWĘ

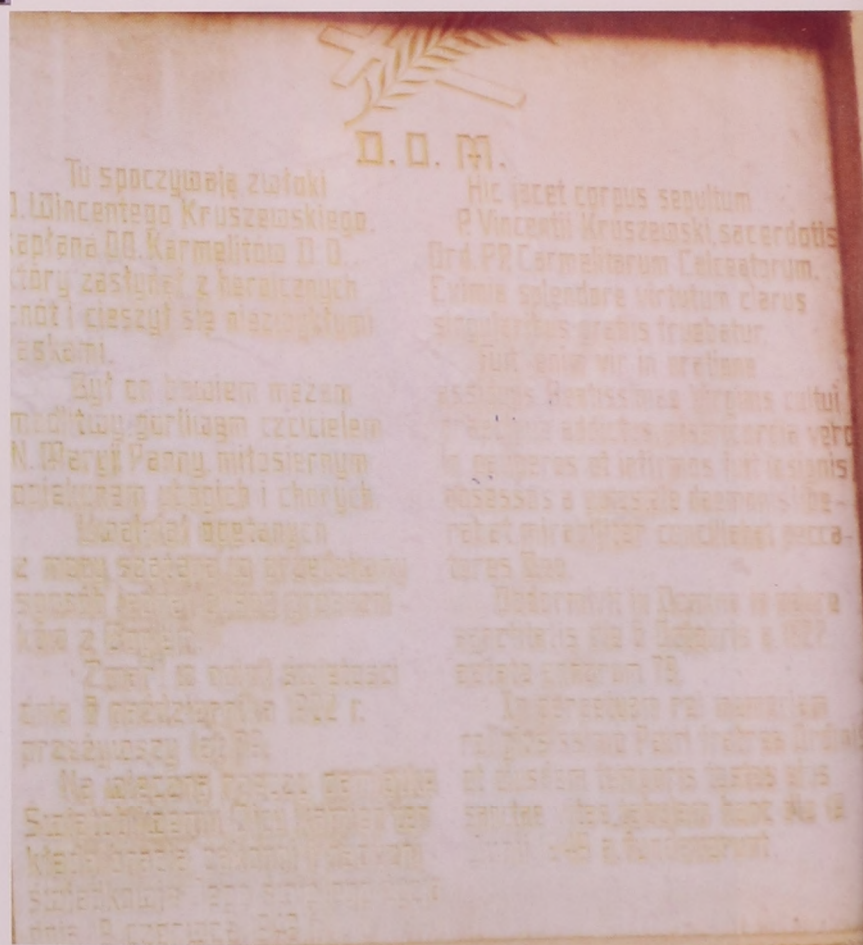
Liczne dowody próśb zanoszonych za przyczyną o. Wincentego (zdj. M.K.)

Krypta grobowa ojca Wincentego (zdj. M.K.)

Wejście do Kaplicy Pamięci i krypty grobowej o. Wincentego (zdj. W. P.)

Dwujęzyczna tablica nad wejściem do krypty grobowej o. Wincentego (zdj. M.K.)

Kwesta z klasztoru oborskiego z okresu międzywojennego
(za wóźnicą siedzi brat Alojzy Misiniec - zdj. AKKr.)

Oborski

Wykaz inwentarna i rachunku parafialnych
w parafii w Oborach sporządzony według
Tab. poleceń Nijmow. O. Kauszera Świąteczny
z listopada 1926 r.

1. Główny

Ofiary	8	Katapultki	1
Zawicki	12	Kopy na katapultki	1
na chleb	2	Szary na wozie	3
Harmoryum	1	stare	9
Proszki	6	Uchodniki	3
Klejniki	3	Kocurki do wody uog	1
Zegradole	2	Kosidła, miedziowe stare	2
Lampa porucza	1	Foteli ki przy wielkim stolem	3
Szronie na wiozy	3	Stacy ciski Pamiatki	14
Sygnaturka	1		
Szronki przy pakietach	1	2. Zakrytych:	
Szronki srebrnych	6	Alb	17
Lichtany srebrnych	6	Koszki Koszki	4
metalowych	36	" pociemnych	9
" drewnianych srebrnych	8	" dla chłopców	7
" " srebrnych	10	Humorator	22
" srebrnych do katapultki	10	Korporacja	40
" drewnianych "	12	Patek	20
" wyl. kandelabry stare metalowe	1	Paryfikatory	130
" srebrne	4	Rozumki srebrne	6
" male	2	" na stole	48
" male (	6	Obroski na "	40

Wykaz inwentarza kościoła oborskiego z 1926 r. (zdj. AKKr.)

Brat zakonny Gerard Kowalski z zarządcą majątku w Ugoszczu Józefem Kusztalem i jego najbliższą rodziną w parku na tyłach pałacu
(żona Rozalia i synowie Zbislaw i Jan, zdjęcie z sierpnia 1930 r. - Archiwum DW)

O. Gabriel Wielgus, przeor w Oborach
w latach 1934-1937 (zdj. AKKr.)

O. Cyryl Szysler, przeor w Oborach
w latach 1937-1939 (zdj. AKKr.)

Br. Alojzy Misiniec
(niekiedy Myszyniec - zdj. AKKr.)

Karmelici (od lewej br. Alojzy Misiniec,
prowincał Zakonu o. Elizeusz Sanches-Paredes
(1927-1939), br. Gerard Kowalski,
o. Anioł Urbański z brewiarzem w ręku - zdj. AKKr.)

Grobowiec na Kalwarii rodziny Zielińskich i Brzuskiewiczów,
dobrodziejów kościoła (zdj. M. K.)

Tablica w przejściu z kościoła do klasztoru poświęcona pamięci zamordowanych w niemieckich obozach koncentracyjnych Karmelitów oborskich (zdj. M.K.)

Tablica poświęcona pamięci błogosławionego o. Hilarego P Januszewskiego, zamordowanego w Dachau w 1945 r. (zdj. M.K.)

Fragment ekspozycji w Kaplicy Pamięci w podziemiach kościoła (zdj. M. K.)

O. Szymon Buszta (1907-1942), zamordowany w obozie koncentracyjnym w Dachau (zdj. AKKr.)

O. Bruno Makowski (1890-1942), zamordowany w KL Dachau (zdj. AKKr.)

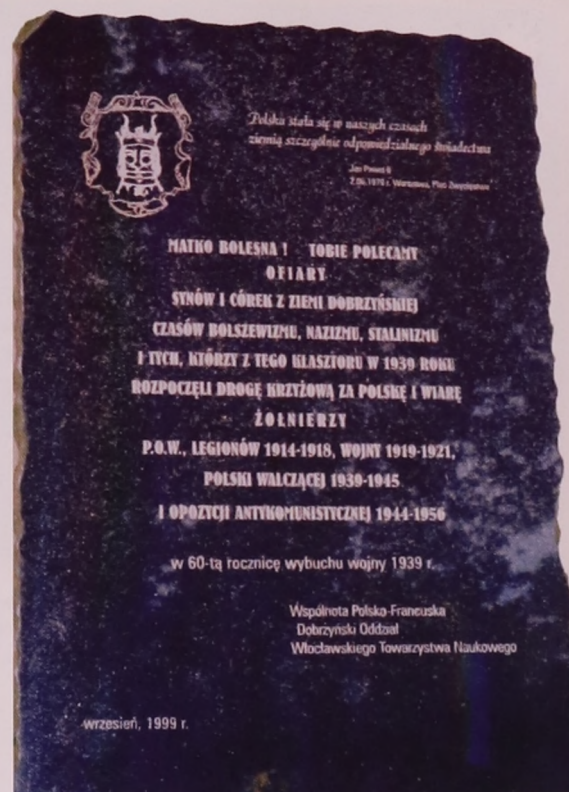

Brat Gerard Kowalski (1901-1940), zamordowany w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu (zdj. AKKr.)

Tablica poświęcona żołnierzom brygady gen. S. Maczka ufundowana przez Teofila Jurkiewicza z Francji w 2004 r. (zdj. M. K.)

Płyta obelisk przed kościołem dla upamiętnienia ofiar totalitaryzmów XX wieku, ufundowana w 1999 r. i jej fundator, Teofil Jurkiewicz z Francji (fot. Archiwum) (zdj. M.K.)

O. Andrzej H. Zonko (rodak z Obór), długoletni przeor klasztoru krakowskiego, w czasie homilii w kościele oborskim w dniu 4 września 1999 r. (Zdj. Archiwum DW)

Autor pracy podczas wystąpienia w czasie uroczystości poświęconych 60. rocznicy wybuchu drugiej wojny światowej w dniu 4 września 1999 r. (zdj. Archiwum DW)

O. Anioł Urbański, przeor w Oborach
w latach 1945-1947 (zdj. AKKr.)

O. dr Bronisław Tomaszewski, przeor w Oborach
w latach 1948-1950 (zdj. AKKr.)

O. Spirydion Kazimierz Pityński,
przeor w Oborach
w latach 1951-1955 (zdj. AKKr.)

O. Henryk Szczyrek,
przeor w Oborach
w latach 1955-1957 (zdj. AKKr.)

O. Bronisław Kącki,
przeor w Oborach
w latach 1957-1964 (zdj. AKKr.)

O. prof. Bronisław Bernard Panek,
przeor w Oborach
w latach 1967-1970 (zdj. AKKr.)

Tablica nagrobna na Kalwarii pośła na Sejm II RP, Romualda Wasilewskiego (1892-1970) ze Stalmierza (zdj. M. K.)

Nowy cmentarz urządzony w latach, kiedy przeorem był o. Mateusz Wojnarowski (zdj. z 1996 r. M. G.).

O. Adam Rusek, przeor w Oborach w latach 1988-1991 (zdj. z okresu wcześniejszego - AKKr.)

Tablica nagrobna Józefa Pawłowskiego (1907-1991) ze Stalmierza, uczestnika bitwy o Monte Cassino (zdj. M. K.)

Tablica nagrobna o. Ireneusza Dąbrowskiego (1959-1994), przeora w Oborach w latach 1991-1994 (zdj. M.K.)

O. Michał J. Wojnarowski w czasie audiencji u Ojca Świętego w dniu 3 maja 1982 r. (zdj. AKKr.)

O. Mateusz S. Wojnarowski w czasie audiencji u Ojca Świętego Jana Pawła II w 1983 r. (zdj. AKKr.)

Figura Matki Bożej na placu odpustowym, nazywanym od niedawna „małym placem świętego Piotra”, ufundowana jako wotum wdzięczności z okazji 20. rocznicy koronacji łaskami słynącej Figury Matki Bożej Bolesnej (zdz. W. P.)

Pamiętkowa płyta z 1996 r. na cokole Figury Matki Bożej

Całoroczna szopka ustawiona w otoczeniu kościoła (fot. M. K.)

Płyta nagrobna ks. Adama Wszelaki,
byłego karmelity, zasłużonego
dla klasztoru oborskiego
(zdj. M. K.)

O. Mieczysław Jankowski,
rodak z Obór, długoletni zasłużony
przeor klasztoru w Trutowie.
Mszę św. prymicyjną odprawił
w dniu 23 czerwca 1985 roku w kościele oborskim
- zdj. Archiwum DW.

O. Piotr Męczyński, oddany opiekun pielgrzymów
do Matki Bożej Bolesnej w Oborach
(zdj. www.obory.com.pl)

O. Andrzej Malicki, przeor oborski od 2001 r. (zdj. W. P.)

Stacja I Drogi Krzyżowej
(fundacja i zdj. M.K.)

Stacja II Drogi Krzyżowej
(fundacja T. Jurkiewicza
(L. Brzuskiwicza) z Francji
zdj. M.K.)

Stacja IV Drogi Krzyżowej
(fundacja Kół Różańcowych
parafii Obory zdj. M.K.)

Szlak oborskiej Drogi Krzyżowej (zdj. W.P.)

Stacja XII Drogi Krzyżowej Golgota Oborska (zdj. W.P.)

Figura św. Piotra na placu odpustowym, ukrzyżowanego na panowania cesarza Nerona. „Ty jesteś Piotr (czyli Skala), i na tej Skale zbuduję Kościół mój” (Mt 16,18), (zdj. M.K.)

Figura św. Jana, świadka śmierci Chrystusa na krzyżu, autora czwartej Ewangelii (zdj. M.K.)

Figura Jezusa Zmartwychwstałego u podnóża ołtarza polowego (zdj. M.K.)

Figura św. Mateusza, św. Celnika z Kafarnaum (zdj. M.K.)

Figura św. Jakuba, ściętego z rozkazu Heroda Agryppy (zdj. M.K.)

Droga Krzyżowa w czasie Misji Świętych w kwietniu 2005 r. (zdj. W.P.)

O. Arkadiusz Klejnowski, karmelita z Obór
w mundurze oficera armii amerykańskiej
(zdj. Archiwum DW)

Nowe dzwony ufundowane w 2005 r. do kościoła oborskiego jako wotum
na 400-lecie tronowania Matki Bożej Bolesnej (zdj. AKO)

Procesja Bożego Ciała w 2005 r. (zdj. W.P.)

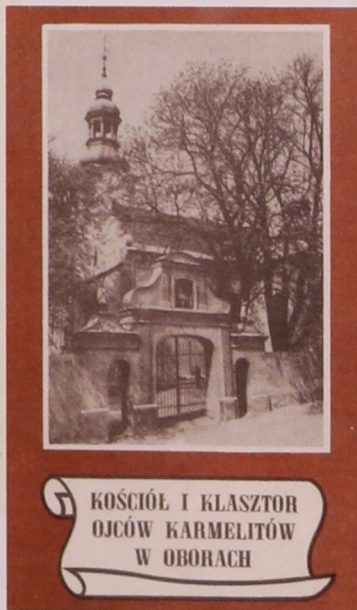
O. Andrzej H. Zonko w czasie spotkania z Ojcem Świętym w 1983 r. (zdj. AKKr.)

*Sanktuarium
Maryjne
Ojców Karmelitów
w Oborach*

OBORY 1983

Niewielkie opracowanie historii Obór
z 1983 r. - autor M. Krajewski

KOŚCIÓŁ I KLASZTOR
OJCÓW KARMELITÓW
W OBORACH

Pierwsza powojenna monografia klasztoru
i kościoła w Oborach z 1986 r.,
wydana w 10. rocznicę koronacji
Figury Oborskiej, autor M. Krajewski,
współpraca o. M. J. Wojnarowski

SANKTUARIUM
MATKI BOŻEJ
BOLESNEJ

Opracowanie albumowe z 1996 r.,
wydane z okazji 20-lecia koronacji
Figury Matki Bożej Oborskiej,
autor M. Krajewski

W
OBORACH

Monografia klasztorów karmelitańskich
w Polsce z 1997 r.,
poświęcona w części klasztorowi
i kościołowi oborskiemu - autor R. Róg

Nieodścigniona wdzięczność
karmelitańska z 1997 r.

KARMELICI

DUCH
HISTORIA
KULTURA

*Wielkie Szanownemu Janu Rektarowi
Prof. dr hab. Mirosławowi Krajewskiemu
w dowód wdzięczności za nieustającą
pomoc i bezinteresowną życzliwość
w 600- lecie fundacji z prośbą o przyjęcie
o. Edwarda Szumil-prow.
o. Włodzisław Wójcik
o. Józef Matuszowski
o. J. W. Wojnarowski*

Kraków, 31. V. 1997 r.

Album pt. *W sercu tej ziemi* z 2000 r.,
w większości poświęcony kościołowi
i klasztorowi oborskiemu,
autor M. Krajewski

O. ANDRZEJ MALICKI

**SANKTUARIUM
MATKI BOŻEJ BOLESNEJ
W OBORACH**

Współczesny przewodnik po kościele
i klasztorze oborskim z 2001 r.,
autor o. A. Malicki, przeor w Oborach

*Nowenna do Matki Bożej Bolesnej
w Oborach z 2001,
opr. o. R. Dąbrowski*

**NOWENNA
do Matki Bożej Bolesnej
w Oborach**

*W objęciach Ojca - biografia życia i służby Bogu
o. Wincentego Kruszewskiego z 2002 r.,
autor o. J. Janowiak*

**W objęciach
Ojca**

**o. Wincenty Józef
Kruszewski OC
1843-1922**

przybyło ponad 2.400 grup autokarowych z całej Polski⁴⁷.

W 2004 r. sobotnią Mszę św. o godzinie 12.00 koncelebrowało łącznie 174 kapłanów. Ostatni, V Ogólnopolski Wieczernik odbył się w dniu 10 lipca 2004 r. Przybyło wtedy ponad 70 grup autokarowych, by rozważyć tajemnicę siedmiu boleści Maryi. Mszy św. przewodniczył i homilię wygłosił bp Roman Marcinkowski, sufragan diecezji płockiej.

Do 16 kwietnia 2005 r. do Oborskiego Sanktuarium przybyło 86 grup autokarowych. W dniu 9 lipca 2005 r. odbył się VI Ogólnopolski Wieczernik Królowej Pokoju, połączony z obchodami 400-lecia Sanktuarium Oborskiego.

Od kwietnia 2002 r. na Wieczernikach Królowej Pokoju muzycznie posługiwał zespół „Adoramus” z Tczewa. Raz w miesiącu Wieczernik ożywiał natomiast zespół „Echo Maryi” z Łomianek. Członkowie zespołów to w większości młodzi ludzie, którzy swoją bezinteresowną posługę ofiarowują Matce Bożej Bolesnej. Płyty i kasety zespołów pt. *Adorujmy sercem z Matką Bożą Bolesną* oraz *W hołdzie Bolesnej Matce Oborskiej* są dostępne w Sanktuarium w Oborach.

Opiekunem pielgrzymów i organizatorem sobotnich Wieczerników Pokoju jest o. Piotr Męczyński, gorliwie wspierany przez przeora miejscowego Konwentu oraz pozostałych ojców i braci Karmelitów.

PIEŚNI, MODLITWY I UTWORY POETYCKIE

Matka Boska Bolesna w Oborach od wieków szczególnie czczona była także w pieśniach. Stare pieśni i modlitwy zamieścił w swej pracy W. Załuski. Pieśń „*Matko Bolesna, słynąca cudami*” została napisana przez Juliusza Dziewanowskiego, podwojewódzkiego chełmińskiego i stanowiła rodzaj szczególnego wotum. Jej tekst znajdował się najpierw we wspomnianym wcześniej manuskrypcie *Informacja*⁴⁸.

Pieśń

(autor Juliusz Dziewanowski, podwojewódzki chełmiński,

śpiewana na melodię *Serdeczna Matko*)
Matko Bolesna słynąca cudami!
W Twojej opiece ufność pokładamy,
Daj nam ratunek w tak ciężkiej potrzebie,
Głosem i sercem wołamy do Ciebie!
Uproś nam Syna, który swoje dary
Ludziom rozdaje i bierze dla kary,
Niech nam daruje wszelkie nasze winy
Niech gniew odwróci dla Twojej przyczyny.
Jest Twoich cudów szereg niezliczony
W Ziemi Dobrzyńskiej także z Twej obrony
Każdy doznaje, choć w największym razie
Łaski słynącej w oborskim obrazie.
Tys Boga Matko: przez Twoje boleści,
Obróć nasz smutek w korzystne radości,
Plagę powietrzną, głód, mór ciężkiej wojny
choroby, klęski i czas niespokojny.
Odwróć, o Panno, niechże ubłaganiem,
Twej łaski zebrzem za duszy wzdychaniem,
Twojej się wszyscy oddaję obronie
i tego, który w niebie jest na tronie.
Miej nas w opiece i te wszystkie dary,
Których nam Syn Twój udziela bez miary,
Za co my Jego z Bogiem Ojcem wiecznie
I z Duchem Świętym chwalimy społecznie.
Tobie zaś, Matko, godna wszelkiej sławy,
Tobie na wieki czynim ustawy:
Przy Twoim podnórze łożyć będziem życie
Imię Maryja czcic, sławić sownie! Amen.

W dniu 8 maja 1866 r., w czasie internowania w Oborach ks. Maciej Smoleński napisał *Pieśń do Matki Boskiej w obrazie oborskim*. Zamieścił ją we wstępie do swojej pracy⁴⁹.

Pieśń do Matki Boskiej w obrazie oborskim

(melodia jak w pieśni *Serdeczna Matko* lub *Kto się w opiekę*)

*Bolesna Matko łaskami wstawiona,
u Karmelitów w Bydgoszczy zjawiona,
stamtąd do Obór przeniesiona cudem,
zlituj się, zlituj nad dobrzyńskim * ludem.
W Oborach teraz pośród nas przebywasz,
z miłym Jezusem wspólnie odpoczywasz,
dokąd z różnych stron wierni przybywają,
i w utrapieniu ulgi doznawają.
Chorzy, kalecy, skoro nawiedzili
z wiarą to miejsce, zdrowi powrócili;
w różnych potrzebach ciężko zasmuceni,
przez Twą przyczynę byli pocieszeni.
I my ku Tobie z ufnością wzdychamy,
uproś nam, uproś, czego pożądamy;
spraw, niech nie znamy, co głód, ogień, wojny
niech rok za rokiem płynie nam spokojny.
Nie opuszczaj nas w cierpieniach, w niedoli,
wyrwij nas Matko! z czartowskiej niewoli;
spraw, niech się chronim życia występnego,
uproś nam łaski Pana niebieskiego.
Gdy susza piecze — daj siewom ochłodę,
a gdy sprzątamy — wyjednaj pogodę;
choroby, grady, zarazy odwracaj,
módl się za nami, w łaskę nas wzbogacaj.
Wyjednaj zdrowie i pomyślność wszelką,
zgodę z sąsiadem i cierpliwość wielką,
w godzinę śmierci nie odmów opieki,
za co Cię będziemy uwielbiać na wieki. Amen.*

W Oborach, 8 maja 1866 r.
ks. M(aciej) S(moleński)

Natomiast W. Załuski, poza dołączeniem do swej pracy obydwu pieśni autorstwa J. Dziewanowskiego i M. Smoleńskiego, umieścił także inną *Bolesna Matko, Królowo nieba*. Nie wiadomo jednak, kto jest jej autorem i kiedy została napisana. Ojciec Andrzej Malicki w swojej pracy utrzymuje, że mogła powstać już w końcu ubiegłego stulecia⁵⁰.

Pieśń

(autor i melodia nieznana)

*Bolesna Matko ma, Królowa nieba,
Gdy nas przyciska różna potrzeba,
Czyjaż nas wesprze ręka, ach czyja!...
Gdy nie Twa Matko Boska Maryja?
Gdy ból nam wieńczy skroń myślami w
czerni,
Gdy wróg nas gnębi, dręczy i czerni,
Gdy serce włóczy na wskroś przebija,
Ratuj nas, Matko Boska Maryja!
Pierś gdy rozrywa żal — gdy pęka głowa,
Z pociechą, Matko, ach, czyś gotowa?
Ach! gdy się setka cierpień nawija,
Kto nas pocieszy — Boska Maryja?...
Z Golgoty, Matko, więc na biedne dziatki
Spojrzyj i przytul do łona matki,
Bo choć płaczemy u Twego łona,
Wiemy, żeś Matka, Matko strapiona!
Boś Matką biednych jest, a biednych mnóstwo,
Więc kochasz łzami zlane ubóstwo.
Twe serce, sercu biednemu sprzyja,
Boś Matką biednych, Panno Maryja!...
A biednych życia los, gdy bywa śliski
Aż do mogiły, już od kołyski.
I gdy nadzieja biednych omija,
Pociesz, ach, biednych Boska Maryja!...
U Twych ołtarzy więc błagamy Ciebie,
O swoich biednych pamiętaj w Niebie.
Niech nas nie kasa udręczeń zmija,
Pociesz i zbaw nas, Oborska Maryja!
...Amen.*

W rękopiśmiennym dziele — zbiorze modlitw i pieśni ułożonych w 1865 r. przez nieznanego Polaka, używającego kryptonimów „P. Z.”, najpewniej duchownego zesłanego po powstaniu styczniowym do Permu na Syberię, znalazła się pieśń *O Najświętszej Marii Pannie Bolesnej w Oborach cudami słynącej*. Słowa pieśni miały być śpiewane na melodii *Kiedy ranne*. Z treści utworu należy wnosić, że jej autor pochodził z ziemi dobrzyńskiej lub jej okolic i sam szczególnym kultem otaczał Figurę Oborską⁵¹.

**Pieśń „O Najświętszej
Maryi Bolesnej
w Oborach cudami słynącej”**
(autor P. Z., na melodię *Kiedy ranne*)

*O Ty, której imię czczone
Ty, która słyniesz cudami!
Przyjm nas pod Twoją obronę
Maryjo módl się za nami.
Grzesznych ucieczko jedyna
Grzeszni Cię proszą ze łzami
Przemów za nami do Syna
Maryjo módl się za nami.
Tyś dla nas świętem przykładem
kieruj naszymi krokami
Byśmy poszli Twoim śladem
Maryjo módl się za nami.
Tyś cnoty zostawiła wzory
Żyłaś Boskimi prawami
Naucz nas Twojej pokory
Maryjo módl się za nami.
Naucz, gdy serce zaboli
Gdy boleść walczy z siłami
Poddania sił Boskiej woli
Naucz i módl się za nami.
Byśmy bliżnim w każdej dobie
Nieśli pomoc usługami
Nie myśląc nigdy o sobie
Naucz i módl się za nami.
Jak żyć pracą użyteczną
Jak chwalić Boga czynami
Jak zyskać szczęśliwość wieczną
Naucz i módl się za nami.
Imię Twoje dobrocią słynie
Nie gardź naszymi prośbami
Teraz i w śmierci godzinie
Maryjo módl się za nami.*

Ks. W. Załuski w swojej monografii *Piety Oborskiej* opublikował także trzy wiersze poświęcone Matce Bożej w Oborach. Nie podaje on jednak, kto jest ich autorem. Wszystkie utwory tchną ogromną pobożnością, jednak ich wyraz artystyczny jest raczej skromny⁵².

W 1927 r. ksiądz określający się kryptonimem J.O., wydał broszurę zawierającą zbiór nowenn i modlitw poświęconych Matce Boskiej Bolesnej w Oborach. Jak należy sądzić, okazją do opublikowania tego zbioru była piąta rocznica śmierci gorliwego czciciela Matki Bożej Oborskiej, o. Wincentego Kruszewskiego⁵³. Zbiór ten zawiera *Nowennę do Matki Boskiej Bolesnej*⁵⁴, *Litanie do Matki Boskiej Bolesnej*⁵⁵, *Godzinki do Matki Boskiej Bolesnej*⁵⁶ poświęcone rozpamiętywaniu siedmiu boleści Maryi oraz *Pozdrowienie Matki Boskiej Bolesnej*⁵⁷. Pieśni te nie są wyłącznie związane z Pietą Oborską. Dowodzą tego ostatnie utwory: *Modlitwa do Matki Boskiej Bolesnej*, *Pozdrowienie Matki Bożej Bolesnej* oraz *Krótkie nabożeństwo do Matki Boskiej Bolesnej*. Autor dołączył także *Koronkę do Matki Boskiej Bolesnej*, hymn *Stała Matka Boleściwa* oraz trzy wymienione wyżej pieśni⁵⁸. Całość, wydana nakładem konwentu oborskiego, jest przykładem odradzającego się kultu Matki Bożej Oborskiej po latach narodowej niewoli.

Ważne miejsce w duchowości karmelitańskiej ogrywiają modlitwy do Matki Bożej Szkaplerznej.

O Maryjo, Ty na różne sposoby spełniasz misję Pośredniczki wszelkich łask. W znaku Szkaplerza świętego spodobało się Tobie dać mi wyraz uprzywilejowanej miłości. Przez ten widzialny znak Twojej obrony wzywasz mnie do skromności, umartwienia i modlitwy. Pomóż mi tak praktykować te cnoty, abym zastąpił(a) na miłość Twego Niepokalanego Serca, a dla bliźnich stał(a) się dobrym przykładem.

Noszącym Szkaplerz obiecałaś pomoc wśród niebezpieczeństw, zachowanie od piekła i rychłe wyzwolenie z czyśćca. Pomóż mi tak żyć, abym dostąpił(a) wszystkich łask i przywilejów, jakie obiecałaś noszącym Twoją świętą szatę.

O Dziewico Maryjo, mistyczna Gwiazdo Góry Karmel, oświeć i prowadź mnie drogą doskonałej miłości, abym doszedł (doszła) do wielbienia Boga i dziękowania Tobie w niebie.

Amen.

Matko Boga, Królowo i Ozdobo Karmelu, wejrzyj na nas, biednych grzeszników, którzy zaszczytzeni Twoją sukienką tulimy się z ufnością pod płaszcz Twojej opieki.

O Matko nasza! Patrz, jak nędzni jesteśmy, ile wrogów duszy na naszą zgubę czyha, jak ciężkie walki z pokusami staczać musimy, jak przy tym wszystkim jesteśmy słabi, ślepi, do złego skłonni.

Zguba nieuchronna nam zagraża, lecz Ty, ucieczko grzeszników, nadziejo upadłych, pospiesz na nasz ratunek, wejrzyj w pokusach, obroń w niebezpieczeństwach, szczęśliwie przeprowadź przez życie, zachowaj od złego, okryj cnotami tych, których sukienką Twoją odziać raczyłaś, uprosz wytrwanie w dobrym, ratuj przy śmierci, wybaw od ognia piekielnego, ochłódź w upaleniu czyścicowym i przez Twoje zasługi jak najprędzej wprowadź do wiecznej chwały, gdzie Boga chwalić i Tobie, o Matko najlitościwsza, przez całą wieczność dzięki nieustannie za Twą opiekę śpiewać będziemy. Amen.

Litania do Maryi, Matki Karmelu

Kyrie, elejson, Chryste, elejson. Kyrie, elejson.

Chryste, usłysz nas Chryste, wysłuchaj nas. Ojciec z nieba Boże zmiłuj się nad nami. Synu, Odkupicielu świata, Boże zmiłuj się nad nami.

Duchu Święty, Boże zmiłuj się nad nami. Święta Trójco, Jedyne Boże zmiłuj się nad nami.

*Dziewicza Boża Rodzicielko,
módl się za nami⁵⁹,
Zapowiedziana proroczo przez Eliasza
Patronko i Pani Karmelu
Królowo, Ozdobo Karmelu
Matko i Siostró nasza
Opiekunko Karmelu
Chroniąca nas Szkaplerzem świętym
W historii Karmelu zawsze obecna
Błogosławiona Dziewico z Góry Karmel*

*Chwało Góry Karmel
Kwiecie Karmelu
Gwiazdo morza
Bramo nieba
Życie i nasza nadziejo
Matko najstodsza
Matko miłosierdzia
Matko pięknej miłości
Matko łaski Bożej
Matko Dziewico
Dziewico Czystego Serca
Dziewico Niepokalana
Oblubienico Ducha Świętego
Mieszkanie Trójcy Świętej
Przezczysty obrazie Kościoła
Mistrzynie życia duchowego
Nosząca Słowo Boga
Dziewico zastuchana w Słowo
Dziewico czuwająca
Dziewico cicha i ukryta
Zachowująca w sercu wszystkie Boże sprawy
Trwająca na modlitwie –
Trwająca mężnie w mroku wiary
Zawsze uległa Duchowi Świętemu
Postulszna woli Ojca
Idąca za Chrystusem aż do stóp krzyża*

Oczekująca ufnie na zmartwychwstanie
Pana

Zjednoczona z Jezusem w bólu i radości
Doskonała uczennico swojego Syna
Pierwsza spośród ubogich Pana
Pokorna służebnico Pańska
Wzorze modlitwy i wyrzeczenia

Wzorze kontemplacji i wstawiennictwa
Wzorze naszego oddania się Bogu
Maryjo, miłująca obecności
Towarzyszka nam w pielgrzymce wiary
Przewodniczko na Górę Karmel
Królowo szkaplerza świętego

Baranku Boży, który gładzisz grzechy
świata,
przepuść nam, Panie.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy
świata,
wysłuchaj nas, Panie.
Baranku Boży, który gładzisz grzechy
świata,
zmiłuj się nad nami.

P. Nasza Matko i Królowo z Góry Karmel,
W. Daj nam znak opieki Twojej.
Módlmy się:
Boże, Ty ozdobiłeś Zakon Karmelitań-
ski zaszczytnym tytułem Najświętszej
Rodzicielki Twojego Syna, Maryi, za-
wsze Dziewicy, spraw łaskawie, abyśmy
oddając Jej cześć i umocnieni Jej obroną,
zasłużyli na osiągnięcie wiecznych rado-
ści. Przez Chrystusa, Pana naszego.
W. Amen.

Matka Boża Bolesna budziła także żywe zainteresowanie poetów. Walenty Załuski w swojej pracy o Oborach zamieścił utwór poetycki nieznanego autora, który przepojony jest głęboką miłością do Piety Oborskiej.

Utwór poetycki⁶⁰

(autor nieznany)

Jej sniade, smętne czoło wielka myśl oplata,
Gdy martwe ciało Syna na Swym łonie mie-
ści...

I zdaje się, że płacze ta Matka Bolesci...
Zdaje się, że się rusza, że piersiami roni,
Gdy ciało Jedynaka do grobu sposobi;
Z czego znowu, gdy w oku błysnie myśl pło-
mienna,

Występuje jak martwa, iście jak kamienna!
W mojej oku pono gorzka tza jaśniała...
A przez tzy Matka Boska i na mnie spojrze-
ła,

Jak matka, co jej nie żal dla dziecka uśmie-
chu.

Na ustach jej grał uśmiech, choć pierzchał
w pośpiechu,

By jeno zapłakane dziecię uspokoić!
Lecz Samej ból, ach, któżby podolał ukoić?!...

I byłem rozkochany w tym obrazie sławnym,
i pragnąłem swą miłością jakim czynem
jawnym

Okazać Matce Boskiej. — Duch mój drgnął
w nadziei,

Że nabój będzie tarczą, a potem z kolei
Po przeżytych udrękach i ducha, i ciała
Pociechą być dla mego serca będzie chciała
Na wieki. — Więc szeptałem: „Pod Twoją
obronę”

Splakane niosę oczy i serca zranione,
I duszę moją chorą aż do stóp obrazu...

I już byłem podparty..., a mówię: od razu!
O, Pani moja, Święta!... krew po żyłach
strzyka,

Tak pragnę, byś przyjęła modły niewolni-
ka...

Gorące modły moje!... ale twarzą gładką,
I prócz tego, — że Panią... byś chciała być
Matką
Biednemu...

Mieczysław Jastrun pozostawił w swo-
jej twórczości napisany w maju 1967 r.
w Oborach utwór pt. *Mater Dolorosa* (do-
słownie: Matka Bolesna)⁶¹. Tytuł ten zo-
stał niejako nadany Matki Bożej i został
zaczepnięty z pieśni *Stabat Mater Dolo-
rosa*.

Mieczysław Jastrun

Mater Dolorosa

*Łacińska i bizantyjska
O, Mater Dolorosa
W gromic drgających błyskach
O, lacrimosa*

*Ani nie mogłaś pragnąć
Męki Twojego Syna
Ni wzywać gromu
Ni błagać o śmierć nagłą
Kiedy stałaś bezczynna
Nie mogą c pomóc*

*Nic z adoracji królów
Ty, co najwyżej
Sięgnęłaś bólem bólów
Stoją pod krzyżem.*

Obory, 31 maja 1967 r.

Matka Boża Bolesna znajduje odbicie także w twórczości współczesnych poetów, szczególnie z terenu ziemi dobrzyńskiej, m.in. Jadwigi Jałowiec z Lipna, Zofii E. Szczęsnej ze Skępego, Jana Jagodzińskiego z Golubia-Dobrzynia, Dariusza Chrobaka z Czernikowa oraz Urszuli Smolińskiej i Edmunda Rogowskiego z Rypina.

Jadwiga Jałowiec⁶²

* * *

*Jak radosna brama
otwiera się poranek
na oborskim wzgórzu
Nagle przez moje
obolałe serce biegną
wstęgi polnych dróg
i muzyka czystych
strumieni
Żółte chusty rzepaku
opatrują moje
zmęczone źrenice
Mówią do mnie fale zbóż
przez wody jeziora
pozdrawiają obłoki
Wyciągają się ramiona*

*kasztanów i wierzb
To miejsce jest silne
jak zdeptana trawa
Dziękuję Ci Matko
za śpiew wilgi
na starym cmentarzyku
za stroskane spojrzenie
milczącego Karmelity
za słońce w wirydarzu*

Obory, dnia 26 maja 1999 r.

JUBILEUSZ 400-LECIA KOŚCIOŁA I KLASZTORU

W dniu 10 lipca 2004 r. V. Ogólnopolskim Wieczernikiem rozpoczął się Rok Jubileuszowy 400-lecia Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach (1605-2005). Uroczystej Mszy św. przewodniczył wtedy biskup pomocniczy diecezji płockiej, Roman Marcinkowski.

17 października 2004 r. Ojciec Święty Jan Paweł II ogłosił Rok Eucharystii obchodzony w całym Kościele od października 2004 r. do października 2005 r. W Roku Eucharystii każde ostatnie niedziele miesiąca w Oborskim Sanktuarium to niedziele adoracyjne. Po każdej Mszy św. odbywa się wystawienie i adoracja Najświętszego Sakramentu. Z kolei w każdą sobotę pielgrzymi uczestniczą we wspólnej adoracji w godzinach 11-12, a w każdy piątek odprawiana jest *Nowenna do Matki Bożej Bolesnej* i adoracja Najświętszego Sakramentu po Mszy św. o godz. 16 zimą i o godz. 18.00 latem. Z kolei w każdy trzeci piątek miesiąca odbywa się adoracja od 17.00 do 19.00 i czuwanie z Matką Bożą Bolesną.

Od piątku, 18 lutego 2005 r. w Sanktuarium rozpoczęła się praktyka odprawiania plenerowego nabożeństwa Drogi Krzyżowej. Pośród parku okalającego Sanktuarium - jako wotum od parafian i pielgrzymów za 400 lat historii Oborskiego Sanktuarium - wzniesiono 15 stacji zbudowanych z realistycznych figur rzeźbiarskich. Każda z nich złożona jest z kilku postaci. Ich zwieńczenie stanowi Golgota oraz stacja Zmartwychwstania Pańskiego, umiesz-

czona u podstaw ołtarza polowego. Oborska Stacja Ukrzyżowania – Golgota została usytuowana na najwyższym wzniesieniu w otoczeniu kościoła i klasztoru. Ułożona z kamieni polnych dostarczonych przez parafian oraz przywożonych przez pielgrzymów z różnych części kraju. W dniu 9 lipca 2005 r. odbyło się uroczyste poświęcenie Drogi Krzyżowej w Oborach.

W międzyczasie w ramach peregrynacji w całej Polsce Urny z Relikwiami św. Teresy od Dzieciątka Jezus – karmelitan-

ki i Doktora Kościoła – odbyło się Nawiedzenie Relikwii w Sanktuarium Oborskim. Rozpoczęło się ono w piątek 15 lipca br. 2005 r., a zakończyło w sobotę 16 lipca po Mszy św. o godz. 12⁶³.

Czas duchowych przygotowań do Jubileuszu zakończony został na VI. Ogólnopolskim Wieczernikiem Maryjnym, w dniu 9 lipca 2005 r. Centralna Msza św. Jubileuszowa odprawiona została w dniu 17 lipca 2005 r., a przewodniczył jej sufragan płocki, bp Roman Marcinkowski.

Przypisy

- ¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Słowa natchnienia*, przekład R. Bertold, Poznań 2002, s. 185.
- ² *Votum* — przyrzeczona ofiara albo dar, także ślub, obietnica.
- ³ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 24–41.
- ⁴ AKO, Inwentarz.
- ⁵ Inwentarz jest przechowywany w archiwum Klasztoru Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”. Jego odpis w AKO.
- ⁶ AKO, *Protokół*; M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 24 i n.; T. Chrzanowski, op. cit., s. 78.
- ⁷ A. Malicki, op. cit., s. 128.
- ⁸ AKO, *Protokół*, k. 3.
- ⁹ Ibid., k. 5.
- ¹⁰ R. Filochowski, *Część druga ciekawych opowiadań pielgrzyma*, s. 118.
- ¹¹ Pierwsza cecha oznacza wartość stopu srebra, tzn. srebro jedenastołutowe, druga jest cechą kontrolną probierza cechowego w Toruniu, M.D. Hausmanna, który urząd ten sprawował w latach 1775–1784. Litera są sygnaturą wykonawcy, Karola Magierskiego, złotnika toruńskiego, pochodzącego z Nieszawy a tworzącego w latach 1763–1789. Zob. E. Czihak, *Die Edelschmiedekunst früherer Zeiten in Prussen*, Düsseldorf 1903, s. 138.
- ¹² T. Chrzanowski, op. cit., s. 80.
- ¹³ T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Wota srebrne. Z badań nad sztuką sarmatyzmu w Polsce*, „Biuletyn Historii Sztuki”, t. 32: 1970.
- ¹⁴ Pierwsza cecha oznacza Toruń, druga jest sygnaturą znanego złotnika toruńskiego Jana Leotyńskiego. Dzieła tego nie wymienia E. Celińska, op. cit. Zob. J. Samek, op. cit., s. 194–195.
- ¹⁵ T. Chrzanowski, op. cit., s. 80.
- ¹⁶ A. Malicki, op. cit., s. 126–127.
- ¹⁷ A. Fridrich, *Historye cudownych obrazów Najświętszej Marii Panny w Polsce*, Kraków 1908, t. 3, s. 120.
- ¹⁸ Ibid., s. 127 oraz kopia obrazu Gortatowskiego. Por. także J. O., *U stóp Matki Boskiej Bolesnej łaskami słynącej w Kościele OO. Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*, Obory 1927, s. 59.
- ¹⁹ *Il-Papa Gwanni Pawlu II u L-Karmelitani*, „Il-Karmelu” 1982, nr 4, s. 14–15 oraz M. Wojnarowski, *Id-Devozzjoni Tal-Karmelu Pollak Il-Madonna*, s. 6–8.
- ²⁰ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 93–94. Także O. Kolberg, op. cit., s. 375.
- ²¹ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 14; G. Wielgus, op. cit., s. 3.
- ²² Cyt. za A. Malicki, op. cit., s. 126.
- ²³ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 48, 91, 94; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 24. Poza nazwiskiem fundatora i jego synów Ignacego i Dominika, od 1773 r. do bractwa należeli: Teresa z Działyńskich Szembekowa, wojewodzina inflantska, Ewa i Jadwiga Dziewanowskie, chorąży Józef Nałęcz, Gabriel Nałęcz, łowczy dobrzyński, Marcin Działyński z Działynia i Kościelca, starosta nakielski, Franciszek Rościszewski, podkomorzy dobrzyński z żoną Klarą, Gembart, sędzia dobrzyński, Prączyński, starosta Zapałowski, Wojciech Gostomski, łowczy grabowiecki, Konstancja, Petronela i Ludwika z Pawłowskich Dziewanowskie, Magdalena Tokarska, Tomasz Cisowski, starościc starorypiński z żoną Ma-

rianną i córką Teodorą, Franciszek Płaskowski z Chojna, Marianna i Teresa Płaskowskie, podstolanki tarnawskie.

²⁴ www.obory.com.pl/wieczernik/7 V 2005 r.

²⁵ W. Załuski, *Cudowne obrazy*, s. 29–30.

²⁶ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 97.

²⁷ W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 26.

²⁸ Kronika, t. 1, s. 40.

²⁹ www.obory.com.pl/modlitwa/7 V 2005 r.

³⁰ Po każdym wezwaniu powtarza się: „wysłuchaj nas”.

³¹ Po każdym wezwaniu powtarza się: „bądź pochwalona”.

³² Ibid.

³³ Cyt. za W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 24. *Katalog diecezji płockiej 1950 r.* błędnie podaje aż 12 odpustów.

³⁴ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 97; W. Kowalski, *Wrażenia z uroczystości odpustowej Matki Boskiej Szkaplerznej w Oborach*, „Głos Mazowiecki” 1936, lipiec. Zob. także O. Kolberg, op. cit., s. 375 oraz M. Krajewski, *Sanktuarium*, s. 15–16.

³⁵ Kronika, t. 1, s. 41–42.

³⁶ M. Krajewski, *Sanktuarium*, s. 15–16.

³⁷ Kronika, t. 1, s. 42.

³⁸ Cyt. za A. Malicki, op. cit., s. 125. AKO, *Protokół k. 5* zdarzenie to notuje w ten sposób: „Roku Pańskiego 1678 die 23 Julij Sławetni Panowie Mieszczanie w mieście Nieszawie, uznawszy szczególną Łaskę y protekcją przyczynę Panny Przenaśw.: Conventu Oborskiego oiców Karmelitów w usmierzenia powietrza morowego są u-wolnieny, co zeznali iawnie Gabriel Kowolski P. confr., Szymon Gomolkiewicz”.

³⁹ A. Malicki, op. cit., s. 125.

⁴⁰ Cyt. za A. Wróbel, *Pielgrzymowanie*, s. 203.

⁴¹ R. Filochowski, op. cit., s. 112–122. Zob. M. Grzybowski, *Roch Filochowski (1838–1896)*, SPTK, t. 1, s. 475–477.

⁴² W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 18.

⁴³ Zob. Leon XIII, *Żywot i prace*, red. Z. Chełmicki, Warszawa 1902.

⁴⁴ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 25.

⁴⁵ Kronika, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego z 1984 r.; Kronika Hufca ZHP Brzuze, t. 1.

⁴⁶ www.obory.com.pl/informacje duszpasterskie/ 3 V 2005 r.

⁴⁷ W roku 1999 było 15 grup, w roku 2000 odnotowano ich 200, rok później - 300, w 2002 r. było ich ponad 500, w 2003 r. - ponad 600, a w 2004 r. na sobotnich Wieczernikach odnotowano przybycie 785 grup autokarowych. Bardzo wielu czcicieli Matki Bożej Bolesnej przyjeżdża do Obór prywatnymi samochodami.

Coraz bardziej wzrasta liczba pielgrzymów, którzy po raz pierwszy nawiedzają Oborzańskie Sanktuarium, a potem chętnie tu powracają. Na sobotnie spotkania modlitewne do Obór przybywają pielgrzymki zarówno z pobliskich miejscowości, jak i z odległych części Polski. Bardzo wiele grup pielgrzymich przybywa także w ciągu tygodnia, pragnąc cały dzień spędzić przed Matką Bolesną na modlitewnym czuwaniu.

⁴⁸ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 55; J. O., op. cit., s. 62–63; Kronika, t. 1, s. 48–49.

⁴⁹ M. Smoleński, *Cztery kościoły*, s. 7. Cytuje ją także W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 54; J. O., op. cit., s. 60–61; Kronika, t. 1, s. 47–48. A. Malicki, op. cit., nadaje jej tytuł „Bolesna Matko, taskami wstawiona”.

⁵⁰ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 53; J. O., op. cit., s. 59–60; Kronika, t. 1, s. 45–46; A. Malicki, op. cit., s. 162.

⁵¹ P. Z., *Bóg najwyższe dobro, czyli mowa serca nabożnego chrześcijanina wydana przez... w Permie*, Perm 1865, s. 321–323. Ten niecodzienny, doskonale zachowany, manuskrypt jest w posiadaniu Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach. Oprawiony w skórę, posiada wymiary 11×16,5 cm, zawiera 331 str. + 10 nlb. Rozpoczyna się „Taryfą świąt ruchomych” od 1865 do 1893 r. i zawiera 68 modlitw oraz 21 pieśni na różne okazje. Ten manuskrypt zakupił w antykwariacie we Lwowie ks. prof. Teofil Długosz, który twierdził, że jego autorem musiał być Karmelita z Obór, zesłany na Syberię. Modlitewnik ten przekazał o. Michałowi Wojnarowskiemu, który z kolei przewiózł go do Obór.

⁵² W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 15–18. Wiersze te nie posiadają tytułów. Zostały one, wraz ze wspomnianymi trzema pieśniami, umieszczone także w Kronice (t. 1, s. 42–45).

⁵³ O. Wincenty Kruszewski, ur. 4 III 1843 r. w Płońsku — zm. 6 X 1922 r. w Oborach. Po wyświęceniu w 1879 r. przebywał cały czas w Oborach. Pełniąc różne funkcje w konwencie, zasłynął niespoty-

kaną rzetelnością i mądrością. Z natury był cichy, pokorny i miłosierny. Słynął z heroicznycn cnót i „cieszył się niezwykłymi taskami. Był mężem modlitwy i gorliwym czcicielem N.M. Panny”. Zajmował się także ziołolecznictwem. Zmarł w opinii świętości i pochowany został w podziemiach kościoła oborskiego. W czerwcu 1949 r., ówczesny przeor oborski o. A. Tomaszewski ufundował tablicę pamiątkową i kryptę grobową (wejście od strony wirydarza): AKO, materiały nieuporządkowane; Kronika, t. 1, s. 58, 61–63; W. Załuski, *Cudowne obrazy*, s. 23; Tenże, *Cudowna figura*, s. 20–26; J. O., *U stóp Matki Boskiej Bolesnej taskami słynącej w Kościele OO. Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*, Obory 1927, s. VII–VIII, 12.

⁵⁴ J. O., op. cit., s. 13–35.

⁵⁵ Ibid., s. 35–38. Ułożył ją papież Pius VII po swej pięcioletniej niewoli francuskiej.

⁵⁶ Ibid., s. 39–46.

⁵⁷ Ibid., s. 46–48. Zostało ono ułożone przez o. K. Antoniewicza.

⁵⁸ Ibid., s. 50–62.

⁵⁹ Po każdym wezwaniu powtarza się: „módl się za nami”.

⁶⁰ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. 15–16; Kronika, t. 1, s. 42–43.

⁶¹ *Prośba do Matki Bożej. Antologia polskiej poezji maryjnej*, opr. i wybór W. Tkaczuk, Warszawa 1991, s. 131; M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000, s. 10.

⁶² M. Krajewski, *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000, s. 4.

⁶³ www.obory.com.pl/3 V 2005 r.

Rozdział VI

KORONACJA FIGURY MATKI BOŻEJ OBORSKIEJ

*Maryja pierwsza z ludzi w chwili Zwiastowania
przyjęła Boży dar – odwieczny zamysł uczestnictwa w Misji Syna.
Jezus konając na krzyżu, słowami:
„Niewiasto, oto syn Twój” (J 19,26)
powierzył Jej, jako Matce, Jana i wszystkich ludzi,
a szczególnie tych, których Ojciec „od wieków poznał i przeznaczył na to,
by się stali na wzór obrazu Jego Syna”.*

Papież Jan Paweł II, Jasna Góra, 4 czerwca 1997 r.¹

Starania o ukoronowanie cudownej figury Matki Boskiej Bolesnej w Oborach podjęto już w 1747 r. Ówczesny przeor oborski o. Anastazy, wykorzystując rozwijający się kult Matki Bożej Oborskiej, przygotował kościół i klasztor do tego wydarzenia. Ozdobiono i rozbudowano główny ołtarz, sprawiono barokowe boczne ołtarze, ambonę, ławy, stalle i konfesjonały. Dla Figury w 1756 r. wykonano srebrną sukienkę, a także przygotowano pozłacane korony (1747 r.). Główny ołtarz otrzymał srebrne antependium².

Jednocześnie w 1747 r. oficjał płocki, ks. K. Rokitnicki „wezwał wszystkich duchownych i lud wierny ziemi dobrzyńskiej, aby stawili się na wyznaczony dzień w Oborach w celu składania zeznań względem łask przed komisją”³. Z nieznanых bliżej przyczyn proces o ukoronowanie figury M.B. Bolesnej w Oborach w owym czasie nie doszedł do skutku.

Mimo to, przez ponad sto następnych lat zbierano dowody, które miały umożliwić przeprowadzenie koronacji. Odpowiednie zapisy w *Informacji* oraz innych materiałach rękopiśmiennych czynili przy okazji wizyt w Oborach prowincjałowie począwszy od o. Konstantego od św. Wawrzyńca (31 marca 1761 r.) aż do o. Leopolda Urbanowicza (13 lipca 1864 r.).

Próby ukoronowania figury Matki Bożej Oborskiej podjęto także w latach 1905–1906, a okazją do tego miała być trzydziestna rocznica sprowadzenia jej do Obór. Skomplikowana sytuacja polityczna w żaden sposób nie pozwalała wtedy na odbycie aktu koronacji⁴.

Rozwój kultu Matki Boskiej Oborskiej przypominał Karmelitom oborskim o potrzebie podejmowania wysiłków o ukoronowanie Piety Oborskiej. W latach 70. ubiegłego stulecia, staraniem ówczesnego biskupa ordynariusza płockiego, ks. dra Bogdana Sikorskiego oraz godnych stróżów sanktuarium, wniesiono do Stolicy Apostolskiej stosowny wniosek, poparty przez Stefana Kardynała Wyszyńskiego, Prymasa Tysiąclecia i Episkopat Polski. Pod okiem ówczesnego bibliotekarza i archiwariusza Klasztoru Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”, o. Michała J. Wojnarowskiego przygotowano w 1972 r. specjalny dokument „*Res gestae et cultus torematis Beatae Virginis Dolorosae in Oborensis...*”. Natomiast Karmelici oborscy pod kierunkiem przeora i proboszcza, o. Mateusza S. Wojnarowskiego rozpoczęli kilkuletnie przygotowania duchowe i materialne do tego niecodziennego wydarzenia.

W 1974 r., pismem z dnia 8 października, nadszedł z Rzymu reskrypt Świętej Kongregacji ds. Kultu Bożego zezwalają-

cy na uroczyste nałożenie koron papieskich figurze Matki Bolesnej w Oborach. Ze względu na planowane obchody 900-lecia istnienia diecezji płockiej, uroczystości koronacyjne w Oborach odłożono na rok 1976.

Przygotowania od tego momentu zostały wzbogacone m.in. wydaniem „Zarządzenia w sprawie koronacji Piety w Oborach” biskupa ordynariusza⁵, które było czytane wiernym w całej diecezji w niedzielę 4 lipca 1976 r. Ponadto w maju tegoż roku w parafiach rejonu rypińskiego czytano teksty o Piecie Oborskiej, opracowane przez o. Alberta Urbańskiego. Z myślą o mającej się odbyć koronacji ogłoszono drukiem istotne materiały monograficzne dotyczące Piety Oborskiej⁶. Na okoliczność koronacji wybito także specjalny pamiątkowy medal z wizerunkiem Matki Boskiej Oborskiej oraz wydano bogato ilustrowane dzieło pt. *Graduał Karmelitański*⁷.

Uroczystość koronacyjną poprzedziły tygodniowe Misje i nabożeństwa przygotowawcze. Te ostatnie rozpoczęły się w wigilię święta Matki Boskiej Szkaplerznej, 17 lipca 1976 r. Do Obór przybywały w tym dniu liczne pielgrzymki. O godz. 18 sufragan płocki, bp Jan Wosiński odprawił uroczyste nieszpory i wygłosił kazanie o Matce Bożej. Natomiast o godz. 19 mszę św. dla dzieci i młodzieży z kazaniem odprawił ks. M. Papiernik, Salwatorianin, a o godz. 21 odbył się Apel Jasnogórski i Msza św. z kazaniem, które wygłosił ks. prałat H. Jankowski z Gdańska. W godzinach 22–24 miało miejsce Maryjne Czuwanie parafian oborskich, prowadzone przez księży misjonarzy. O północy, zaproszeni do Obór prowincjałowie innych zakonów koncelebrowali Pasterkę Maryjną, kazanie wygłosił ks. Kadeja, prowincjał Pijarów. Po godzinie 24 o. Leopold Rachlewicz przeprowadził „Dróżki” ku czci Siedmiu Bolesci Najświętszej Maryi Panny wokół kościoła⁸.

Główne uroczystości odbyły się w niedzielę 18 lipca 1976 r. Nabożeństwa przygotowawcze w tym dniu rozpoczęły się o godz. 5 *Godzinkami do Najświętszej Maryi Panny*, a potem odprawiano msze św.

koncelebrowane pod przewodnictwem byłych przeorów konwentu oborskiego.

Centralna uroczystość odbyła się w godzinach południowych i przewodniczył jej Prymas Polski Stefan Kardynał Wyszyński. Zgromadziła ona ponad 20 tysięcy wiernych, przedstawiciele Episkopatu, stanu duchownego, świeckiego i zakonnego. Szczególne miejsce zajęli wicegenerał Karmelitów o. Stefan Possannzini, ekonom generalny o. Ryszard Bryg oraz prowincjał Karmelitów z Krakowa o. Łukasz Wincenty Semik⁹. O godzinie 11 uroczysta procesja wyruszyła z kościoła, gdzie po adoracji Najświętszego Sakramentu, wyniesiono uroczystość figurę Matki Bożej Oborskiej do ołtarza polowego. Nad figurą widniał napis: „*Maryja króluje, uzdrawia, pociesza*”. Na podium ołtarza słowa powitania wygłosili przedstawiciele parafii, a pod adresem Prymasa Polski i innych przedstawiciele Episkopatu — Biskup Płocki¹⁰. Następnie wikariusz generalny biskupa płockiego, ks. infułat dr Zdzisław Piechna odczytał w wersji polskiej specjalne *Breve Apostolskie z 8 października 1974 r.*, podnoszące sławę Piety Oborskiej i zezwalające na Jej koronację. Z kolei przeor konwentu oborskiego i jednocześnie proboszcz parafii, o. Stanisław Mateusz Wojnarowski, imieniem Zakonu i własnym złożył uroczyste ślubowanie. Zapewnił on, iż dołoży „*wszelkich starań, aby Matka Najświętsza, która wybrała sobie tę Statuę, by przez Nią stać się pocieszycielką strapionych, Wspomożeniem Wiernych, Uzdrawieniem chorych i Ratunkiem dusz uwikłanych w grzechach — była znana, czczona i kochana nie tylko w Oborach i w Diecezji, ale w całej Ojczyźnie naszej, wkraczającej pod Jej opieką w drugie tysiąclecie wierności Bogu i Kościołowi Świętemu*”¹¹.

Uroczystego aktu koronacji Figury Oborskiej, przez odmówienie specjalnej modlitwy koronacyjnej i nałożenie koron papieskich, pokropienie wodą święconą i okadzenie, dokonał Prymas Polski przy współudziale biskupów płockich B. Sikorskiego i J. Wosińskiego. Ukoronowaną statuę umieszczono następnie na wysokim tronie i uczczono odśpiewaniem pieśni

Cześć Maryi. Po akcie koronacji została odprawiona msza św. pontyfikalna o Matce Bożej, koncelebrowana pod przewodnictwem ordynariusza chełmińskiego, bpa B. Czaplińskiego. Po Ewangelii św. kazanie wygłosił Prymas Polski, który powiedział m.in.: „*Oto ustał smutek, przeszły burze dziejowe, a świątynia, która nieraz płonęła, stoi odbudowana wytrwale i cierpliwie przez zasłużonych stróżów Sanktuarium, Ojców Karmelitów. Wszystkie męki minęły, a w Sanktuarium Oborzańskim trwa nadal spokojnie Maryja i przypomina Ludowi Bożemu polecenie Chrystusa: „Cokolwiek wam Syn mój każe, czyńcie!”¹².*

Przed rozesłaniem mszalnym przemówił po włosku o. S. Possanzini, a po nim o. Ł.W. Semik, którzy podziękowali Prymasowi, biskupom i duchowieństwu za trud włożony w przygotowanie i przeżycie uroczystości koronacyjnej. W Kronice Klasztoru przeor i proboszcz oborski, o. Mateusz Wojnarowski – jak zwykle z wielką pokorą i wdzięcznością – potem napisał: „*Nastąpił wreszcie ten moment, na który wierni i Karmelici czekali od 1747 r. A stało się to dzięki Ordynariuszowi Diecezji, ks. biskupowi dr. B. Sikorskiemu. Jego to była inicjatywa, Jego starania, Jemu niech będzie za to chwala i dzięki od Karmelitów i Ludu a Pretium magnum u Bożej Matki. Tak więc dzień 18 lipca 1076 r., dzień Koronacji Piety Oborskiej, stał się dniem, w którym: 1. uczciliśmy Bożą Matkę, 2. dziękowaliśmy za opiekę w przeszłości, a problemy i los przyszły złożyliśmy w Jej ręce, 3. spełniliśmy wolę, testament, naszych poprzedników i Ludu Bożego, który tej Bolesnej w Oborach od XV wieku prosił i dziękował*”¹³.

**Akt koronacji
łaskami wstawionej
Figury Matki Boskiej Bolesnej
w kościele parafialnym Ojców
Karmelitów w Oborach,
w diecezji płockiej,
dekanat Dobrzyń n. Drwęcą**

*W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego.
Amen.*

W dniu 18 lipca R. P. 1976, w 900-lecie Diecezji Płockiej, podczas Nawiedzenia Kościoła Płockiego przez czcigodną kopię Cudownego Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej, w doroczną uroczystość odpustową Matki Boskiej Szkaplerznej, Patronki Karmelu, z upoważnienia Stolicy Apostolskiej w imieniu i powagą Ojca Świętego Pawła VI w czternastym roku Jego Pontyfikatu, została ukoronowana łaskami wstawiona figura Matki Bożej Bolesnej, zwana „Pietą Oborską”.

Aktu uroczystej koronacji dokonał Jego Eminencja Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski, przy współudziale Eksceleencji Biskupów: dra Bogdana Sikorskiego, ordynariusza diecezji płockiej i dra Jana Wosińskiego, biskupa pomocniczego płockiego.

W tym czasie funkcję Generała Zakonu pełnił o. J. Falco Thuis, Prowincja Polska Karmelitów kierował o. Łukasz Wincenty Semik, dziekanem dekanatu Dobrzyń n. Drwęcą był ks. prałat Zenon Kawiecki, a proboszczem parafii Obory i przeorem Klasztoru Oborskiego o. Mateusz Stanisław Wojnarowski.

Stefan Kardynał Wyszyński
Prymas Polski
Bogdan Sikorski, bp płocki
Jan Wosiński, bp pom. płocki

Obory, dnia 18 lipca 1976 r.

Po południu, po nabożeństwie, Pieta Oborska w uroczystej procesji została przeniesiona do kościoła i umieszczona ponownie w głównym ołtarzu. Dopelnieniem uroczystości koronacyjnych było trzydniowe *triduum* modlitewne dla duchowieństwa i wiernych. Nabożeństwa w kolejnych dniach odprawili: ks. prałat Z. Kawiecki, dziekan z Dobrzynia n. Drwęcą, ks. W. Załęski, proboszcz sąsiedniej parafii Ostrowite i ks. kanonik Cz. Chojecki, dziekan rypiński¹⁴.

Kustosz Sanktuarium Oborskiego, przeor klasztoru i proboszcz parafii, o. Mateusz Wojnarowski swoje zapiski w Kronice Klasztoru podsumował następująco: „Wielu ludzi inteligentnych mówiło mi po koronacji, że były to niepowtarzalne i niezapomniane przeżycia. W czasie Koronacji „łzy płynęły mi strugami. Nawet nie wstydzilem się tego” – mówiło wielu¹⁵. W ten sposób mógł reagować człowiek głębokiej wiary, prawdziwego oddania i ufności łask Matki Zbawiciela.

Przypisy

¹ *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. Przemówienia z Pielgrzymki Apostolskiej Ojca Świętego do Polski w 1997 r.*, Ząbki 1997, s. 98.

² *Kronika*, t. 1, s. 11; W. Załuski, *Szkic kościołów*, s. 23; G. Wielgus, op. cit., s. 3; A. Malicki, op. cit., s. 128.

³ Kopia tego wezwania znajdowała się w manuskrypcie *Informacja*, s. 54–57.

⁴ Zob. *Kronika*, t. 1, s. 35–36.

⁵ Okólnik KDP, nr 25/76.

⁶ T. Chrzanowski, op. cit.; A. Malicki, op. cit.

⁷ *Graduał Karmelitański z 1644 roku o. Stanisława ze Stolca*, opr. ikonograficzne T. Chrzanowski, opr. muzykologiczne T. Maciejewski, Warszawa 1976.

⁸ *Kronika*, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego.

⁹ W uroczystości oprócz biskupa ordynariusza płockiego udział wzięło dziesięciu biskupów, a wśród nich m. in.: B. Czaplinski z Pelplina, P. Gołębiewski z Sandomierza, J. Czerniak i J. Michalski z Gniezna, W. Wycisk z Opola, J. Gałęcki ze Szczecina, T. Werno z Koszalina, J. Wosiński z Płocka. Jak podała prasa katolicka, oprócz biskupów w uroczystości wzięło udział ponad 100 kapłanów diecezjalnych i zakonnych oraz blisko 100 siostr zakonnych z różnych zgromadzeń.

¹⁰ „MPP” 1976, nr 12, s. 463–466.

¹¹ Akt przysięgi zob. „MPP” 1976, nr 12, s. 466–467.

¹² Treść autoryzowanej homilii Prymasa Polski Stefana Kardynała Wyszyńskiego pt. „*Patronce Ziemi Bolesnej*”, zob. „MPP” 1976, nr 12, s. 468–472.

¹³ *Kronika*, t. 2, zapis z roku 1976.

¹⁴ W. Gapiński, op. cit., s. 453–461. W załączeniu do artykułu na s. 461–476 zamieszczono: *Breve Apostolskie papieża Pawła VI, reskrypt Kongregacji Kultu Bożego o upoważnieniu do koronacji figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach, tekst powitania przez delegację parafii, przemówienie powitalne biskupa B. Sikorskiego, akt przysięgi proboszcza parafii Obory (o. S. M. Wojnarowskiego), akt koronacji łaskami wstawionej figury Matki Boskiej Bolesnej w kościele parafialnym Ojców Karmelitów w Oborach, kazanie Prymasa Polski, modlitwa wiernych na uroczystość Matki Boskiej Bolesnej w Oborach dnia 18 lipca 1976 r., słowo podziękowania wygłoszone przez wikariusza generalnego o. S. Possanziniego, słowo podziękowania prowincjała Karmelitów o. Ł. Semika, adres wystosowany do Ojca Świętego.*

¹⁵ *Kronika*, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego.

Rozdział VII

KULT KARMELITY OBORSKIEGO – OJCA WINCENTEGO KRUSZEWSKIEGO

„Maryja – pierwsza konsekrowana – jest wzorem otwarcia się na dar Boży i przyjęcia łaski przez człowieka, wzorem całkowitego oddania się Bogu nade wszystko umiłowanemu”.

Papież Jan Paweł II, Jasna Góra, 4 czerwca 1997 r.¹

ŻYCIE CICHEGO I POKORNEGO ZAKONNIKA

Józef Wincenty Kruszewski urodził się w dniu 4 marca 1843 r. we wsi Wojty-Zamoście niedaleko Płońska na terenie ówczesnego zaboru rosyjskiego - w Guberni Płockiej, jako syn Ignacego i Julianny z Wróblewskich. W dniu 9 marca został ochrzczony w kościele parafialnym pw. św. Michała Archanioła, prowadzonej do 1864 r. przez Karmelitów². Jego rodzice prowadzili gospodarstwo rolne o powierzchni ponad 28 mórg, mimo tego nieraz do domu rodzinnego zaglądała bieda.

Przynależność do kościoła parafialnego obsługiwanego przez księży zakonnych rozbudziła w nim powołanie do służby Bogu. W wieku 17 lat, w 1860 r. Józef wstąpił do nowicjatu Zakonu Karmelitów w Prowincji Wielkopolskiej pw. Najświętszego Sakramentu. Tu wraz z przyjęciem habitu zakonnego wybrał sobie imię zakonne Wincenty. Śluby zakonne złożył prawdopodobnie w 1862 r.³. Po dwu tygodniach, w dniu 19 marca 1861 r., został przeniesiony do Klasztoru w Oborach, gdzie przebywał do początków 1863 r. Tutaj był świadkiem przygotowań, a następnie pierwszych dni powstania styczniowego, mocno wspieranego przez Karmelitów oborskich.

W latach 1863–1979 o. Wincenty przebywał w Klasztorze Karmelitów w War-

szawie. W tym czasie podjął studia filozoficzno-teologiczne i w 1879 r. przyjął święcenia kapłańskie⁴.

Wkrótce po przyjęciu święceń kapłańskich o. Wincenty przybył ponownie do Obór. Tutaj dzielił trudne chwile klasztoru i całej okolicy związane z represjami popowstaniowymi i trudną sytuacją ekonomiczną społeczeństwa polskiego pozostającego pod zaborem rosyjskim. W Oborach podejmował różne czynności duszpasterskie, m.in. przygotowywał dzieci do komunii świętej, ale nade wszystko od początku dał się poznać jako dobry spowiednik. Zyskał opinię gorliwego kapłana i przewodnika: „prowadził ciche apostołstwo wśród wiernych, pocieszał strapionych, niósł pomoc ubogim. Poprzez swoje spotkania z ludźmi szukającymi u niego duchowego wsparcia starał się szerzyć cześć do matki Bożej, zachęcając do ufności w pomoc i opiekę Maryi”⁵.

W klasztorze oborskim o. Wincenty pełnił różne funkcje, dzieląc kłopoty i trudności kolejnych przeorów konwentu. W szczególności blisko był o. Dionizego Mierzwickiego, który z początkiem XX stulecia razem z okolicznymi ziemianami podjął skuteczne kroki w celu uratowania przed zamknięciem klasztoru przez Rosjan⁶. W 1917 r. z radością przyjął decyzję ówczesnego prowincjała o. Marcina Maciaka o przyjęciu konwentu oborskiego do Prowincji Karmelitów pw. św. Józefa⁷.

Ojciec Wincenty nade wszystko kochał Chrystusa i zobowiązał się do całkowitego wypełnienia trzech ślubów zakonnych, tj. posłuszeństwa, ubóstwa i czystości. Wyjątkowo rozumiał, że rzeczy materialne są tylko wskazówkami do osiągnięcia szczęścia wiecznego. Wiedział, iż one same w sobie nie osłabiają kontaktu z Bogiem, pod warunkiem, że nie przesłonią miłości do Chrystusa. Niczego nie uznawał za swoją własność. Współbracia i wierni pamiętali o. Wincentego ubranego w stary, zniszczony habit.

Bardzo często umartwiał swoje ciało poprzez systematyczne posty oraz stałe noszenie włosienicy (koszula z włosia końskiego), która miała systematycznie drażnić jego ciało⁸.

W Kronice Klasztoru w Oborach znajdujemy zapis mówiący o tym, iż o. Wincenty posiadał „*łatwość patrzenia na świat oczami Chrystusa: odwiedzając chorych, spowiadając największych grzeszników. Był ponadto tryskającym żywym humorem, dobrym współbratem w klasztorze i pocieszycielem wszystkich nieszczęśliwych*”⁹.

Doskonale rozumiał, że jego praca polega nie tylko na pomocy ludziom opętanym, ale również innym, rozmodlonym pielgrzymom. O jego zainteresowaniu grupami pielgrzymów świadczy zapis ks. Walentego Załuski z początków XX wieku: „*Weszliśmy do kościoła z pieśnią i stanęliśmy przed Bolesną Matką Oborską. Prosiłem Ojców Karmelitów o spowiedź parafian moich i gościnność. Ojciec Wincenty odpowiedział i jasno wykazał cel pielgrzymek do miejsc cudownych. Odśpiewaliśmy „Pod Twoją obronę” i usiedliśmy do konfesjonatów*”¹⁰. Także współczesne opracowania oddają Ojcu Wincentemu należne zasługi. R. Róg pisze, że „*był człowiekiem o wyjątkowej przenikliwości umysłu, potrafił; przewidzieć wiele zdarzeń i trafnie wnikał w ludzkie wnętrza*”¹¹.

Razem z kolejnymi przeorami troszczył się o kościół i klasztor oborski. W 1904 r. był autorem odpowiedzi na kwestionariusz Biskupa Płockiego w sprawie kultu Matki Bożej w diecezji płockiej¹².

Ojciec Wincenty Kruszewski zmarł w opinii świętości w dniu 6 października 1922 r. Jego doczesne szczątki pochowano w krypcie grobowej pod Kaplicą Opatrzności Bożej w podziemiach kościoła oborskiego¹³. Do jego grobu przybywali liczni pielgrzymi, składając modlitewne prośby. Jak notują miejscowe kroniki, „*gdy jednego roku pewni wycieczkowicze chcieli zobaczyć zwłoki O. Wincentego i odkryli wieko trumny (...) ciało nieboszczyka zaczęło się psuć. Gdy to o. przeor Tadeusz Wojtala spostrzegł, kazał trumnę z podziemia kościoła ziemią zakopać*”¹⁴.

ŁASKI OTRZYMANE ZA WSTAWIENICTWEM O. WINCENTEGO

Zaraz po śmierci współbracia, a przede wszystkim wierni uważali, że ojciec Wincenty zmarł w opinii świętości. Po latach to przekonanie odnotował o. Alfons Tomaszewski, pisząc: „*Utrwaliła się opinia u wszystkich, którzy znali tego kapłana, że tyle dobrego dla ludzi może zdziałać tylko święty. On odszedł do wieczności po nagrodę, ale pamięć o jego cnotach żyje nadal wśród wszystkich, którzy go znali*”¹⁵.

W latach 1934-1937 przeorem w Oborach był o. Gabriel Wielgus, który w prowadzonej przez siebie kronice klasztoru odnotował niektóre łaski otrzymane za przyczyną o. Wincentego. Wspominał o pewnej kobiecie, która po wyjeździe do Stanów Zjednoczonych, uzyskawszy wiadomość o śmierci zakonnika z Obór, modliła się do niego o pomoc w przezwyciężeniu trudności życiowych. Niebawem pomoc nadeszła, a kobieta powiadomiła o tym przeora klasztoru w Oborach¹⁶.

Pewna kobieta w roku śmierci o. Wincentego była jeszcze małym dzieckiem. Dorastając, bardzo często słyszała z ust swego ojca o łaskach otrzymywanych za pośrednictwem o. Wincentego. Jako osoba dorosła, w okresie ogromnych trudności materialnych, wzywała o pomoc w rozwiązaniu jej kłopotów o. Wincentego. Nie spodziewanie z wydatną pomocą materialną przyszli jej obcy, nieproszeni o to ludzie, a owocem tego zdarzenia „*był dający się obserwować przez otoczenie, wzrost*

wiary u tej kobiety. Po tym wydarzeniu była już zupełnie innym, lepszym człowiekiem. Wstawiennictwo ojca Wincentego całkowicie odmieniło jej życie”¹⁷.

W piątą rocznicę śmierci o. Wincentego jeden z jego współbraci, ksiądz używający kryptonimu „J. O.” wydał niewielką broszurę pt. *U stóp Matki Boskiej Bolesnej łaskami słynącej w Kościele OO. Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*. Na stronach tego wydawnictwa znajdujemy modlitwę do Matki Bożej Oborskiej, której autorstwo przypisuje się właśnie ojcu Wincentemu¹⁸. Przez wszystkie lata modlitwa ta jest odmawiana w kościele oborskim w każdy piątek, w czasie Nowenny do Matki Bożej Oborskiej. W ten sposób, oddając cześć Matce Chrystusa Ukrzyżowanego, wierni czczą także cichego, pokornego, pobożnego i miłosiernego zakonnika.

Historię uzdrowienia i powstania podobizny zakonnika opowiedziała Jadwiga Szymborska: „Było to około roku 1930, a więc już po śmierci ojca Wincentego. Stryj mieszkający w Wildnie, bardzo ciężko chorował na nerwy, na skutek wypadku, jaki wydarzył się zimą. Otóż idąc po lodzie, przewrócił się i zaczął tonąć. Będący w pobliżu ludzie uratowali go. Nabawił się jednak choroby nerwowej. Pomimo nieustannej opieki lekarskiej, jego stan nie ulegał poprawie. Wzywając wstawiennictwa o. Wincentego, zaczął modlić się o swoje zdrowie. Pewnego dnia, gdy jeszcze leżał w łóżku, ujrzał przez sen jakby na jawie o. Wincentego, który powiedział do niego: „Wstań i idź do pracy!”. Wstał i od tego momentu już nie chorował na nerwy aż do śmierci. Na pamiątkę, jako podziękowanie za otrzymane przez wstawiennictwo ojca Wincentego Kruszewskiego łaski, polecił namalowanie portretu ojca Wincentego, który potem przez długi czas wisiał w zakrystii”¹⁹.

Kult o. Wincentego był bardzo żywy w latach trzydziestych ubiegłego stulecia. Łaska uzdrowienia mężczyzny za wstawiennictwem ojca Wincentego była powodem powstania jego portretu, wykonanego w 1937 r. przez K. Sokołowskiego.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej, w czerwcu 1949 r. ówczesny przeor konwentu oborskiego, o. Alfons Bronisław Tomaszewski ufundował nad wejściem do krypty grobowej marmurową tablicę z tekstem w języku łacińskim i polskim. Z tej okazji sporządzono protokół z uroczystości. Według tego dokumentu tablica „*ma wzywać wszystkich do modlitwy do Boga, aby raczył ujawnić jego świętość przez łaski nadzwyczajne i cuda jawne, aby Kościół święty zaliczył go w poczet świętych. Można go wzywać jako orędownika u Boga w różnych strapieniach, chorobach i nieszczęściach, a jeśli by ktoś doznał jakiego cudu, niech zgłosi o tym do przełożonego tutejszego klasztoru, aby doznany cud lub nadzwyczajną łaskę zapisać do księgi*”²⁰.

Ojciec Alfons B. Tomaszewski w swoich zapiskach dotyczących historii polskiego Karmelu zapisał o ojcu Wincentym m. in.: „*Na tle epoki tak smutnej dla klasztoru i Kościoła z czasów należenia Obór do zaboru rosyjskiego postać o. Wincentego Kruszewskiego jaśnieje jak gwiazda na firmamencie niezwykle blaskiem cnót. Pokorny zakonnik, wzorowy kapłan, oddany całkowicie służbie dla Chrystusa Pana i Jego najświętszej Matki prowadzi ciche apostołstwo wśród wiernych, pociesza smutnych, niesie pomoc ubogim, chorych odwiedza i stara się dusze ich przygotować na drogę do wieczności, grzeszników zaś wprowadza na drogę cnoty. Przez styczność z szukającymi u niego pomocy i pociechy szerzy cześć do Matki Boskiej, zachęcając do ufności w pomoc i opiekę Bogurodzicy. Bogu tylko wiadomo, ile dobrodziejstw i łask spłynęło z Nieba na mieszkańców okolicy dzięki modlitwom, umartwieniu i pełnemu poświęceniu cichemu apostołstwu o. Wincentego*”²¹.

Od śmierci ojca Wincentego Kruszewskiego minęły już 83 lata, czyli więcej niż trwało jego ziemskie życie. Przez ten czas, wyłączając okres okupacji hitlerowskiej, jego grób w podziemiach kościoła oborskiego nawiedziło dziesiątki tysięcy pielgrzymów. Zdecydowana ich większość to nawiedzenie łączy z prośbami zanoszonymi do Boga w różnych intencjach za pośrednictwem ojca Wincentego – patrona rzeczy

trudnych, z ziemskiego punktu widzenia często niemożliwych do rozwiązania.

ROZWÓJ KULTU

Od 1998 r. kultem ojca Wincentego na nowo – w sposób niejako odrodzony – zajmuje się, dokumentując przede wszystkim łaski otrzymane za jego wstawiennictwem, miejscowy karmelita o. Piotr Męczyński, który w 2000 r. przekazał w tej sprawie następujące osobiste świadectwo: „Wierzę, że ojciec Wincenty Kruszewski jest cichym opiekunem i stróżem oborskiego sanktuarium, kapłanem według Bożego Serca, wstawiającym się u Boga za wszystkimi, którzy proszą go o pomoc. Pamiętam, jak w pierwszy piątek lipca 1998 roku udałem się jak zwykle z postugą do chorych w parafii, zabierając ze sobą małe obrazki przedstawiające o. Kruszewskiego na tle oborskiego kościoła. Dałem jeden taki obrazek chorej pani Jadwidze w Oborach. A Ona się uśmiechnęła i mówi: „Poznaję, to ojciec Wincenty. On mnie uzdrowił”. Mówię więc do niej: „-Jak Panią uzdrowił, proszę opowiedzieć?”. „-Byłam małą, może 6-letnią dziewczynką, do szkoły jeszcze wtedy nie chodziłam. Zachorowałam bardzo ciężko na żołądek. Leżałam i byłam tak osłabiona, że nie mogłam chodzić o własnych siłach. Ojciec Wincenty znał moją mamę, która bardzo strapiona zwróciła się do niego o pomoc. Wtedy ojciec Wincenty, będący już wówczas staruszkiem, poszedł i przyniósł w małej buteleczce poświęcone wino. Dał mi wino do wypicia. Było może tego i dwie duże łyżki. Jednocześnie modlił się za mnie. Po przyjęciu tego lekar-

stwa byłam coraz silniejsza i szybko powróciłam do zdrowia”. To proste świadectwo jednego z nielicznych żyjących jeszcze świadków świętego życia o. Wincentego jest niezwykle piękne i wymowne. Ojciec Wincenty, aż do ostatnich chwil swego życia, nieustrudzenie roznosił wszystkim, w naczyniu swego kapłańskiego serca, miłość Bożą, uzdrawiającą ludzkie dusze i ciała. Taki był i pozostał do dzisiaj”²².

W dniu 5 października 1998 r. w kościele i klasztorze oborskim odbyła się wizytacja biskupa płockiego Zygmunta Kamińskiego. Na jej zakończenie Ordynariusz Płocki zszedł do krypty pod kościołem i modlił się przy grobie ojca Wincentego Kruszewskiego. W obecności dwóch księży zakonnych z Obór oraz swego kapelana powiedział: „Pomódlmy się o szczęśliwe zebranie wszystkich dokumentów potrzebnych do beatyfikacji o. Wincentego”. Ksiądz Biskup zachęcał wówczas zebranych do modlitwy o szczęśliwe zgromadzenie niezbędnych dokumentów do wszczęcia procesu beatyfikacyjnego ojca Wincentego. Słowa te stały się dodatkową zachętą i swoistym wyzwaniem dla o. Piotra Męczyńskiego, który ze zdwojoną energią przystąpił wtedy do zbierania materiałów potwierdzających łaski otrzymywane za wstawiennictwem ojca Wincentego.

W kolejnych latach przy grobie ojca Wincentego Kruszewskiego liczni pielgrzymi składali modlitewne prośby, zostawiali też zdjęcia osób, dla których prosili o jego wstawiennictwo i potrzebne łaski. Kult cichego, pokornego zakonnika z Obór ożywia się coraz bardziej²³.

Przypisy

- ¹ *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. Przemówienia z Pielgrzymki Apostolskiej Ojca Świętego do Polski w 1997 r.*, Ząbki 1997, s. 99.
- ² Archiwum Państwowe m. st. Warszawy, Oddział w Nowym Dworze Mazowieckim, sygn. 842-155/98, Poświadczona kopia aktu urodzenia znajdującego się w aktach urodzeń z roku 1843 parafii rzymskokatolickiej w Płońsku.
- ³ AKKr., sygn. 473/A 160, Interrogationes, Obory 1911, k. 19.
- ⁴ APK, sygn. 483/A/162 plik 5, Lista imienna duchowieństwa zakonnego w Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach na rok 1862 i 1863; AKO, Kronika, t. 1, s. 58
- ⁵ Cyt. za J. Jankowiak, *W objęciach Ojca. O. Wincenty Józef Kruszewski O. C. (1843-1992)*, Obory 2002, s. 18.
- ⁶ Zob. szerzej M. Krajewski, *Powstanie styczniowe między Skrwą a Drwęcą*, Włocławek 1994, s. 155.
- ⁷ J. Janowiak, op. cit., s. 20.
- ⁸ P. Męczyński, *Ojciec Wincenty Kruszewski (1843-1922). Kapłan - Karmelita z Sanktuarium M. B. Bolesnej w Oborach*, t. 1, Obory 1988, kps.
- ⁹ AKO, Kronika t. 1.
- ¹⁰ W. Załuski, *Cudowna figura*, s. III.
- ¹¹ R. Róg, *Karmelici*, Kraków 1997, s. 120.
- ¹² M. Krajewski, *Kościół i klasztor*, s. 5.
- ¹³ APK, sygn. 175/547, Księga zmarłych.
- ¹⁴ Cyt. za: R. Róg, *Karmelici*, s. 120.
- ¹⁵ Ibid.
- ¹⁶ AKO, Kronika, t. 1, s. 63.
- ¹⁷ Cyt. za J. Janowiak, op. cit., s. 44.
- ¹⁸ J. O., *U stóp Matki Boskiej Bolesnej łaskami stynącej w Kościele OO. Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*, Obory 1927, rkps, s. 50-62.
- ¹⁹ P. Męczyński, *Ojciec Wincenty Kruszewski (1843-1922). Kapłan - Karmelita z Sanktuarium M. B. Bolesnej w Oborach*, t. 1, Obory 1988, s. 2.
- ²⁰ APK, sygn. 483/A 162, plik 6, Protokół z uroczystości poświęcenia tablicy pamiątkowej ku czci śp. ojca Wincentego Kruszewskiego, kapłana Zakonu OO. Karmelitów Trzewickowych, Obory 1949, protokół spisany ręcznie nie jest sygnowany żadnym podpisem ani pieczęcią.
- ²¹ Cyt. za J. Janowiak., op. cit., s. 49.
- ²² Cyt. za J. Janowiak, op. cit., s. 50.
- ²³ [www.obory.com.pl/krypta_grobowa_ojca_Wincentego/3 V 2005 r.](http://www.obory.com.pl/krypta_grobowa_ojca_Wincentego/3_V_2005_r)
-

Rozdział VIII

ZASŁUŻENI I ZNANI KARMELICI OBORSKY

*Niechaj Najświętsza Panna Maryja
przekona was do naśladowania Jej Stabat przy Krzyżu,
kiedy na waszej trudnej drodze do doskonałej świętości
dadzą o sobie znać trudności, niezrozumienie i cierpienie.*

Papież Jan Paweł II, Rzym, 9 października 1984 r.¹

ANASTAZY (XVIII w.), przeor

W latach 1739-1742 był przeorem Klasztoru Karmelitów w Oborach. W 1747 r. podjął próbę ukoronowania Figury Matki Boskiej Bolesnej. Przygotował wówczas klasztor i kościół do tego wydarzenia: odnowił i rozbudował ołtarz główny, sprawił boczne, barokowe ołtarze, ambonę, ławy, stalle i konfesjonały. Dla Figury ufundował srebrną sukienkę oraz przygotował korony. Główny ołtarz otrzymał srebrne antepedium z wyobrażeniem Piety. Wykonano też kopie Figury (obecnie znajduje się w bramie kościelnej, a wcześniej na dziedzińcu kościoła).

Pod jego kierunkiem Jan Murzynowski, pisarz ziemi dobrzyńskiej, późniejszy karmelita, spisał *Informacje o cudownym obrazie Najświętszej Matki Boskiej w Oborach*, pochodzące z 1761 r. (Dokument ten niestety do dziś nie zachował się).

Z niewiadomych przyczyn jego zabiegi o koronację nie doszły do skutku. Być może jedną z nich było bliskie położenie Klasztoru Ojców Bernardynów w Skępem i przygotowania w jednym czasie do koronacji Figury Skępskiej, która miała miejsce w 1755 r.²

BUSZTA Antoni Szymon (ur. 27 XII 1907 r. w miejscowości Brzoza Stadnicka w pow. łańcuckim, ówczesnym województwie lwowskim - zm. 3 VI 1942 r. w Dachau), przeor

Był synem Jana i Anny. Świadcstwo moralności o treści: „*Antoni Buszta, syna Jana, urodzony w Brzozie Stadnickiej, zachowywał się przykładowie – wzorowo; nikt o nim źle nie powiedział, owszem każdy jak najlepiej. Rodzice jego bardzo uczciwi – dobrze się mający, pomocy od niego wyglądać nie będą*” z datą 15 października 1927 r. wystawił proboszcz w Żołyńiu, ks. Frankiewicz. Śluby zakonne złożył 29 listopada 1927 r., a 6 września 1935 r. przyjął święcenia kapłańskie.

W momencie wybuchu drugiej wojny światowej pracował przy kościele Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina, zastępując nieobecnego wówczas przeora klasztoru. W dniu 13 września 1939 r. został aresztowany po raz pierwszy. W drugiej połowie października tego roku ponownie aresztowany i osadzony w więzieniu Selbstschutzu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20. Tam przebywał do 30 października tego roku, kiedy to wraz z wieloma kapłanami z dekanatu rypińskiego został skierowany do Obór, gdzie niemieckie władze policyjne urządziły obóz przejściowy dla duchowieństwa. Tutaj więziony był do 22 lutego 1940 r., skąd wywieziony został do więzienia w Grudziądzu. Następnie przeszedł obóz w Stutthofie, Sachsenhausen (od 10 kwietnia 1940 r.). 14 grudnia tego roku trafił do obozu koncentracyjnego w Dachau (blok 28/2), gdzie nadano mu numer 22390. Korespondencję z nim prowadził prowincjał karmelitów z Krakowa o.

Jan Konoba. O losie uwięzionego karmelity informował najbliższą jego rodzinę. W listach z 1 i 10 lipca 1941 r. dziękowała mu za to matka o. Szymona – Anna. W półtora roku później poniósł tam męczeńską śmierć³.

Dla uczczenia jego pamięci oraz współbraci w zakonie (Pawła Makowskiego i Gerarda Kowalskiego), ks. Adam Wszelaki ufundował pamiątkową tablicę w klasztorze w Oborach.

DĄBROWSKI Ireneusz Janusz (ur. 25 III 1959 r. w Rojewie koło Rypina – zm. 3 III 1994 r. w Oborach), przeor

Był synem Euzebiusza Kazimierza i Jadwigi z Marunowskich. Ojciec był pracownikiem umysłowym w Gminnej Spółdzielni w Rogowie koło Rypina. Ochrzczony w dniu 30 marca 1959 r. w kościele parafialnym św. Bartłomieja w Rogowie. Miał czworo rodzeństwa. Opinię polecającą wystawił w dniu 27 kwietnia 1974 r. proboszcz rogowski, ks. Czesław Maciaszek. Po ukończeniu szkoły podstawowej, w dniu 25 sierpnia 1974 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów w Krakowie. Nowicjat odbył w domu nowicjackim przy klasztorze Karmelitów w Oborach. W czasie pobytu w klerykacie w Krakowie, w dniu 5 kwietnia 1978 r. jako ekstern ukończył Liceum Ogólnokształcące, a następnie w dniu 2 czerwca tego roku uzyskał świadectwo maturalne. Po złożeniu ślubów czasowych w 1978 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Krakowie, gdzie w roku akademickim 1983/84 zaliczył XII semestr, następnie w dniu 25 maja 1984 r. zdał egzamin magisterski. Śluby zakonne złożył razem z bratem Marianem Kawińskim w kwietniu 1983 r.

Od 31 sierpnia 1984 roku do 20 sierpnia 1985 r. przebywał w klasztorze w Pilźnie, gdzie zajmował się katechezą w pobliskich Lipinach. W 1985 r. został przeniesiony do pracy w klasztorze w Oborach. Od 15 sierpnia 1991 r., decyzją Rady Prowincji, został przeorem tego klasztoru, łącząc tę funkcję ze stanowiskiem probosz-

cza parafii Obory. W czasie swojej kadencji prowadził prace remontowe przy klasztorze. Udzielił wsparcia przy organizacji uroczystości 130. rocznicy wybuchu powstania styczniowego w dniu 23 stycznia 1993 r., przez ufundowanie w kościele oborskim tablicy upamiętniającej m.in. uwięzienie księży zakonnych i diecezjalnych przez Rosjan po upadku powstania styczniowego. Mimo poważnej i ciężkiej choroby nie rezygnował z żadnych zajęć i nie opuścił Obór.

Pochowany został w katakumbie zakonnej na cmentarzu - Kalwarii w Oborach, obok innego zasłużonego karmelity, o. Jerzego Rutkowskiego⁴.

JANKOWSKI MIECZYŚLAW (ur. 1 września 1956 r. w Oborach), karmelita z Obór, przeor w Trutowie

Syn Jana i Józefy z domu Górecka. Szkołę podstawową ukończył w Oborach w 1972 r. W 1974 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów i został skierowany do domu nowicjackiego w Oborach. Po odbyciu nowicjatu przybył do Krakowa, gdzie rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym na krakowskich Groblach. Po zdaniu matury rozpoczął studia w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy w Krakowie. W 1985 r. przyjął święcenia kapłańskie i w dniu 23 czerwca odprawił Mszę św. prymicyjną w Kościele p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Oborach.

Po święceniach został skierowany do pracy w Klasztorze Karmelitów w Lipinach. W 1986 r. wrócił do Krakowa, gdzie przez pięć lat pełnił funkcję ekonoma klasztoru. W 1991 r. został przeniesiony do klasztoru w Trutowie na ziemi dobrzyńskiej, gdzie objął funkcję przeora i proboszcza. W czasie pobytu w Trutowie podjął szereg prac związanych z odnowieniem zabytkowego kościoła i klasztoru, które zostały wykonane zgodnie z oczekiwaniami przełożonych, ku zadowoleniu i wdzięczności wiernych. Ponadto założył Karmelitańską Ochotniczą Straż Pożarną - męską i żeńską, liczącą w sumie 60 człon-

ków. Wybudował także kościół filialny w Woli k. Trutowa. Inicjował szereg przedsięwzięć społeczno-oświatowych i kulturalnych.

W czasie pobytu w Trutowie spieszył z pomocą duszpasterską w czasie uroczystości w kościelnych i parafialnych w rodzinnych Oborach. Położył duże zasługi w integracji środowiska lekarzy, nauczycieli, samorządu lokalnego oraz dla Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku.

Po czternastu latach pobytu w Trutowie, w sierpniu 2004 r. został przeniesiony do klasztoru w Gdańsku. W dniu 29 maja 2005 r. w Kościele Karmelitów p. w. św. Katarzyny w Gdańsku obchodził jubileusz 20-lecia kapłaństwa⁵.

KĄCKI Alfons Bronisław (ur. 4 VI 1910 r. w Tykocinie - zm. 18 VI 1971 r. w Pilźnie)

Był synem Ignacego Antoniego i Antoniny z Sawickich. Szkołę powszechną ukończył w Tykocinie w dniu 28 czerwca 1925 r. Najpierw był w zakonie kapucynów a od 1937 r. wstąpił do Karmelitów. Świadectwo dojrzałości w trybie eksternistycznym uzyskał w Prywatnym 9-klasowym Gimnazjum w Wilnie w dniu 29 listopada 1935 r. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych w Krakowie został wyświęcony w dniu 22 grudnia 1945 r.

W latach 1945-1949 pracował w Chyżnem w charakterze katechety i wikariusza. W okresie 1949-1951 przebywał w klasztorze krakowskim, a w latach 1951-1952 w Pilźnie. Od września 1952 r. do 20 lipca 1957 r. przebywał w klasztorze w Woli Gułowskiej, pełniąc funkcję wikariusza. W czasie pobytu w klasztorze w Lublinie, w dniu 9 grudnia 1953 r. został zmuszony do złożenia „*ślubowania wierności Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i jej rządowi*”.

W czasie pobytu w Oborach w okresie od 1963 r. do 1966 r. został mianowany spowiednikiem sióstr pasjonistek pracujących w Szpitalu Powiatowym w Rypinie⁶.

KLEJNOWSKI Arkadiusz (ur. 26 IX 1928 r. w Makowiskach, parafia Chrostkowo), karmelita z Obór, przeor w Chyżnem

W szóstym roku życia rozpoczął naukę w Szkole Podstawowej w Oborach. Okres okupacji był smutnym i bolesnym przeżyciem. Rodzice jego zostali wywiezieni do Niemiec a on został zmuszony do ciężkiej pracy w gospodarstwie. Po wojnie ukończył Szkołę Podstawową w Oborach, a dalszą naukę kontynuował w Gimnazjum Ogólnokształcącym w Pilźnie.

W dniu 21 grudnia 1948 r. zwrócił się do Prowincjała Zakonu OO. Karmelitów w Krakowie o przyjęcie do Zakonu i w tym roku rozpoczął nowicjat. W 1949 r., po złożeniu ślubów czasowych, rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym OO. Karmelitów w Krakowie. W dniu 20 czerwca 1954 r., po ukończeniu studiów, otrzymał święcenia kapłańskie z rąk bpa Franciszka Jopa.

Po święceniach kapłańskich w latach 1955-1959 pracował w Gdańsku jako prefekt w Szkole Podstawowej nr 8. Po usunięciu religii ze szkół został przeniesiony do parafii w Baborowie, gdzie pełnił obowiązki wikariusza. W grudniu 1964 r. został przeniesiony do domu zakonnego w Chyżnem, gdzie został administratorem, a następnie proboszczem Parafii św. Anny. W 1966 r. rozpoczął prace remontowo-inwestycyjne przy kościele: odnowienie polichromii, połączenie ołtarzy, ambony i konfesjonałów, wykonanie witraży, sprawienie nowych szat i naczyń liturgicznych oraz budowę nowej plebani. Przedsięwzięcia te finansowali częściowo rodacy z Klubu Chyżnian w Chicago.

W 1970 r. został wybrany delegatem na Kapitułę Generalną w Rzymie, której celem był wybór generała i zmiana Konstytucji Zakonu. W 1978 r. Kuria Metropolitalna w Krakowie zwolniła go z funkcji proboszcza w Chyżnem i wówczas udał się do Stanów Zjednoczonych w celu odwiedzenia rodziny. Po wprowadzeniu stanu wojennego nie wrócił do Polski, pozostał w Stanach Zjednoczonych, gdzie roz-

począł nowy okres życia i pracy duszpasterskiej.

W latach 1979-1984 pracował w Parafii św. Józefa Cemdon New Jersey, a następnie od 1 lipca 1984 r. w Parafii św. Jadwigi Trenton New Jersey. Innym rodzajem duszpasterstwa, była posługa w charakterze kapelana w wojsku. W 1986 r. został powołany na kapelana Weteranów Armii Polskiej w Ameryce przy Placówce nr 81 Trenton New Jersey, jak również na kapelana *Pulaski Cadets LTD* w randze porucznika. W 1989 r. otrzymał stopień kapitana, a w 1992 stopień majora, a 23 maja 2004 r. awans do stopnia pułkownika.

Po 25 latach pobytu w Stanach Zjednoczonych, zakończył pracę duszpasterską jubileuszem 50-lecia kapłaństwa, który obchodził w Parafii św. Jadwigi w Trenton. W czerwcu 2004 r. powrócił do Polski na stałe. W dniu 27 czerwca 2004 r. na rodzinnej ziemi, w kościele oborskim odprawił Mszę święta jubileuszową.

KOWALSKI Jan Gerard (ur. 6 XI 1901 r. w Pokrzywniku niedaleko Skępego pod Lipnem - zm. 24 XI 1940 r. w Oświęcimiu), brat zakonny

Był synem Władysława i Władysławy z Lewandowskich. W wieku młodzieńczym wraz z rodzicami mieszkał we wsi Zacisze w parafii Czernikowo. Tam w dniu 31 października 1925 r. otrzymał opinię od miejscowego proboszcza ks. Antoniego Morawskiego następującej treści: „*Zaświadczam, że p. Jan Kowalski, syn Władysława i Władysławy – mieszkaniec Zacisza, gminy Osówka, par. Czernikowo jest młodzieńcem zacnych rodziców i sam również cieszy się dobrą opinią*”⁷. Wstąpił do Zakonu Ojców Karmelitów w Krakowie i przyjął imię zakonne - Gerard.

Najprawdopodobniej w 1925 r. wstąpił do zakonu karmelitów i w dniu 30 maja 1928 r. złożył śluby zakonne. Do wybuchu drugiej wojny światowej, razem ze starszym wiekiem bratem zakonnym Alojzym Misińcem, był kwestarzem w Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach. Po wybu-

chu wojny znalazł się w domu prowincjonalnym w Krakowie „Na Piasku”. W dniu 19 września 1940 r. został aresztowany i skierowany do więzienia na Montelupich. Następnie wysłany do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, gdzie przebywał do 9 listopada 1940 r. Tam został zabity cegłą przez kapo obozu.

Pamiętkowa tablica, ufundowana przez karmelitę Adama Wszelakiego, znajduje się w Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach⁸.

KRUSZEWSKI Józef Wincenty (ur. 4 III 1843 r. we wsi Wojty-Zamoście koło Płońska - zm. 6 X 1922 r. w Oborach k. Rypina), zmarł w opinii świętości.

Był synem Ignacego i Julianny z Wróblewskich drobnych gospodarzy. We wczesnym wieku młodzieńczym, mając 17 lat, wstąpił do Zakonu Karmelitów prowincji wielkopolskiej i przyjął imię zakonne Wincenty. W dniu 4 III 1861 r. złożył pierwsze śluby zakonne, a w dwa tygodnie później, w dniu 19 III 1861 r. został przeniesiony do Obór, gdzie przebywał do początków 1863 r. Tutaj, u boku miejscowego przeora o. Piotra Ochlewskiego był świadkiem wybuchu powstania styczniowego i udziału w nim miejscowego klasztoru. Następnie został przeniesiony do konwentu warszawskiego, gdzie przebywał aż do otrzymania święceń kapłańskich.

W 1879 r. został wyświęcony na księdza i rozpoczął pracę w klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach. W 1904 r., odpowiadając na kwestionariusz biskupa płockiego dotyczący czci Matki Boskiej w diecezji płockiej, zebrał cenne informacje traktujące o historii kościoła i klasztoru w Oborach. Posiadał opinię gorliwego i pracowitego księdza. Pełnił różne funkcje kościelne i zakonne, wykazując przy tym wielką rzetelność i mądrość. Z natury był cichy, pokorny i miłosierny. Zasłynął z heroicznych cnót i cieszył się niezwykłymi łaskami. Był mężem modlitwy i gorliwym czcicielem Najświętszej Maryi Panny. Rozszerzał na całą ziemię dobrzyńską

kult Matki Boskiej Bolesnej Oborskiej. Zajmował się także ziołolecznictwem i praktyką lekarską. Zmarł w opinii świętości.

Pochowany został w podziemiach kościoła w Oborach od strony wirydarza.

W 1937 r. K. Sokołowski wykonał jego portret dziś znajdujący się w klasztorze oborskim. W czerwcu 1949 r. ówczesny przeor klasztoru oborskiego, o. Bronisław Alfons Tomaszewski, ufundował pamiątkową tablicę w językach łacińskim i polskim i kryptę grobową poświęconą W. Kruszeowskiemu. W 2002 r. została ona odnowiona staraniem przeora o. Andrzeja Malickiego.

Począwszy od roku 1998 r. o. Piotr Męczyński, wspierany przez konwent oborski, rozwija kult tej osoby. (P. Męczyński, o. *Wincenty Kruszeowski (1843-1922), Kapłan-karmelita z Sanktuarium M. M. Bolesnej w Oborach* (Obory 1988, t. 1-2, mps)⁹.

MAKOWSKI Paweł Bruno (ur. 24 VI 1890 r. w Koszycach - zm. 2 VIII 1942 r. w Dachau)

Wstąpił do zakonu Ojców Karmelitów i w dniu 29 sierpnia 1908 r. złożył śluby zakonne. W dniu 24 grudnia 1915 r. został wyświęcony na kapłana. Pełnił funkcję wikariusza w parafii obsługiwanej przez Karmelitów w Woli Gułowskiej na Podlasiu. Od 1934 r. pracował przy klasztorze karmelitańskim w Oborach k. Rypina. Następnie jako ksiądz świecki pracował w parafii Kamień Krzyżski w diecezji podlaskiej. Po roku ponownie powrócił do Obór.

W dniu 13 września 1939 r. został aresztowany przez miejscowych niemieckich kolonistów. Kolejno więziony w klasztorze w Oborach, więzieniu w Rypinie przy ul. Warszawskiej 20, w dniu 30 października został wraz z grupą księży z dekanatu rypińskiego skierowany ponownie do Obór, gdzie Niemcy zorganizowali obóz przejściowy dla duchownych. Tutaj przebywał do 22 lutego 1940 r., skąd z grupą ponad pięćdziesięciu księży został wywie-

ziony do więzienia Gestapo w Grudziądzu. Stamtąd skierowany do obozu w Stutthofie, a potem do Sachsenhausen. W dniu 14 grudnia 1940 r. został skierowany do obozu koncentracyjnego w Dachau. Tutaj na skutek całkowitego wyczerpania fizycznego zmarł z numerem obozowym 22417.

Pamiątkowa tablica poświęcona jemu oraz ojcu A. Buszcie i bratu zakonnemu J. G. Kowalskiemu, ufundowana przez karmelitę o. Adama Elizeusza Wszelakiego, znajduje się w klasztorze w Oborach¹⁰.

MALICKI Andrzej (ur. 25 X 1938 r. w Częstochowie), przeor

Syn Adama i Helena z Topolskich. Świadectwo maturalne uzyskał 18 czerwca 1958 r. Przez półtora roku przebywał Seminarium Duchownym w Częstochowie. Następnie był nauczycielem szkół powszechnych, a dyplom w tym zakresie uzyskał w dniu 23 maja 1963 r.

Od 1968 r. jest w Zakonie Karmelitów. Pierwsze śluby złożył w 1969 r. Profesję wieczystą złożył w dniu 27 listopada 1972 r. w Krakowie. Studia teologiczne ukończył na podstawie pracy pt. *Cudowna Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach* w dniu 17 maja 1974 r. Święcenia kapłańskie przyjął w dniu 23 maja 1974 r. w Krakowie. Od 1979 r. był dyrektorem powołań w Krakowie. Od 30 lipca 1985 r. był proboszczem w Woli Gułowskiej. Od 1991 r. przebywał w klasztorze w Lublinie, a od 30 października 1992 r. - w Lipinach. Od sierpnia 2000 r. pełnił obowiązki kapelana szpitala im. Dietla w Krakowie. Od 5 lipca 2001 r. przejął obowiązki przeora, a następnie proboszcza w Oborach. W 2003 r. został mianowany przeorem oborskim na następną kadencję¹¹.

W ostatnich latach prowadził w Oborach szereg prac inwestycyjnych i remontowych, m.in. urządził w ogrodzie klasztornej Drogę Krzyżową, ufundował dzwony, urządził Kaplicę Pamięci, wybudował dom pielgrzyma oraz odnowił polichromię w kościele.

MAŁACHOWSKI Stanisław (ur. około 1841 r. - zm. 15 I 1895 r. w Oborach), przeor

We wczesnym wieku młodzieńczym wstąpił do zakonu karmelitańskiego. W czasie powstania styczniowego w latach 1863-1864 był przeorem konwentu karmelitów w Trutowie k. Lipna. Po upadku powstania, za jego popieranie, został skierowany do Klasztoru Karmelitów w Oborach k. Rypina, który zamieniono na tzw. klasztor etatowy, tj. miejsce odosobnienia duchownych. Przebywał tutaj w grupie kilkudziesięciu księży świeckich i zakonnych, a wśród nich z innym karmelitą o. Cyriakiem Biernackim i dwoma braćmi z tego zakonu, Faustynem i Józefem Nareckimi.

Okolo 1884 r. został przeorem Klasztoru Karmelitów w Oborach. Tutaj podjął próbę materialnej i duchowej odbudowy klasztoru po okresie regresu spowodowanym powstaniem i represjami z nim związanymi. Utrzymując klasztor z pomocy okolicznej ludności, rozpoczął przyjmowanie młodzieży do nowicjatu zakonnego. W 1884 r. w Oborach było ośmiu księży zakonnych. Chcąc odwzajemnić się ludności za okazywaną pomoc materialną, razem ze współbraćmi w kapłaństwie prowadził szkołę dla dzieci z okolicy.

Pamiętkowa tablica (*epitafium*) wykonana z białego marmuru, ze zdjęciem poświęcona pamięci S. Małachowskiego, ufundowana przez grono przyjaciół, znajduje się w kościele w Oborach¹².

MIERZWICKI Dionizy (ur. 1839 r. - zm. 22 II 1920 r. w Oborach), przeor

W późniejszym wieku młodzieńczym wstąpił do zakonu karmelitów i w 1874 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Przez kilkanaście lat był przeorem klasztoru karmelitańskiego w Oborach k. Rypina, aż do 1917 r. W 1904 r. wraz z okolicznym ziemianstwem na czele z Antonim Borzewskim, z pobliskiego Ugoszcza, podjął usilne starania wstrzymania wykonania ukazu carskiego nakazującego kasatę oborskiego klasztoru. Rosjanie planowali wów-

czas wywieźć pozostających w Oborach ojców i braci zakonnych do Koła. Dzięki tym wysiłkom klasztor oborski, jako jeden z nielicznych w zaborze rosyjskim, ostał się.

Na funkcji przeora zastąpił go przybyły z Krakowa w 1917 r. o. Tadeusz Wojtala.

Portret D. Mierzwickiego, malowany na płótnie, znajduje się w pomieszczeniach klasztornych w Oborach¹³.

MISINIEC (niekiedy – MYSZYNIEC) Alojzy (ur. 1876 r. - zm. 1 VIII 1964 r. w Oborach), brat zakanny

W latach 1914-1918 był sanitariuszem w armii austriackiej. Następnie wstąpił do Zakonu Karmelitów. Od 1920 r. przebywał w klasztorze karmelitańskim w Oborach k. Rypina. Zajmował się kwestą na terenie ziemi dobrzyńskiej na potrzeby miejscowego konwentu. Mając doświadczenie w pracy w szpitalach wojskowych, trudnił się praktykami medycznymi, niosąc pomoc dla okolicznej ludności.

W Oborach doczekał wojny. W pierwszych miesiącach okupacji hitlerowskiej z narażeniem życia przeniósł figurę - rzeźbę Matki Boskiej Bolesnej i ukrył ją w drewnianej skrzyni u gospodarza Fabiańskiego w Stalmierzu. W innej skrzyni ukrył i zakopał zabytkową, pozłacaną monstrancję, cenne kielichy oraz inne sprzęty kościelne. Natomiast szaty liturgiczne z kościoła w Oborach przekazał do sąsiedniego kościoła w Rużu. Jego zasługą było również uratowanie części księgozbioru biblioteki klasztornej, znajdującego się przy wejściu na wieżę kościelną, który umieścił u okolicznych rolników.

W końcu października 1939 r. udzielał pomocy medycznej i chirurgicznej potrzebującym. Między innymi leczył ranę w głowie Władysławowi Czajkowskiemu, który cudem uniknął śmierci w czasie jednej z egzekucji w nocy z 31 października na 1 listopada 1939 r. w rypińskim więzieniu przy ul. Warszawskiej 20.

Po zlikwidowaniu klasztoru przez Niemców, ukrywał się w gospodarstwie

Taranowskiego w Kazimierzewie, gdzie szczęśliwie zdołał przeżyć okupację. W okresie od listopada 1939 r. do lutego 1940 r., kiedy w klasztorze w Oborach hitlerowcy więzili ponad pięćdziesięciu księży z dekanatu rypińskiego i części diecezji chełmińskiej, A. Misiniec po kryjomu wypiekał i dostarczał hostie do Mszy świętej.

Został pochowany w krypcie grobowej na cmentarzu - Kalwarii w Oborach¹⁴.

OCHLEWSKI Piotr (ur. 1812 r. – zm. ?), przeor

Wstąpił do zakonu karmelitów i w 1829 r. złożył pierwsze śluby zakonne. Następnie przyjął święcenia kapłańskie. W 1846 r. został przeorem Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach pod Rypinem. Przedtem przez okres dziesięciu lat był na kapelanii w sąsiednim Zbójnie w kaplicy Sumińskich. W czasie przeoratu w Oborach wyremontował budynki klasztoru i kościoła, poważnie zniszczone pożarem w 1821 r. Urządził także przyklasztorny ogród, zazielenił obejście kościoła i cmentarza, zwanego Kalwarią. Wybudował także kamienne schody prowadzące na Kalwarię (istniejące do dziś), katakumby oraz budynki gospodarcze. W okresie jego przeoratu znacznie wzrosła dyscyplina i poziom moralny współbraci. Był to nowy, lepszy okres w życiu oborskiego konwentu.

W 1851 r., po śmierci ks. Mateusza Turskiego w parafii Ruże, objął administrację tą parafią. Wówczas wysunął koncepcję „pozostawienia pustką” starego drewnianego kościoła w Rużu i utworzenia parafii w Oborach, bowiem klasztor oborski znajdował się w granicach parafii Ruże. Jednakże w następnym roku władze diecezji plockiej nie przyjęły propozycji o. P. Ochlewskiego, osiedlając w Rużu ks. Leona Długokęckiego (pomysł utworzenia parafii w Oborach został dopiero zmaterializowany w 1971 r. za czasów przeoratu o. Mateusza Stanisława Wojnarowskiego).

Funkcję przeora klasztoru oborskiego P. Ochlewski pełnił także w czasie powstania styczniowego, które swym zasięgiem

objęło teren ziemi dobrzyńskiej. Wówczas na teren klasztoru przyjęto partię powstańczą sformowaną przez Artura Sumińskiego z pobliskiego Zbójna, a dowodzoną przez Waleriana Ostrowskiego. W klasztorze znajdowały także schronienie inne oddziały powstańcze oraz pojedynczy powstańcy¹⁵.

PITYŃSKI Kazimierz Spirydion (ur. 23 V 1908 r. w Tomaszowach powiat Katusz, woj. lwowskie – zm. 13 III 1983 r. w Pilźnie), magister nowicjatu

Do gimnazjum uczęszczał we Lwowie. Do zakonu wstąpił także w tym mieście. Po rocznym nowicjacie we Lwowie, wyjechał na 6 lat na studia do Krakowa. Święcenia przyjął 6 kwietnia 1935 r. Po święceniach był kolejno ekonomem, a następnie przeorem konwentu we Lwowie. Tam przeżył rozstrzelanie współbraci i bombardowanie klasztoru. Został zaprzysiężony do Armii Krajowej. W czasie drugiej okupacji sowieckiej został aresztowany i osadzony w lwowskim więzieniu przy Łąckiego. Po uwolnieniu zabrał najcenniejsze rzeczy z klasztoru i wyjechał do klasztoru w Krakowie. Do Lwowa już nigdy nie mógł powrócić.

Przeor i proboszcz w Woli Gułowskiej od 7 listopada 1946. Z dniem 22 lipca 1949 r. przeniesiony na pełnomocnika i administratora majątków Lipinach i Łękach Dolnych. Od 1 września tego roku objął obowiązki nauczyciela religii w SP w Krzówce, parafia Wola Gułowska.

Decyzją Definitorium Prowincji z dnia 30 grudnia 1950 r. został przeniesiony na przeora i magistra nowicjuszy w Oborach. Od 1 września 1951 r. był nauczycielem religii w SP w Stalmierzu oraz w Oborach. Od 29 maja 1954 r. został mianowany IV definitorem. Decyzją Definitorium z 15 kwietnia 1955 r. został przeniesiony na przeora do Gdańska. Od 27 września 1957 r. był ojcem przełożonym w Trutowie i jednocześnie administratorem parafii, gdzie przebywał do 1 sierpnia 1970 r. Wówczas zastąpił go o. Leopold A. Rachlewicz. Na

urlop zdrowotny udał się do Gdańska i tam został mianowany zakrystianinem. Od 15 sierpnia 1970 r. został mianowany administratorem willi karmelitańskiej „Piast” w Kazimierzu Dolnym. Od 15 sierpnia 1979 r. przebywał w Pilźnie.

Od 1969 r. był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego¹⁶.

RUSEK Adam (ur. 15 VII 11948 r. w Czaplach Wielkich, pow. Miechów), przeor

Syn Władysława i Stefanii z Krzykowskich. Ma trzech braci i siostrę. Ukończył Technikum Górnictwa Odkrywkowego w Krakowie i w 1968 r. uzyskał maturę. W 1968 r. wstąpił do Karmelu i skierowany do nowicjatu w Oborach. Rok później, w grudniu 1969 r. złożył profesję czasową. W dniu 23 grudnia 1972 r. został dopuszczony do złożenia ślubów wieczystych, a w maju 1974 r. został diakonem. Wyświęcony 6 czerwca 1975 r. Także w 1975 ukończył studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Franciszkanów w Krakowie na podstawie pracy pt. *Kult Matki Boskiej Piaskowej w obliczu Kościoła posoborowego*.

Od 20 sierpnia 1976 r. pracował w Trutowie, a od 15 grudnia 1977 r. – w Gdańsku. Od sierpnia 1979 r. przebywał w Oborach, od sierpnia 1980 r. – w Lublinie. Od 26 sierpnia 1985 r. był magistrem nowicjatu w Oborach. Od 31 sierpnia 1988 r. był przeorem w Oborach. Na podstawie decyzji biskupa płockiego z 26 sierpnia 1988 r. jednocześnie został mianowany proboszczem parafii Obory. W tym czasie zainstalowano podwójne okna w kościele, a w ogrodzie klasztornym kapliczki z tajemnicami różańcowymi. Z dniem 25 sierpnia 1991 r. został przeniesiony do Woli Gułowskiej. Od 26 sierpnia 1992 r. – przeor w Lublinie. Od 1997 r. przebywał ponownie w Woli Gułowskiej, od 2000 r. został wikariuszem parafii Wola Gułowska w dekanacie adamowskim¹⁷.

RUTKOWSKI Władysław Jerzy (ur. w Rudzie Żalskiej - zm. 14 X 1978 r. w Oborach), przeor

Urodził się w Rudzie Żalskiej w rodzinie 12-morgowego chłopa. Razem z bratem bliźniakiem po ukończeniu szkoły powszechnej, uczyli się w 6-oddziałowej szkole powszechnej w Rypinie oraz miejscowym gimnazjum. Po zlikwidowaniu rypińskiego gimnazjum, zarabiał korepetycjami na naukę brata – bliźniaka. W dalszym kształceniu pomagał mu znajomy profesor z Warszawy, gdzie ukończył 7 klas. Po uzyskaniu matury, odbył służbę wojskową, aby – jak pisze w życiorysie – „przekonać, czy moje powołanie nadal będzie towarzyszyć w służbie wojskowej”¹⁸. Do zakonu karmelitańskiego został przyjęty w 1936 r., kierując prośbę do prowincjała karmelitów w Krakowie w dniu 14 sierpnia 1936 r. jako starszy szeregowy 30 pułku strzelców kaniowskich. W liście napisał m.in.: „*Od lat dzieciennych miałem powołanie zakonne. Pragnienie na poświęcenie się na służbę Bogu w zakonie przetrwało u mnie przez cały czas studiów w szkole średniej i przez cały czas mej służby wojskowej. Mieszkając w pobliżu Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach, przyglądałem się często pięknym nabożeństwom OO. Karmelitów, którzy oddają cześć Maryi...*”¹⁹. Wcześniej, bo 20 lipca 1936 r. proboszcz parafii Żałe, ks. E. Grochowski wydał dobrą opinię J. Rutkowskiemu, gdzie napisał, że „*był on pod każdym względem przykładowym i religijnym młodzieńcem*”²⁰. Za przyjęcie do Karmelu skierował w liście do prowincjała w Krakowie w dniu 6 września 1936 r.

W marcu 1945 r. razem z bratem Anastazym Szablewskim objął klasztor w Oborach po opuszczeniu przez siostry zakonne, które przebywały tam do obsługi chorych w czasie, gdy klasztor zamieniony był na szpital gruźliczy. Tu był przeorem i magistrem nowicjatu. Od 26 stycznia 1951 r. był przeorem w Krakowie.

Definitorium Kapitulne w dniu 19 czerwca 1970 r. powierzyło mu funkcję magistra nowicjatu w Oborach na okres

trzech lat²¹. Był gorliwym kapłanem i kaznodzieją. W jego teczce osobowej w Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie zachowało się siedem tomików kazań, w tym przede wszystkim nauki rekolekcyjne, m.in. odprawione w Lipinach w grudniu 1941 r. oraz *Konferencje o historii zakonu karmelitańskiego*.

Przez ostatnie lata przebywał w ukończonych przez siebie Oborach. Zmarł nagle, na dwa dni przed wyborem Karola Wojtyły na papieża. Zaraz po jego śmierci ówczesny przeor i proboszcz oborski w Kronicy Klasztoru zapisał: „Zmarł tak jak żył. Pobożny, cichy, nikomu nie chcący wyrządzić krzywdy”²². Został pochowany na Kalwarii, w katakumbie południowej.

SZCZYREK Henryk (ur. 11 XI 1915 r. w Sędziszowie pow. Ropczyce – zm. 22 VIII 1978 r. w Pilźnie), przeor

Był synem Feliksa i Anny. Szkołę Powszechną w Sędziszowie ukończył w 1929 r., a następnie w 1934 r. – siedmioklasowe gimnazjum w Dębicy. Do zakonu wstąpił 7 sierpnia 1936 r. Seminarium duchowne ukończył w 1942 r. Święcenia przyjął w dniu 31 lipca 1942 r. Do Obór przybył 31 sierpnia 1951 r. W latach 1955-1957 był przeorem w Oborach i w tym czasie ułożono w klasztorze posadzkę oraz przeprowadzono remont wieży. Po opuszczeniu Obór został przeniesiony do Krakowa, gdzie pełnił obowiązki przeora tego najważniejszego klasztoru. Za jego przeorstwa dokonano odnowienia całego wnętrza kościoła: przeprowadzono konserwację Wielkiego Ołtarza wraz ze złoceniami. Następnie od 1967 r. był w Pilźnie, gdzie przeprowadził remont świątyni, polegający m. in. na odnowieniu i konserwacji kaplicy Matki Bożej Pocieszenia²³.

TOMASZEWSKI Bronisław Alfons (ur. 29 VI 1915 r. - zm. 14 VIII 1997 r. w Krakowie), przeor

Syn Leona i Eugenii z Dąbrowskich. Szkołę powszechną ukończył w Radzichowie w 1928 r. Potem pracował w fabryce

lamp we Lwowie. W październiku 1933 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów we Lwowie, gdzie w czasie składania profesji zakonnej w dniu 4 listopada przyjął imię zakonne Alfons de Liguori. Od 5 listopada rozpoczął studia w Krakowie i tu 4 listopada 1937 r. złożył profesję wieczystą. W trudnym czasie okupacji, w dniu 20 czerwca 1941 r., na dwa lata przed planowanym terminem, w Bazylice Krakowskiej z rąk biskupa Stasława Rosponda otrzymał święcenia kapłańskie razem z o. Czesławem Przybyłowiczem. W dniu 28 listopada w rodzinnej wsi odprawił mszę św. prymicyjną. W dalszych latach okupacji, razem z o. Jakobinem Czyżewskim, pomagał w akcji wysyłania paczek do Oświęcimia. Szczególnej pomocy udzielał swemu wujowi Kornelowi Dąbrowskiemu, żołnierzowi AK, aresztowanemu we Lwowie.

Po zakończeniu wojny dokończył studia, których nie mógł odbyć w trakcie okupacji. W lipcu 1945 r. zdał eksternistyczny egzamin dojrzałości w Gimnazjum św. Jacka i zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po napisaniu u pracy pt. *Sposób apostołowania świętego Pawła* w dniu 1 czerwca 1946 r. uzyskał stopień magistra teologii. Od 1 września 1946 r. przebywał w klasztorze w Pilźnie, gdzie przeorem od 1944 r. był o. Serapion Piotr Żuk. Tam dodatkowo prowadził dwuletni kurs przygotowujący do zawodu nauczycielskiego, ucząc języka łacińskiego, historii i religii.

W dniu 5 lipca 1948 r. na polecenie o. J. Konoby został przeniesiony na stanowisko przeora do Obór²⁴. Jako przełożony domu zakonnego z dużym poświęceniem zajmował się jego aprowizacją. Podejmował liczne rekolekcje m. in. w Lipnie, Chrostkowie i Rużu. Wraz z o. Albertem Ubrańskim głosił misje w Dulsku i Sadłowie. W 1949 r. ufundował kryptę grobową dla o. W. Kruszewskiego. Kiedy w Wielki Piątek 1950 r., na mocy dekretu o dobrach martwej ręki, odebrano zaplecze gospodarcze z polami i ogrodem, zabrano konie i sprzęt, podczas wieczornych nabożeństw zareagował apelem do wiernych o pomoc, by wypowiedzieli się o tych nieprawo-

ściach. Na drugi dzień został wezwany do Urzędu Bezpieczeństwa w Bydgoszczy, skąd po przesłuchaniach został wypuszczony. Do końca uroczystości wielkanocnych jednak nie doczekał; ostrzeżony przez parafian, uciekł do Krakowa.

Dziesięć lat uczył kleryków w Krakowie. W dniu 14 października 1954 r. obronił doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie dysertacji *Dzieje klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie „Na Piasku”*. Od 1957 r. był przeorem w Krakowie, gdzie prowadził liczne remonty, m. in. dach nad kaplicą MB Szkaplerznej, dach nad kaplicą Matki Bożej Piaskowej i prezbiterium do strony ulicy Garbarskiej. Uporządkował wstępnie bibliotekę klasztoru oraz mieścił wota w kaplicy „Pani Krakowa”. Ufundował także płytę pamiątkową ku czci pomordowanych w obozach ojców: Leon Koza, S. Buszta. B. Makowski. B. Czosnek, B. Huczyński, H. Januszewski i G. Kowalski. – uroczystości 17 listopada 1957 r. Założył centralne ogrzewanie w kaplicach kościele i zakrystii.

Od 1960 r. na skutek złego stanu zdrowia, a także ze względów politycznych, został przeniesiony na przeora do Pilzna. W Pilźnie był razem z Henrykiem Szczyrkim, Telesforem Biedroniem i Arkadiuszem Klejnowskim. Tam podejmował starania o ukoronowanie M.B. Pocieszenia.

W dniu 12 lipca 1964 r. został przeniesiony do Obór. Tu był z o. J. Rutkowskim – przeorem i magistrem nowicjatu, Mateuszem Wojnarowskim – ekonomem domu, Alojzym Kołodziejczykiem – zakrystianinem, o. A. Wójcikiem – studentem teologii ascetycznej. W latach 1965-1966 przeprowadził misje i rekolekcje w Trąbinie, Ostrowitem, Bądkowie, Ligowie, Płonem, Lipowcu, Pile, Chodzieży, Dulsku, Rogowie, Palczewie Nowej Cerekwi, Kikole, Płonem, Skrwilnie oraz Kołbutach w Olsztyńskim.

W dniu 15 sierpnia 1966 r. w Oborach obchodził jubileusz 25-lecia kapłaństwa.

Pozostawił ponadto: *Dzieje Zakonu OO. Karmelitów w Polsce, na Litwie i Rusi, Diariusz z mojego pobytu na ziemi włoskiej*

i w Austrii (1968), *Kronika – Liber Memorabilium Fratris Bronislai Alphonsi Tomaszewski Doctoris s. Theologiae Ordo Carm.* (202, str. 1982), *Rok Boży w kościele OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie* (1960), *Moje myśli* (1966).

Siostra zakonna Ch. Winnicka wspominała o nim m. in.: „Z o. Bronisławem Tomaszewskim spotkałam się po raz pierwszy bardzo dawno. Nie pamiętam dokładnie, ale może to był rok 1952 lub 1953. O. Bronisław uczestniczył wtedy w pogrzebie matki mojego wujka Jerzego W. Rutkowskiego w Żałem. Podczas pogrzebu śpiewał piękną pieśń żałobną „Już opuściłaś tę też dolinę”. Zauważyłam od razu, że był utalentowany pod względem muzycznym”²⁵.

Przeżył 63 lata w zakonie, z czego 56 lat w kapłaństwie. Pochowany został w grobowcu zakonnym w Krakowie na cmentarzu Rakowickim.

TUPAJ Roman (ur. 14 VIII 1952 r., w Woli Żarczyńskiej, woj. rzeszowskie), przeor

Syn Stanisława i Tekli z domu Klimek. Po ukończeniu szkoły podstawowej wstąpił do Zakonu Bonifratrów, gdzie odbył nowicjat i 15 VIII 1976 r. złożył śluby wieczyste. W czasie pobytu w zakonie w 1974 r. uzyskał maturę. Od października 1979 r. Był u Karmelitów, gdzie w 1983 r. złożył śluby zakonne. W marcu 1985 r. złożył śluby wieczyste i przyjął święcenia diakonatu. Wyświęcony na kapłana w dniu 31 maja 1986. Studia teologiczne w WSD Zakonu OO. Franciszkanów, na podstawie pracy *Zgromadzenie karmelitanek czarnych w latach 1946-1976*, ukończył w dniu 12 czerwca 1986 r.

Od sierpnia 1986 r. przebywał w klasztorze w Woli Gułowskiej. Od 30 sierpnia 1988 r. – w Trutowie. Od 20 sierpnia 1991 r. pełnił funkcję magistra nowicjatu w Oborach. Od 5 marca 1994 r. proboszcz i od 23 czerwca 1994 r. został przeorem w Oborach, po śmierci o. Ireneusza Dąbrowskiego. Prowadził tu liczne prace remontowe. Od września 1997 r. w Woli Gułowskiej.

Od 15 lutego 1998 r. proboszcz Nawiedzenia pw. NMP w Woli Gułowskiej. Od 19 stycznia 1998 r. jest przeorem w Woli Gułowskiej. W 2000 r. ponownie przedłużono mu kadencję przeora w Woli Gułowskiej. Na następną kadencję został mianowany w czerwcu 2003 r.²⁶

WIELGUS Gabriel Jan (ur. 10 IV 1891 r. we wsi Gawrzyłowa terenie Galicji – zm. 1 XI 1957 r. w Pilźnie), przeor

Urodził się w rodzinie rolniczej jako syn Tomasza i Anny. Męską szkołę ludową ukończył w Dębicy. Świadectwo moralności wystawiono w Tarnowie w dniu 17 stycznia 1916 r. wystawione po ukończeniu pierwszego roku teologii w seminarium lwowskim wystawił biskup tarnowski. Prośbę o przyjęcie do Zakonu Karmelitów skierował do prowincjała w Krakowie w dniu 18 września 1916 r. W sierpniu 1917 r. został studentem Uniwersytetu im. Franciszka I we Lwowie, ale absolutorium z teologii uzyskał w 1921 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po święceniach pracował przy klasztorze krakowskim.

Po wyświęceniu na kapłana przez pewien czas duszpasterzował przy Klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach, gdzie m.in. prowadził Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej. Od października 1934 r. do października 1937 r. pełnił obowiązki przeora klasztoru oborskiego po o. Tadeuszu Wojtali.

Zajmował się także zbieraniem materiałów do historii konwentu oborskiego. W 1950 r. na łamach „Ładu Bożego” (nr 35) ogłosił artykuł pt. *Z historii Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach*.

We wrześniu 1937 r. na wniosek Urzędu Prowincjalnego został przeniesiony na administratora parafii Rozdole w diecezji lwowskiej. Po wojnie został przeniesiony do Krakowa, a następnie skierowany przez Prowincjała na Ziemię Zachodnie, objął rządy w parafii Buchwałów i Sucha Psina na Śląsku Opolskim, a od 12 sierpnia 1946 r. - Stara Cerkiew i Księzopole. W Nowej Cerkwi koło Głubczyc od

1948 r. był nauczycielem religii. Następnie przeniesiony został ponownie do Obór.

W czasie drugiego pobytu (po wojnie) w Oborach utrzymywał kontakty listowe z Antonim Sarzyńskim z Paprot koło Obór, przebywającym w Chicago²⁷.

WOJNAROWSKI Józef Michał (ur. 17 kwietnia 1937 r. w Słotowej k. Dębicy), przeor, zasłużony historyk i kustosz klasztoru i kościoła

Syn Kazimierza i Zofii z d. Rządka. Rodzony brat karmelity, o. Mateusza Wojanrowskiego. W dniu 30 sierpnia 1952 r. rozpoczął nowicjat w Zakonie Ojców Karmelitów w Oborach. Śluby proste (czasowe) złożył w Oborach w dniu 31 sierpnia 1953 r. Następnie wyjechał do Krakowa, gdzie kontynuował studia humanistyczne (szkoła średnia), a potem filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Ojców Karmelitów. Śluby wieczyste złożył w Krakowie w dniu 27 lutego 1958 r., zaś święcenia kapłańskie przyjął w Krakowie w dniu 24 lutego 1961 r.

Po święceniach najpierw był nieformalnym sekretarzem ówczesnego prowincjała o. Jana Konoby. Od 16 września 1962 r. był ekonomem konwentu krakowskiego. Od 1 listopada 1963 r. prowadził księgi rachunkowe dla strony państwowej, obejmując jednocześnie funkcję bibliotekarza konwentu krakowskiego. Decyzją Definitorium z 11 października 1964 r. otrzymał do pomocy czterech ojców i polecenie urzędu biblioteki i czytelni. Dzięki jego niezwykłemu zaangażowaniu i poświęceniu w ciągu kilku lat powstała nowoczesna, dobrze urządzona i prawidłowo zorganizowana Biblioteka Klasztoru Ojców Karmelitów „Na Piasku” w następujących działach: inkunabuły (odszukano ich około 500), poloniki, karmelitana, starodruki. Łącznie w bibliotece zgromadzono około 30 tysięcy starodruków. W dawnym karcerze (pomieszczenie za furką klasztorną) urządzono czytelnię z trzema pomieszczeniami wraz z pracownią mikrofilmową.

Od września 1964 r. przez trzy lata uczestniczył w seminariach muzealnictwa,

urządzono czytelnię z trzema pomieszczeniami wraz z pracownią mikrofilmową.

Od września 1964 r. przez trzy lata uczestniczył w seminariach muzealnictwa, bibliotekarstwa i archiwistyki organizowanych przez KUL. Pokłosem tych studiów oraz kształcenia były opracowania pt. *Luźne uwagi o tworzeniu, porządkowaniu i prowadzeniu archiwum* oraz *Uwagi metodyczne o kronice klasztornej i jej prowadzeniu*.

W 1967 r. podjął dwusemestralne Seminarium Prawników Kościelnych w Warszawie przy Sekretariacie Prymasa Polski, co znakomicie pomogło w prowadzeniu mu ksiąg rachunkowych i ksiąg inwentarzowych w Prowincji.

W 1966 r., z okazji 100-lecia Chrztu Polski przygotował wystawę pt. *Dzieje Zakonu Ojców Karmelitów w 100-lecie chrześcijaństwa w Polsce*. Została ona otwarta w dniu 2 września 1966 r. przez arcybiskupa metropolitę krakowskiego Karola Wojtyłę.

Przez trzy lata uczestniczył w seminarium magisterskim w Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Krakowie pod kierunkiem ks. prof. Teofila Długosza, a następnie, od października 1969 r. – w seminarium ks. prof. Bolesława Kumora na KUL.

Od 28 listopada 1968 r. został mianowany kaznodzieją i misjonarzem Prowincji Polskiej Karmelitów, a 4 stycznia 1969 r. otrzymał oficjalne powołanie na archiwistę Karmelitów Prowincji św. Józefa w Polsce. Od lutego do września 1972 r. pełnił obowiązki wikariusza parafii pw. Przemienia Pańskiego w Jabłonce k. Chyżnego.

Od 1 lipca 1973 r. pełnił obowiązki prefekta kleryków i regensa studiów, angażując się jednocześnie w przygotowania do koronacji Figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach Dekretem z 12 sierpnia 1976 r. został przeniesiony do Obór, aktywnie uczestnicząc w przygotowaniach do uroczystości koronacyjnych przede wszystkim poprzez przygotowanie i tłumaczenie różnych dokumentów kościelnych. Po śmier-

ci o. Wojciecha Myłka, dekretem z dnia 4 lipca 1979 r., został mianowany magistrem nowicjatu w Oborach. Kapituła Prowincjonalna w 1979 r., mianowała go definitywem Prowincji, a 10 września 1982 r. powierzono mu także obowiązki przeora klasztoru w Oborach.

W czasie pracy przy kościele i klasztorze oborskim włożył dużo wysiłku i serca w popularyzację tego miejsca, publikując szereg artykułów m. in. w „Ładzie Bożym”, „Przewodniku Katolickim” oraz „Królowej Apostołów”. Oddał cenną przysługę autorowi pierwszej szerszej monografii Obór z 1986 r.

W 1982 r. został skierowany do Rzymu na tzw. kurs formacji permanentnej formatorów. Koncelebrując w dniu 3 maja tego roku Mszę św. z Ojcem św. otrzymał obrazek z błogosławieństwem Ojca Świętego następującej treści: „*Pielgrzymom do Matki Bożej Bolesnej w Oborach z serca błogosławię – pp Jan Paweł II*”. Korzystając z pomocy o. Ryszarda Polazzi, dyrektora Karmelitańskiej Drukarni w Rzymie, wydrukował i przewiózł do Obór 4 tysiące kopii obrazka z wizerunkiem Matki Bożej Bolesnej.

Decyzją z dnia 5 sierpnia 1985 r. został przeniesiony do Krakowa, gdzie został mianowany rektorem Seminarium. Trzy lata później, 5 lipca 1988 r., powierzono mu obowiązki przeora w Chyżnem. Tam prowadził różnorodne prace remontowe i adaptacyjne. Podejmował tam liczne inicjatywy społeczne, zwalczając skutecznie miejscowe zjawiska patologiczne. Od 1994 r. pełnił obowiązki wicedziekana dekanatu Jabłonka. Jako proboszcz parafii chyżneńskiej, w dniu 18 kwietnia 1999 r., uczestniczył w uroczystościach jubileuszowych „Klubu Chyżnian” w Chicago. W latach 1997–2003 przez dwie kadencje był definitywem Prowincji.

Decyzją z 17 czerwca 2003 r. został przeniesiony do Krakowa, gdzie spełnia różne prace duszpasterskie. Na kapitule domowej został wybrany podprzeorem klasztoru krakowskiego²⁸.

WOJNAROWSKI Stanisław Mateusz
(ur. 26 XII 1934 r. w Słotowej k. Dębicy), przeor, zasłużony kustosz kościoła oborskiego

Syn Kazimierza i Zofii z d. Rządka. Rodzony brat karmelity, o. Michała Wojnarowskiego. Po ukończeniu dziewiątej klasy Liceum w Pilźnie, na skutek likwidacji przez władze PRL Małego Seminarium OO. Karmelitów w Pilźnie, w dniu 6 lipca 1951 r. decyzją Definitorium Prowincji został przyjęty do Nowicjatu OO. Karmelitów i 4 września tego roku rozpoczął nowicjat w Oborach. W dniu 5 września 1952 r. złożył proste śluby zakonne i został przeniesiony do Krakowa, gdzie kontynuował studia humanistyczne w zakresie szkoły średniej, a następnie filozoficzno-teologiczne w Seminarium Duchownym. Śluby wieczyste złożył w Krakowie w dniu 26 grudnia 1955 r., a 26 czerwca 1958 r. z rąk bpa Herberta Bednorza przyjął święcenia kapłańskie.

Przez rok pełnił wyznaczone obowiązki w Krakowie. Następnie skierowany został do Woli Gułowskiej, gdzie m. in. katechizował dzieci i młodzież. Potem przeniesiony został do Gdańska, gdzie pomagał kapłanom parafii gdańskich. W 1963 r. został skierowany do Obór, gdzie powierzono mu obowiązki podprzeora. Tutaj pomagał choremu przeorowi o. J. Rutkowskiemu, a także udzielał pomocy w sąsiednich parafiach, głównie w Rużu. Od 1968 r. był w Krakowie, gdzie pełnił obowiązki ekonomy domu klasztornego. W tym samym roku prowincjał Zakonu o. Piotr Żuk mianował go kaznodzieją i misjonarzem polskiej Prowincji Karmelitów.

W dniu 23 czerwca 1970 r. został skierowany do Obór, gdzie powierzono mu obowiązki przeora Domu Nowicjackiego. W czasie pobytu w Oborach, w trudnym okresie ekonomicznym i politycznym, przeprowadził szereg prac inwestycyjnych, remontowych i adaptacyjnych oraz skutecznie doprowadził do koronacji Figury Matki Bożej Bolesnej. Wśród najważniejszych prac wykonanych w czasie jego przeorstwa trzeba wymienić: zakup gruntów

i urządzenie nowego cmentarza, wymianę okien w klasztorze, remont wiązań dachowych na kościele i klasztorze, pokrycie kościoła blachą miedzianą i klasztoru blachą cynkową, wykonanie elewacji klasztoru, budowę placu koronacyjnego przy kościele poprzez wykonanie m.in. potężnego muru oporowego, przeprowadzenie konserwacji Figury Oborskiej, odnowienie polichromii kościoła, odnowienie prezbiterium kościoła wraz z wykonaniem tzw. ołtarza soborowego, złocenie ołtarza głównego i stali.

Dzięki jego staraniom w Oborach utworzona została parafia, gdzie pełnił funkcję proboszcza, a w ramach dekanatu Dobrzyń n. Drwęcą – wicedziekana. Pracę w Oborach zakończył pod 18 latami, w dniu 10 lipca 1988 r. W czasie pobytu w Oborach przez dwie kadencje wybierany był definitorem Prowincji św. Józefa. Pozostawił po sobie opinię gorliwego kapłana, dobrego gospodarza, człowieka wielkiego serca i umysłu.

Od 1 września 1988 r. aż do 1 lipca 1997 r. był kapelanem Szpitala im. Dietla w Krakowie. Od 1 lipca 1997 r. został przeniesiony do Chyżnego, gdzie powierzono mu obowiązki przeora. W międzyczasie przeszedł poważne leczenie wzroku u tzw. Korwitów w Poznaniu.

Od 17 czerwca 2003 r. przebywa w Krakowie, gdzie pełni obowiązki penitencjarza w Bazylice²⁹.

WOJTALA Jan Tadeusz (ur. 23 VI 1883 r. w Osieku w Galicji – zm. 13 II 1945 r. w Lipinach), przeor

Był synem Józefa i Anny. Do szkoły ludowej uczęszczał w Kętach, a następnie ukończył Gimnazjum w Wadowicach. Po ukończeniu szkoły był w klasztorze karmelitów bosych, który opuścił na skutek złego stanu zdrowia. Tam przyjął już imię zakonne Tadeusz. Świadectwo o dobrym pobycie w zakonie karmelitów bosych podpisał w dniu 1 lipca 1907 r. przeor Rafał Kalinowski. Zaopatrzony w poświadczenie rodziców Józefa i Anny udał się w dniu 15 listopada 1907 r. do zakonu w Krakowie.

Śluby zakonne złożył w dniu 8 sierpnia 1912 r.

W czasie drugiej wojny światowej był organistą w klasztorze w Trembowli³⁰.

ZONKO Henryk Andrzej (ur. 1 stycznia 1935 r. w Oborach), karmelita z Obór, przeor w Krakowie

Syn Stanisława i Stanisławy z d. Krze-
mińska. Szkołę podstawową ukończył
w Oborach, po ukończeniu VII klasy zo-
stał przyjęty do Małego Seminarium Oj-
ców Karmelitów (do Marianatu) w Pilźnie,
w 1952 r. władze komunistyczne zlikwidowa-
ły Małe Seminarium i wtedy został
przyjęty do Nowicjatu Ojców Karmelitów.
Po skończonym nowicjacie złożył swoje
pierwsze śluby zakonne i w dniu 31 sierp-
nia 1952 r. przyjął imię Andrzej. W 1956 r.
złożył profesję wieczystą.

Szkoła średnią - prywatne Liceum Oj-
ców Karmelitów ukończył w latach 1952-
1956, a 1964 r. złożył egzamin dojrzałości
w Liceum Ogólnokształcącym w Krakowie.
Studia wyższe odbył w latach 1956-1961
w Wyższym Seminarium Duchownym Oj-
ców Karmelitów w Krakowie. W latach
1968-1970 odbył studia zaoczne na Kato-
lickim Uniwersytecie Lubelskim.

Po otrzymaniu święceń kapłańskich
w okresie od lutego 1961 do lipca 1964 r.
pełnił obowiązki katechety w kościele Kar-
melitów w Krakowie. W okresie od lipca
1964 r. do lipca 1965 r. przebywał w klasz-
torze w Pilźnie, od 15 lipca 1965 r. wrócił
do Krakowa i nadal pełnił obowiązki kate-
chety; od 24 czerwca 1967 r. mianowany
przez Definitorium Prowincji dyrektorem
powołań. Od 31 lipca 1970 r. mianowany
przeorem klasztoru Karmelitów w Pilźnie.
W dniu 3 sierpnia 1970 r. mianowany przez
prowincjała o. Piotra Żuka delegatem do
przejęcia agend przeorskich klasztoru
w Gdańsku od o. Jana Nizioła i przekaza-
nie ich następcy o. Stanisławowi Biedro-
niowi, zaś od 5 września 1970 r. mianowa-
ny przez prowincjała o. Piotra Żuka dele-

gatem do przejęcia agend przeorskich od
ustępującego przeora o. Józefa Bolesława
Augustyna i przekazania tych agend
o. Józefowi Wójcikowi w klasztorze Kar-
melitów w Krakowie.

W dniu 17 listopada 1974 r. mianowa-
ny delegatem do załatwiania w imieniu
Prowincjała Piotra Żuka spraw w Sekre-
tariacie Episkopatu Polski, pełnił wówczas
obowiązki definitora Prowincji.

Od 4 lipca 1979 r. przeniesiony do
klasztoru Karmelitów w Baborowie, gdzie
pełnił obowiązki wikariusza parafii i ka-
techety. Od 10 września 1982 r. mianowa-
ny przeorem i duszpasterzem Parafii Oj-
ców Karmelitów w Krakowie, a od 1 mar-
ca 1983 r. mianowany pierwszym probosz-
czem Parafii p.w. Nawiedzenia N. M. Pan-
ny w Krakowie,

W dniu 10 lipca 1988 r. przeniesiony
został do klasztoru Karmelitów w Babo-
rowie i przejmuje obowiązki proboszcza
Parafii. Od 26 czerwca 1991 r. przeniesio-
ny do Krakowa, gdzie pełnił obowiązki de-
finitora Prowincji. Od 5 grudnia 1991 r.
mianowany spowiednikiem zwyczajnym
Sióstr Wizytek w Krakowie.

Od 7 października 1994 r. mianowany
Członkiem „Komisji przygotowawczej ob-
chodów 600-lecia pobytu Karmelitów
w Polsce”, a od 23 czerwca 1994 r. ponow-
nie mianowany przeorem klasztoru w Kra-
kowie. Od 1 września 1995 r. mianowany
wikariuszem Prowincjała. W dniu 10 maja
1996 r. mianowany do reprezentowania
Prowincjała na zebraniu Plenarnym Kon-
ferencji Wyższych Przełożonych Zakonów
Męskich.

1 lipca 1997 r. zwolniony z obowią-
zków przeora w Krakowie, pozostawał
w konwencie krakowskim „*pro familia*”,
gdzie pełnił obowiązki definitora Prowin-
cji. Od 17 czerwca 2003 r. mianowany prze-
orem w klasztorze krakowskim, zostając
jednocześnie pierwszym definitorem Pro-
wincji. Obecnie przebywa w Krakowie jako
pierwszy definitor i przeor macierzystego
klasztoru w Krakowie.

Przypisy

¹ Jan Paweł II, *Modlitwy. Z wami jestem kapłanem*, wybór L. Sapienza, przekład ks. M. Dziubiński SDB, Poznań 2002, s. 188.

² M. Krajewski, *Dobrzyński słownik*, s. 58.

³ AKKr., sygn. A102, Teczka: Buszta Antoni Szymon, materiały luźne. W teczce znajdują się trzy koperty adresowane z Dachy przez o. Busztę do o. Jana Konoby, jeden do o. Henryka Urbańskiego oraz list z Dachy pisany przez o. A. Busztę w języku niemieckim z datą 17 maja 1941 r. Zarówno list, koperty nadawcze oraz cztery dowody nadania listów z Krakowa do Dachy, oprócz imienia i nazwiska, opatrzone są numerem obozowym o. Szymona Buszty.

⁴ AKKr., sygn. A 190, Teczka: o. Ireneusz Janusz Dąbrowski; T. Popiela, „Szczęśliwy człowiek, który pokłada nadzieję w Panu”. Wspomnienie o śp. O. Ireneuszu Dąbrowskim, proboszczu i przeorze klasztoru oborskiego, „Ziemia Dobrzyńska” 1994, nr 3, s. 5.

⁵ Na podstawie życiorysu przesłanego autorowi w dniu 10 czerwca 2005 r.

⁶ AKKr., sygn. 146/A105, Teczka: Kącki Alfons Bronisław, materiały luźne nienumerowane.

⁷ AKKr., sygn. 146/A105, Teczka: Kowalski Gerardus, materiały luźne nienumerowane.

⁸ Ibid. W opracowaniach drukowanych błędnie podawana jest zarówno data i miejsce jego urodzenia. Zob. *Świadectwo urodzenia* w Teczce osobowej w AKKr.

⁹ Archiwum Ojców Karmelitów w Oborach (AKO), Kronika Klasztoru, t. 1, s. 38, 61-63, t. 2; AKO, Protokół z uroczystości poświęcenia tablicy pamiątkowej ku czci śp. o. Wincentego Kruszewskiego, kapłana Zakonu OO. Karmelitów Trzewickzowych, Obory 1949; J. O., *U stóp Matki Boskiej Bolesnej łaskami stynącej w kościele Ojców Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*, Obory 1927, s. VII, VIII, 12; J. Janowiak, op. cit.; M. Krajewski, *Karmel Oborski*, Rypin 1981, s. 4; Krajewski, *Kościół*, s. 5, 34, 75, 80; Krajewski, *Powstanie między Skrwą a Drwęcą*, s. 153; M. Krajewski, *Sanktuarium maryjne Ojców Karmelitów w Oborach. Zarys dziejów, architektury i kultu*, Obory 1983, s. 11; Krajewski, *W sercu ziemi*, s. 21-22; R. Róg, *Karmelici*, Kraków 1997, s. 120; Smoleński, *Kościół*, s. 70, 93; W. Załuski, *Cudowna figura*, s. III, 20-26; W. Załuski, *Cudowne obrazy Przenajświętszej Bogarodzicielki w diecezji płockiej*, Kielce 1905, s. 23.

¹⁰ Chart, *Spis*, s. 153; Domagała, *Dachau*, s. 81; Jacewicz, *Martyrologium*, z. 5, s. 291, 296; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 132, 136, 150; Krajewski, *Kościół*, s. 36, 42; M. Krajewski, *Wojenne losy karmelu oborskiego*, „MPP” 1982, nr 8, s. 292-299; *Kronika Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach*, t. 1, s. 66, 97; Szoldrski, *Martyrologium*, s. 165.

¹¹ AKKr., Archiwum Prowincji, teczka o. Andrzeja Malickiego.

¹² Kronika, t. 1, s. 58; Krajewski, *Kościół*, s. 31-33, 54; Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 15; Tablica inskrypcyjna w kościele w Oborach.

¹³ J. Janowiak, op. cit., s. 19; Krajewski, *Kościół*, s. 34, 95; Krajewski, *W sercu tej ziemi*, s. 16; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne*, s. 5; Kronika, t. 1, s. 38-39, 58.

¹⁴ Archiwum Klasztoru w Oborach, Kronika Klasztoru, t. 1; W. Gapiński, *Koronacja Piety w Oborach k. Rypina. Opis uroczystości*, „MPP” 1976, nr 12, s. 454; Informacja o. Mateusza S. Wojnarowskiego, ówczesnego przeora klasztoru w Oborach z 1980 r.; Krajewski, *Eksterminacja duchowieństwa*, s. 135; M. Krajewski, *Karmel oborski*, Rypin 1981, s. 5; Krajewski, *Kościół*, s. 35, 41, 42, 47; Krajewski, *Ruch oporu w Rypinie*, s. 346, 348, 352; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne*, s. 6, 8; M. Krajewski, *Wojenne losy karmelu oborskiego*, „MPP” 1982, nr 8, s. 296; M. Krajewski, *Z nieznanych kart martyrologii Kościoła*, „Przewodnik Katolicki” 1985, nr 9, s. 4-5; Kronika, t. 1, s. 66-67, 95, 96; A. Malicki, *Cudowna figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Dzieje kultu*, „MPP” 1976, nr 3, s. 118; R. Piotrowski, *Opowieść koronnego świadka*, „WTK” 1972, nr 5, s. 6-7; Tablica inskrypcyjna na cmentarzu - Kalwarii w Oborach; M. J. Wojnarowski, *Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „Ład Boży” 1985, nr 8, s. 6.

¹⁵ J. Janowiak, op. cit., s. 15; M. Krajewski, *Duchowni w powstaniu styczniowym*, „WTK” 1981, nr 4, s. 1, 5, 10; Krajewski, *Kościół*, s. 29-32, 43, 95; Krajewski, *Powstanie*, s. 134; M. Krajewski, *Sanktuarium Maryjne*, Obory 1983, s. 4-5; Lissowski, *Powstanie*, s. 140-141; *Oto Matka Twoja*, opr. M. Kawiński, M. Krajewski, Obory 1990, s. 18; Smoleński, *Kościół*, s. 70, 88-93.

¹⁶ AKKr., sygn. 148/A107, Teczka: Pityński Kazimierz Spirydion, dokumenty luźne nienumerowane.

¹⁷ Archiwum Prowincji Karmelitów w Krakowie, teczka: Rusek Adam.

¹⁸ AKKr., sygn. A/192, teczka: Rutkowski W. Jerzy

¹⁹ Ibid., Prośba skierowana do prowincjała Karmelitów w Krakowie.

²⁰ Ibid., Zaświadczenie proboszcza parafii Żałe.

²¹ Decyzję w tej sprawie podpisali: o. Piotr Żuk, przewodniczący Kapituły oraz o. Łukasz Semik, sekretarz Kapituły.

²² Kronika, t. 2, zapis o. Mateusza Wojnarowskiego.

²³ AKKr., sygn. 149/A108, Teczka: Szczyrek Henryk, luźne, nieliczne materiały nienumerowane.

²⁴ AKKr., sygn. 150, Teczka: Bronisław Tomaszewski, Akta dotyczące życia zakonnego (1937-1990).

²⁵ Wspomnienie s. Chryzostomy Winnickiej FDC o o. Bronisławie Tomaszewskim uw pracy o. A. Pikora, s. 106-107.

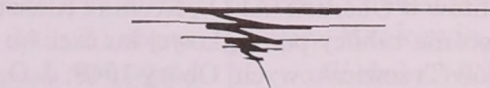
²⁶ AKKR., Akta Prowincji, teczka: Tupaj Roman.

²⁷ AKKr., sygn. 150/A109, Teczka: Wielgus Gabriel Jan, dokumenty luźne.

²⁸ Autobiografia przekazana w 2004 r.

²⁹ Biogram przekazany przez O. Mateusza w 2004 r.

³⁰ AKKr., sygn. 151/A110, Teczka: Wojtala Jan Tadeusz, materiału luźne nienumerowane; M. Krajewski, *Bibliografia*, poz. 787; M. Krajewski, *Kościół*, s. 35, 95; Kronika, t. 1, s. 65.

Rozdział IX

KOLATORZY I INNE OSOBY ZWIĄZANE Z KOŚCIOŁEM I KLASZTOREM W OBORACH¹

*Nikt też tak jak Ona – Maryja – nie przyjął sercem owej tajemnicy,
Boskiego zaiste wymiaru Odkupienia,
która dokonała się na Kalwarii poprzez śmierć Jej Syna,
wraz z ofiarą macierzyńskiego serca,
wraz z Jej ostatecznym „fiat”.*

Papież Jan Paweł II, Encyklika *Dives in misericordia*, 30 listopada 1980 r.²

BORZEWSKI Antoni Grzegorz
Feliks h. Lubicz (ur. 1796 r. -
zm. 11 VII 1860 r. w Ugoszczu),
poeta, właściciel ziemski

Był synem Ludwika i Salomei z Nałęczów. W chwili śmierci ojca, w 1807 r. był nieletni i dopiero w 1828 r. podzielił majątek razem z bratem Kalikstem. Posiadał Ugoszcz i Okonin, które w 1854 r. liczyły 2484 morgi. W 1834 r. w drodze darowizny od Antoniego de Woytrowicza Wybranieckiego, przyjaciela jego brata, Kaliksta otrzymał jeszcze Sokołowo, Białkowo i Dobrzyń nad Drwęcą. Sokołowo posiadał do 1853 r., kiedy sprzedał je Janowi Brudnickiemu, teściowi Aleksandra Płoskiego, późniejszemu właścicielowi tych dóbr.

W czasie wakacji 1824 i 1825 r. gościł u niego Fryderyk Chopin, który przebywał w tym czasie u swego kolegi Dominika Dziewanowskiego w pobliskiej Szafarni. Brał udział w powstaniu listopadowym. Po jego upadku popierał jednak politykę władz rosyjskich. Na skutek przewlekłej choroby usunął się do rodzinnego Ugoszcza, gdzie poświęcił się gospodarstwu rolnemu. Pismem z dnia 2 listopada 1848 r. Konsystorz Generalny Płocki powołał go do składu komitetu restauracji zabytkowego kościoła i klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach.

W młodości próbował sił w poezji, wydając drobne utwory, m.in. *Płonne. Idylla* (Warszawa 1818). Pozostawił interesującą *Dziennik podróży po Niemczech, Francji, Holandii i Szwajcarii odbytej w latach 1818, 1819 i 1820*. Odznaczony był Orderem św. Stanisława.

Ożeniony z Julią Piwnicką (ur. 1807 r. - zm. 14 grudnia 1893 r. w Poznaniu, pochowaną na cmentarzu - Kalwarii w Oborach), córką Stanisława Piwnickiego i Julianny z Karnkowskich, pozostawił syna Zdzisława (1833-1884) i córkę Jadwigę Marię Konstancję (1834-1911), żonę Wawrzyńca Engeströma, właściciela Rakowa. (W 1888 r. Julia sprzedała Białkowo Aleksandrowi Płoskiemu.). Julia zmarła w 1893 r. i pochowana została na cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

Pochowany został na cmentarzu - Kalwarii w Oborach. Płyta pamiątkowa poświęcona jego pamięci znajduje się na ścianie kaplicy grobowej rodziny Borzewskich na cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

BORZEWSKI Antoni h. Lubicz (ur. 25 III 1868 r. w Ugoszczu - zm. 16 VIII 1920 r. w Ugoszczu), ziemianin, działacz społeczny i gospodarczy

Był synem Zdzisława i Marii z Szydłowskich. Po ukończeniu gimnazjum niemieckiego w Brodnicy i studiów politech-

nicznych w Rydze osiadł w rodzinnym Ugoszczu, który wraz z siostrą Julią odziedziczył w 1889 r. W 1891 r. wykupił część należącą do siostry i stał się jedynym właścicielem Ugoszcza, który razem z Okoninem liczył około 1500 hektarów. W 1905 r. wszedł również w posiadanie przyległego Giżynka, który należał do szwagra, Stanisława Grotowskiego. W rozległych dobrach zajął się podniesieniem na wyższy poziom kultury rolnej. W szczególny sposób dbał o park otaczający pałac, zaprojektowany przez Artura Borzewskiego. Po ogłoszeniu w 1904 r. ukazu carskiego nakazującego likwidację Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, w 1906 lub 1907 r. brał udział w delegacji ziemian do Petersburga w sprawie wstrzymania jego wykonania. Misja ta odniosła spodziewany skutek.

W 1900 r. był jednym z głównych założycieli Cukrowni Ostrowite. W latach 1901-1907 został członkiem rzeczywistym - dożywotnim Towarzystwa Rolniczego Płockiego. Po powstaniu w 1907 r. Okręgowego Towarzystwa Rolniczego Ziemi Dobrzyńskiej, brał w nim czynny udział, od 1909 r. jako wiceprezes, a od 1914 r. do lipca 1917 r. - jako prezes. Był jednym z założycieli Syndykatu Rolniczego w Rypinie, przekształconego w 1938 r. w Spółdzielnię Rolniczo-Handlową. Prowadzone przez niego gospodarstwo w Ugoszczu należało do najlepiej zorganizowanych w powiecie rypińskim. Po wybuchu wojny w 1914 r. należał do Gubernialnego Komitetu Obywatelskiego w Płocku. W maju 1916 r. powołany został na członka sejmiku lipnowskiego, obejmującego zasięgiem swej działalności powiaty lipnowski i rypiński. Był jednym z czterech działaczy społecznych wyznaczonych na komisarzy Tymczasowej Rady Stanu na powiat rypiński. W latach 1918-1920 pełnił funkcję prezesa rypińskiego Oddziału Związku Ziemian. Był jednym z założycieli Automobilklubu Polskiego. W dniu 16 sierpnia 1920 r. w obronie swej posiadłości poniósł śmierć po 8-godzinnej walce ze 180-osobowym oddziałem Armii Czerwonej. Został pochowany w podziemiach rodzinnej kaplicy gro-

bowej na cmentarzu - Kalwarii przy kościele Ojców Karmelitów w Oborach.

W dniu 4 sierpnia 1891 r. w Mnichu zawarł związek małżeński z Heleną Konstancją z Grotowskich, córką Władysława i Matyldy Zabłockiej z Mnicha w powiecie kutnowskim (zm. 17 grudnia 1939 r. w Warszawie), był bezdzietny. Żona Borzewskiego w 1920 r. adoptowała Helenę Sumińską (zm. w stanie panińskim 27 XI 1943 r.), córkę Julii z Borzewskich, rodzonej siostry Borzewskiego i Stefana Sumińskiego (1866-1930). Antoni Borzewski miał brata Artura.

Tablica pamiątkowa poświęcona pamięci Antoniego znajduje się na kaplicy w Ostrowitem k. Rypina, wzniesionej na jego cześć staraniem dyrektora Cukrowni, Kazimierza Strycharzewskiego.

Dobra Ugoszcz po śmierci Antoniego zarządzane były przez Helenę Borzewską, której pomocy udzielali m.in. Artur Borzewski z Długiego, Wiktor Piwnicki ze Starorypina i Bolesław Płoski z Sosnowa.

BRZUSKIEWICZ Leon (ur. 23 IV 1897 r. w Rużu - zm. 23 II 1936 r. w Głębocku), żołnierz POW i Wojska Polskiego, uczestnik wojny 1920 r.

Był synem Andrzeja i Ludwiki z Ciechanowskich. W latach 1916-1918 należał do Polskiej Organizacji Wojskowej. W dniu 11 listopada 1918 r. brał udział w akcji rozbrajania Niemców w Rypinie. W 1919 r. wstąpił do Wojska Polskiego i ukończył Szkołę Podoficerską w Śremie. W stopniu starszego sierżanta sztabowego służył w Cytadeli Warszawskiej. W składzie III Brygady Legionów marszałka E. Rydzas-Śmigłego wziął udział w wyprawie kijowskiej. W czasie odwrotu został ranny, chwilowo uznany za zmarłego. Po wyleczeniu dołączył do swojej jednostki. W sierpniu 1920 r. bronił Warszawy, gdzie był ponownie ranny. Walczył do końca wojny polsko-radzieckiej. Po wojnie był dowódcą kompanii w 32. Pułku Piechoty w Brodniczy. Zdemobilizowany około 1925 r.

W 1925 r. ożenił się z Pelagią Zielińską (13 II 1903-18 II 1963), córką Jana i We-

roniki z Jankowskich. Pozostawił trzech synów: Ludomira (ur. 1925 r., żołnierza Armii Krajowej, występującego później pod zmienionym nazwiskiem: Teofil Jurkiewicz), Romana (ur. 1928 r.) i Janusza (ur. 1932 r.).

Pochowany został na cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

BRZUSKIEWICZ Pelagia (ur. 13 II 1903 r. w Sitnie - zm. 18 II 1963 r. w Lipnie), działaczka Armii Krajowej

Była córką Jana i Weroniki (z Jankowskich) Zielińskich. Od 1925 r. prowadziła wspólnie z mężem Leonem gospodarstwo rolne w Głębocku koło Obór po jej rodzicach. Po śmierci męża w 1936 r. gospodarzyła wraz z nieletnimi dziećmi. W latach drugiej wojny światowej razem z synem Ludomirem należała do Armii Krajowej, a wcześniej do Związku Walki Zbrojnej. Po wojnie została oskarżona i skazana o rzekomą działalność antypaństwową (wyrok SR 77/49).

W styczniu 1925 r. zawarła związek małżeński z Leonem Brzuskiem z Ruża (23 IV 1897-23 II 1936), podoficerem rezerwy Wojska Polskiego.

Pozostawiła trzech synów: Ludomira (ur. 1925 r. - żołnierza AK, występującego później pod zmienionym nazwiskiem: Teofil Jurkiewicz), Romana (ur. 1928) i Janusza (ur. 1932 r.).

Pochowana została na cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

CHOPIN Franciszek Fryderyk (ur. 22 II lub 1 III 1810 r. w Żelazowej Woli - zm. 17 VIII 1849 r. w Paryżu), najwybitniejszy kompozytor polski, pianista

Był synem Mikołaja, emigranta francuskiego i Justyny z Krzyżanowskich. Gry na fortepianie uczył się w Warszawie u prof. W. Żywego, a w latach 1826-1829 - w Szkole Głównej Muzyki u J. Elsnera. W 1822 r. zawarł pierwsze kontakty z Dominikiem Dziewanowskim z Szafarni w ziemi dobrzyńskiej. Ten ostatni zaprosił Chopina na wakacje w rodzinne strony.

Chopin przebywał tam w okresie lata 1824 i 1825 r. Pobyt w Szafarni, a także w okolicznych miejscowościach: Bocheńcu, Płonem, Rodzonym, Radominie, Golubiu, Dobrzyniu n. Drwęcą, Białkowie, Dulsku, Obrowie, Kikole, Ugoszczu i Oborach był dla Chopina okazją do poznania kultury, obyczajów i ludu ziemi dobrzyńskiej. W Gulbinach był gościem Brygidy i Alojzego Piwnickich, a w Kikole - hrabiego Zboińskiego. Z Szafarni przesyłał młody Chopin do rodziców w Warszawie „Kurier Szafarski” - listy pisane na wzór ówczesnego „Kuriera Warszawskiego”. „Cenzorem” tej młodzieńczej gazetki była ciotka Dominika Dziewanowskiego - Ludwika Dziewanowska.

W czasie pobytu w Szafarni Chopin stworzył utwór potocznie zwany *Żydek* oraz *Mazurek a-moll*, op. 17. W drodze do Płocka zatrzymywał się u Zboińskich w Kikole. Wraz z ojcem swego kolegi Dominika - Juliuszem Dziewanowskim bywał w klasztorze Ojców Karmelitów w Oborach, gdzie grał na organach w tamtejszym kościele (dotąd zachowanych). Gościł także w Dulsku, a swoją muzykę prezentował także w dworcu w Ugoszczu, którego właścicielem był spowinowacony z Dziewanowskimi, Antoni Borzewski. W czasie pobytu na ziemi dobrzyńskiej Chopin odwiedzał w Sokołowie innego swego młodzieńczego przyjaciela, Jana Białobłockiego (1805-1828). Właścicielem tego majątku był ojczym Białobłockiego, kapitan Wojska Polskiego, Antoni Wybraniecki. W jednym z listów do J. Białobłockiego napisał, m.in. „Jeśli zobaczysz Szafarnię, wspomnij moje imię”. Razem z Dominikiem Dziewanowskim i Ludwiką Dziewanowską odwiedzał Chopin Golub, a w nim m.in. zamek Anny Wazówny. Latem 1825 r. wraz z Dominikiem i jego ojcem Juliuszem odwiedził Toruń, gdzie zwiedził Dom Kopernika, kościoły: św. Jana, N. M. Panny, z grobowcem Anny Wazówny oraz dom, w którym urodził się prof. Samuel Linde. Na tych ziemiach, jak napisał Adolf Nowaczyński, Chopin „najbardziej się przepoił polskością, nabuchał polszczyzny”. W 1930 r. Chopin wyjechał

za granicę i osiedlił się w Paryżu, przebywając przez dłuższy okres również na hiszpańskiej wyspie Majorce i w Londynie. Utrzymywał kontakty z kołami europejskiej awangardy muzycznej. Tworzył wyłącznie kompozycje fortepianowe. Jego twórczość wywarła duży wpływ na muzykę drugiej połowy XIX i XX wieku.

W nekrologu F. Chopina opublikowanym w „Dzienniku Polskim” z 25 października 1849 r. Cyprian Kamil Norwid napisał: „*Rodem Warszawianin, sercem Polak, a talentem świata obywatel, Fryderyk Chopin zszedł z tego świata*”.

Od 1927 r. w Warszawie odbywają się Międzynarodowe Konkursy Pianistyczne imienia Fryderyka Chopina. W dworku w Szafarni na ziemi dobrzyńskiej, dla upamiętnienia jego pobytu, zorganizowano stałe muzeum i w 1952 r. umieszczono tablicę następującej treści: „*W Szafarni i wsiach okolicznych przebywał w latach 1824-1825 Fryderyk Chopin. W ósmym roku istnienia Polski Ludowej szkołę w Szafarni nazwano jego imieniem. 1952*”. Od 10 września 1988 r. istnieje tam Ośrodek Kultury im. Fryderyka Chopina. Tablica pamiątkowa przypominająca jego pobyt w Oborach została ufundowana przez piszącego te słowa w 1999 r. w kościele Ojców Karmelitów w Oborach.

DZIEWANOWSKI Juliusz h. Jastrzębiec (zm. 14 IV 1772 r.), poseł, kasztelan i podwojewodzi chełmiński

Był synem Kazimierza h. Jastrzębiec, dziedzica Golczewa i Golczewka pod Golubiem i Konstancji z Gralewskich, bratańcem Andrzeja i wnukiem Mikołaja. Posiadał dobra Płonne oraz dobra w województwie chełmińskim i malborskim.

W 1730 r. posłował do sejmu. Jako poseł z województwa chełmińskiego, podpisał konfederację generalną warszawską w 1773 r. W dniu 18 lutego 1765 r. został mianowany chorążym malborskim, a 10 sierpnia 1765 r. – kasztelanem elbląskim, zaś 30 czerwca 1766 r. – kasztelanem chełmińskim. W 1771 r. złożył akces do konfederacji barskiej.

W 1740 r. za cudowne uzdrowienie swej córki Teresy fundował kaplicę Opatrzności Bożej przy kościele Ojców Karmelitów w Oborach. Razem z synami: Ignacym i Dominikiem był założycielem Bractwa Opatrzności przy tym kościele. Do kościoła oborskiego fundował liczne i bogato zdobione plakietki wotywno oraz wiele sprzętów pozostających tam do dziś. W 1746 r. zobowiązał się płacić klasztorowi oborskiemu pięć procent od zapewnionej od Mikołaja Dziewanowskiego sumy 4 tys. zł pruskich w dobrach Płonne. Był autorem pieśni *Do Matki Boskiej Oborskiej*, śpiewanej na nutę *Serdeczna Matko*.

W 1746 r. poślubił Ludwikę Pawłowską, córkę Fabiana z Klonówki (zm. po 16 XI 1794 r.). Miał synów: Jana (regenta grodzkiego chełmińskiego), Ignacego (kapitana wojsk) i Dominika (uczestnika powstania kościuszkowskiego, generała Księstwa Warszawskiego), (1759-1827) i córkę Teresę, żonę Ignacego Piwnickiego z Gulbin, szambelana królewskiego. W 1792 r. dopełnili oni podziału dóbr po Juliuszu. Dominik wziął Płonne i Łubki, Jan – Szafarnię, Płonko z Popielarzem, a Ignacy i Teresa – po 112 tys. florenów.

J. Dziewanowski został pochowany przy kościele Ojców Karmelitów w Oborach.

GLIŃSKI JAN IGNACY (zm. 1710 r.), ksiądz rzymskokatolicki

Był proboszczem w Chojnie i nosił tytuł kanonika chojeńskiego. Następnie był dziekanem sztumskim, proboszczem i dziekanem golubskim oraz kanonikiem kijowskim. Zasłynął jako kolator Kościoła i Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach. Klasztorowi temu przekazał znaczne dobra.

Na jednym ze srebrnych kielichów w kościele w Oborach znajduje się napis: „*Calix iste ex legatione R. V. Joanis Gliński, Decani Golubiensis, A. 1771*”. W prezbiterium kościoła oborskiego znajduje się jego portret dość dużych rozmiarów, malowany na płótnie.

MIODUSKI Damazy herbu Radwan (ur. około 1739 r. - zm. 6 III 1806 r.), sędzia ziemski dobrzyński, starosta złotoryjski, poseł na sejmy, generał kawalerii narodowej

Rodzina Damazego osiedliła się w ziemi dobrzyńskiej. Damazy był synem Franciszka, sędziego grodzkiego bobrownickiego, podkomorzego rypińskiego (1769 r.) i Marianny Gembartówny h. Jastrzębiec. Po ojcu nosił tytuł podkomorzego rypińskiego (1770-1774). Posiadał następujące wsie w ziemi dobrzyńskiej: Bęklewo, Brzoza, Krobia Górna, Lipienice, Lubicz, Mostowo, Nowa Wieś, Obory, Pustynia, Smolne, Wielgie, Zielona Puszcza i Złotoria, gdzie wysiewano 320 korcy żyta.

W dniu 24 sierpnia 1767 r. wybrany został na sejmiku podsejmowym konsyliarzem konfederacji radomskiej z ziemi dobrzyńskiej. Po ojcu nosił wówczas tytuł podkomorzego rypińskiego, natomiast w dniu 26 września 1770 r. także po ojcu został podkomorzym rypińskim. W dniu 22 marca 1773 r. wybrany został posełem z ziemi dobrzyńskiej. W czasie obrad sejmiku wszedł do kompletu sądu sejmowego. Udział w sejmie rozbiorowym przyniósł mu widocznie korzyści polityczne, bowiem w trakcie jego obrad, w dniu 26 sierpnia 1774 r. był sędzią ziemskim dobrzyńskim.

W 1775 r. otrzymał królewską Książenicę. Oprócz tego posiadał wieś Wielgie, Bęklewo Mostowe, Złotoryę, Lubicz, Nową Wieś, Krobie Górne, Obory, Lipienice, Smolne, Brzozę, Zieloną Puszcę i Pustynię. Tyimi ostatnimi zarządzał w jego imieniu Cyprian Budny. Także w latach: 1776, 1780, 1784 i 1786 posłował na sejmy z ziemi dobrzyńskiej. Na sejmiku lipnowskim w dniu 16 lipca 1781 r. w imieniu własnym oraz innego posła ziemi dobrzyńskiej, Jana Ośniałowskiego złożył relację z obrad sejmiku walnego. Szlachta dobrzyńska dwukrotnie powierzała mu przewodnictwo sejmików w Lipnie, wybierając go marszałkiem sejmiku w latach 1778 i 1788 r. Był reprezentantem stronnictwa królewskiego. W dniu 10 listopada 1787 r. awansował na ostatniego starostę

złotoryjskiego, pełniąc ten urząd do 6 lipca 1789 r. Tegoż dnia król potwierdził kontrakt zawarty między Mioduskim, a chłopami wsi Grabowiec, należąca do starostwa złotoryjskiego, daną mu i jego potomkom na okres pięćdziesięciu lat.

W lipcu 1789 r. Mioduski był porucznikiem brygady wielkopolskiej kawalerii narodowej. W listopadzie tego roku awansował na wicebrygadiera kawalerii narodowej dywizji wielkopolskiej, a 25 listopada 1791 r. został brygadierem. W czasie wojny o Konstytucję 3 maja, w 1792 r. został zdymisjonowany.

Był odznaczony Orderem św. Stanisława. Ożeniony z Anną z Mokronowskich h. Bogoria, córką Ludwika i Józefy z Czosińskich h. Roch (zm. 1826 r.), pozostawił troje dzieci: Teodora, Jana i Martę.

Jego epitafium i jego żony, wykonane z drewna (płaskorzeźbione, polichromowe, srebrzone i złoczone) znajduje się w kościele pw. Krzyża Św. w Wielgim k. Lipna. Płyty nagrobne poza Oborami umieszczono w kościołach klasztornych: w kościołach w Trutowie, Skępem i oraz w kościele franciszkanów w Dobrzyniu n. Wisłą.

KEPCZYŃSKI Izidor (ur. 11 XI 1914 r. w parafii Chrostkowo - zm. 26 XII 1996 r. w Lipnie), ksiądz rzymskokatolicki, kapelan Armii Krajowej

Szkołę powszechną ukończył w Chrostkowie. Potem uczył się w gimnazjum w Płocku, a następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Po wybuchu wojny walczył jako żołnierz-sanitariusz pod Solcem. Po klęsce wrześniowej jako alumn seminarium, chciał być bliżej Płocka i pracował w gospodarstwie rolnym ks. Sobocińskiego, a następnie w Sannikach koło Płocka. W kontaktach z księżmi profesorami zaliczał poszczególne partie materiału przewidziane programem kursu seminaryjnego. W 1941 r. zdał wszystkie egzaminy i w czasie pobytu w Słupnie biskupów płockich w dniu, 5 marca 1941 r. otrzymał święcenia subdiakonatu. Po aresztowaniu biskupów udał się do Kielc, gdzie 30 marca

1941 r. z rąk biskupa Franciszka Soni otrzymał święcenia kapłańskie. Do 1945 r. pracował jako kapłan w parafii Nagłowice Rejowskie koło Jędrzejowa.

W 1945 r. powrócił do Płocka i przez rok pracował jako proboszcz w Sadłowie, potem przez 13 lat w Ligowie, a następnie przez okres 17 lat w Szydłowie. W 1981 r. przeszedł na emeryturę i zamieszkał w Lipnie na terenie parafii Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. W 1986 r. został mianowany kapelanem w Domu Pomocy Społecznej w Nowej Wsi koło Lipna. Funkcję tę pełnił do lipca 1996 r. W 1991 r. otrzymał nominację na kapelana Armii Krajowej na terenie diecezji włocławskiej.

W dniu 18 kwietnia 1996 r. obchodził 55-lecie kapłaństwa. Został pochowany w dniu 30 grudnia 1996 r. na cmentarzu - Kalwarii w Oborach.

LETYŃSKI (niekiedy LATYŃSKI, LETOŃSKI) Jan (ur. około 1710 r. w Wąbrzeźnie - zm. po 1780 r.), złotnik toruński

Był synem mieszczanina Marcina i jego żony Anny. Kształcił się w Poznaniu. W 1741 r. przebywał w Toruniu, gdzie wykonywał sztuki mistrzowskie u złotnika Jana Hausena II. Był jednym z pierwszych Polaków, który przełamał tradycje manieryzmu renesansowego, tworząc w duchu późnego baroku, z użyciem rokokowej dekoracji. Pracował w srebrze, wykonując głównie kościelne naczynia i sprzęty liturgiczne, zdobiąc je trybowaną dekoracją i lanymi posążkami. Jego dzieła cechuje lekkość i dekoracyjność. Dotąd zarejestrowano ponad 30 jego prac. Jako złotnik czynny był w latach 1742-1771.

Spośród jego dzieł na terenie ziemi dobrzyńskiej znajdują się: monstrancja z figurką Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej w Glorii i cechą imienną w kościele w Nowogrodzie, monstrancja w Kościele Ojców Karmelitów w Oborach, monstrancja w kościele w Radzikach Dużych (z 1766 r., przerobiona), srebrny półksiężyc z figurą Matki Boskiej Skępskiej w Skępem, wotywno-poświadczeniowa monstrancja do Kościoła Ojców

Bernardynów w Skępem z 1750 r., rokokowa monstrancja w kościele w Trąbinie k. Rypina, kielich w Kościele pod wezwaniem św. Trójcy w Rypinie i monstrancja do katedry włocławskiej. W 1759 r. wykonał antepedium ołtarza do Katedry Płockiej.

NAŁĘCZ Antoni Robert h. Nałęcz (zm. 1823 r.), stolnik rypiński, poseł na sejm

Był synem Franciszka. Po śmierci ojca odziedziczył w 1776 r. dobra Żębowo. Posiadał Steklinek w powiecie lipnowskim i z niego się pisał, który odziedziczył przed 1789 r. po zmarłym bezpotomnie stryju, Gabrielu Wojciechu. W 1789 r. posiadał również dobra Czernikowo. W 1792 r. od Antoniego Gabriela Karwosieckiego kupił Hornówko, w 1798 r. od Bonawentury Paprockiego nabył Mazowsze. Po 1793 r. po stryju Józefie otrzymał dobra Czernikówko, które w 1819 r. sprzedał Janowi Cisowskiemu. W 1823 r. posiadał także Kazimierzewo k. Mazowsza w parafii Łążyn.

W dniu 20 grudnia 1774 r. został miecznikiem ziemi dobrzyńskiej, awansując 22 czerwca 1776 r. na wójtostwo większe dobrzyńskie, a 13 marca 1778 r. został wojskim większym dobrzyńskim. W dniu 18 sierpnia 1778 r. na sejmiku lipnowskim wybrany został deputatem na Trybunał Koronny w Piotrkowie. Sejmik lipnowski, obradujący 16 sierpnia 1784 r. powierzył Nałęczowi funkcję marszałka. W dniu 18 sierpnia 1788 r. także na sejmiku w Lipnie, razem z Janem Nepomucenem Zboińskim, został posłem na Sejm Wielki - Czteroletni.

W dniu 7 lutego 1788 r. otrzymał urząd podstolego rypińskiego, a 15 stycznia 1789 r. - podstolego dobrzyńskiego. W dniu 24 lutego 1790 r. został stolnikiem rypińskim i pozostawał na tym stanowisku jeszcze w 1792 r.

W czasie wojny 1807 r. i sformowaniu władz departamentu płockiego, powołany został do składu Izby Sprawiedliwości, przekształconej następnie w Departamentowy Sąd Apelacyjny. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego, dekretem z 24 grud-

nia 1808 r. został mianowany marszałkiem sejmiku powiatu lipnowskiego.

Ożeniony z Heleną Zielińską, córką Andrzeja Zielińskiego i Bogumiły z Modrzejewskich (zm. 1819 r.), właścicieli Skępego. Pozostawił dwóch synów: Piotra i Michała oraz córki: Salomeę, Brygidę i Teresę. Pochowany został przy Kościele Ojców Karmelitów w Oborach. Jego drugą żoną była Teresa ze Zboińskich Nałęcz (pochowana razem z nim w Oborach).

(Brygida po jego śmierci wyszła za Kwiryna Zielińskiego i otrzymała Czernikówko. Po bezpotomnej śmierci jej męża majątek został przez nią sprzedany. Teresa po śmierci ojca otrzymała Mazowsze. Wyszła za Bernarda Smoleńskiego. Z małżeństwa tego urodził się syn Ludwik, który w 1842 r. przejął po rodzicach ten majątek. Ożeniony był z Walerią, córką Piotra Nałęcz. Salomea odziedziczyła Hornówko i wyszła za Ludwika Borzewskiego z Ugoszcza. Po jej śmierci w 1823 r., Hornówko kupił Andrzej Budzyński.)

Pamiętkowe tablice poświęcone A. Nałęczowi znajdują się w kościołach w Czernikowie i Oborach.

NAŁĘCZ TERESA ze Zboińskich (XVIII-XIX w.), kolatorka klasztoru w Oborach

W historii kościoła i Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach k. Rypina zasłynęła jako jego kolatorka. Do tamtejszego kościoła fundowała m.in. srebrną plakietkę wotywną.

Pamiętkowa tablica poświęcona jej pamięci znajduje się w kościele w Oborach.

PAWŁOWSKI JÓZEF (ur. 7 III 1907 r. w Janiszewie – zm. 2 XI 1991 r. w Stalmierzu), żołnierz Września 1939 r., żołnierz II Korpusu Polskiego, uczestnik bitwy pod Monte Cassino

Był synem Ignacego i Joanny z domu Bieniewicz. W dniu 28 sierpnia 1939 r. został zmobilizowany do Wojska Polskiego. W czasie walk w kampanii wrześniowej trafił do niewoli radzieckiej. Najpierw

internowany był na Litwie (Wilkawiszki), a następnie był więźniem obozu jenieckiego w Archangielsku. Po amnestii, od 15 września 1941 roku służył w armii polskiej formowanej w ZSRR. Po przekroczeniu granicy rosyjsko – irańskiej od 15 sierpnia 1942 r. dostał się pod dowództwo brytyjskie. W składzie II Korpusu Polskiego brał udział w kampanii włoskiej, m.in. w walkach o Ankonę i Bolonię. Wziął udział w bitwie pod Monte Cassino. W latach 1944-1946 służył w Zjednoczonym Królestwie Brytyjskim. Ze służby w Polskich Siłach Zbrojnych został zwolniony w celu repatriacji do kraju w dniu 30 maja 1947 r.

Następnie powrócił do kraju i zajął się wzorowym prowadzeniem gospodarstwa w Stalmierzu. Wspierał materialnie kościół i Klasztor Karmelitów w Oborach.

Za udział w walkach przeciwko faszyzmowi był odznaczony m.in. Krzyżem „Virtuti Militari” V Klasy, Brązowym Krzyżem Walecznych z Mieczami i innymi odznaczeniami. Posiadał także odznaczenia brytyjskie: Gwiazdę 1939-1945, Gwiazdę Italii oraz Medal Obrony.

Pozostawił syna Tomasza (1936-1993), dziennikarza i działacza społecznego i córkę Martę (zameżna Bonowicz).

Został pochowany na cmentarzu - Kalwarii w Oborach obok kaplicy grobowej Borzewskich.

RUDZOWSKA Z GALEMSKICH Anna h. Dołęga (zm. 1623 r.), kolatorka kościoła i klasztoru w Oborach k. Rypina

Była żoną Łukasza z Murzynowa, właściciela dóbr Obory (zm. 1612 r.). W dniu 17 czerwca 1617 r. zawarła umowę z karmelitami w Oborach, na mocy której oddała przypadającą po jej mężu połowę dóbr Obory i zobowiązała ich do odbudowy zniszczonego przez pożar kościoła i klasztoru w ciągu 10 lat, a także do niesprzedania nigdy darowanych dóbr oraz do odprawiania co tydzień mszy świętej *sub onere conscientiae* za dusze fundatorów. Akt ten w imieniu A. Rudzowskiej podpisał jej brat, Mikołaj Galemski. Na skutek pożaru w 1612 r., poprzednia fundacja jej męża z 1605 r. uległa całkowitemu zniszczeniu.

Po śmierci A. Rudzowskiej całą wieś Obory objęli w posiadanie karmelici, którzy w 1627 r. zapoczątkowali tu budowę murowanego kościoła, a następnie budynków klasztornych.

A. Rudzowska została pochowana w Oborach.

**RUDZOWSKI ŁUKASZ (zm. 1612 r.),
fundator klasztoru karmelitów
w Oborach k. Rypina**

Pochodził z Murzynowa w ziemi dobrzyńskiej i był synem Macieja. Posiadał wieś Obory, którą nabył wraz z żoną Anną z Galemskich w 1599 r. od Macieja i Erazma Łochockich. W 1605 r. wraz z żoną „*dla własnej i swych poddanych wygody i duchowego pożytku postanowili w swej posiadłości wznieść kościół i osadzić go zakonnikami*”. W tym celu sprowadził karmelitów z konwentu bydgoskiego, przeznaczając pod budowę klasztoru szczyt góry, zwanej Grodzisko (później Kalwaria) i ofiarując na ten cel połowę swych dóbr. W 1608 r. fundację Ł. Rudzowskiego i jego żony Anny zatwierdził papież Paweł V. Po śmierci Rudzowskiego wieś objęła jego żona, Anna.

Pochowany został przy kościele w Oborach.

SMOLEŃSKI Zagłoba Maciej, kryptonim ks. M.S. (ur. 23 II 1832 r. we wsi Grabienice Małe k. Ciechanowa - zm. 8 X 1899 r. w Krakowie), ksiądz rzymskokatolicki, historyk Kościoła i ziemi dobrzyńskiej

Pochodził z rodziny szlacheckiej i był synem Józefa i Balbiny ze Smosarskich. Uczył się w Mławie, Płocku i Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył w 1858 r. Początkowo pracował jako wikariusz w Lipnie. Po roku pracy przy parafii lipnowskiej otrzymał nominację na profesora Seminarium Duchownego w Płocku. W 1862 r., na skutek prośby parafian lipnowskich, został mianowany katechetą pięcioklasowej szkoły w Lipnie. Nominację tę Komisja Rządowa WRiOP w War-

szawie, kierowana przez margrabiego Aleksandra Wielopolskiego, odrzuciła.

Od 2 marca 1861 r. był proboszczem w Dulsku w ziemi dobrzyńskiej. Razem z właścicielem tej wsi, Aleksandrem Wysockim, prowadził śmiałą działalność patriotyczną w okolicy, wymierzoną przeciwko zaborcy rosyjskiemu, za co otrzymywał od władz carskich surowe nagany. Będąc proboszczem w Dulsku, równocześnie administrował parafią w Dobrzyniu n. Drwęcą. Postawiony przed sądem za sprzyjanie powstaniu styczniowemu, skazany został na zesłanie do Rosji. Po powrocie do kraju, 1 sierpnia 1865 r. otrzymał nominację administratora parafii Lipno. Nie zrezygnował jednak ze swych kazań o treściach patriotycznych. Z rozkazu generała - policmajstra Królestwa z dnia 2 lutego 1866 r. został ponownie aresztowany w dniu 24 lutego tego roku i zesłany do Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, będącego miejscem internowania księży oskarżonych o udział i popieranie powstania. W Oborach miał przebywać dwa lata, jednak dowiedziawszy się o zbieraniu przez władze rosyjskie dalszych dowodów na temat jego działalności patriotycznej, w dniu 30 października 1866 r. zbiegł za granicę.

Przez kilka lat pracował jako wikariusz w czeskim Hradczynie pod Pragę, a następnie przeniósł się do Galicji. Przez pewien czas był kapelanem sióstr szarytek w Założcach, a następnie wikariuszem w Wielopolu. Od 1876 r. był proboszczem w Domosławicach k. Brzeska.

W czasie pobytu w klasztorze w Oborach dokładnie przejrzał zasoby archiwalne i miejscową bibliotekę. 15 sierpnia 1868 r. w Założcach na Podolu dokończył pisanie cennej pracy monograficznej pt. *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej* (Obory, Ruże, Dulsk, Dobrzyń n. Drwęca), wydanej we Lwowie w 1869 r., a opartej w głównej mierze o zasoby archiwalne i biblioteczne klasztoru oborskiego. Ponadto ogłosił m.in. *Opis kościoła parafialnego w mieście powiatowym Lipnie* („Pamiętnik Religijno-Moralny”, t. 6: 1860, s. 132-148, 241-253), *Melsztyn* (Kraków 1888) i inne.

Pisał również artykuły do *Encyklopedii Kościelnej* redagowanej przez M. Nowodworskiego. Ogłosił wiele artykułów na łamach „Przeglądu Katolickiego”, np. *Wiadomość historyczna o kościele w Oborach* (1866, nr 26), a także *Dwa Dobrzyńskie* („Korespondent Płocki” 1895, nr 87). Pozostawił także swój pamiętnik, który doprowadził do 1866 r.

Był starszym bratem Juliana, także księdza i tłumacza oraz Władysława, historyka Mazowsza i ziemi dobrzyńskiej.

Pochowany został w Krakowie.

STRUŻYŃSKI Romuald (ur. 1904 r. – zm. 2 XI 1939 r. w Rypinie), nauczyciel, ofiara zbrodni Selbstschutzu

Po ukończeniu szkoły powszechnej i gimnazjum zdał egzamin do Seminarium Nauczycielskiego w Wymyślinie, które ukończył w 1927 r. Pracę nauczycielską rozpoczął w Szkole Powszechnej w Oborach. Był doskonałym nauczycielem matematyki. Z początkiem roku szkolnego 1935-1936 objął kierownictwo tej szkoły. Wraz z nauczycielem ze Zbójna – Stanisławem Maćkiewiczem prowadził aktywną działalność wśród młodzieży w ramach Związku Strzeleckiego i Polskiej Macierzy Szkolnej.

W dniu 21 października 1939 r. został aresztowany przez Selbstschutz i osadzony w więzieniu w Rypinie, gdzie był prześladowany i torturowany. Poniósł śmierć w tym więzieniu. Zwłoki pochowano w zbiorowej mogile w lasach skrwileńskich.

Miał siostrę Mariannę, która wyszła za mąż za Stefana Klubę z Chrostkowa.

SUMIŃSKI Antoni Ignacy h. Leszczyc (ur. 13 VI 1783 r. - zm. 19 V 1854 r.), ziemianin, podprefekt płocki w czasie Księstwa Warszawskiego, generalny dyrektor poczt w Królestwie Polskim, radca stanu

Był synem Piotra i po ojcu od 1801 r. właścicielem Zbójna k. Rypina. Posiadał tytuł hrabiowski. W 1825 r. w skład jego dóbr wchodziły wsie: Zbójno, Zbójenko,

Frankowo, Rudusk, Kiełbsak, Piotrowo, Wielgie, Łaskowia, Klonowo, Podolina, Sikórz, Lubówiec, Ciepień, Kawno i Zduny. W latach 1835-1842 posiadał również sąsiedni majątek Wojnowo, który nabył od spadkobierców Sylwestra Ostrowskiego. W swoim gospodarstwie stosował nowoczesną gospodarkę rolną. Jeszcze przed 1830 r. zastosował w swoich dobrach płodozmian. Był znanym w Królestwie hodowcą bydła i koni.

W 1834 r. Henryk Marconi zbudował w Zbójnie dla niego drewniany pałac, który został zastąpiony murem w latach 1850-1860. Na cmentarzu przykościelnym w Chrostkowie fundował drewnianą dzwonnice.

W czasach Księstwa Warszawskiego był członkiem Rady Stanu i wchodził w skład izby administracyjnej departamentu płockiego. W latach 1813-1815 wraz z Pawłem Gostkowskim zastępował nieobecnego w Płocku prefekta departamentu płockiego Rembielińskiego. Był członkiem płockiej loży masonskiej. W Królestwie Polskim (1830) pełnił urząd dyrektora generalnego poczt i policji i radcy stanu.

Był odznaczony Orderem św. Stanisława I Klasy i Orderem św. Włodzimierza.

Z małżeństwa z Zofią, córką Stanisława Piwnickiego i Julianny z Karnkowskich, miał syna Artura Józefa Gabriela (1834-1886) i córkę Józefę (zameżną Wilczewską, właścicielkę dóbr Zarzeczewo). Prawdopodobnie pierwszą jego żoną była Tekla Karnkowska, córka Stefana i Marianny z Jeżewskich.

Pochowany został w kaplicy grobowej na cmentarzu – Kalwarii w Oborach, gdzie znajduje się płyta pamiątkowa.

SUMIŃSKI Artur Józef Gabriel h. Leszczyc (ur. 19 XI 1834 r. w Zbójnie k. Rypina - zm. 19 XI 1886 r. w miejscowości Słotwina w pow. brzeskim), ziemianin, organizator oddziału powstańczego w 1863 r.

Był synem Antoniego, radcy stanu i generalnego dyrektora poczt w Króle-

stwie Polskim, i Zofii z Piwnickich. Jako właściciel Zbójna i Wielgiego, po śmierci ojca od 1856 r., brał udział w agitacji politycznej przed powstaniem 1863 r. W momencie wybuchu insurekcji styczniowej 1863 r. sformował z własnej służby folwarcznej oddział złożony z około 100 ludzi oraz z okolicznych chłopów i szlachty, liczący około 300 osób. Oddziały te poddał pod dowództwo Jana Waleriana Ostrowskiego. W dniu 4 lutego 1863 r. zajęły one Rypin, a 6 lutego tego roku Sierpc. Po rozbięciu partii powstańczej pod Sierpcem i wzięciu do niewoli Ostrowskiego, Sumiński objął dowództwo nad resztą oddziału. Przebywając w lasach skrwileńskich, stoczył kilka potyczek z wojskami rosyjskimi. Następnie wraz z oddziałem przeszedł w Mławskie i tam połączył się z partiami powstańczymi, działającymi na tamtym terenie. Po klęsce pod Rozwozinem w dniu 3 lipca 1863 r., w czasie ucieczki spadł z konia i stracił przytomność. Odnaleziony przez partyzanta Feliksa Terskiego, został umieszczony na plebanii w Górznie. W czasie powstania używał pseudonimu „Ludwik Wrotnowski”. Według tradycji powstańczej, Sumiński miał być sądzony zaocznie i skazany na karę śmierci. Karę tę miano później zamienić na dożywotnie więzienie.

Po powstaniu styczniowym jego majątki z mocy wyroku Trybunału Płockiego zostały skonfiskowane i w 1864 r. wystawione na licytację. (W tym samym roku w drodze publicznej licytacji nabył je Ludwik Jackowski. W 1871 r. odkupiła od niego matka Artura Sumińskiego, Zofia z Piwnickich, 2-voto Trzeńska. Trzy lata później nabył te dobra Henryk Dzierżanowski). Następnie przeniósł się do Wielkopolski, gdzie nabył majątek Ryńsk, a potem na teren Małopolski do majątku Słotwina, gdzie żył wiele lat (do r. 1886). W 1870 r. otrzymał tytuł hrabiego w Saksonii, potwierdzony w 1876 r. w Prusach.

Był żonaty z Julią Piwnicką, córką Eugeniusza Piwnickiego z Kikoła. Pozostawił synów: Stefana i Artura oraz córki: Zofię, Marię, Julię i Felicję.

SUMIŃSKI Piotr h. Leszczyc (XVIII w.), podczaszy rypiński i dobrzyński, starosta bobrownicki, kasztelan kowalski, poseł na sejmy, członek Rady Nieustającej

W 1789 r. był dzierżawcą wsi Trąbin. W 1787 r. pobudował w Trąbinie nowy, drewniany kościół, w miejsce poprzedniego strawionego przez pożar.

W dniu 22 grudnia 1764 r. otrzymał nominację na podczaszego rypińskiego, a 22 czerwca 1767 r. awansował na podczaszego dobrzyńskiego. 21 grudnia 1765 r. nadaniem królewskim otrzymał w dożywocie wójtostwo w Lipnie. W 1789 r. występował jako właściciel Zbójna wraz ze Zbójenkiem, Zbójenkiem - młynem, Piotrkowem, Frankowem, Ruduskiem, Ruduskiem - młynem oraz amfitentami biskupa płockiego, tj. dobrami Trąbin w ziemi dobrzyńskiej. Od króla Stanisława Augusta Poniatowskiego otrzymał wieś Rudusk, będącą w posiadaniu klasztoru w Oborach. Po procesie w 1778 r. zapłacił odszkodowanie klasztorowi w wysokości 6 tys. złp., a Rudusk przyłączył do swojej posiadłości. W swojej wsi, Zbójnie, w 1789 r. wybudował kaplicę (rozebraną w początkach XX wieku). Spełniała ona rolę prywatnej kaplicy i była obsługiwana przez jezuitów.

Na rozdwojonym sejmiku konwokacyjnym w Lipnie, w dniu 6 lutego 1764 r. został wybrany jednym z dwóch marszałków razem z Michałem Podoskim. Marszałkował także sejmikowi ziemi dobrzyńskiej w dniu 29 października 1764 r., który wybrał posłów na sejm koronacyjny. Razem ze swym rywalem M. Podoskim i całą ziemią dobrzyńską podpisał wybór Stanisława Poniatowskiego na króla Polski. W czasie posiedzenia sejmiku lipnowskiego w dniu 25 sierpnia 1766 r. został marszałkiem konfederacji ziemi dobrzyńskiej i otrzymał ponownie mandat poselski. Posłował także w czasie kolejnych sejmów w latach 1767-1768 i 1773-1775. Podczas obrad sejmu skarżył się w imieniu ziemi dobrzyńskiej na nadużycia dokonywane przez stacjonujące tu wojska pruskie.

W dniu 17 czerwca 1774 r. awansował na starostwo bobrownickie, które w dniu 7 kwietnia 1779 r. scedował na Kajetana Sierakowskiego. W 1775 r. był konsyliarzem ziemi dobrzyńskiej w Radzie Nieustającej. W czasie sejmiku deputackiego lipnowskiego w dniu 16 lipca 1781 r., jako kasztelan kowalski, zagał obrady tegoż posiedzenia. W dniu 16 marca 1783 r. poczynił zapis w kronice klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach pt. Informacja, podpisując się jako kasztelan kruszwicki.

SUMIŃSKI Stefan h. Leszczyc-Bróg (ur. 1860 r. w Zbójnie - zm. 25 XI 1930 r. w Ugoszczu), ziemianin, naczelny koniuszy na Poznańskie i Pomorze

Był synem Artura Józefa Gabriela i Julii z Piwnickich. Po upadku powstania zamieszkał z rodzicami w Poznańskim. Był majorem kawalerii. W karierze społeczno-politycznej doszedł do wysokiego urzędu naczelnego koniuszego na Pomorze i Poznańskie. Po 1918 r. był inspektorem Stadnin Państwowych w Polsce.

Odnaczony był Krzyżem Maltańskim.

Ożeniony z Julią Borzewską, córką Zdzisława Borzewskiego, a siostrą Antoniego Borzewskiego (1868-1920) z Ugoszcza, miał córkę Helenę, adoptowaną przez Helenę Konstancję z Grotowskich Borzewską, żonę Antoniego Borzewskiego (zm. 27 listopada 1943 r. w Krakowie).

Pochowany został na cmentarzu - Kalwarii w Oborach k. Rypina.

TOKARSKA Agnieszka (zm. 13 IX 1867 r.), córka właścicieli dóbr Chojno

Słynęła z dużej znajomości medycyny. W domu swoich rodziców w Chojnie prowadziła praktyki lekarskie. Opiekowała się sierotami z okolicy. Zmarła na cholere.

Pochowana została na cmentarzu - Kalwarii w Oborach k. Rypina, a grób jej zachował się do dzisiaj.

WASILEWSKI Romuald (ur. 5 XI 1892 r. w Stalmierzu w ziemi dobrzyńskiej - zm. 1970 r. w Lipnie), rolnik, działacz społeczny i ludowy, poseł na Sejm, przemysłowiec, działacz Polskiej organizacji Wojskowej

Był synem bogatego chłopca ze Stalmierza k. Chrostkowa w pow. lipnowskim. Uczył się na kursach rolniczych w Lipnie. W 1911 r. był jednym z korespondentów „Zorzy”. W kwietniu 1912 r. został współzałożycielem Związku Młodzieży Wiejskiej, w którym wzięli udział przedstawiciele młodzieży chłopskiej, wychowankowie szkół rolniczych w Pszczelinie i Mirosławcu oraz zaraniarskich szkół rolniczych z Kruszynka i Gołotczyzny. Wasilewski wziął udział w tym zebraniu jako uczestnik kursu Wydziału Kółek Rolniczych Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie. W czasie posiedzenia zabierał głos m.in. w sprawie pisma ZMW pod nazwą „Drużyna”. W maju 1914 r., wspólnie z ZKR, był organizatorem wycieczki 100-osobowej grupy młodzieży do Wielkopolski. Zwiedzając Kruszwicę, młodzież wiejska złożyła wtedy następujące przyrzeczenie: „*Boże przodków naszych, spraw, aby przyszła taka wojna, po której powstanie Polska Niepodległa i Zjednoczona, Amen*”.

W październiku 1913 r., wraz z delegatami ziemi dobrzyńskiej, Ignacym Gratkowskim i Wacławem Żuchowskim, brał udział w zjeździe delegatów Kół Młodzieży Wiejskiej w Warszawie. W tym samym roku zorganizował Koła Młodzieży Wiejskiej na terenie powiatów lipnowskiego i rypińskiego. W rodzinnej wsi w Stalmierzu założył spółdzielnię mleczarską i betoniarnię.

W okresie pierwszej wojny światowej współorganizował w pow. lipnowskim Polską Organizację Wojskową, pełniąc w niej funkcję zastępcy komendanta IV Obwodu. Za tę działalność ścigany był przez policję niemiecką. Dzięki staraniom Wasilewskiego, a także A. Bogusławskiego, w 1917 r. zwołano do Warszawy Zjazd Delegatów Kół Młodzieży Wiejskiej. Wasilewski został wybrany na nim w skład 6-osobowego zarządu związku. Po utworze-

niu w lutym 1917 r. Zjednoczenia Ludowego, wchodził w skład jego rady. Natomiast po powołaniu Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej był wybierany jego członkiem w latach 1919, 1920 i 1922. Ponadto pełnił funkcję członka rady gminnej w Sokołowie i wydziału wykonawczego sejmiku powiatu lipnowskiego. Na terenie ziemi dobrzyńskiej organizował kółka rolnicze oraz koła Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”. Z ramienia tego ostatniego w 1919 r. został wybrany posłem z powiatów lipnowskiego i rypińskiego.

W czasie wojny 1920 r. był żołnierzem 201. Pułku Piechoty oraz członkiem Związku Obrony Ojczyzny. Po wyborze go do Zarządu Głównego Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie” na wszechdzielnicowym zjeździe ludowców w Warszawie w 1920 r., wystąpił z szeregów PSL - Wyzwolenie i w końcu 1920 r. przybył na teren województwa pomorskiego. Osiedlił się w Wąbrzeźnie i działał na rzecz PSL - Piast. Wincenty Witos posądził go wtedy, że „był dobrze zamaskowanym pilsudczykiem, który spełniał wyznaczoną mu rolę”. W czerwcu 1921 r. zainicjował nabycie na potrzeby PSL - Piast „Gazety Toruńskiej”, która była organem stronnictwa na ziemię pomorską, kujawską i dobrzyńską w mutacjach „Gazeta Codzienna”, „Dziennik Pomorski” i „Przyjaciel”. Po związaniu się Wiktora Kulerskiego, właściciela „Gazety Grudziądzkiej”, z PSL - Piast, Wasilewski został jej redaktorem naczelnym. Na zjeździe wojewódzkim PSL - Piast w dniu 13 listopada 1921 r. w Grudziądzu wybrany został sekretarzem prezydium zarządu okręgu. 20 września 1921 r. wybrano go członkiem Rady Naczelnej PSL - Piast, natomiast w maju 1923 r. - członkiem Zarządu Głównego PSL. Stanowisko to piastował do lutego 1927 r.

Wasilewski był gorącym zwolennikiem uchwalenia reformy rolnej z 15 lipca 1920 r. Jako działacz PSL - Wyzwolenie, a później PSL - Piast domagał się w Polsce systemu trójpartyjnego, hołdując zasadzie, aby „w Polsce nie było 17 stronnictw, albo 40, lecz by były trzy stronnictwa: robotni-

cze, stanu średniego i kapitalistyczno - obszarniczego”. Od stycznia 1925 r. Wasilewski był prezesem zarządu utworzonej w Grudziądzu Kasy Spółdzielczej Parcelacyjno-Osadniczej. Był zwolennikiem powoływania organizacji spółdzielczo-rolniczych na wzór czeski i duński. W 1926 r. poparł przewrót majowy, mimo iż PSL - Piast był jego przeciwnikiem. Na łamach redagowanej „Gazety Grudziądzkiej” Wasilewski występował w obronie rolników, atakując jednocześnie obszarników z Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego.

Po utworzeniu w dniu 2 grudnia 1928 r. Pomorskiej Spółdzielni Mleczarskiej Wasilewski został sekretarzem jej rady nadzorczej. Na VI Krajowym Zjeździe PSL - Piast w Poznaniu w dniach 8-9 lipca 1927 r. został wybrany członkiem rady nadzorczej i członkiem zarządu głównego. W 1928 r. początkowo nie przyjął propozycji wojewody pomorskiego gen. K. Młodzianowskiego obowiązków prezesa komitetu organizacyjnego BBWR na terenie województwa pomorskiego, lecz ostatecznie w wyborach do sejmu w 1928 r. kandydował z listy Polskiego Bloku Katolickiego, pod którą to nazwą krył się PSL. W wyborach tych przepadł. 20 czerwca 1929 r. został wybrany członkiem zarządu okręgowego PSL - Piast na Pomorzu. 6 września 1930 r. został aresztowany i nie można wykluczyć w tym miejscu przypuszczenia, że władze sanacyjne obawiały się agitacji Wasilewskiego na rzecz PSL -Piasta w czasie wyborów do sejmu i senatu. Na kongresie zjednoczeniowym stronnictw ludowych w Warszawie w 1931 r. wszedł do Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego. Jednocześnie został wiceprezesem zarządu SL na Pomorzu.

We wrześniu 1932 r. wszedł w ostry konflikt z innym działaczem ludowym województwa pomorskiego, Wiktorem Kulerskim, który przez szereg lat był chlebobdawcą Wasilewskiego, jako właściciel „Gazety Grudziądzkiej”. Wynikiem nieporozumień był fakt, że Wasilewski w 1933 r. nie wszedł do Rady Naczelnej SL, a wkrótce został zawieszony w prawach członka SL. W latach 1933-1936 Wasilew-

ski wydawał w Chełmży gazetę „Obrona Rolnika i Osadnika” (od grudnia 1937 r. w Wąbrzeźnie). W 1935 r. prowadził agitację przeciw udziałowi w wyborach. W 1937 r. prawdopodobnie przywrócono mu członkostwo Stronnictwa Ludowego.

W okresie okupacji hitlerowskiej był aktywnym działaczem podziemia. W końcu 1939 r. w rejonie Chrostkowa był współorganizatorem tajnego zrzeszenia pn. Polska Organizacja Wolności. W następnych latach okupacji utrzymywał kontakt z Tajną Organizacją Wojskową „Gryf Pomorski”.

W dniu 15 lipca 1945 r. na zjeździe SL wybrany został prezesem Wojewódzkiego Związku SL w Bydgoszczy. W 1946 r. działał w PSL na terenie powiatu wąbrzeskiego. Stojąc na czele opozycji antymikołajczykowskiej, w lipcu 1947 r. został prezesem Pomorskiego Wojewódzkiego Komitetu Organizacyjnego PSL - Lewicy. W dniu 5 października tego roku uczestniczył jako delegat województwa pomorskiego na ogólnopolskim zjeździe działaczy PSL - Lewicy, podczas którego utworzono Tymczasowy Naczelny Komitet Wykonawczy.

Pozostawił pewien dorobek publicystyczny, m.in. *Jak urządzić Polskę? Popularne rozwinięcie programu PSL - Piast uchwalonego na V Kongresie PSL - Piast w Krakowie* (Grudziądz 1927) oraz *Jak powstał Związek Młodzieży Wiejskiej w zaborze rosyjskim?* („Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 1969, nr 11, s. 282-297). Poważną wartość faktograficzną posiadają

jego wspomnienia: *Kto zorganizował PSL na Pomorzu Gdańskim?* (Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego (AZHRL), nr P-148), *Wspomnienia z okresu 1926-1932/1933 dotyczące głównie osoby Kulerskiego* (AZHRL, nr P-7), *Współpraca z NPR* (AZHRL, nr P-142 B).

Pochowany został na cmentarzu - Kalwarii w Oborach k. Rypina, niedaleko swojej rodzinnej wsi, Stalmierza.

WYSOCKI Feliks h. Dryja (ur. 3 IX 1778 r. - zm. 1856 r.), ziemianin, działacz gospodarczy

Był synem Józefa i nieznannej z imienia Wybranieckiej. Od 1822 r. był właścicielem dóbr Pułkowo koło Golubia na terenie zaboru pruskiego, które odziedziczyła po ojcu, Aleksandrze Orłowskim, żona Amelia Orłowska. Po ojcu w 1842 r. odziedziczył Dułsk Przed 1846 r. Pułkowo zapisano na jego syna, Aleksandra. F. Wysocki współdziałał w różnych poczynaniach gospodarczych z Natalisem Sulerzyskim z Piątkowa. W Wojsku Polskim dosłużył się stopnia kapitana.

Miał synów Ignacego (1841-1854, pochowany na cmentarzu w Oborach) i Aleksandra (zm. w grudniu 1864 r.), organizatora powstania styczniowego w ziemi dobrzyńskiej.

Pochowany został na cmentarzu - Kalwarii w Oborach, gdzie znajduje się płyta pamiątkowa poświęcona jego pamięci.

P r z y p i s y

¹ Biogramy podane w tym dziale na podstawie pracy: M. Krajewski, *Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu*, Włocławek 2002, passim.

² *Bóg bogaty w miłosierdzie. VIII Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, Olsztyn 2002, s. 43.

KALENDARIUM BUDOWY, REMONTÓW I GŁÓWNEGO WYPOSAŻENIA KOŚCIOŁA I KLASZTORU OBORSKIEGO¹

1605 – pierwsza fundacja klasztoru w Oborach 1627 – początek budowy murowanego kościoła u podnóża Kalwarii 1642 – zakończenie budowy nawy kościoła 1649 – konsekracja kościoła pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny 1686 – budowa na Kalwarii murowanej kaplicy z figurą ukrzyżowanego Chrystusa 1694 – zakończenie budowy murowanego prezbiterium 1696 – budowa ołtarza głównego i umieszczenie w nim Figury Matki Bożej Bolesnej 1718 – budowa refektarza i kuchni 1740 – budowa kaplicy Opatrzności Bożej od strony południowej nawy z fundacji Juliusza Dziewanowskiego 1741 – początek budowy murowanego, dwupiętrowego budynku klasztornego 1747 – budowa przy północnej ścianie prezbiterium zakrystii z lożą na piętrze 1749 – pierwsza konserwacja Piety Oborskiej – wzniesienie na planie czworoboku, trójkondygnacyjnej wieży z arkadowymi oknami u góry 1753 – zakończenie budowy murowanego klasztoru w kształcie węgelnicy połowa XVIII w. – ogrodzenie kościoła murem – modernizacja i rozbudowa organów, których początek należy datować na drugą połowę XVII wieku 1756 – wzniesienie okazałej bramy na obwodzie muru okalającego kościół	koniec XVIII w. – na wschodniej ścianie muru kościelnego wkomponowano kapliczkę (kostnicę) – budowa kamiennych schodów prowadzących na Kalwarię 1821 – przebudowa klasztoru I połowa XIX w. – przebudowa murowanej kaplicy na Kalwarii – budowa murowanej katakumby na Kalwarii od strony południowej połowa XIX w. – budowa trójkondygnacyjnej katakumby po prawej stronie Kalwarii 1863 – z fundacji Zdzisława Borzewskiego wzniesiono kaplicę grobową po lewej stronie Kalwarii 1932 – fundacja nowych dzwonów, bowiem dotychczasowe (pochodzące z XVII wieku) zarekwirowali Niemcy w czasie pierwszej wojny światowej 1945 – konserwacja Piety Oborskiej po zniszczeniach związanych z przechowywaniem rzeźby w czasie okupacji hitlerowskiej przed zniszczeniem przez hitlerowców 1955-58 – konserwacja wieży kościoła 1971 – konserwacja rzeźby - Matki Bożej Bolesnej przez Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie 1976 – budowa nowego cmentarza 1980 – pokrycie klasztoru blachą 1986 – pokrycie dachu kościoła blachą miedzianą 1990 – na terenie przyklasztornym (placu pielgrzymkowym) ustawiono obrazy - stacje tajemnic Różańca Świętego 1996 – pośrodku placu odpustowego ustawiono figurę Matki Bożej jako wotum parafii z okazji dwudziestolecia koronacji Figury Oborskiej

1999 – przed kościołem, obok krzyża misyjnego z fundacji Wspólnoty Polsko - Francuskiej i Dobrzyńskiego Oddziału Włocławskiego Towarzystwa Naukowego odsłonięto ipięswięcono pomnik ku czci pomordowanym i poległym za Ojczyznę mieszkańcom ziemi dobrzyńskiej w XX wieku

2003 – odnowiono polichromię kościoła

2004 – obok krypty o. Wincentego urządzono Kaplicę Pamięci

2004-2005 – odnowienie wieży kościoła i remont zegara

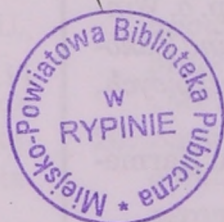
- w ogrodach przyklasztornych wystawiono 14. stacji Drogi Krzyżowej

2005 – z okazji 400-lecia kościoła i klasztoru ufundowano cztery nowe dzwony.

Przypisy

¹ Obory, (w:) *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 19, Warszawa 2003, s. 248.

WYKAZ ŹRÓDEŁ I LITERATURY

I. Źródła archiwalne

Archiwum Klasztoru OO. Karmelitów w Krakowie „na Piasku”(AKKr):

1. Album fratrum nostrorum Carmelitarum S. O. A stabilita reformatione in Provincia SS. Sacramenti Defunctorum, sygn. 482/616.
2. *XIV-wieczna Figurka Matki Bożej „Pieta” z Obór, pow. Lipno. Dokumentacja konserwatorska*, Kraków 1971 r. – bez sygn.
3. Księga zmarłych.
4. Lista imienna duchowieństwa zakonnego w Klasztorze Karmelitów w Oborach na rok 1862 i 1863.
5. *Protokół z uroczystości poświęcenia tablicy pamiątkowej ku czci śp. o. Wincentego Kruszewskiego, kapłana Zakonu OO. Karmelitów Trzewiczkowych*, Obory 1949.
6. Teczki osobowe ojców Zakonu Karmelitańskiego.
7. *Wiadomość o cudownym Obrazie Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów od r. 1581 do 1761*, sygn. 488/69.
4. *Ex Aetis. Comitiorum Generalium Ordinis Fratrum Beatissimi Dei Genitricis Semperque Virginis Mariae de Monte Carmelo celebratis...*, Anno 1680.
5. Inwentarz Klasztoru Oborskiego z 1681 r. (odpis).
6. A. Kośliński, *Fundationes Monasterium Fratrum Carmelitarum A.R.O. per Regnum Poloniae et Provincias adjacentes breviter collectae per...* (odpis).
7. Kronika Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach, t. 1 (spisana 12 X 1951 r.).
8. Kronika Klasztoru Ojców Karmelitów w Oborach od roku 1945, t. 2.
9. *Liber Provinciae 1771–1885*.
10. Protokół podpisany przez prowincjała o. A. Smieszhowicza z 1678 r. (wraz z innymi protokółami i dokumentami), sygn. 48.
11. *Wiadomość o cudownym objawieniu (obrazie) Najświętszej Matki Bolesnej w Oborach i opisanie cudów od 1581 do 1761 r.* (fragment).

Archiwum Klasztoru Oborskiego (AKO):

1. *Archiwum Privilegiorum Fundationum Inscriptionum et aliorum regum notabilium Conventi Bithgostiensi Ordinis Carmelitarum...* (rozpoczęty w 1664 r.).
2. Dokumentacja konserwatorska XIV-wiecznej figurki Matki Bożej „Pieta” z Obór, pow. Lipno, Kraków 1971 (mps).
3. Dowody dotyczące reperatury klasztoru, sygn. 15.

Archiwum Państwowe m. st. Warszawy, Oddział w Nowym Dworze Mazowieckim, (AP m. st. W.)

12. Poświadczona kopia aktu urodzenia Józefa Kruszewskiego znajdująca się w aktach urodzeń z roku 1843 parafii rzymskokatolickiej w Płońsku.

II. Źródła drukowane

1. *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta, vol. 3, cz. 1, wyd. B. Ulanowski, (w:) Monumenta Medii Aevi Historica, t. 18, Kraków 1908.*

2. *Adres wystosowany do Ojca Świętego* (podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976 r.), „MPP” 1976, nr 12, s. 475.
3. *Akt koronacji łaskami wstawionej figury Matki Boskiej Bolesnej w kościele parafialnym Ojców Karmelitów w Oborach, w diecezji płockiej, dekanacie Dobrzyń n. Drwęcą*, „MPP” 1976, nr 12, s. 467.
4. *Bóg bogaty w miłosierdzie. VIII Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny*, Olsztyn 2002.
5. *Breve Apostolskie papieża Pawła VI zezwalające na koronację figury Matki Boskiej Bolesnej w Oborach*, „MPP” 1976, nr 12, s. 461–462.
6. Chart E., *Spis pomordowanych Polaków w obozie koncentracyjnym w Dachau*, Dachau–Monachium–Freimann–Dillingen 1946.
7. *Chwała i godność Zakonu Karmelitańskiego w Najśw. Maryi Pannie*, Kraków 1768.
8. *Diecezja płocka. Struktura personalno-administracyjna*. (Stan z dnia 1 października 1977 r.), Płock 1978.
9. *Documenta kujawskie i mazowieckie przeważnie z XIII w.*, wyd. B. Ulanowski, Archiwum Komisji Historii A.U., t. 4, Kraków 1888.
10. *Europa potrzebuje odkupienia. Jan Paweł II o Europie*, wybrał, opr. i wstępem poprzedził M. Krajewski, Włocławek 2005.
11. Jan Paweł II, *Modlitwy. Ewangelia cierpienia*, wybór L. Sapienza, przekład ks. M. Dziubiński SDB, Poznań 2002.
12. Jan Paweł II, *Modlitwy. Ku powołaniu miłości*, wybór L. Sapienza, przekład Z. Brzęk SDB, Poznań 2002.
13. Jan Paweł II, *Modlitwy. Słowa natchnienia*, przekład R. Bertold, Poznań 2002.
14. Jan Paweł II, *Modlitwy. Z wami jestem kapłanem*, wybór L. Sapienza, przekład ks. M. Dziubiński SDB, Poznań 2002.
15. Jan Paweł II, *Modlitwy. Zaproszenie do modlitwy*, przekład R. Bertold, Poznań 2002.
16. *Jezus Chrystus wczoraj, dziś i na wieki. Przemówienia z Pielgrzymki Apostolskiej Ojca Świętego do Polski w 1997 r.*, Ząbki 1997.
17. *Katalog diecezji płockiej 1950*, Płock 1950.
18. *Kodeks dyplomatyczny Polski*, wyd. L. Rzysszczewski, A. Muczkowski, t. 2, Warszawa 1847–1848.
19. *Matriculorum Regni Poloniae Summaria*, wyd. T. Wierzbowski, t. 2, Warszawa 1905–1917.
20. *Modlitwa wiernych na uroczystość Matki Boskiej Bolesnej w Oborach dnia 18 lipca 1976 r.*, „MPP” 1976, nr 12, s. 472.
21. *Rocznik diecezji płockiej 1966*, Płock 1966.
22. *Rocznik diecezji płockiej 1972*, Płock 1972.
23. *Rocznik diecezji płockiej 1983*, Płock 1983.
24. Possanzini S., *Słowo podziękowania wygłoszone przez wikariusza generalnego o. ... w dniu koronacji 18 VII 1976 r.*, tłum. z włoskiego A. Z. Ubrański, „MPP” 1976, nr 12, s. 472–473.
25. *Reskrypt Kongregacji Kultu Bożego o upoważnieniu do koronacji figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „MPP” 1976, nr 12, s. 462.
26. Sapołowski A., *Orator (Novus) sed admirabilis dolor Marianus in figura peronans in Ecclesia Oborensis Virginis*, Toruń 1741.
27. Semik Ł.W., *Słowo podziękowania prowincjała Karmelitów o. ... (w dniu koronacji 18 VII 1976 r.)*, „MPP” 1976, nr 12, s. 473–475.
28. Sikorski B., *List pasterski na koronację Piety Oborskiej. Niewiasta z Apokalipsy walcząca ze Smokiem*, „MPP” 1976, s. 309–315.
29. Sikorski B., *Przemówienie powitalne (podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976 r.)*, „MPP” 1976, nr 12, s. 464–466.
30. Sikorski B., *Zarządzenie w sprawie koronacji Piety w Oborach*, „MPP” 1976, nr 7, s. 145–147.

31. *Tekst powitania przez delegację parafii* (Obory, podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976 r.), „MPP” 1976, nr 12, s. 463–464.
32. Wojnarowski M.S., *Akt przysięgi* (proboszcza parafii Obory podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976 r.), „MPP” 1976, nr 12, s. 466–467.
33. (Wojnarowski M. J.), *Res gestae et cultus toreumatis Beatae Mariae Virginis Dolorosae in Oboriensi Ecclesia PP. Carmelitarum grattis ac miraculis coruscantis*, Obory 1972 (mps).
34. Wyszynski S., *Patronce ziemi bolesnej. Podczas uroczystości koronacji Matki Bożej Oborzańskiej. Obory 18 VII 1976 r.*, „MPP” 1976, nr 12, s. 468–472.
35. Talko L., *Przemówienie prezesa Wspólnoty Polsko-Francuskiej i dyrektora Biblioteki Polskiej w Paryżu*, „Ziemia Dobrzyńska”, t. 6:1999, s. 137-139.

III. Słowniki i encyklopedie

36. Krajewski M., *Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu*, Włocławek 2002.
37. Krajewski M., *Słownik biograficzny ziemi dobrzyńskiej (do 1945 r.)*, Lipno 1992.
38. *Obory*, (w:) *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 19, Warszawa 2003, s. 248.
39. *Pieta*, (w:) *Britannica. Edycja polska*, t. 32, Poznań 2003, s. 69.
40. *Pieta*, (w:) A., Markowski, R. Pawelec, *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*, Warszawa 2001.
41. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, t. 1, 7, 9, 12, 15, Warszawa 1880–1902.

IV. Opracowania

42. Barącz S., *Cudowne obrazy Matki Przenajświętszej w Polsce*, (Lwów) 1891.

43. Bieniarzówna J., Piotrowski A.T., *Sanktuarium Maryjne w Klasztorze OO. Karmelitów na Piasku w Krakowie*, Kraków 1983.
44. Bogucki A., *Grody a osadnictwo drobnonorycerskie ziemi dobrzyńskiej*, „Przeгляд Historyczny”, t. 63: 1972, z. 2, s. 219–239.
45. Buchalska H., *Libri clari. 20 IV - 10 V 2001. Starodruki z Biblioteki Ojców Karmelitów w Oborach. Katalog wystawy*, Rypin 2001.
46. Chodyncki I., *Wiadomość historyczna o fundacjach klasztorów Zakonu Karmelitańskiego niegdyś w Polsce i Litwie, a później pod panowaniem Austrii, Rosji i Prus zostających*, Lwów 1846.
47. Chrzanowski T., *Rzeźba Pieta z Klasztoru Karmelitów w Oborach w ziemi dobrzyńskiej. Studium historyczno-konserwatorskie*, „Nasza Przeszłość”, t. 37: 1972, s. 55–83.
48. Chrzanowski T., *Rzeźba Pieta z Klasztoru w Oborach w ziemi dobrzyńskiej*, „MPP” 1975, nr 10, s. 375–400 i okł. wewn.
49. Confinus a S. Juliano, *Occasus solis... parentate Deipare Mariae Virginis... Dolorosae et Prodigiosae Matris in Ecclesia Carmeli Oboriensis*, (Toruń) 1744.
50. Confinus a S. Juliano, *Septem ut octo dolores Mariani cordis ad aedes dolorosissime Virginis in Ecclesia Oboriensis*, (Toruń) 1747.
51. Domagała J., *Ci, którzy przeszli przez Dachau. Duchowni w Dachau*, Warszawa 1957.
52. Duchnowski M., *Relacja z uroczystości odsłonięcia i poświęcenia pomnika ku czci ofiar synów i córek ziemi dobrzyńskiej w Oborach w sześćdziesiątą rocznicę wybuchu wojny 1939 roku*, „Ziemia Dobrzyńska”, t. 6:1999, s. 113–116.
53. Elias O., *Szkaplerz karmelitański*, „Homo Dei” 1947, nr 4, s. 205–211.
54. *Encyklopedia kościelna*, pod red. M. Nowodworskiego, Warszawa – Płock

- 1873–1913 (t. 10 — art. Karmelici w Polsce).
55. Filochowski R., *Ciekawe opowiadania pielgrzyma o miejscach cudami wstawionych*, Warszawa 1880.
  56. Filochowski R., *Część druga ciekawych opowiadań pielgrzyma*, Warszawa 1881.
  57. Fridrich A., *Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 3, Kraków 1908.
  58. Gach P.P., *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*, Lublin 1984.
  59. Gapiński W., *Koronacja cudownej figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „MPP” 1976, nr 12, s. 453–476.
  60. Gawarecki W. H., *Opis topograficzno-historyczny ziemi dobrzyńskiej*, Płock 1825.
  61. Giżycki M. (Wołyniak), *Z przeszłości Karmelitów na Litwie i Rusi*, Kraków 1918.
  62. Gołos J., *Muzykalia z biblioteki Klasztoru Karmelitów w Oborach*, „Muzyka” 1969, nr 2, s. 101–103.
  63. Gostomski W., *Via Crucis tristissima in Ecclesia Oborensis...*, Toruń 1742.
  64. Górski K., *Reforma Zakonu Karmelitańskiego*, „Tygodnik Powszechny” 1961, nr 32, s. 3.
  65. Grabowski S., *Znienawidzeni. Z przeżyć polskiego księdza w niemieckich obozach koncentracyjnych*, Philadelphia 1947.
  66. Grzybowski M. M., *Martyrologium duchowieństwa diecezji płockiej w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Płock 1982., wyd. drugie Włocławek-Płock 2002.
  67. Guldon Z., *Mapy ziemi dobrzyńskiej w II połowie XVI w.*, Toruń 1967.
  68. J. O., *U stóp Matki Boskiej Bolesnej łaskami słynącej w Kościele OO. Karmelitów w Oborach. Nowenna i modlitwy*, Obory 1927.
  69. *Il-Papa Gwani Pawlu II u L-Karmelitani*, „Il-Karmelu” 1982, nr 4, s. 14–15.
  70. Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 2, 5, Warszawa 1977–1981.
  71. Janowiak J., *W objęciach Ojca. O Wincenty Kruszewski O. C. (1843-192)*, Obory 2002.
  72. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 11: *Województwo bydgoskie*, pod red. T. Chrzanowskiego i M. Korneckiego, z. 9, powiat lipnowski, Warszawa 1969.
  73. *Klasztor Ojców Karmelitów w Oborach*, „Głos Płocki” 1911, nr 75, s. 2–3.
  74. Kolak W., *Katalog Archiwum OO. Karmelitów w Krakowie „Na Piasku” 1398-1945 (1988)*, Kraków 1997.
  75. Kolberg O., *Dzieła wszystkie*, t. 27. *Mazowsze cz. IV*, Wrocław – Poznań 1966.
  76. Konopnicka M., *W Oborach*, „Tygodnik Ilustrowany” 1919, nr 2, 4, 5.
  77. Konopnicka M., *W Oborach*, (w:) *Powieści Sawy i inne opowiadania*, Warszawa 1974, s. 78–91.
  78. Kowalski W., *Wrażenia z uroczystości odpustowej Matki Boskiej Szkaplerznej w Oborach*, „Głos Mazowiecki” 1937, lipiec.
  79. Kowalski W., *Z dziejów Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach*, „Przewodnik Katolicki” 1931, 1 III.
  80. Krajewski M., *Duchowni w powstaniu styczniowym*, „WTK” 1981, nr 4, s. 1, 5, 10.
  81. Krajewski M., *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej w latach okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, (w:) *Kościół Katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, t. 8. *Materiały i studia*, pod red. F. Stopniaka, Warszawa 1979, s. 119–150.
  82. Krajewski M., *Eksterminacja duchowieństwa katolickiego ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty rypiński i lipnowski) w latach okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, „Studia Płockie”, t. 8: 1980, Płock 1982, s. 123–152.
  83. Krajewski M., *Eksterminacja inteligencji ziemi dobrzyńskiej w latach okupacji hitlerowskiej*, (w:) *Ekstermina-*

- cja ludności polskiej w okresie okupacji hitlerowskiej. Wyniki badań ośrodków terenowych, Warszawa 1979, s. 153–209.
84. Krajewski M., *Eksterminacja nauczycieli ziemi dobrzyńskiej (b. powiaty Rypin i Lipno) w latach II wojny światowej 1939–1945*, Ostrowite 1977.
  85. Krajewski M., *Karmel Oborski*, Rypin 1981.
  86. Krajewski M., *Kościół i klasztor Ojców Karmelitów w Oborach*, Obory 1986.
  87. Krajewski M., *Kujawy i ziemia dobrzyńska w latach okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, Włocławek 2002.
  88. Krajewski M., *Powstanie styczniowe między Skrwą a Drwęcą*, Włocławek 1994.
  89. Krajewski M., *Powstanie styczniowe na ziemi dobrzyńskiej 1863/1864. Calendarium*, Rypin 1983.
  90. Krajewski M., *Sanktuarium Maryjne Ojców Karmelitów w Oborach. Zarys dziejów, architektury i kultu*, Obory 1984.
  91. Krajewski M., *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, (Rypin 1996).
  92. Krajewski M., *Somsiory i okolice*, Ostrowite 1983.
  93. Krajewski M., *Ugoszcz i okolice. Rys historyczny, ludzie, zabytki*, Ostrowite 1980.
  94. Krajewski M., *W sercu tej ziemi*, Rypin 2000.
  95. Krajewski M., *Wojenne losy Karmelu Oborskiego*, „MPP” 1982, nr 8, s. 292–299.
  96. Krajewski M., *Z nieznanych kart martyrologii Kościoła (Obory)*, „Przewodnik Katolicki” 1985, nr 9, s. 4–5.
  97. Krajewski M., *Za wiarę i polskość. Duchowieństwo ziemi dobrzyńskiej w powstaniu styczniowym i walce o wolność narodu i Kościoła po jego upadku*, Lipno 1992.
  98. Krajewski M., *Zabytkowy zespół klasztorny w Oborach*, „Biuletyn Przewodnicki PTTK”, (Włocławek), nr 31: 1985, s. 11–13.
  99. Krajewski M., Mietz A., *Zabytki ziemi dobrzyńskiej. Przewodnik bibliograficzny*, Włocławek 1996.
  100. Kozierowski S., *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej wschodniej Wielkopolski*, t. 6–7, Poznań 1926–1928.
  101. Kubicki P., *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i Ojczyzny w latach 1861–1915*, cz. 1, t. 2, Sandomierz 1933.
  102. Lissowski C., *Powstanie styczniowe w ziemi dobrzyńskiej*, Płock 1938.
  103. Lissowski C., *Studzianka*, Płock 1933.
  104. Maciejewski T., *O Eliaszu Karmelicie, Wawrzyńcu Zachorskim — warszawskim organomistrzu i Gabrieli Seneńskim — trębacz*, „Muzyka” 1977, nr 3, s. 111–115.
  105. Malicki A., *Cudowna figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach. Dzieje kultu*, „MPP” 1976, nr 3, s. 112–128.
  106. Malicki Andrzej, *Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, (Obory 2001).
  107. Mąkowski W., *Pan Wojciech Łochocki z Łochocina*, „Głos Mazowiecki” 1934, nr 12, 13, s. 2.
  108. Mitkowski J., *Kancelaria Kazimierza Kondatowica (1233–1267)*, Wrocław 1966.
  109. Niesiecki K., *Korona polska*, t. 2, Lwów 1738.
  110. *Nowenna do Matki Bożej Bolesnej w Oborach. W 25 rocznicę koronacji (1976–2001)*, opr. R. Dąbrowski, Obory 2001.
  111. *Ojcowie Karmelici, Jednak zdołała przetrwać. Pieta Oborska*, „Królowa Apostołów” 1985, nr 2, s. 5–6.
  112. *Obory (Sanktuarium Maryjne)*, „Zorza” 1983, nr 41.
  113. *Ośrodki kultu religijnego w Polsce (mapa)*, Warszawa – Wrocław (1984).
  114. Pastuszewski S., *Pieta bydgosko-oborska*, (w:) *Kalendarz Bydgoski na rok 1997*, Bydgoszcz 1997, s. 176–179.
  115. Popiela T., *„Szczęśliwy człowiek, który pokłada nadzieję w Panu”*. Wspomnienie o śp. O. Ireneuszu Dąbrow-

- skim, proboszczu i przeorze klasztoru oborskiego, „Ziemia Dobrzyńska” 1994, nr 3.
116. Piwocka M., *Pieta w polskiej rzeźbie gotyckiej*, „Nasza Przeszłość”, t. 24: 1966, s. 5–85.
117. *Prośba do Matki Bożej. Antologia polskiej poezji maryjnej*, opr. i wybór W. Tkaczuk, Warszawa 1991.
118. Róg R., *Karmelici. Duch – historia – kultura*, Kraków 1997.
119. Sławeńko-Sławiński A., *Rypin i Lipnowskie pod względem historycznym, statystycznym i archeologicznym*, Warszawa 1856.
120. Smoleński M., *Cztery kościoły w ziemi dobrzyńskiej*, Lwów 1869.
121. Smoleński M., *Wiadomość historyczna o kościele w Oborach*, „Przegląd Katolicki” 1866, nr 26.
122. Smulikowska E., *Prospekty organowe w dawnej Polsce*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989.
123. *Szafarni moje uszanowanie. Fryderyk Chopin na ziemi dobrzyńskiej*, pod red. K. Chruścińskiego, ikonografia: wybór i komentarze M. Krajewski, Rypin 2004.
124. Szczepański A., *Zabytkowy zespół klasztorny w Oborach. Architektura, zabytki ruchome*, „Biuletyn Przewodnicki PTTK”, (Włocławek), nr 33: 1985, s. 7–13.
125. Urbański A.M., *Dokumenty historyczne dotyczące Szkaplerza karmelitańskiego*, „Głos Karmelu”, nr 20: 1951, s. 163–171.
126. Waclaw z Sulgostwa (Nowakowski W.E.), *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej*, Kraków 1902.
127. Wielgus G., *Z historii Klasztoru OO. Karmelitów w Oborach*, „Ład Boży” 1950, nr 35, s. 3.
128. (Wojnarowski M. J.), *Figura Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „Ład Boży” 1995, nr 8, s. 6.
129. Wojnarowski M.J., *Id-Devozzjoni Tal Karmelu Pollak Lejn Il-Madonna*, „Il-Karmelu” 1982, nr 4, s. 6–8.
130. Wojnarowski M. J., *Pieta Oborska*, „Przewodnik Katolicki” 1985, nr 9, s. 4.
131. Wróbel A., *Pielgrzymowanie Dobrzyńian w czasach nowożytnych*, (w:) *Religijność na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w czasach staropolskich*, pod red. A. Mietza, Włocławek 2003, s. 171–208.
132. *Z dawna Polski Tyś Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717–1983*, t. 1–2, opr. i red. P. Amzelewicz, Szymanów 1983.
133. *Z Mazowsza Płockiego. Obory*, „Głos Mazowiecki” 1936, nr 6, s. 4.
134. *Zabytki architektury województwa bydgoskiego*, praca zbiorowa, Bydgoszcz 1974.
135. Załuski W., *Cudowna figura Matki Boskiej Bolesnej w Oborach 1605–1905. Pamiątka 300-nej rocznicy sprowadzenia figury Matki Boskiej Bolesnej z Bydgoszczy do Obór*, Płock 1906.
136. Załuski W., *Cudowne obrazy Przenajświętszej Bogarodzicielki w diecezji płockiej*, Kielce 1905.
137. Załuski W., *Szkic monograficzny kościołów dekanatu rypińskiego diecezji płockiej*, Płock 1909.
138. Zielińscy G. i J., *Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od niej rodziny Zielińskich herbu Świnka*, cz. II, Toruń 1881.
139. Zieliński G., *O ziemi dobrzyńskiej. Badania historyczne*, „Biblioteka Warszawska”, t. 3: 1861, s. 233–572.

V. Witryny internetowe

140. <http://www.diecezja.plock.opoka.org.pl/rocznik/obory.html>
141. <http://www.jezuici.pl/parakow/pismo1/2004/03/pieta.htm>
142. <http://www.karmel.krakow.pl/html/Obory.htm>
143. <http://www.karmel.krakow.pl/html/Obory.htm>
144. <http://www.lipnowski.powiat.pl/turystyka.html>

145. <http://www.mkverbum.pl/index>
146. <http://www.obory.com.pl>
147. <http://www.sgzd.com/publikacje1.pdf>
148. <http://www.theotokos.za.pl/obory.php>
149. <http://www.zabytki.pl/sources/zabytki/kujawsko-pomorskie/lipnowski.html>

VI Materiały niepublikowane

150. Męczyński P., *Ojciec Wincenty Kruszcowski (1843-1922). Kapłan - Karmelita z Sanktuarium M. B. Bolesnej w Oborach*, Obory 1988, kps.
151. Pikor A., *Życie i działalność ojca Bronisława Alfonsa Tomaszewskiego O. Carm. (1915-1997)*, PAT Kraków, Kraków 2001, kps, ss. 116 (przechowana w AKKr), bez sygn.

Ważne adresy i kontakty:

Sanktuarium

Matki Bożej Bolesnej

Obory 38

87-645 Zbójno k. Rypina

www.obory.com.pl

tel. 0-54 280 11 59

tel./fax 0-54 260 62 10

e-mail: oprzeor@obory.com.pl

Opiekun Pielgrzymów:

tel. (0-54) 280 11 59 w. 33

phone mobile: 0-606 989 710

e-mail: opiotr@obory.com.pl

Informacja o autorze monografii

prof. zw. dr hab. MIROSŁAW KRAJEWSKI

- profesor zwyczajny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i innych uczelni;
- poseł na Sejm RP IV kadencji;
- pierwszy Honorowy Członek Stowarzyszenia Gmin Ziemi Dobrzyńskiej;
- organizator szkolnictwa i ruchu naukowego (dyrektor szkoły, inspektor oświaty, kurator oświaty);
- twórca i rektor dwóch kadencji (w latach 1996-2002) Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku;
- promotor pięciu doktorów nauk humanistycznych, kilkuset magistrów i licencjatów;
- kierownik seminarium doktoranckiego przy Towarzystwie Naukowym Płockim;
- współpracownik Wspólnoty Polsko-Francuskiej w Lotaryngii;
- autor 51 książek historycznych i politologicznych oraz podręczników akademickich, m.in. *Materiały do bibliografii historycznej ziemi dobrzyńskiej (t. 1-2)*; *Kościół i klasztor OO. Karmelitów w Oborach*; *Ksiądz Czesław Lissowski; Za wiarę i polskość; Powstanie styczniowe między Skrwą a Drwęcą; Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Pilźnie; Skępe. Zarys dziejów i obraz współczesny; Zabytki ziemi dobrzyńskiej; Ksiądz dr Antoni Podleś; Historia gospodarcza Polski (do 1989 r.); W sercu tej ziemi; Płock w czasie okupacji 1939-45; U źródeł wiedzy i patriotyzmu; Vademecum autora i wydawcy prac naukowych; Rozważania na przełomie wieków. Wokół problemów społeczno-ekonomicznych Polski i Europy; Dobrzyński słownik biograficzny. Ludzie europejskiego regionu; Aforyzmy, cytaty i myśli o edukacji i wychowaniu; Aurea dicta (złote myśli) dla ludzi władzy i polityki; Kujawy wschodnie i ziemia dobrzyńska w latach okupacji hitlerowskiej; Dzieje wychowania i doktryn pedagogicznych; Europejski obszar szkolnictwa wyższego; Piszemy prace naukowe; Instytucje europejskie i elementy prawa wspólnotowego; Europa potrzebuje odkupienia. Jan Paweł II o Europie oraz blisko 400 rozpraw, artykułów naukowych, opracowań, recenzji i wypowiedzi;*
- redaktor naukowy dziesięciu tomów „Ziemi Dobrzyńskiej”, jedenastu tomów „Zeszytów Naukowych WSHE”, monografii Rypina i II tomu *Dziejów Płocka*;
- pierwszy wiceprezydent Włocławka w latach 2002-2004;
- wyróżniony tytułami: „Zasłużony dla miasta Rypina”, „Zasłużony dla Skępego”;
- pierwszy laureat Nagrody im. Adama A. Kochańskiego w Dobrzyniu n. Wisłą;
- odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim OOP i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Spis treści

SŁOWO WSTĘPNE	3
INTRODUCTORY WORD	5
Rozdział I	
ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW I OPRACOWANIA DOTYCZĄCE HISTORII KOŚCIOŁA I KLASZTORU	7
Rozdział II	
FUNDACJA I ROZWÓJ UPOSAŻENIA	15
2.1.1. Wieś Obory, zwana „Szwajcarią Dobrzyńską”	15
2.2. Fundacja klasztoru	16
2.3. Wieża	22
2.4. Dzwony	22
2.5. Organy	23
2.6. Tablice epigraficzne	23
2.7. Ogrodzenie i brama główna	23
2.8. Klasztor	24
2.9. Kalwaria	24
2.10. Stary cmentarz. Tablice kolatorów i dobrodziejów	25
2.11. Niecodzienne wydarzenia historyczne	26
2.12. Nowicjat	45
2.13. Biblioteka klasztorna	45
2.14. Współczesna troska o historię i miejsce kultu	47
Rozdział III	
ZABYTKI RUCHOME KOŚCIOŁA I KLASZTORU	57
3.1. Ołtarze	57
3.2. Pozostałe wyposażenie kościoła	59
3.3. Obiekty ruchome w klasztorze	61
Rozdział IV	
DZIEJE FIGURY OBORSKIEJ I JEJ ANALIZA STYLOWA	63
Rozdział V	
DZIEJE I ROZWÓJ KULTU MATKI BOŻEJ BOLESNEJ	68
5.1. Wota	68
5.2. Szkaplerz święty	70
5.3. Bractwa	71
5.4. Nabożeństwa	72
5.5. Odpusty i pielgrzymki	74
5.6. Pieśni, modlitwy i utwory poetyckie	77
5.7. Jubileusz 400-lecia kościoła i klasztoru	82

Rozdział VI	
KORONACJA FIGURY MATKI BOŻEJ OBORSKIEJ	86
Rozdział VII	
KULT KARMELITY OBORSKIEGO - OJCA WINCENTEGO	
KRUSZEWSKIEGO	90
7.1. Życie cichego i pokornego zakonnika	90
7.2. Łaski otrzymane za wstawiennictwem o. Wincentego	91
7.3 Rozwój kultu	93
Rozdział VIII	
ZASŁUŻENI I ZNANI KARMELICI OBORSCY	95
Rozdział IX	
KOLATORZY I INNE OSOBY ZWIĄZANE Z KOŚCIOŁEM	
I KLASZTOREM W OBORACH	111
Kalendarium budowy kościoła i klasztoru	124
Wykaz źródeł i literatury	126
Ważniejsze adresy i kontakty	133
Informacja o autorze monografii	134
Nota edytorska	137

Fotografie czarno-białe:

Archiwum DW „Verbum” (Archiwum DW)
Archiwum OO. Karmelitów w Oborach (AKO)
Archiwum Prowincji OO. Karmelitów w Krakowie (AKKr.)

Fotografie barwne:

Marek Grzymowicz (M.G.)
o. Wacław Paluch (W.P.)
Zbiory własne autora (M.K.)

ISBN 83 – 83701 – 27 - 4

© *Copyright by*

Dom Wydawniczy Verbum
87-500 Rypin, ul. Cicha 15
www.mkverbum.pl
e-mail address: liber@mkverbum.pl

Druk

PHU „Multikram”
87-800 Rypin, ul. Mławska 20 D
tel./fax (0-54) 280 2206
mulikram@hot.pl

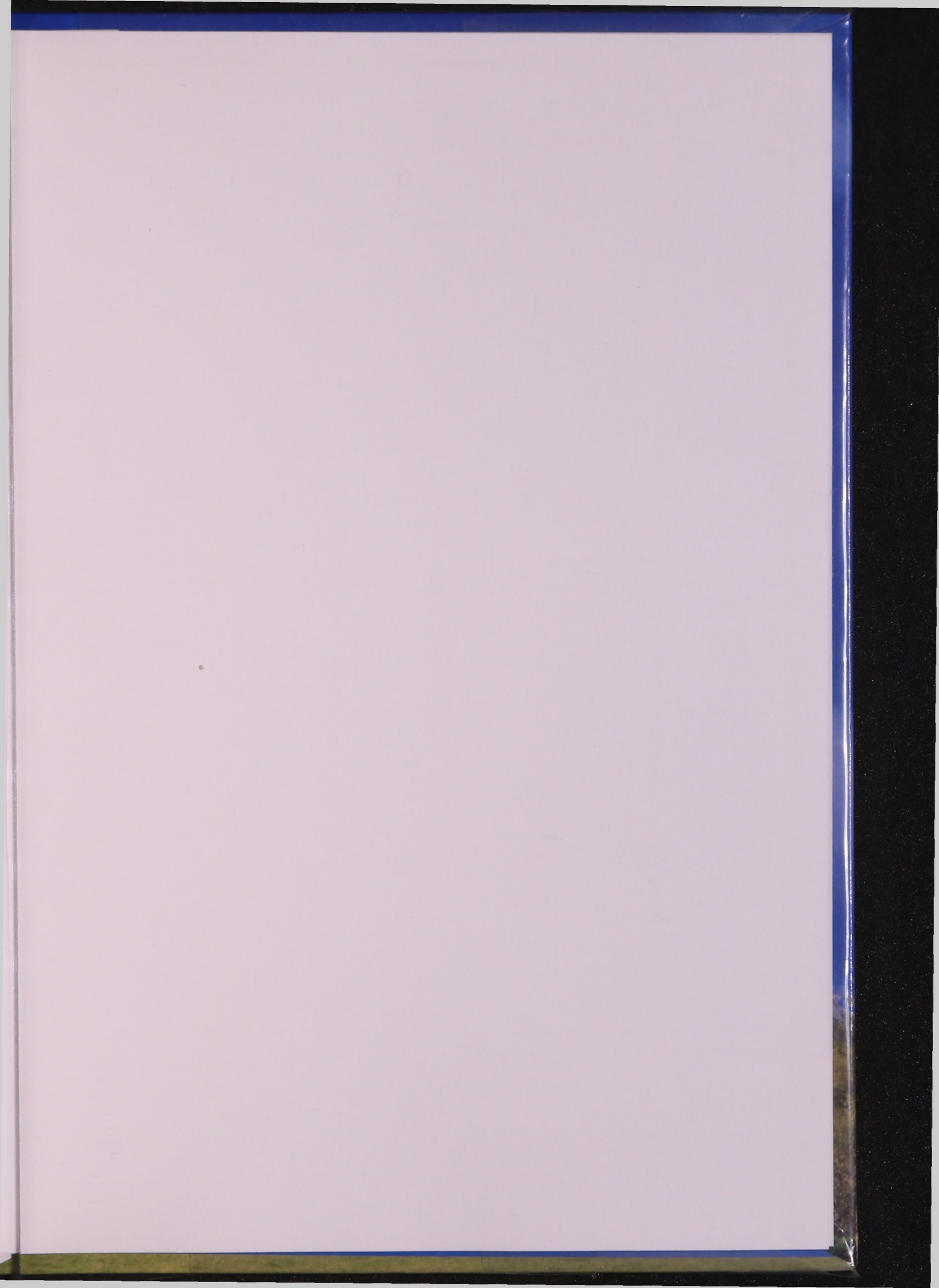

14	Archiwum OO Kanielsk w Oleszch (AKO)	95
15	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - IV kadencja	96
16	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - V kadencja	97
17	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - VI kadencja	98
18	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - VII kadencja	99
19	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - VIII kadencja	100
20	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - IX kadencja	101
21	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - X kadencja	102
22	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XI kadencja	103
23	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XII kadencja	104
24	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XIII kadencja	105
25	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XIV kadencja	106
26	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XV kadencja	107
27	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XVI kadencja	108
28	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XVII kadencja	109
29	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XVIII kadencja	110
30	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XIX kadencja	111
31	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XX kadencja	112
32	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXI kadencja	113
33	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXII kadencja	114
34	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXIII kadencja	115
35	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXIV kadencja	116
36	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXV kadencja	117
37	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXVI kadencja	118
38	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXVII kadencja	119
39	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXVIII kadencja	120
40	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXIX kadencja	121
41	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXX kadencja	122
42	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXI kadencja	123
43	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXII kadencja	124
44	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXIII kadencja	125
45	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXIV kadencja	126
46	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXV kadencja	127
47	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXVI kadencja	128
48	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXVII kadencja	129
49	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXVIII kadencja	130
50	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XXXIX kadencja	131
51	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XL kadencja	132
52	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLI kadencja	133
53	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLII kadencja	134
54	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLIII kadencja	135
55	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLIV kadencja	136
56	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLV kadencja	137
57	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLVI kadencja	138
58	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLVII kadencja	139
59	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLVIII kadencja	140
60	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - XLIX kadencja	141
61	Archiwum OO Kanielsk w Krasow (AKK) - L kadencja	142

e-mail address: lib@mp.gov.pl
 www: www.mp.gov.pl
 87-800 Lipin ul. Cicha 18
 14-100 Lipin ul. Cicha 18
 14-100 Lipin ul. Cicha 18

Druk
 P.H.U. "Mikro" s.c.
 87-800 Lipin ul. Cicha 18 D
 tel./fax (024) 280 2306
 mikrodruk@wp.pl

28,-

Pielgrzymowa
do Matki Bożej
w Borach
z serca Bogotawoż

Jan Paweł p. II
3. maja 1982.

